

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПСИХОЛОГІЇ

КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ В РУЖОМБЕРКУ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ІНСТИТУТ ЮРАЯ ПАЛЕША В ЛЕВОЧІ (СЛОВАЧЧИНА)

УНІВЕРСИТЕТ ГУМАНІТАРНИХ І ПРИРОДНИЧИХ НАУК
ІМ. ЯНА ДЛУГОША В ЧЕНСТОХОВІ (ПОЛЬЩА)

МІЖНАРОДНИЙ ІНСТИТУТ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУ (ПІВДЕННА КОРЕЯ)

ІНСТИТУТ ФІЛОСОФІЇ ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ

ГРОМАДСЬКА РАДА З ПИТАНЬ СПІВПРАЦІ З ЦЕРКВАМИ ТА РЕЛІГІЙНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ
ПРИ МІНІСТЕРСТВІ ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ВОЗЛЮБИ»

ВБФ «СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКА ГУМАНІТАРНА МІСІЯ»

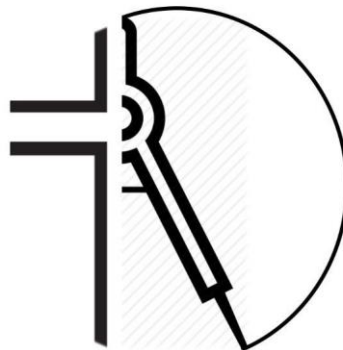
Електронне науково-практичне видання

ЗБІРНИК ТЕЗ

Міжнародної науково-практичної онлайн конференції

«Школа синергії освіти і духовності:

нові виклики, тренди і можливості»

ШКОЛА **СИНЕРГІЇ**
ОСВІТИ І ДУХОВНОСТІ

SYNERGY OF SPIRITUALITY
AND EDUCATION SCHOOL

SSESCHOOL@UKR.NET

Київ 2020 р.

УДК 37.017.92

С38

Організатори конференції:

- Національна академія педагогічних наук України
- ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
- Навчально-науковий інститут менеджменту та психології
- Католицький університет в Ружомберку, Педагогічний факультет, Інститут Юрая Палеша в Левочі (Словаччина)
- Університет гуманітарних і природничих наук ім. Яна Длугоша в Ченстохові (Польща)
- Міжнародний інститут розвитку інтелекту (Південна Корея)
- Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України
- Громадська рада з питань співпраці з церквами та релігійними організаціями при Міністерстві освіти і науки України
- Громадська організація «Возлюби»
- Всеукраїнський благодійний фонд “Східноєвропейська гуманітарна місія”

Збірник містить матеріали за такими тематичними напрямками:

- Теорія і практика управління закладом освіти в умовах гуманзації освіти.
- Ціннісний зміст освіти.
- Теоретичне обґрунтування духовно-моральних цінностей у здобувачів освіти.
- Синергія духовних та освітніх цінностей.
- Гуманізація спеціальної освіти
- Підготовка фахівців до духовно морального виховання здобувачів освіти.
- Управління соціальними проектами і програмами.

Школа синергії освіти і духовності: нові виклики, тренди і можливості:

Матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн конференції 2020 р. Київ: ДЗВО «Університет менеджменту освіти». 2020. URL: <http://umo.edu.ua/materiali-konferencij-nimp>

Матеріали подано в авторській редакції

Висловлені у виданні думки належать виключно авторам

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних та інших відомостей

© ДЗВО «Університет менеджменту освіти», 2020

ЗМІСТ

1. Барбаянова О. АКТУАЛЬНІСТЬ СИНЕРГІЇ ОСВІТИ ТА ДУХОВНОСТІ	7
2. Бєлоконева Н. ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ: КЛЮЧ ДО ВИХОВАННЯ ЕМОЦІЙНО ЗДОРОВОЇ ДИТИНИ	10
3. Богдан А. ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ БАТЬКІВ В УМОВАХ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ	15
4. Вавулова О. РОЛЬ ДУХОВНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У РОЗВ'ЯЗАННІ ВНУТРІШНІХ КОНФЛІКТІВ ОСОБИСТОСТІ	16
5. Вербовський І. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА ЗАКЛАДУ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ	20
6. Висоцька А., Конюхова Т. ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ З ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПРАКТИКИ	24
7. Висоцька А., Косенко О. РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ НА ЗАСАДАХ ХРИСТИЯНСЬКОЇ ЕТИКИ В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ	27
8. Вишневська Г. РОЗВИТОК МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	30
9. Волкова О. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ НА ЗАСАДАХ НАЦІОНАЛЬНИХ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	32
10. Волотовська Т. РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	41
11. Голубянов Ю. РОЗВИТОК КАПЕЛАНСТВА В УКРАЇНІ	44
12. Горб Н. ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ З БАТЬКАМИ У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У ПІДЛІТКІВ	48
13. Грицай С. РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА В УМОВАХ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ	50
14. Гришук Д. ШКОЛА СИНЕРГІЇ ОСВІТИ І ДУХОВНОСТІ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ГЛОБАЛЬНІ СУЧАСНІ ВИКЛИКИ	54
15. Дідух В. ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ХРИСТИЯНСЬКОГО ВИРІШЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ КОНФЛІКТІВ	56
16. Дідух Ю. ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ НА СІМЕЙНИХ ХРИСТИЯНСЬКИХ ЦІННОСТЯХ	58
17. Дубовський С. ГУМАНІЗАЦІЯ СПЕЦІАЛЬНОГО НАВЧАННЯ ШЛЯХОМ ЗДІЙСНЕННЯ РОБОТИ НАД ТЕКСТАМИ-МІРКУВАННЯМИ	59

18. Заєць Н. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ І ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ЯК АКСІОЛОГІЧНИЙ РЕСУРС МОДЕРНІЗАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ	63
19. Кім Г. СИНЕРГИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ТЕХНОЛОГИИ “ТВОРЧЕСКИЕ МАСТЕРСКИЕ” И ПРОЦЕССА ДУХОВНОГО ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ СТУДЕНТОВ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ВУЗОВ	66
20. Кляйн В., Шилонова В., Гладуш В. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВИХ ШКОЛАХ СЛОВАЧЧИНИ – СУЧАСНИЙ ТРЕНД ДУХОВНОСТІ	69
21. Кода С. КЕЙС-МЕТОД ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ	73
22. Кольчик В. ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ДІТЕЙ НА ЗАСАДАХ ХРИСТІЯНСЬКОЇ ЕТИКИ	77
23. Корнійчук С. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ	80
24. Косюк В. РЕЛІГІЙНА АКТИВНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ	83
25. Кухарчук К. ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗВО	87
26. Малюга Н. ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-ЦІННІСНИХ ВЗАЄМИН ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	90
27. Малюга О. ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ В ТЕОРІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК	93
28. Махія Т. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ	96
29. Меренкова А. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ	101
30. Мідляр В. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ПРИ РОБОТІ З СІМЕЙНИМИ ДЕСТРУКТИВНИМИ МІФАМИ	105
31. М'ята О. КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО НАДАННЯ ПЕРВИННОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ ПРИ ПСИХОТРАВМІ	110
32. Ніколаєва О. РЕАЛІЗАЦІЯ STEM-ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ	113
33. Невесенко А. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРАНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ	115

34. Пищик О. КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ФАКТОР ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	116
35. Покормяк Л. ХАРАКТЕРИСТИКА ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ЯК ПРОВІДНИЙ КОМПОНЕНТ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ	120
36. Прохоров В. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ	124
37. Прохорова О. ФОРМУВАННЯ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ НА ХРИСТИЯНСЬКИХ ЗАСАДАХ	127
38. Пуйда Б. ДУХОВНІСТЬ ТА ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ	131
39. Рогожин В. ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ЧОЛОВІКІВ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА	136
40. Роман О. УПРАВЛІННЯ ПОЗАШКІЛЬНИМ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ ЯК ОСОБИСТІСНО-РОЗВИВАЛЬНИМ СЕРЕДОВИЩЕМ	139
41. Селецкий С. ВЛИЯНИЕ ПЕРСОНИФИКАЦИЯ СМЕРТИ НА РАЗВИТИЕ ДУХОВНОЙ ЛИЧНОСТИ ХРИСТИАНИНА В ДЕТСКОМ ВОЗРАСТЕ	144
42. Сергеева Н. ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ	154
43. Сіданіч І. ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	157
44. Сундукова А. ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ОСВІТИ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	161
45. Суховерхова О. ЗАСТОСУВАННЯ STEM ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	164
46. Сушицька Н. ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ	167
47. Усар Г., Москальова А. ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	170
48. Усатенко В. ДОСЛІДЖЕННЯ ТИПОЛОГІЙ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ	173
49. Филипович Л. ДУХОВНІСТЬ І ОСВІЧЕНІСТЬ: ТОЧКИ ДОТИКУ	177
50. Халіна В., Буцький В., Устіловська А. ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ МАГІСТЕРСЬКИХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ	181
51. Чічеріна Г. АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОЇ	184

КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ

52. **Чубенко С.** ДУХОВНО-МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ ЯК КОМПОНЕНТ УКРАЇНСЬКОГО ВИХОВНОГО ІДЕАЛУ У ДІТЕЙ З ГРУПИ РИЗИКУ 186
53. **Швець Т.** ДІАЛОГІЧНІ ВЗАЄМОВІДНОСИНИ ЯК УМОВА ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ В ОСВІТІ 191
54. **Вініченко А.** ВИЩА ДУХОВНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ РЕФОРМ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ. 194
55. **Дяківнич В.** ВПЛИВ ОСВІТИ НА ПІДРОСТАЮЧЕ ПОКОЛІННЯ: ВИКЛИКИ І МОЖЛИВОСТІ 197
56. **Шолох О.** ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛІЗАЦІЙНОЇ УСПІШНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ 198

Барбаянова Олена,
здобувачка вищої освіти
ОПП «Християнська педагогіка»
кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО

АКТУАЛЬНІСТЬ СИНЕРГІЇ ОСВІТИ ТА ДУХОВНОСТІ

Соціокультурні трансформації в Україні обумовлюють необхідність радикального оновлення традиційних освітніх практик, які значною мірою не відповідають сучасним потребам суспільного життя. Особливо це торкається інновацій, пов'язаних з переорієнтацією освітньої діяльності на розвиток її духовності. На сьогодні пріоритетна роль духовного компоненту у розвитку людини та виживанні цивілізації є загальноновизнаною, оскільки саме перебудова усієї системи соціальних відносин на основі загальнолюдських духовних цінностей виступає основною передумовою забезпечення людино-вимірності життєдіяльності суспільства.

Традиційна освітня практика формування духовності людини на основі раціональних матеріальних цінностей демонструє свою явну невідповідність соціальним реаліям та потребам. Одним з наслідків є формалізація духовно-виховного впливу системи освіти, ціннісна дезорієнтація підростаючого покоління, поширення асоціальних явищ, девіантної поведінки і як результат - зростаюча бездуховність суспільства.

Між тим соціокультурна сфера суспільства переживає ренесанс релігійних цінностей та процес десекуляризації як відповідь на духовну кризу, і це створює вагомі підстави щодо використання релігійних цінностей для переформатизації освітньо-виховної діяльності.

Відрив освітньої діяльності від потреб забезпечення духовності людини у єдності її раціональних та релігійно-трансцендентних вимірів вимагає філософсько-освітнього осмислення проблеми та розробки методології і технології освітніх практик, зорієнтованих на розвиток людини як цілісної духовної істоти у всьому різноманітті її духовних проявів.

Відповідно актуальність теми обумовлюється передусім тим, що духовна сфера сучасного суспільства є джерелом соціальних і культурних ризиків глобального характеру, а існуючі практики освітнього впливу на духовність людини демонструють свою неефективність через ігнорування її трансцендентної складової. Дослідження феномену духовності у контексті синергії освітнього та релігійного має принципове значення для розуміння та удосконалення освітньо-виховного процесу у царині формування духовності людини та суспільства.

Для новітніх розробок поняття духовності підґрунтям слугує потужна традиція, що склалась в українській філософії та українській духовній культурі загалом. У «філософії серця» Г. С. Сковороди, М. В. Гоголя, П. О. Куліша, І. Я. Франка, П. Д. Юркевича, сфера розуму далеко не вичерпує духовного життя, її

основою є «ідея серця» як такого центру внутрішнього світу людини, котрий визначав її індивідуальність.

Наприклад погляди Сковороди на виховання дітей спрямовані на три основні гілки. Перше – це успішні пологи. Ще до фізичного народження дитини батьки повинні займатися його вихованням. Це полягає в тому, що майбутня мама зобов'язана виношувати дитину, дивлячись тільки на хороші речі і бути релігійно розвиненою. Друга гілка – захистити дитину від смертельних захворювань, оскільки 18 століття славиться високою смертністю немовлят через відсутність базових медичних знань та гігієни. Третя галузь – розвиток моральної якості особистостей. Дитина народжується з закладеним розумом, і її серце має розвиватися, адже з неї виростає духовне життя. Найцінніше в людині для Сковороди - розум - невід'ємна частина всього. На рівних сходинках є чоловіче серце і невичерпні думки. Процвітання цього розуму вимагає повного здоров'я не тільки фізичного, але і духовного стану.[1]

«Не в том совершенная Премудрость, чтобы весь Мир переизнать. Кто может сие? А невозможное и ненужное есть то же... Пересмотрев все Планеты и приобрел все Мiры, не имея и не зная тое, что для тебе, и Скуден, и не Знатор, и не весел еси. Так как переведавал все Дороги, но и Как быть можешь куражен, лишен для себя нужного? Как иметь станешь, не сыскав? А как сыщешь, не узнав? Как же узнаешь, лишен Сладчайшаго и Всевождеденнѣйшаго твоего Руководителя, Света Божіа» [2, 178]

Критичному переосмисленню, переінтерпретації духовності, її природи й сутності, а також специфіці виявлення у суспільстві присвячено праці зарубіжних мислителів різних поколінь та філософських поглядів, зокрема А. Бергсона, М. Бубера, Р. Бульмана, М. Вебера, Е. Гуссерля, В. Дільтея, А. Камю, С. К'єркегора, Ф. Ніцше, Б. Рассела, П. Рікера, Ж.-П. Сартра, П. Тейяра де Шардена, П. Тілліха, Е. Фромма, М. Гайдеггера, К. Хюбнера, М. Еліаде.

На думку Е.Фромма вперше склалась така ситуація коли «физическое выживание рода зависит от радикального изменения человеческого сердца» [3,18].

До праць, що містять серйозний філософсько-освітній внесок у розуміння духовності у різноманітних вимірах, належать, зокрема, публікації В. П. Андрущенко, І. В. Бичка, І. В. Бойченка, Г. І. Горак, В. П. Іванова, С. Б. Кримського, В. Г. Табачковського, В. І. Шинкарука, О. І. Яценка та інших. Інтегративна методологія у філософії виховання і освіти виступає підґрунтям теорії діалогу культур В.С. Біблера, синергетичного напрямку у вихованні (М.В. Богуславський, Л.І. Новікова, Н.Л. Селіванова) та методологічних напрямках філософії освіти (В.П. Андрущенко, С.Ф. Клепко, М.В. Култаєва, В.С. Лутай). Однак «цілісність» духовності як синтезу раціонального та ірраціонального недооцінюється практично у всіх напрямках.

Як зазначає В. Лутай, погляд на простір освіти з точки зору її основного суб'єкта має стимулювати працювати виключно на людину –основу цінність майбутньої освіти з багатостороннім «рухом навипередження» [4, с.33].

На сьогодні відсутні однозначне розуміння як поняття духовності у всьому різноманітті його характеристик, так і його ролі як інтегрованої мети освітньої діяльності. Причиною цього є відсутність цілісного філософсько-освітнього дослідження феномену духовності у контексті діалектики раціонально-наукового та ірраціонально-релігійного, яке дало б можливість виявити його роль у розвитку особистості та суспільства. Відтак виникає наукова проблема визначення філософсько-освітньої предметності духовності як інтегрованої цілі освітньої діяльності у єдності освіти і духовності.

Сучасні дослідження проблеми містять суттєві інтерпретаційні розбіжності і швидше задають умови можливості визначення духовності як філософської категорії, ніж системно і цілісно розв'язують проблему її раціонального та ірраціонального виміру, що вимагає застосування метатеоретичного підходу, у межах якого релігійно-ірраціональний вимір духовності поєднується з її філософським і філософсько-освітнім осмислення як чинника самовизначення людини та здійснюється синтез екзистенційного і трансцендентного виміру як основа відтворення її буттєвої багатовимірності.

Зростає роль духовних цінностей як фактору переформатування віртуального медійно-освітнього простору в силу їх позаемпіричного походження і належності до віртуальних феноменів, при цьому віртуальний простір дає можливість суб'єктам освітньої діяльності залучатися до духовних цінностей, не вступаючи в конфлікт з матеріальними цінностями, що ставить проблему акцентування орієнтованої на духовні цінності медіа-освіти як засобу формування духовності особистості.

Поєднання раціонального та трансцендентного виміру духовності як цілі освітньої діяльності в якості основного механізму подолання раціоцентризму і забезпечення цілісності особистісного розвитку, при цьому найбільший вплив трансцендентно-ірраціональних чинників на процес формування духовності має місце при визначенні сенсу людського буття, натомість раціональна детермінація домінує на рівні формування соціо- та гуманно-центричних якостей особистості духовного характеру.

Відсутність інтеграції релігійно-трансцендентних цінностей приведе до того, що духовна основа розвитку людини не буде цілісною, відтак важливим постає поєднання так званих моральних абсолютів, що в основному визначаються на трансцендентному рівні, з опануванням духовних цінностей суспільства особистістю. Освітній процес при цьому набуде характеристик цілісного духовно-творчого процесу, оскільки виховання інтегрованого раціонально-трансцендентного характеру сприяє формуванню у людини не просто норм, що адаптують її до соціокультурного середовища, а цілісного сенсо-життєвого комплексу цінностей, що забезпечують високий рівень її духовності.

Аргументування того, що основою синтезу наукових та релігійних методів у філософсько-освітньому аналізі духовності є визнання людини як мікрокосму, в якому взаємодіють іматеріальний дух і фізичні процеси; відповідно духовність у межах раціональних методів не може бути розкрита, оскільки містить

трансцендентні складові, осягнення яких вимагає використання віри, що на особистісному рівні переживається як джерело сенсу життя і має аналізуватися із застосуванням феноменологічної та екзистенціальної методології.

Проблема розумінням духовності як цілісного освітнього та соціокультурного феномена закладає методологічну базу для подальшого вивчення, пошука та розробки освітніх механізмів забезпечення духовності людини у сучасному освітньому просторі.

Література

1. Алисейко Е.Н. Педагогические воззрения Г.С. Сковороды [Электронный ресурс] // Русско-украинский лингвистический центр. – Режим доступа: <http://lingvocenter.com/ru/articles/pedagogicheskie-vozzreniya-gs-skovorodyi.html>
2. Сковорода, Григорій. Повна академічна збірка творів. — Харків : Майдан, 2010. — 1400 с.
3. Фромм Э. Иметь или быть? М.: Прогресс, 1990. 336 с.
4. Лутай В.С. Основной вопрос современной философии: синергетический поход / В.С. Лутай. – К.ПАРАПАН, 2004. – 156 с

БЄЛОКОНЕВА Наталія,
здобувачка вищої освіти
ОПП «Християнська педагогіка»
кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ: КЛЮЧ ДО ВИХОВАННЯ ЕМОЦІЙНО ЗДОРОВОЇ ДИТИНИ

Однією з актуальних проблем дослідження в сучасній психології є вивчення емоційного інтелекту [1]. Не менш важливою ця проблема є і для соціономічних професій. Адже за родом своєї діяльності фахівці цих професій повинні знати й розуміти особливості поведінки, вчинків, мови своїх клієнтів, особливості їх емоцій, настрою, духовного світу та ін. Складність цієї емоційної інформації і її вплив на ефективність роботи цієї категорії працюючих, досить високий. Ці обставини вже самі по собі свідчать про необхідність ретельного дослідження емоційного інтелекту[1].

Результати досліджень емоційного інтелекту з'явилися в наукових роботах на початку 1990-х років. Вперше термін “емоційний інтелект” було введено в психологію Дж.Мейером і П.Селовеєм. Вони визначили емоційний інтелект як здібність сприймати і виражати емоції, асимілювати емоції і думки, розуміти і

пояснювати емоції, регулювати свої емоції та емоції інших. Зарубіжними та вітчизняними психологами здійснено вагомий внесок у дослідження проблеми розвитку емоційного інтелекту (Дж.Мейєр, П.Селовей, Д.Люсін, Р.Робертс, Дж.Меттьюс, М.Зайднер). Чимало досліджень присвячені відносинам між батьками і дітьми (Джон Готтман, Джоан Деклер, Джилл Хессон, Деніел Гоулман, Марія Малахіна).

За останнє десятиліття вчені виявили, наскільки велику роль в нашому житті відіграють емоції. Вони довели, що успіх і щастя у всіх сферах життя, у тому числі і в сімейних відносинах, визначається усвідомленням своїх емоцій і здатністю керувати своїми почуттями. Цю якість називають "емоціональним інтелектом". З точки зору виховання воно означає, що батьки повинні розуміти почуття своїх дітей, вміти їм співчувати, заспокоювати і направляти. У дітей, які отримують більшу частину уроків з регулювання емоцій у своїх батьків, ця якість означає здатність контролювати імпульси, мотивувати себе, розуміти соціальні сигнали інших людей і справлятися зі злетами і падіннями у своєму житті [2].

Метою даної публікації є визначення основних шляхів і напрямів роботи щодо виховання емоційно здорової дитини.

Деніел Гоулман, психолог і автор книги "Емоційний інтелект", зазначає: "Сім'я є тим місцем, де ми вперше починаємо вивчати емоції". Він вважає, що в сім'ї людина вперше дізнається, які почуття вона повинна відчувати по відношенню до себе, як має думати про ці почуття, як на них реагувати; як розуміти і висловлювати свої надії і страхи. Це емоційне навчання включає не тільки те, що батьки говорять дитині і як вони себе поведуть, а й способи, які допомагають їм впоратися з власними почуттями, обмін емоціями, який відбувається між чоловіком і дружиною [3].

Інший американський психолог-дослідник Джон Готтман, вивчаючи взаємовідносини між батьками і дітьми, працюючи з різними групами сімей, спостерігаючи як батьки і діти реагують один на одного в емоційно напружених ситуаціях, шукав відповіді на низку питань. Дослідження включали в себе теоретичні бесіди з батьками і дітьми, а також оцінювання фізіологічних реакцій дітей під час стресових взаємодій "батько-дитина". Були також проаналізовані емоційні реакції батьків на гнів, печаль, тощо своїх дітей. Дослідник виявив, що більшість батьків відносяться до однієї з двох категорій: ті хто вчить дітей керувати своїми почуттями, і тих, хто цього не робить.

Батьків, які вчать керувати емоціями, Джон Готтман назвав "емоційними вихователями". Подібно спортивним тренерам вони вчать своїх дітей вмінно справлятися зі злетами і падіннями. Ці батьки дозволяють дітям висловлювати свої негативні емоції. Вони приймають їх (емоції) як факт життя і використовують емоційні моменти, щоб навчити дітей важливим життєвим урокам і побудувати з ними ближчі стосунки.

Більшість батьків ставиться до своїх дітей з любов'ю і увагою, але далеко не всі вміють ефективно справлятися з їхніми негативними емоціями. Серед батьків,

які не можуть розвинути у своїх дітей емоційний інтелект, психолог-дослідник Джон Готтман виділив три типи:

1. Ті, хто заперечує або не приймає: батьки, які не надають значення негативним емоціям своїх дітей, ігнорують їх або вважають не вартими уваги.

2. Ті, хто не схвалює: батьки, які критикують своїх дітей за прояв негативних емоцій, можуть зробити догану або навіть за них покарати.

3. Ті, які не втручаються: батьки, які приймають емоції своїх дітей, співпереживають, але не пропонують шляхи вирішення і не встановлюють ліміти в поведінці своїх дітей.

Аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду дозволив нам з'ясувати основні шляхи оптимізації процесу виховання емоційно розвиненої та здорової дитини. Процес емоційного виховання, зазвичай, складається з п'яти етапів:

1) батьки розуміють, яку емоцію відчуває дитина;

2) батьки вважають емоції для зближення і навчання;

3) батьки співчутливо вислуховують і визнають почуття дитини;

4) батьки допомагають дитині знайти слова для визначення емоції, яку вона відчуває;

5) батьки разом з дитиною вивчають стратегії вирішення проблеми, водночас встановлюючи межі [2].

В процесі дослідження, завдяки аналізу слів, дій і емоційних реакцій сімей було з'ясовано: діти, чиї батьки постійно використовували емоційне виховання, мали більш міцне здоров'я і більш високу успішність. У них краще склалися відносини з друзями, спостерігалось менше проблем з поведінкою, вони були менш схильні до насильства. Діти, які мали досвід емоційного керівництва, мали краще емоційне здоров'я і відчували менше негативних, а більше позитивних почуттів.

Варто відзначити ще один важливий аспект. Коли батьки використовують техніку емоційного виховання, їхні діти швидше відновлюються після стресової ситуації. Дитина сумує, сердиться чи відчуває страх, потрапляючи у складну ситуацію, але швидко себе заспокоює, приходить в норму і продовжує продуктивну діяльність. Іншими словами, такі діти мають більш високий емоційний інтелект, і відповідно, є більш стійкими до впливу негативних емоцій. Таким чином, можемо зробити висновок, що емоційний інтелект - це вміння, здатність розпізнавати свої і чужі емоції, розуміти, як саме вони впливають на поведінку і мислення; це вміння управляти ними.

Ось чому не можна пригнічувати емоції дитини чи забороняти їй відчувати. Адже неможливо припинити переживати емоцію. Дитина має право на погані настрої і негативні емоції. Тому батькам важливо це враховувати і виховувати своїх дітей на поведінковому рівні (через прояви емоцій); скеровувати, допомагати їм виходити з негативного емоційного стану, заохочувати позитивні емоції тощо [4].

Отже, ми можемо зазначити, для того щоб дитина розвивалась емоційно здоровою, а в подальшому стала і успішною, впевненою у собі людиною, треба

навчити перш за все батьків необхідним шляхам і методам у вихованні емоційно здорової дитини. Основними завданнями на подальшому етапі нашого дослідження є розроблення методичних рекомендацій з підготовки фахівців до роботи з батьками в умовах неформальної освіти з розвитку емоційного інтелекту дитини.

Література

1. Куценко Я.М. Емоційний інтелект: проблеми діагностики / Куценко Я.М. // Проблеми сучасної психології. - 2011. - № 14. - с.417-426
2. Готтман Д. Емоційний інтелект дитини. Практичне керівництво для батьків / Джон Готтман, Джоан Деклер; пер. з англ. Г.Федетовой // - 2015. - 216с.
3. Гоулман Д. Емоційний інтелект / Гоулман Деніел; пер. з англ. С.-Л. Гумецької. // Віват - Харків:2019. - 512с.
4. Малихіна М.С. Дитина у світі емоцій / Малихіна М.С. // Основа - Харків: 2019. - 160с.
5. Хессон Д. Розвиток емоційного інтелекта: Підказки, поради, техніки / Хессон Д., пер. з англ. // Альпіна Паблішер - Москва: 2019. - 127с.

БОГДАН Анастасія
здобувачка вищої освіти
ОПП «Християнська педагогіка»
кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ БАТЬКІВ В УМОВАХ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. За останні роки в Україні відбулися зміни, які безпосередньо вплинули на стосунки в родині. Погіршення соціально – економічного стану призвело до низької народжуваності, недостатнього рівня виконання батьківських обов'язків, випадків насильства в сім'ї, збільшення кількості розлучень, позашлюбної народжуваності, неповних сімей, соціального сирітства.

У таких умовах актуальною стає тема формування педагогічної культури батьків, як шлях та вихід з кризи, в якій опинилося суспільство.

У жодному навчальному закладі нашої країни, незалежно від його рівня акредитації, немає ні факультету, ні кафедри, на яких навчають молодь стати «зразковими батьками». То ж, саме неформальна освіта, яка необов'язково має організований та систематичний характер і може здійснюватися поза межами організованих освітніх закладів, стає основною у навчанні батьків [1].

Стан розробленості проблеми. Формування педагогічної культури батьків не є нововведенням у педагогічній науці. У ході аналізу теоретичного аспекту

проблеми визначено, що питання формування педагогічної культури батьків представлено працями таких педагогів (Я. Коменський, Й. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо), (П. Блонський, П.Каптерев, А. Макаренко, К. Ушинский, С. Шацький та ін.). Представниками родинного виховного досвіду є літописці та педагоги Київської Русі (Нестор, В.Мономах та ін.). Родинні стосунки вивчали етнографи, історики, мовознавці, педагоги М.С. Грушевський, Б.Д. Грінченко, І.І. Огієнко, О.О. Потебня, С.Ф. Русова, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський Я.А.Коменський, П.Ф.Лесграф Г.С.Сковорода, та ін. Кожен з них визнавав важливість родинного виховання, як першочергового, та ставився до формування педагогічної культури батьків, як до найважливішого чинника у здоровому суспільстві.

Метою дослідження є на основі теоретичного обґрунтування проблеми формування педагогічної культури батьків визначити шляхи вдосконалення в умовах неформальної освіти.

Для того, щоб з'ясувати сутність поняття «педагогічна культура батьків», потрібно розпочати з аналізу більш загального поняття - «культура», яке має багато дефініцій. Так, латинське слово «культура», яке спочатку означало лише «обробка», сьогодні набуває більш широкого значення. Наприклад, на думку Є.М. Жукова, С.М. Ковальова, А.М. Прохорова, культура – це знання, що характеризує різні історичні епохи, етноси, сфери життєдіяльності та інформує про рівень розвитку суспільства, про творчі сили та можливості людини, що виражаються у типах та формах організації життя та діяльності людей, їх взаєминах у соціумі. А.М. Леонтьєв, В.С. Давидович розглядають культуру як специфічний засіб діяльності, що включає процес творчого саморегулювання особистості – суб'єкта індивідуальності та неповторності [2,3].

Таким чином, можна дійти висновку, що поняття «культура» є неоднозначним, але в загальному розумінні використовується як характеристика певної історичної епохи та рівня розвитку свідомості людини. А «педагогічна культура батьків» має інтегрувати історико-культурний досвід людства та регулювати сферу педагогічної взаємодії в родині та суспільстві.

Під «педагогічною культурою батьків» прийнято розуміти такий рівень їх педагогічної підготовки, який дозволяє зробити родинне виховання цілеспрямованим та успішним процесом, повноцінно вирішувати завдання розвитку та виховання.

Н. Валеева та М. Шубовіч розглядаючи педагогічну культуру батьків з боку педагогічної психології виділяють такі складові: когнітивна, комунікативна, операційна, рефлексивна, емоційна. Якщо коротко охарактеризувати ці складові, то можна сказати наступне:

- *Когнітивна складова* – це сукупність психолого-педагогічних, фізіолого-гігієнічних, правових знань, необхідних задля повноцінного виховання дітей у родині.
- *Операційна складова* – це усвідомлене володіння батьками різноманітністю методів, прийомів, форм виховної взаємодії з дитиною.

- *Комунікативна складова* – це здатність та вміння батьків створити сприятливий психологічний клімат у родині, вміння розуміти дітей, інших членів родини, проявляти терпимість до думки інших людей.

- *Рефлексійна складова* – це наявність у батьків вміння аналізувати свої дії та стан. Вміння давати оцінку ефективності методів, та прийомів які застосовувалися у взаємодії з дитиною.

- *Емоційна складова* – це вміння володіти собою в скрутних обставинах, вміння зрозуміти стан дитини за мало примітними ознаками її поведінки, вміння побачити проблеми дитини та надати їй допомогу в їх розв'язанні, а також здатність батьків до емпатії, та співчуття. [4].

Характер педагогічної культури батьків є динамічним та складним. У процесі формування її у молодих батьків та батьків з досвідом необхідно дотримуватися таких вимог: цілісного підходу до вибору сукупності засобів, що забезпечують формування всіх компонентів педагогічної культури; урахування рівнів педагогічної підготовленості батьків і їх індивідуальних особливостей; досягнення наступності в поповненні знань і тісного їх взаємозв'язку з особистою практикою виховання дітей кожного з молодих батьків [5].

Яким чином допомогти батькам у цьому складному питанні? За допомогою неформальної освіти.

Поняття неформальної освіти не є суто українським. Воно прийшло в наше суспільство з англomовної літератури. Це було результатом поширення, апробації та підтвердження ефективності досвіду неформального навчання для створення умов як соціально-економічного розвитку держави, так і соціально-психологічного благополуччя окремих категорій населення. [6].

Кортило Т., розглядаючи андрагогічну модель навчання батьків у системі неформальної освіти зауважує, що саме застосування цієї моделі навчання батьків у системі неформальної освіти дасть змогу розкрити їх потенціал як наставників та друзів дитини. Аналіз практики всеобучу батьків показує, що найкращі результати дає така модель навчання, яка передбачає обов'язкові для батьків лекції, конференції, практикуми, тренінги, семінари, батьківські читання та дає можливість створення нестандартного, індивідуального навчання, з урахуванням життєвого досвіду, рівня колишньої підготовки, соціальнопсихологічних особливостей батьків. [1]

На завершення роботи можна зробити такі висновки. Проаналізувавши наукову літературу, можна зробити висновок, що педагогічна культура батьків це комплекс знань та умінь психолого-педагогічного характеру. Саме вони визначають систематичну діяльність батьків, спрямовану на виховання і розвиток дитини. Також, це – важливий чинник у сучасному суспільстві, складова освіти дорослих та необхідність для кожної людини; молоді - як майбутніх батьків, так і для досвідчених батьків.

Неформальна освіта має змогу вирішити питання формування педагогічної культури батьків. Як освіта, вона спрямована на задоволення особистісних потреб учасників поза формальними освітніми установами. Загалом проводиться

засобами громадських організацій, курсів та гуртків у груповій формі. [6]. Саме такий навчальний процес найбільше підходить дорослим людям, які небайдужі до виховання наступного покоління, які прагнуть передати ціннісні орієнтири майбутнім громадянам нашої країни.

Література

1. Котирло Т.В., Андрагогічна модель навчання батьків у системі неформальної освіти. [електронний ресурс] Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/>
2. Давыдович В.Е. Сущность культуры. – Ростов-на-Дону: Издательство РГУ, - 1977. – 264 с.
3. Леонтьев А.Н. Человек и культура . – М., 1961. – 115 с.
4. Валеева Н., Шубович М. Психолого-педагогическое просвещение как факт. [електронний ресурс] Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/psihologo-pedagogicheskoe-prosveschenie-kak-faktor-razvitiya-pedagogicheskoy-kultury-roditeley>
5. Постовий В.Г. Сучасна сім'я та її педагогіка / В.Г.Постовий. - К., 1994. – 284 с.
6. Павлик Надія П12 Теорія і практика організації неформальної освіти молоді : [Навчальний посібник] / Надія Павлик. – Житомир: Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2017. – 162 с.

ВАБУЛОВА Ольга,
здобувачка вищої освіти
кафедри психології та особистого розвитку
ННІМП ДЗВО УМО

РОЛЬ ДУХОВНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У РОЗВ'ЯЗАННІ ВНУТРІШНІХ КОНФЛІКТІВ ОСОБИСТОСТІ

Постановка проблеми. Сьогодні весь світ, суспільство, наповнені різноманітними конфліктами. Конфлікт – це завжди складний і багатоплановий соціальний феномен. У ньому беруть участь найрізноманітніші сторони: індивіди, соціальні групи, національно-етнічні спільності, держави і країни, об'єднані тими чи іншими цілями й інтересами. Конфлікти виникають з найрізноманітніших причин і мотивів: психологічних, економічних, політичних, ціннісних, релігійних та ін., але кожен з нас знає, що сама особистість внутрішньо суперечлива і схильна до постійних суперечностей і стресів. Існує боротьба на рівні окремого індивіда, протистояння між елементами внутрішньої структури людини, яке і знаходить своє вираження у внутрішньо особистісному конфлікті. Людська психіка набагато складніша, ніж здається на перший погляд. Безліч людей, які зустрічаються на нашому життєвому шляху – це, певним чином, цілий світ зі

своїми проблемами, сумнівами і переживаннями. Про це говорили ще стародавні філософи і лікарі, знаючи, що людська поведінка важко передбачувана, і на неї впливає величезна кількість самих різних факторів, які, інколи, можуть спрямовувати людину у протилежних напрямках, підштовхувати її до певних дій. І коли досягається особливо сильне протистояння, людина абсолютно втрачається, замикається в собі і не уявляє, в якому напрямку рухатися далі. Такий стан сучасні психологи називають внутрішньо особистісним конфліктом.

Здавалося б, що такого важливого в особистому конфлікті окремої людини, яка різниця, що вона відчуває? Але проблема однієї людини може впливати з проблем іншої, або навпаки, «заражати» своєю проблемою інших осіб, таким чином цей ланцюг розгалужується і зачіпає суспільство в цілому. Це може призводити до соціальних розладів та негативно впливати на молоде покоління, тому починати вирішувати питання потрібно з цієї конкретної людини, спонукаючи її до емоційного і духовного розвитку. Це і є основна мета і призначення духовних навчальних закладів – просвітництво та самовдосконалення.

Стан розробленості проблеми. На теренах нашої держави завжди велась боротьба за релігійну духовність, яка була вихованням, натхненням і мораллю для переважної більшості українців. Починаючи з XIX ст. духовне просвітництво набуло великого масштабу. Однак, політичний режим УРСР з 1918 р. почав насильно закривати духовні навчальні заклади незалежно від конфесії. Концепція секуляризації (вид змін у взаємовідносинах релігії з суспільством у напрямку звільнення від релігійного впливу), як свідчить новітня історія і статистика девіантної поведінки (вчинення нестандартних дій і вчинків, які не вписуються в стандарти поведінки більшості), в результаті часто створює особу заповнену інформацією набутою попередніми поколіннями науковців (з їх проблемою застосувати ті знання), але не виховує особистість, не залишає місця моралі в юриспруденції і політиці, і не дбає про моральне здоров'я суспільства. Моральна деградація вплинула на усталеність «подвійного стандарту» суспільного життя — одне написано в законах, друге роблять, а третє думають. Релігійна освіта сьогодні знаходиться в Україні на перетині кількох взаємно суперечливих тенденцій: це і відродження класичної релігійної освіти в церковних організаціях, яке за радянських часів доводилося частково обмежувати; і часткове повернення до дорадянської практики релігійної освіти за межами церковних організацій, і зовсім новітні тенденції забезпечення новітньої релігійної освіти в умовах поліконфесійного, мультикультурного, постсекулярного суспільства. Ці тенденції можна розглядати як умовно автономні, такі, які мають внутрішню логіку, власний темп розвитку і власні цілі. Релігія має бути не лише прикладом для вирішення проблеми взаємовідносини конфесійних і неконфесійних шляхів надання релігійної освіти, а й виступати базою для створення державної політики у цій сфері. Дані питання досліджувались у роботах Попової О. Д., Шувалова О. В., Помиткіна Є. О., Баранівського В. Ф., Кафарської О. Б. та ін. [1-5].

Пізніше прийшов час концепції антисекуляризації. Давню педагогічну традицію складала освіта, плекаючи образ особистості, будуючи характери громадян, беручи за взірць християнське благочестя, задля морального здоров'я душі народу. Це поєднувалось з етнічною педагогікою в українських родин [6; 7].

Після подій Другої світової війни і через Декларації 1927 р. митрополита Сергія політичний режим СРСР дозволив і в Україні відкрити семінарії для РПЦ МП: у м. Києві, у м. Луцьку та м. Одесі, при одночасній дискримінації інших конфесій. А після проголошення незалежності України 1991 р. почали діяти 130 духовних навчальних закладів різних конфесій [8].

На сьогоднішній день в Україні відкриваються та діють вищі духовні заклади освіти, проте, їх кількість є недостатньою для просвіти людей у цій царині.

Мета дослідження. Метою роботи є визначення важливості духовних орієнтирів психологічного виховання сучасного суспільства. Не так давно люди почали опікуватись не лише фізичним, а й ментальним, психічним здоров'ям [9]. Ми з'ясували та усвідомили, що емоційний стан людини посідає суттєве місце у її житті, впливає на життєдіяльність організму, спосіб життя, соціалізацію та майбутнє. Психологи по всьому світу почали досліджувати та розвивати це питання, розроблювали методи запобігання та подолання психологічних і психічних проблем індивіда [10; 11].

У зв'язку з цим, виникла потреба створення навчальних закладів, де люди мали б змогу розвиватись, отримувати і передавати знання у цих напрямках та вміти застосовувати їх для поліпшення свого життя і, таким чином, покращення та позитивного розвитку суспільства. За кордоном люди не соромляться і не цураються відвідувати психолога чи певну духовну групу, на відміну від нашої країни, де це може вважатись принизливим або дивним. На сьогоднішній день Україна ще має значний невикористаний потенціал розвитку в плані психологічної і духовної освіти, тому створення і підтримання закладів вищої духовної освіти необхідне та очевидне.

Викладення основного матеріалу. Внутрішньо особистісний конфлікт, як і будь-який інший, не виникає на «порожньому місці». Людина живе в соціумі та залучена в різноманітні суспільні відносини, які впливають на неї як позитивно, так і негативно. Жоден індивід не може розвиватися поза системою суспільних відносин. І тільки в суспільстві він може задовольнити свої потреби, утвердити інтереси і досягти поставлених цілей. З іншого боку, будь-яка особистість прагне до свободи і самореалізації. Це об'єктивна суперечність між індивідом і суспільством спочатку зумовлює появу різних внутрішньо особистісних конфліктів, що мають різноманітні наслідки для розвитку людини. Людина як частина суспільства не може вийти з цілісної системи суперечливих відносин, які в кінцевому рахунку детермінують її свідомість, психіку і весь внутрішній світ.

Ринок і загальна конкуренція у соціумі висувають проблему суперництва на перший план в структурі особистості. Постійна конкуренція в умовах загальної

боротьби переростають у ворожість особистості не тільки по відношенню до інших, а й до себе, в постійне невдоволення собою. В таких умовах особистість знаходиться в постійному конфлікті сама з собою. З одного боку, її успіхом захоплюються майже незалежно від того, якими засобами він досягнутий, з іншого, – суспільство розглядає скромність і альтруїзм як соціальні та релігійні чесноти і винагороджує за ці якості хвалою і визнанням. Особлива складність, з якою стикається індивід в системі ринкових відносин, полягає в тому, що для суперництва він повинен мати в своєму розпорядженні значну частку агресивності і, разом з тим, від нього вимагається безкорисливість і, навіть, самопожертва.

Несприятливе соціальне середовище, негативно впливаючи на психічний стан людини, призводить до зниження працездатності, стимулу до життя, зміщення ціннісних орієнтацій, мотивів, виникнення негативних емоційних переживань, зростання агресивності, напруженості, що, так чи інакше, впливає на виникнення конфліктів між окремими членами групи і різними групами.

Переpletіння економічної, політичної та ідеологічної кризи породжує ситуацію саморуйнування і хаосу. З точки зору взаємодії конфліктів на макро - і мікрорівнях ця криза означає перехід в ситуацію невизначеності, внутрішнього конфлікту для кожної окремої людини і для його сім'ї. Громадські структури не пропонують індивіду чітко окреслених шляхів і способів соціалізації. Виникають нові масштаби свободи вибору і самовизначення, до яких людина виявляється психологічно і морально не підготовленою. Навпаки, все більшого поширення набуває десоціалізація особистості, втрата життєвих орієнтирів, формування асоціальних способів особистісної мотивації.

Таким чином, джерелом внутрішніх конфліктів є середовище проживання і головним завданням є правильний розвиток та спрямування цього середовища на профілактику та пошук ефективних шляхів їх вирішення. У свою чергу, це має дати поштовх для розвитку соціально-поведінкових наук, зокрема, психології, що сприятиме розвитку гуманістичних відносин у суспільстві, в державі, у світі загалом, в тому числі й за допомогою розвитку духовної та психологічної освіти.

Література

1. Попова О. Д. Радянська влада і духовно-навчальні заклади Російської Православної церкви. Журнал «Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена». 2008.
2. Шувалов А. В. Психологическое здоровье и христианская духовная традиция. Журнал «Христианское чтение», 2012.
3. Помиткін Е. О. Психологія духовного розвитку особистості: Монографія / Е.О. Помиткін. – К.: Наш час, 2003. – 280 с.
4. Баранівський В. Ф. Освіта і духовна безпека українського суспільства / В. Ф. Баранівський // Українознавство. – К., 2008. – № 3. – С. 52-55.

5. Кафарська О. Б. Формування духовності - актуальна проблема сьогодення / О. Б. Кафарська // Збірник наукових записок Національного університету «Острозька академія» «Християнські цінності: історія і погляд у третє тисячоліття» - Острог, 2002. - С.119-125
6. Духовні навчальні заклади // «Енциклопедія історії України», Київ: вид. «Наукова думка», 2004 р. – Т.2 (Г-Д) С.507.
7. Войналович В. А. Духовні навчальні заклади // Енциклопедія сучасної України у 30 т / ред. кол. І. М. Дзюба [та ін.] ; НАН України, НТШ, Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України. – К., 2003–2019.
8. Звіт про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 01.01.2016 р. [Електронний доступ: http://mincult.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245083533]
9. Шувалов А. В. Психологическое здоровье человека. Вестник ПСТГУ IV: Педагогика. Психология 2009. Вып. 4 (15). С. 87-101.
10. Гришина Н. В. Психология конфликта. СПб: Питер, 2000.
11. Анцупов А. Я. Шипилов А. И. Конфликтология. – М.: ЮНИТИ. 1999.

ВЕРБОВСЬКИЙ Ігор,

*здобувач вищої освіти ОНП «Спеціальна освіта»
кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО,
начальник навчального відділу Житомирського
державного університету імені Івана Франка*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ СТІЙКОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА ЗАКЛАДУ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

На сучасному етапі розвитку в Україні спостерігається зростання кількості людей з особливими потребами, в тому числі дітей, які потребують допомоги в здобутті якісної освіти. Це вимагає від закладів освіти зосередити певні зусилля, створити умови доступу до навчання здобувачам освіти з особливими потребами. Так, інклюзивне навчання є однією із основних форм роботи щодо здобуття якісної освіти людьми з особливими потребами.

Термін «інклюзивне навчання» є новим для нашого суспільства, тому що протягом тривалого часу існував певний стереотип, що дітям з особливими потребами слід навчатися в спеціалізованих закладах освіти [1]. Однак А. Колупаєва зазначає, що досвід розвинених країн доводить успішність впровадження інклюзії та отримання вагомих результатів як для осіб з обмеженими можливостями, так і для суспільства в цілому [4].

Організацією інклюзивного навчання в освітніх закладах займається весь педагогічний колектив. Педагоги всіляко сприяють розвитку особистості кожної

дитини. Інклюзивне навчання передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку. Інклюзивне навчання – гнучка, індивідуалізована система навчання дітей з особливостями в умовах масової загальноосвітньої школи за місцем проживання. Навчання відбувається за індивідуальним навчальним планом, забезпечується медико-соціальним та психолого-педагогічним супроводом.

Проблемою інклюзивного навчання займалися такі вчені, як: Л. Байда, Л.Гокіна, С. Єфімова, Н. Заєркова, А. Колупаєва, Ю. Найда, Л. Пірог, Л. Савчук, Н. Софій, Ю. Юр'єва, І.Юхимець та ін.

Тільки за умови зміни соціального статусу людей з особливими потребами, активного залучення їх до суспільного життя можлива повноцінна інтеграція в соціум. Одним із можливих механізмів активної інтеграції осіб з обмеженими функціональними можливостями у сучасне суспільство є отримання ними загальної середньої освіти.

Однією із домінуючих постатей у цьому процесі сьогодні є педагог – ключовий фахівець у забезпеченні якості соціально-педагогічної діяльності в ЗЗСО [5, с. 167-168]. Наразі постає ряд запитань: «Чи готовий сучасний вчитель, педагог здійснювати інклюзивне навчання?», «Чи вміє він сам соціалізуватися в такому складному процесі надання освітніх послуг?» і т.д. Власне відповідь на запитання такого характеру допоможуть створити сприятливі умови для процесів учіння та навчання як учнів класу, так і для самих вчителів. Тому важливим у формуванні емоційної стійкості педагогічного працівника закладу з інклюзивним навчанням є розуміння професійної діяльності педагогічного працівника, векторів впливу та взаємодії з учнівським та батьківським колективами, практично досконало знати і вміти виконувати соціальні ролі тощо.

Професійна діяльність педагогічного працівника – це освітньо-виховна робота, що включає педагогічну діяльність і спрямована на допомогу дитині (підлітку) в самоорганізації на гармонізацію психологічного стану, на встановлення нормальних відносин у родині, у школі, у суспільстві.

Власне, можна сказати, що нинішній педагогічний працівник – це спеціаліст, котрий здійснює соціально-педагогічну діяльність, об'єктом якої є діти, молодь, що потребують підтримки і допомоги у процесі соціалізації як основної умови самореалізації, самокорекції, самоствердження [3, с. 14].

Зокрема, наступне твердження характеризує професійну діяльність педагогічного працівника закладу з інклюзивним навчанням – це спеціаліст, зайнятий у сфері соціальної роботи або освітньо-виховної діяльності, який здійснює посередництво між освітніми установами, сім'єю, трудовими колективами, громадськістю, організовує їх взаємодію, об'єднує зусилля з метою створення в соціальному середовищі умов для всебічного розвитку дітей, підлітків та молоді як особистостей [6, с. 60].

Діяльність педагогічного працівника закладу з інклюзивним навчанням – це зона довіри між людьми, шлях до взаєморозуміння, спілкування; передбачає не тільки спеціальні знання, а й багату ерудицію, що слугуватиме втіленню соціально-педагогічних досліджень, організації комплексної соціальної, медичної, педагогічної, психологічної та правової допомоги людям. Одним із головних завдань – бути посередником між особистістю і мікросередовищем, різними соціальними інститутами у розв’язанні її нагальних потреб і задоволенні назрілих потреб [3, с. 48].

Професійна діяльність педагогічного працівника закладу з інклюзивним навчанням спрямовується на дітей і молодь. До таких відносять, насамперед, тих хто має особливі потреби, пов’язані з особливостями розвитку чи обставинами сімейного і особистого життя: діти з особливими потребами, обдаровані, із затримкою психічного розвитку, педагогічно занедбаних, неповнолітні засуджені, маргінали.

У своїй професійній діяльності педагогічний працівник закладу з інклюзивним навчанням виконує різноманітні соціальні ролі – детерміновані моделі поведінки спеціаліста при здійсненні професійних завдань [6]. За В. Сидоровим, рольовий репертуар педагогічного працівника такий: *вихователь* (сприяє соціалізації учнів шляхом передання їм соціально-культурного досвіду); *організатор вільного часу* (націлений на розвиток дозвілєвих інтересів, організовує вільний час дітей); *учитель соціальних умінь* (розвиває актуальні соціальні уміння учнів, а саме: спілкування, прийняття рішень, конструктивне вирішення конфліктів, самообслуговування); *посередник* (займається організацією взаємодії з сім’ями, дитячими організаціями, громадськістю за місцем проживання); *консультант* (допомагає учням та їх сім’ям у формуванні навичок самодопомоги); *дослідник* (забезпечує особистий внесок у розвиток соціально-педагогічної діяльності: розробляє та реалізує соціальні проекти); *захисник інтересів* (захист законних прав особистості); *духовний наставник* (соціальний патронаж, турбота про формування моральних, загальнолюдських цінностей у суспільстві); *експерт* (відстоювання прав підопічного, визнання методів можливого компетентного втручання у розв’язання його проблеми); *учасник спільної діяльності* (спонукання людини до дії, соціальної ініціативи, розвиток здатності самому вирішувати свої проблеми) [6].

Зміст діяльності педагогічного працівника закладу з інклюзивним навчанням розкривається у процесі соціальної адаптації, профілактики, реабілітації та соціально-культурної анімації у певних вікових та соціальних групах.

Головна функція діяльності педагогічного працівника закладу з інклюзивним навчанням – захищати інтереси дитини. Він має бути достатньо компетентним у правових і законодавчих питаннях, оскільки йому доводиться співпрацювати з представниками органів внутрішніх справ, громадськими організаціями, державними органами, релігійними [2].

Специфіка професійної діяльності педагогічного працівника закладу з інклюзивним навчанням полягає в тому, що його увага, в першу чергу, спрямована на успішну інтеграцію школярів в суспільство, попередження соціального виключення, усамітнення та «випадіння» особи із системи суспільних зв'язків та стосунків [4; 6].

Отже, педагогічний працівник закладу з інклюзивним навчанням – це спеціаліст, який організовує соціально-педагогічну діяльність, використовуючи різні технології, форми та методи роботи. Професія педагогічного працівника закладу з інклюзивним навчанням спрямована на діяльність необхідну для функціонування систем допомоги різним категоріям населення, в тому числі для дітей з особливими потребами. Важливо пам'ятати, що цей процес довгостроковий і не завершується навіть по закінченню освітнього закладу.

Інклюзивне навчання стосується всіх суб'єктів освітнього процесу: дітей з обмеженими можливостями здоров'я та їхніх батьків, нормально розвинутих учнів. У цьому процесі важливою є роль викладачів і спеціальних педагогів, які впроваджують свій досвід і знання для того, щоб кожна дитина могла вчитися з найбільшою для себе користю.

Важливими умовами ефективності інклюзивної форми навчання є підготовка вчителів загальноосвітніх шкіл до вирішення загальних і спеціальних завдань на рівні не нижчому за наявний в нині діючій системі освіти, визначення функцій вчителя інклюзивного класу, соціального педагога, психолога, корекційного педагога, інших спеціалістів, батьків таких дітей і їх взаємодії та рівнів їх підготовки до інноваційного процесу.

Отож, враховуючи особливості кожного школяра з інвалідністю, педагогічні працівники закладу з інклюзивним навчанням свою діяльність мають вибудовувати на засадах гуманістичних уявлень про них, про їхній соціальний статус серед однокласників, адже «особливі» учні можуть потрапити до категорії виключених, що негативно впливатиме на їх включення до шкільного та суспільного життя.

Література

1. Железняк І. О. Інклюзивна освіта як соціально-педагогічний феномен / Железняк І. О., Косенко В. В., Чайка Н. А. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2013. – 208 с.
2. Заєркова Н. В. Актуальні питання інклюзивної освіти: навч. посіб. / Н. В. Заєркова. – Луганськ, 2012. – 91 с.
3. Зверєва І.Д. Дефініції соціальної роботи та соціальної педагогіки / І. Д. Зверєва // Практична психологія та соціальна робота. – 2001 – № 4. – С. 12-16.
4. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. / [А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко, І. О. Білозерська та ін.]; за заг. ред. А. А. Колупаєвої. – К. : А. С. К., 2012. – 308 с.

5. Острянюк Т. В. Організаційно-педагогічна діяльність соціального педагога у загальноосвітньому навчальному закладі: теоретико-методологічний аспект / Т. В. Острянюк // Освітнологічний дискурс. – 2015. – № 1. С. 167–178.

6. Сейко Н. А. Соціальна педагогіка : метод. посіб. / Наталія Андріївна Сейко. – Житомир : ЖДУ, 2002. – 260 с.

ВИСОЦЬКА Алла,
доцентка кафедри педагогіки,
адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО,
кандидатка педагогічних наук,
старша наукова співробітниця
КОНЮХОВА Тетяна,
здобувачка вищої освіти
ОПП «Християнська педагогіка»
кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ З ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПРАКТИКИ

На сучасному етапі розвитку суспільства, у час реформування змісту і гуманізації цілей як освіти загалом, так і дошкільної освіти зокрема, постає питання про необхідність упровадження відповідних змін у систему підготовки педагогічних кадрів. На сьогодні суспільство потребує педагога не тільки як високопрофесійного компетентного фахівця, але і як особистості з високим рівнем загальної та духовної культури, здатної до творчої праці, до творення духовних цінностей, до передачі їх наступному поколінню. Про це, зокрема, йдеться у Законі України «Про освіту», у якому зазначено, що педагогічний працівник зобов'язаний «настановленням і особистим прикладом утверджувати повагу до суспільної моралі та суспільних цінностей...» [1, Ст.54]. Оскільки умовою гармонійного становлення ціннісно-сміслової сфери дитини в дошкільному віці є наявність сформованої системи ціннісних орієнтацій у педагога-вихователя, відповідно одним із основних завдань на сьогодні є всебічний розвиток його особистості.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень свідчить про важливість духовно-моральної складової у підготовці фахівців закладів дошкільної освіти. Проблеми духовності розкриваються у дослідженнях І.Бека, В.Болотіної, М.Боришевського, Г.Ващенко, В.Костіва, А.Макаренка, С.Русової, Г.Сковороди, В.Струманського, В.Сухомлинського, В.Шадрикова. На духовність як невід'ємну складову професійної культури майбутнього педагога вказують В.Гриньова,

М.Євтух, І.Зязюн, Н.Кузьміна, Л.Нечепоренко, М.Роганова, В.Сластьонін, Г.Шевченко. На важливості застосування християнських морально-етичних цінностей у навчально-виховному процесі, що сприяє підвищенню якості духовно-морального виховання дітей та молоді наголошують А.Богущ, В.Жуковський, О.Огірко, В.Оржеховська, Т.Саннікова, І.Сіданіч, О.Сухомлинська, Т.Тхоржевська та ін., спираючись на досвід класиків педагогічної думки, зокрема, Г.Ващенко, В.Зеньковського, І.Огієнка, К.Ушинського, С.Русової та ін.

Водночас наше дослідження засвідчує недостатній рівень підготовленості фахівців до роботи з духовно-морального виховання дітей дошкільного віку, що у свою чергу, підтверджує дані, які наводяться у статті Н.Химич [5, С.312]. Ми також відзначаємо невідповідність змістового наповнення заходів, які організовуються в закладах дошкільної освіти, завданням духовно-морального виховання і також наголошуємо на важливості підготовки свідомих педагогів до роботи на засадах нової, духовної моралі, зверненої не до розуму, а до душі людини, збагачення її особистісного духовного потенціалу. Погоджуючись із дослідницею, на сьогодні ми вбачаємо необхідність у ґрунтовних розробках курсів духовно-морального спрямування у системі підготовки майбутніх педагогів до роботи з дітьми дошкільного віку.

Звертаємо також увагу на неточність та неоднозначність тлумачень у сучасних педагогічних словниках і довідниках понять «духовно-моральне виховання», «духовне виховання», «релігійне виховання», що є, на наш погляд, однією з причин недостатнього рівня підготовки фахівців до відповідної роботи з дітьми. На це також вказує І.Сіданіч, наголошуючи, зокрема, на протиріччі між посиленням вимог сучасного суспільства до якісної професійної підготовки вчителя і недостатньою кваліфікацією учительських кадрів, які викладають предмети духовно-морального спрямування [3, С.189-190].

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури та вивчення досвіду роботи практичних працівників закладів дошкільної освіти засвідчив, що важливою умовою зростання духовної культури та освіченості фахівця будь-якого профілю, будь-якої спеціальності, є опанування наукових знань про сутність духовно-морального виховання та застосування цих знань у власній поведінці. Невирішення цього завдання унеможливилює розвиток духовно-моральної культури дітей як майбутніх членів суспільства. Тому для нашого прагматичного сьогодення, для динамічного життя, з його соціальними і політичними змінами, з переоцінкою ціннісних суспільних орієнтацій, енциклопедична модель професійної підготовки педагогів виявляється недієвою. Професійна педагогічна освіта наразі вимагає переосмислення і самого змісту, і структури, і форм її організації. Актуальною на сьогодні є вимога до ґрунтовної підготовки фахівця, формування у нього здатності не лише до раціонального вибору та переробки інформації, не лише до засвоєння необхідних знань та вміння застосовувати їх на практиці, але й до розвитку духовності, почуттєвої сфери [4, С.129]. Педагог має бути компетентним у проектуванні лінії розвитку особистості

дитини, повинен чітко уявляти кінцеву мету, до якої прагнути, творчо вибудовуючи навчально-виховну діяльність спільно з вихованцем. Таким чином майбутній вихователь закладу дошкільної освіти повинен взяти на себе відповідальність не лише за освітні успіхи, а й за духовно-моральне виховання дитини. Як зазначав свого часу К.Ушинський, вплив на розвиток особистості дитини буде тим сильнішим, чим вищою буде духовність вихователя, чим більшою буде активна сила його переконань.

Відтак стає цілком очевидною потреба у підвищенні якості підготовки фахівців до роботи з духовно-морального виховання дітей дошкільного віку. Необхідна активізація інноваційних процесів у всіх ланках освіти, розроблення авторських методик, альтернативних програм, що мали б сприяти розвитку професіоналізму, світоглядної культури, духовно-моральної особистості фахівця та відповідати сучасним вимогам держави і суспільства до педагога.

Таким чином, процес професійної підготовки фахівців до роботи з духовно-морального виховання дошкільників передбачає, насамперед, розвиток рівня духовної культури педагога. Йдеться про загальнолюдські цінності, національні моральні ідеали, що інтегруються з християнськими моральними постулатами та прагненням до духовно-морального самовдосконалення. Духовна культура постає, з одного боку, як духовна матриця реального образу педагога (сукупність духовно-моральних здібностей і якостей особистості), а з іншого, виступає як внутрішня культура, що забезпечує саморозвиток [2, С.179].

Ось чому у нашому дослідженні ми керуємось необхідністю підвищення ефективності процесу підготовки фахівців до роботи з духовно-морального виховання дітей дошкільного віку. Основними завданнями на подальшому етапі дослідження є визначення та обґрунтування педагогічних умов оптимізації процесу підготовки фахівців до роботи з духовно-морального виховання дітей дошкільного віку, а також змістове та організаційно –методичне забезпечення даного процесу.

Література

1. Закон України « Про освіту» від 05.09. 2017 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Курило О.Й. Розвиток духовної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти / О.Й.Курило, О.В.Сливка // Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів : збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції (16-17 травня 2019 р., м. Мукачево) / ред.кол.: Т.Д.Щербан (гол.ред.) та ін. - Мукачево : МДУ, 2019. - С. 178-180.
3. Сіданіч І.Л. Теоретико-педагогічні аспекти духовно-морального виховання дітей у вітчизняній школі XX століття [Електронний ресурс] / І.Л. Сіданіч // Духовність особистості: методологія, теорія і практика.. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2013_5_24

4.Танько Т.М. Духовно-моральні цінності як ознака професіоналізму вихователя сучасного закладу дошкільної освіти / Т.М.Танько // Освітній простір України. – 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/opu_2018_13_20.

5.Химич Н.Є. Підготовка студентів спеціальності «Дошкільна освіта» до духовно-морального виховання дітей дошкільного віку. / Н.Є.Химич // «Молодий вчений» № 6 (46). – 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/6/70.pdf>.

ВИСОЦЬКА Алла,
доцентка кафедри педагогіки,
адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО,
кандидатка педагогічних наук,
старша наукова співробітниця
КОСЕНКО Олена,
здобувачка вищої освіти
ОПП «Християнська педагогіка»
кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ НА ЗАСАДАХ ХРИСТИЯНСЬКОЇ ЕТИКИ В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Процес становлення громадянина завжди залежав від конкретних соціальних, економічних і політичних умов, стану суспільства та його ідеології. Сьогодні, в складних умовах не лише розбудови, а й збереження української державності, особливої гостроти набуває проблема громадянської освіти населення. Це, у свою чергу, спонукає до перегляду організації та змісту освіти, а відповідно, й процесу професійної підготовки педагогічних кадрів. Означений процес повинен передбачати формування у здобувачів вищої освіти не лише суто професійних компетентностей, але й створення сприятливих умов для формування та розвитку громадянських компетентностей. Саме про це йдеться у Концепції розвитку громадянської освіти в Україні, ухваленій на засіданні уряду України 3 жовтня 2018 року. У документі, зокрема, наголошується на необхідності охоплення громадянською освітою усіх видів освіти (формальної, неформальної, інформальної), а також усіх рівнів освіти і всіх вікових груп громадян, «включно з освітою дорослих, та бути спрямованою на формування громадянських компетентностей». Підкреслюється, що громадянська освіта має бути практичною і повинна допомагати тим, хто навчається, у набутті необхідних компетентностей

[1].

На сьогодні компетентнісний підхід є одним із визначальних у процесі модернізації освіти, при розробленні нових освітніх підходів (Н.Бібік, П.Борисов, Ф.Вайнерт, І.Єрмаков, Е.Зеєр, В.Краєвський, Н.Кузьміна, О.Локшина, О.Овчарук, О.Пометун, Дж. Равен, А.Хуторський, С.Шишов та ін.). Даний підхід загалом передбачає погляд на підготовку фахівців не просто як на процес засвоєння ними певного набору окремих знань, умінь та навичок, а опанування їх у комплексі; формування у них здатності реалізовувати знання, застосовувати власний досвід, мобілізувати волю та емоційний стан для вирішення конкретних проблем у обставинах, що постійно змінюються.

Метою нашого дослідження стало вивчення особливостей процесу розвитку громадянської компетентності вчителів на засадах християнської етики в системі неперервної освіти та визначення умов підвищення ефективності даного процесу щодо підготовки підростаючих поколінь до життя та праці в умовах сучасного громадянського суспільства. Проблема є актуальною, привертає до себе увагу дослідників і стає предметом вивчення протягом останніх років, проте чимало її аспектів і досі викликають суперечки. А питання професійної підготовки фахівців до громадянського виховання школярів на християнських цінностях, опанування цінностей української культури та історії, лишаються невирішеними.

У психолого-педагогічній літературі висвітлюються питання формування духовно-моральних якостей особистості майбутнього вчителя у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін (І.Сіданіч), підготовки майбутніх учителів до виховання в учнів духовно-моральних цінностей (І.Ковровський); визначаються теоретико-методичні засади виховання морально-етичної культури майбутніх учителів (Л.Москальова), формування духовно-моральної свідомості студентів вищих педагогічних навчальних закладів (Г.Шевченко) та ін. Досліджуються також особливості соціально-педагогічної діяльності дитячих та молодіжних об'єднань і організацій (В. Бочарова, О. Лісовець, Т. Нємцева, Л. Омельченко, О. Панагушина, Т. Швець та ін.).

У межах нашого дослідження нас цікавить саме розвиток ключових компетентностей особистості педагога. Ще на початку 20 ст. К.Ушинський підкреслював важливість особистості вчителя у процесі виховання, стверджуючи, що ідеальний учитель прагне до створення таких взаємин, за яких виникає можливість його особистісного впливу, його розуму, волі, моральності, характеру на особистість вихованця [6]. Погоджуючись із класиком української педагогіки, О.Сухомлинська вважає, що духовну, моральну особистість не можна виховати без наставника, учителя, вихователя, тобто без людини, яка є поведирем у світ духовності для дітей та молоді [3]. При цьому вчена підкреслює аксіоматичність положення про те, що християнську етику має читати педагог, який глибоко обізнаний з християнством, Старим Завітом, Біблією, з її десятьма заповідями, вільно володіє цим матеріалом, переносячи ці вічні ідеї до ситуацій і поведінки сьогоденних школярів [4].

Цієї ж думки дотримується А.Твердохліб [5, С.65], і вважає, що до викладання цього предмета мають залучатися лише педагоги, глибоко переконані у значущості та вищості тих моральних цінностей, які вони будуть формувати в учнів; педагоги, які мають особистий моральний та професійний авторитет у дітей. На думку М.Стельмаховича формування особистості школяра має відбуватися на засадах християнської моралі, плекання духовності, доброти, людяності, милосердя, чесноті, працьовитості. Кінцевою метою виховання має стати духовно багата особистість, яка усвідомлювала б свою відповідальність перед Україною і рідним народом [2].

Починаючи з 2005 р., у закладах загальної середньої освіти було розпочато факультативне викладання курсу «Основи християнської етики», вивчення якого спрямовано на впровадження у систему освіти традиційних для України християнських цінностей: істини, благочестя, добра, любові, краси, гідності, обов'язку, совісті, честі. Цей курс не пов'язаний із релігійними обрядами. Матеріалом вивчення слугують кращі надбання християнської культури й філософії України та світу. Основним приводом для впровадження такого курсу слугувала необхідність подолання морально-духовної кризи суспільства, необхідність поєднання зусиль держави, громадянського суспільства і Церкви у створенні високодуховного середовища, забезпечення морально-етичного виховання учнівської молоді в загальноосвітніх навчальних закладах країни. Ми погоджуємося з думкою про те, що духовність і громадянськість є своєрідним ідеалом національного виховання. Адже громадянськість визначає суспільний характер духовних цінностей, а духовність відіграє роль своєрідного регулятора громадянських вчинків, наділяючи їх високом моральним змістом.

Разом з тим доводиться констатувати, що в Україні відсутні вищі навчальні заклади, які б готували вчителів християнської етики, тому існує нагальна необхідність у функціонуванні курсів перепідготовки та підвищення кваліфікації вчителів з дисциплін духовно-морального спрямування, яка б охоплювала керівників шкіл, учителів суспільно-гуманітарного циклу предметів, позакласної і виховної роботи з учнями.

Ось чому основну увагу в нашому дослідженні ми зосередили на оптимізації процесу формування та розвитку громадянської компетентності педагогів в умовах післядипломної педагогічної освіти. А основними завданнями на подальшому етапі дослідження є розроблення організаційно-методичного забезпечення процесу формування громадянської компетентності педагогів на засадах християнської етики у системі післядипломної педагогічної освіти.

Література

1. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2018/01>
2. Стельмахович М. Г. Християнська етика в початковій школі / М. Г. Стельмахович // Поч. школа. – 1999. – № 4.

3. Сухомлинська О. Духовно-моральне виховання дітей та молоді в координатах педагогічної науки і практики / О. Сухомлинська // Шлях освіти. – 2006. – № 1. – с. 2–7.
4. Сухомлинська О.В. Концептуальні засади формування духовності особистості на основі християнських моральних цінностей / Ольга Василівна Сухомлинська. – К. : «Добро», 2006. – 43 с.
5. Твердохліб А. Особливості підготовки фахівця з викладання навчального курсу «Християнська етика» / А. Твердохліб // Педагогічні науки: зб. наук. пр. – Полтава: 2011. –с. 64-67.
6. Ушинский К. Д. Избранные педагогические сочинения в 2-х т. / К. Д. Ушинский. – М. : Педагогика, 1984. - Т. 1 – 1984. – 415 с.

ВИШНЕВСЬКА Ганна,
*завідувачка відділення підготовки іноземних громадян до
вступу у заклади вищої освіти, аспірантка ДЗВО УМО*

РОЗВИТОК МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

*Хто покаже приклад моралі і
моральності, як не вчитель.
(Народна мудрість)*

Розвиток моральних цінностей у будь-якому цивілізованому суспільстві перш за все передбачає визначення їх змісту та самого поняття про мораль. Отже, узагальнено *мораль* можна розглядати, як систему неформальних (сталих та звичаєвих) уявлень, норм та оцінок, що врегульовують поведінку і місце людини в суспільстві, і, завдяки яким суспільство сприймає або схвалює таку людину, або піддає громадському осуду. Одночасно, *моральні цінності* – це моральні зразки, поняття, вимоги, що дають можливість людині оцінювати дійсність та орієнтуватись в ній належним чином у відповідності до власної моральної самосвідомості і моральних вимог суспільства. Такими цінностями, безумовно, є чесність, вихованість, справедливість, доброзичливість та ще багато інших позитивних рис порядної людини.

Природною аксіомою є дотримання моральних цінностей у суспільних відносинах, особливо це стосується тих сфер та професій де спілкування і взаємодія між сторонами відносин несуть певний вплив на подальше формування людини, її виховання, свідомість та долю. Особливо це відчутно в соціальній сфері, в ЗМІ, юриспруденції, медицині та освіті. Тому, показовим є те, що в таких сферах, як медицина і юриспруденція вже давно існують обов'язкові дисципліни

при підготовці фахівців – медична деонтологія та юридична деонтологія, які спеціалізовано вивчають питання моралі, моральності та професійної етики.

Освіта – це процес розвитку та становлення людини як особистості, як суб'єкта суспільних відносин, вона забезпечує формування її духовності, світогляду, ціннісних орієнтацій і моральних принципів. Таке формування найбільше закладається у дитячому та підлітковому віці, тож, на освітній інститут – школу покладається чи не найважливіше завдання. Отже, це завдання вимагає від педагогічного колективу ЗЗСО самому бути взірцем високих моральних та етичних цінностей, які не мають втрачати своєї нагальності ніколи. Висловлювання В.О. Сухомлинського – «Ми повинні бути для підлітків прикладом багатства духовного життя; лише при цій умові ми маємо моральне право виховувати» [2], яскраво відображає завдання та сутність високої відповідальності педколективу ЗЗСО перед суспільством.

Проте, в сьогоденні країни існують об'єктивні негативні обставини, які можуть допускати певну переоцінку сприйняття моралі в суспільстві, і це стосується педколективу ЗЗСО, як суб'єктів формування якісних освітніх послуг в шкільній освіті. Це, насамперед, соціально-економічні, політичні та фінансові кризові потрясіння, які призводять до розшарування суспільства за поглядами та прихильністю до тих чи інших моральних цінностей, за матеріальним станом та соціальним статусом, змінюються соціально-побутові умови життя, сімейні відносини та відносини в трудових колективах тощо. Через такі зміни, неприпустимим явищем в ЗЗСО є можливі прояви падіння морального духу педагогічного колективу, свідками якого стають діти. Подолання таких проблем суспільством у сфері освіти, вирішується шляхом реформувань, посиленням соціально-економічної допомоги та певної психологічної підтримки і перманентного виховання моральної культури у педагогів.

Моральна культура педагогічного колективу ЗЗСО є комплекс особистісних якостей кожного педагога, що відображають систему їхніх відносин до самих себе та найближчого соціального оточення. Основним критерієм моральної культури педагога є його реальні вчинки та моральні цінності, носієм яких він є. Це відстоювання загальнодержавних та національних інтересів, піклування про примноження суспільного блага, відстоювання справедливих відносин між суб'єктами діяльності, чуйність і такт по відношенню до інших, які утворюються на підґрунті доброзичливих почуттів, моральної свідомості і гуманістичного мислення [1].

Сучасний ЗЗСО, це не тільки заклад, що забезпечений відповідною матеріально-технічною базою та цифровою технологією, це той заклад, де кожен, в педколективі, є носієм загальноприйнятних людських моральних цінностей, де етична поведінка між колегами унеможливорює створення напруженої атмосфери у кадрових відносинах, де загальний рівень моральної культури позитивно впливає на педагога і на учня.

В умовах розбудови національної системи освіти України на сучасному етапі її розвитку важливого значення набуває діяльність керівника закладу освіти

як професіонала, здатного створити творче освітнє середовище в закладі освіти [3]. Нерідко, позиціонуючи моральні цінності, згадують про організаційну культуру ЗЗСО в цілому. Зауважимо, що пріоритетними в організаційній культурі ЗЗСО є *організаційні цінності* – це предмети, явища і процеси, спрямовані на задоволення потреб усіх учасників освітнього процесу, які визнаються більшістю її учасників. Якщо вони будуть задоволені, то це виявиться і у взаємодії організації з мікромаркетинговим середовищем. Ці цінності є ядром, яке визначає культуру школи. Завдяки своїй ціннісній основі кожен член шкільного колективу в межах загальної системи цінностей займає відповідну морально стійку позицію [3].

Закріплення та подальший розвиток моральних цінностей і культури педагогічного колективу ЗЗСО полягають у посиленні етико-психологічного виховання, спрямованого на регулювання системи моральних відносин, педагогічного процесу і налагодженню здорового морально-психологічного клімату в колективі ЗЗСО.

Форми утвердження моральних цінностей в педколективі сучасного ЗЗСО можуть бути різновекторними: культурно-просвітницькі лекторії (практикувалося в системі радянської освіти); бесіди з питань національного відродження та патріотичного виховання; тренінги з ділового етикету; публічні тематичні презентації з питань естетичної культури окремими членами педагогічного колективу; спільні дискусії та обговорення; психологічні заняття-практикуми тощо. Подібні заходи сприятимуть зростанню моральної культури педагогічного колективу сучасного ЗЗСО і є об'єктивною складовою удосконалення всієї системи освіти.

Проте, закріплення певних вимог до професіонального виховання і розвитку моральних цінностей педагога, його моральної стійкості та визначення основ педагогічної культури, потребує створення та впровадження педагогічної деонтології, як дисципліни в підготовці вчителів, та створення кодексу моральної поведінки педагога.

Література

1. Донцов А. В. Моральна культура вчителя. Монографія. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2008. - 240 с.
2. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори у 5-ти т. – Київ.: Рад. школа, 1997. – Т. 3. – С. 7–278.
3. Тимошко Г.М. Організаційна культура керівника загальноосвітнього навчального закладу: теорія та практика : Монографія / Г.М. Тимошко.-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2014.-592 с.

ВОЛКОВА Оксана,

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ НА ЗАСАДАХ НАЦІОНАЛЬНИХ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Система патріотичного виховання молоді є пріоритетною сферою соціального життя країни, орієнтованою на розвиток особистості і становлення її духовної культури. Ці реалії визначають основні напрями виховної роботи з молоддю та модернізації освітнього процесу, що є невіддільним від розвитку української державності, побудови громадянського суспільства, інтеграції України в світове та європейське співтовариство. Національна система освіти система інтегрує виховну діяльність загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, гімназій, закладів позашкільної освіти. Важливим завданням модернізації патріотичного виховання у системі загальної середньої освіти є створення ефективних реальних умов для прояву патріотизму молоді на засадах національних духовних цінностей. Однією з головних фігур організації та здійснення патріотичного виховання учнів закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) є вчитель, який є суб'єктом соціально-педагогічних реформ, розробником і керівником проектів, лідером, діагностом, консультантом і організатором навчально-пізнавальної діяльності учнів. Підготовка вчителя до здійснення патріотичного виховання на засадах національних духовних цінностей є важливою ланкою для розвитку його потенціалу та підвищення статусу. Очевидно, що без напрацювання системи підготовки вчителів до патріотичного виховання учнів ЗЗСО на засадах національних духовних цінностей, норм і орієнтирів неможливою є побудова незалежної Української держави. Визначення змісту, структури та технології реалізації системи українських духовних цінностей як важливого структурного елемента національної самосвідомості є актуальним і потребує окремого вивчення.

Ідеологічний фундамент функціонування держави ґрунтується на системі цінностей та ідеалів, що забезпечує духовний і суспільний розвиток національної самосвідомості. В.В. Карлова стверджує, що «незважаючи на тисячолітнє коріння українського народу і майже двадцятирічну історію державної незалежності, ціннісна основа загальносуспільного поступу не є цілісною, узгодженою і консолідуючою, що позначається на формуванні української політичної нації, формулюванні національних інтересів, процесах сучасного державотворення» [8]. Л.В. Мисів вважає, що «крах радянської ідеології та відповідної системи духовних цінностей створили своєрідний ціннісний вакуум, який значною мірою заповнюється псевдоцінностями, породженими масовою культурою. Такі процеси

криють у собі руйнівний потенціал, оскільки зсередини розкладають національну свідомість, нищать самобутню духовність українського народу» [7, с. 1].

У дослідженнях українських психологів та педагогів: І. Бежа, М.Боришевського, О. Вишневського, Б. Ступарика, О. Сухомлинської, К.Чорної та ін. обґрунтовуються теоретико-методологічні засади сучасного патріотичного виховання на засадах української національно-патріотичної ідеї, духовності, демократичної системи навчання й виховання, гуманістичних ідеалів і цінностей. У Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2019 р.) визначено мету, завдання, принципи, шляхи реалізації та впровадження національно-патріотичного виховання в освітніх установах.

Українські науковці, педагоги, прогресивні діячі Г. Ващенко, В.Винниченко, Б. Грінченко, М. Грушевський, О. Духнович, І. Огієнко, С.Русова, В. Сухомлинський та ін. значної уваги надають вивченню проблем патріотичного виховання молоді. Наприклад, І. Огієнко переконував, що у закладах освіти весь навчально-виховний процес повинен будуватися так, щоб особистість проймається українським патріотизмом, національною свідомістю і світоглядом.

В.О. Сухомлинський зазначав: «Важко переоцінити роль особистості вчителя, його моральності в пробудженні та розвитку здібностей, нахилів, талантів наших дітей» [9, с.131]. Саме тому вирішальною та необхідною умовою організації патріотичного виховання молоді на національних духовних засадах у ЗЗСО є різнобічна орієнтація вчителя на систему духовних цінностей у педагогічній діяльності.

Духовні цінності виявляються у формі вагомих, значущих соціокультурних орієнтирів: ідеалів, норм, символів, образів, почуттів тощо, що зумовлюють духовний розвиток індивіда чи суспільства в цілому. Вони належать до феноменів свідомості і є продуктом духовного виробництва. Американський учений Т.Парсонс зазначає, що цінності – це найвищі принципи, які виробляє будь-яка соціальна система для збереження своєї єдності й цілісності, забезпечення саморегуляції і консенсусу як в різних підсистемах, так і в системі в цілому [10, с. 30].

Важливою в контексті нашого дослідження є точка зору М.Боришевського, який систему духовних цінностей особистості вбачає у низці підсистем, зокрема: 1) моральні цінності; 2) громадянські цінності; 3) світоглядні цінності; 4) екологічні цінності; 5) естетичні цінності; 6) інтелектуальні цінності; 7) валеологічні цінності [1, с. 24-25]. З іншого боку, О.Вишневський поділяє духовні цінності на абсолютні (вічні), національні, громадянські, сімейного життя та особистого життя [2, с. 45].

Національні духовні цінності формуються в ході історичного розвитку нації, розвитку її матеріальної і духовної культури і утворюють духовно-ціннісне ядро національної самосвідомості. Цінності відіграють роль особливих інтегруючих, соціалізуючих, комунікативних засад суспільства і виявляються у формі ціннісних настанов, орієнтацій, соціально-політичних ідеалів, ідей. Національні цінності формуються у визначеному економічному та геоелементальному середовищі під

прямим та опосередкованим впливом існуючих політичних та економічних відносин і національних традицій.

Ю.Сурмін базовими цінностями сучасного українського суспільства вважає духовність, сімейні цінності, свободу, мир і злагоду, національно-культурні цінності, патріотизм [11, с. 152-153].

Основними духовними цінностями українського народу дослідники визначають національну державність, християнську віру та українську мову. Поєднання загальнолюдського та національного концептів є «модифікацією останнього, втіленням загальнолюдського в канву українського менталітету, українського національного духу» [9, с. 27].

Важливою є думка Г.Ситника, який до основних українських національних цінностей відносить: державний суверенітет, територіальну цілісність, демократичні основи розвитку, працелюбство, духовність, сім'ю, рівноправність народів, які населяють Україну, самовідданість під час захисту Батьківщини, соціальну справедливість, колективізм, матеріальне та духовне надбання народу України, миролюбність, толерантність, доброзичливість [12, с. 369]. У визначенні духовних цінностей української нації П.Ситник вважає, що до них належать: державна мова, спільна історична пам'ять, народні традиції й звичаї, національна символіка, психологічні стереотипи суспільної поведінки, система освіти й науки, гуманістично спрямовані світоглядні орієнтири та моральні норми, державотворча політична свідомість. Дослідник зазначає, що ці духовні цінності формують загальний національний суспільний ідеал, єдину національну ідею, загальновизнану (парадигмальну) ідеологію державотворення, розвинену національну самосвідомість [12].

В Україні відбувається зміна ієрархії суспільних цінностей, пов'язана з процесом державотворення. З одного боку, відбулось падіння актуальних базових цінностей після розпаду СРСР, з іншого – не завершено установа нових ціннісних норм і установок, відсутні ідеали суспільного розвитку, наявні суперечності і протиріччя у національній самосвідомості суспільства. Частини населення України мають різні пріоритети духовно-ціннісних орієнтацій, що обумовлено історичним минулим (мовно-культурний, демографічний, церковний вплив різних держав на окремі території України) і непростим теперішнім часом в умовах війни на Донбасі та анексії Росією Кримського півострову. Тому в масовій свідомості українського суспільства такі ціннісні пріоритети, як державна незалежність, демократія, форми державного устрою та територіальної організації, спільне історичне минуле, державна мова, національна безпека обумовлюються економічним, політичним і культурним станом різних соціальних і етнічних груп українського суспільства в сучасних умовах і є результатом зовнішніх впливів на державу та її громадян.

Узагальнення підходів до обґрунтування сучасної системи педагогічних принципів навчання та виховання, урахування особливостей системи патріотичного виховання дозволяє визначити принципи патріотичного виховання, якими мають керуватися вчителі ЗЗСО (таб. 1) [5].

Таб. 1. *Принципи патріотичного виховання*

Принцип	Зміст
<i>Науковості</i>	Побудова процесу патріотичного виховання на наукових знаннях
<i>Культуровідповідності</i>	Органічний зв'язок з історією народу, його мовою, культурою, звичаями, обрядами, традиціями, у тому числі, забезпечення духовної єдності, наступності і спадковості поколінь;
<i>Суспільної спрямованості патріотичного виховання</i>	Приведення змісту патріотичного виховання учнів відповідно до сучасних потреб суспільства, спрямування на підготовку до активної суспільної та громадської діяльності
<i>Діяльнісного підходу</i>	Створення таких технологій виховання, які активізують національно-культурний пошук особистості учні та її активно творчу патріотичну діяльність
<i>Патріотичного виховання в колективі та через колектив</i>	Формування в учнів почуття колективізму, гордості за свій колектив, уміле використання сили суспільної думки в боротьбі з виявами негативної спрямованості патріотичної вихованості
<i>Індивідуального підходу у виховній роботі</i>	Усебічне врахування в роботі психолого-педагогічних, індивідуально-типологічних особливостей учня, специфіки їх вияву в конкретних ситуаціях
<i>Сензитивності</i>	Урахування особливостей і найбільш сприятливих періодів розвитку особистості для сприймання певного навчального матеріалу, інформаційного навантаження
<i>Єдності, узгодженості та систематичності виховних дій</i>	Єдність вимог патріотичної вихованості та їх реалізації з боку викладачів, колективу, навчального закладу, сім'ї, суспільства;
<i>Етнізації виховного середовища</i>	Створення інфраструктури навчального закладу, що забезпечує розвиток патріотичних почуттів, відносин і поведінки учнів та вчителів;
<i>Демократизації</i>	Поєднання педагогічного керівництва національно-патріотичним вихованням з розвитком ініціативи й самостійності учнів, віра в свої творчі сили, повага до особистості вихованця;
<i>Гуманізації</i>	Можливість поставити особистість учня в центр уваги педагогічного процесу, забезпечення умов для активності учня у патріотичному вихованні й самовихованні;
<i>Психологізації</i>	Оволодіння педагогом технологією діагностики і психодіагностики рівня патріотичної вихованості особистості учня, корекції виховних впливів.

Для реалізації змісту патріотичного виховання на засадах національних духовних цінностей учителі напрацьовують систему методів, форм і засобів виховання учнів ЗЗСО. Аналіз літературних джерел свідчить, що можливим є поділ методів виховання учнів на три групи: усвідомлення національно-патріотичних цінностей; формування досвіду національно-патріотичної поведінки; методи стимулювання (педагогічної підтримки) національно-патріотичної діяльності та поведінки.

Формування національної свідомості та самосвідомості передбачає виховання любові до рідної землі і українського народу, готовності до праці в ім'я України, освоєння національних цінностей (мови, території, культури), патріотизм, що сприяє утвердженню національної гідності, формування почуття гордості за свою Батьківщину. К.Д.Ушинський писав: «Як немає людини без самолюбства, так немає людини без любові до батьківщини, і ця любов дає вихованню ключ до серця людини і могутню опору для боротьби з її поганими природними, сімейними і родовими нахилами» [13, с.274].

У патріотичному вихованні вчителі враховують наступність процесу формування національної свідомості особистості, що співвідноситься з віковими етапами національно-патріотичного виховання, запропонованими О. Вишневським [13, с.274-275] (таб. 2).

Таб. 2. Етапність формування національної свідомості дітей і учнівської молоді

Ступені освіти	Етап	Основні риси самосвідомості
<i>Дошкільна освіта та початкова школа</i>	Етнічне самоусвідомлення особистості, яке є першоосною, корінням патріотизму. Етнізація дитини відбувається з раннього періоду життя в сім'ї.	Формується здатність пізнавати себе як члена сім'ї, родини, дитячого об'єднання; як учня, жителя міста чи села; виховується любов до рідного дому, школи, вулиці, своєї країни, її природи; до рідного слова та державної мови, побуту, традицій, культурних особливостей як рідного, так й інших етносів українського народу.
<i>Базова школа</i>	Національно-політичне усвідомлення особистості переважно підліткового віку передбачає усвідомлення дитиною себе як частки нації, своєї причетності до неї як політичного феномена.	Виховується духовно-усвідомлений, рефлексивний патріотизм, що поєднує любов до свого народу, нації, Батьківщини з почуттям поваги до інших народів, своїх і чужих прав та свобод.

<i>Старша школа</i>	Громадсько-державне самоусвідомлення особистості, що передбачає формування правильного розуміння явищ патріотизму, виховання поваги до національно-культурних цінностей, прищеплення почуття національної, расової, конфесійної толерантності.	У старшому шкільному віці пріоритетними рисами ціннісного ставлення до Батьківщини є відповідальність і дієвість.
---------------------	--	---

Колектив Вінницького технічного ліцею в організації патріотичного виховання керується низкою Законів України, Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (Указ Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013), Концепцією національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, затвердженою Колегією Міністерства освіти і науки України 26.03.2015 р., наказом МОН України від 16.06.2015 № 641, який включає Заходи щодо реалізації концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, рекомендаціями про національно-патріотичне виховання у закладах освіти у 2019-20 навчальному році, які використовуються працівниками освіти при плануванні виховної роботи з учнівськими колективами. Викладачі ліцею усвідомлюють, що для ефективного формування національної свідомості учня вчитель має бути здатним проектувати цей процес у навчальній та позанавчальній діяльності. Необхідною умовою забезпечення патріотичного виховання є наявність стійких власних патріотичних переконань та глибоке розуміння змісту ключових понять цього феномену вчителем («свідомість», «духовні цінності», «національний», «патріотизм» тощо).

Патріотичне виховання учнів ліцею здійснюється під час навчання та в позаурочній, гуртковій та позакласній роботі. В навчанні шкільних предметів викладачі ліцею знайомлять учнів з сучасними підходами до організації національно-патріотичного виховання, формують патріотичні почуття та національну самосвідомість. В позаурочній діяльності актуальними напрямками патріотичного виховання на національних духовних засадах використовується інструментарій декоративно-вжиткового мистецтва і народних ремесел, козацької, музейної і театральної педагогіки, дитячого та юнацького спорту, волонтерської діяльності.

Викладачі використовують інноваційні педагогічні технології проблемного, активного, імітаційно-ігрового та проектного навчання, що передбачають розробку учнями освітніх проектів, творчих завдань з національно-патріотичним контентом. Так, у навчанні української мови викладачі ліцею залучають учнів до: напрацювання учнівських освітніх продуктів – проектів «Українська мова – державна мова України», «Актуальність поезії Шевченка», «Формування

української мови» тощо; проведення українських вечорниць; написання листівок-оберегів воїнам-захисникам України.

Учні ліцею під керівництвом викладачів беруть участь у конкурсах, проектах зі світу професій, духовних цінностей, захисту вітчизни, громадських заходах до Днів: Європи, м. Вінниці, Знань, Захисника Вітчизни – українського козацтва тощо. Під час таких заходів учнів вивчають родовід, історію рідного міста й регіону, національні традиції, народні промисли, біографії національних героїв України. Традиційними стали зустрічі учнів з волонтерами, учасниками АТО, постановки українських народних та сучасних варіацій, майстер-класи з народних ремесел, промислів та обрядів (писанкарство, соломоплетіння, українська народна вишивка) з виготовленням сувенірів для українських воїнів-захисників тощо.

Цікавим й пізнавальним був педагогічний проект викладача Т.Ю.Демець з вивчення історії українського костюму й народної вишивки, коли учні працювали в малих групах і вивчали вишитий одяг різних регіонів України (рис. 1).

<p>Етнографічні регіони України.</p>	<p>Сторінка з альбому та „Україна українці“</p>	<p>Костюм Наддніпрянщини</p>
<p>Костюм Полісся.</p>	<p>Костюм Слобожанщини.</p>	<p>Костюм Поділля.</p>

Рис. 1. Світлини з проекту «Історія українського костюму»

У ліцеї діє патріотичний клуб «Україна – це ми», учасники якого активно долучаються до громадських справ патріотичного спрямування. Концептом діяльності клубу є пошук форм «діяльнісного патріотизму» (творчі групи, осередки, екскурсії, свята, ігри-драматизації, спортивні змагання, естафети,

огляди-конкурси, олімпіади, шкільні музеї, тематичні стенди, кімнати, зали, галереї, виставки дитячої творчості, книжкові виставки, творчі завдання, проекти, звіти, індивідуальні роботи, театр-експромт, колективні творчі справи, колективне творче панно, флешмоби, виставки-конкурси, фестивалі, туристичні походи тощо).

Підсумовуючи зазначене, можна стверджувати, що основою існування й розвитку суспільства, формування національної самосвідомості громадян є система цінностей, що виступає ідеологічним орієнтиром поступу соціуму. Водночас, духовним цінностям притаманні риси загальнонаціонального суспільного ідеалу, єдиної національної ідеї, визначеної ідеології державотворення, розвитку національної самосвідомості. Саме тому процес патріотичного виховання має ґрунтуватись на засадах сучасних педагогічних технологій, духовних цінностей і народних традицій. У системі підготовки вчителів та викладачів закладів загальної середньої освіти, зокрема викладачів ліцею, до організації патріотичного виховання на національних духовних цінностях варто виокремити: застосування технологій активного навчання (проведення практичних робіт, дидактичних ігор) у навчанні окремих дисциплін та в громадській діяльності; організацію різних видів практичної діяльності (учнівські освітні проекти, позакласна виховна робота, гуртки, виставки, майстер-класи, волонтерська діяльність) із залученням учнів до самостійної підготовки та проведенні відповідних заходів з патріотичного виховання; застосування інформаційно-комунікаційних виховних технологій з напрацюванням мультимедійних виховних проектів, інтернет-проектів, презентацій та портфоліо виховних заходів тощо.

Література

1. Боришевський М. Духовні цінності як детермінанта громадянського виховання особистості / М. Боришевський // Цінності освіти і виховання : наук.-метод. зб. / за ред. О. В. Сухомлинської. – К. : АПН України, 1997. – С. 21-25.
2. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб. / О. Вишневський. – Дрогобич : Коло, 2003. – 528 с.
3. Возняк С. М. Духовні цінності українського народу / С. М. Возняк. – К. ; Івано-Франківськ : Плай, 1999. – 293 с.
4. Здравомыслов А. Г. Потребности. Интересы. Ценности / А. Г. Здравомыслов. – М. : Политиздат, 1986. – 223 с.
5. Ігнатуша А. Л. Національно-патріотичне виховання майбутніх вчителів / А.Л.Ігнатуша // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки). – 2015. – №7 (296) жовтень/ - Ч. 1. - – С. 206-212.
6. Кобильченко В. В. Формування особистості як психолого- педагогічна проблема / В. В. Кобильченко // Нові технології навчання. – 2001. – Вип. 31. – С. 3–12.

7. Мисів Л. В. Особливості державного управління в сфері духовно-ціннісного розвитку українського суспільства: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 - Механізми державного управління / Л. В. Мисів. – К., 2006. – 20 с.
8. Карлова В.В. Духовні цінності в структурі національної самосвідомості: українські реалії/ [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10kvvsur.pdf>
9. Омелянєнко В.Л., Кузьмінський А.І. Теорія і методика виховання: навч. посіб. – К.: Знання, 2008 – с. 139-149.
10. Парсонс Т. Общетеоретические проблемы социологии / Т. Парсонс // Социология сегодня. – М., 1965. – С. 30.
11. Сурмін Ю. Ціннісні процеси пострадянського суспільства: методологічний аспект / Ю.Сурмін // Зб. наук. пр. НАДУ. – К. : Вид-во НАДУ. – 2003. – Вип. 1. – С. 87-98.
12. Ситник Г. Національні цінності як основа прогресивного розвитку особистості, суспільства, держави / Г. Ситник // Вісн. НАДУ. – 2004. – № 2. – С. 369-374.
13. Фіцула М.М. Педагогіка: навч. посібник / М.М.Фіцула.– 3-тє вид., стер. – К.: Академвидав, 2009. – с.271 - 276.

ВОЛОТОВСЬКА Тетяна,
стажистка-дослідниця ННІМП ДЗВО УМО

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Динамічний розвиток освіти на сучасному етапі безпосередньо пов'язаний з реалізацією державної інноваційної політики, зокрема, у сфері управління закладами освіти. Впровадження нового завжди має на увазі ризики. Тому інноваційна діяльність потребує ефективного менеджменту. При впровадженні інновацій, при здійсненні інноваційних заходів не аби яку роль відіграє сам менеджер організації, а в нашому випадку це – керівник закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО).

Під впливом освітніх трансформацій сучасний ЗЗСО не може стояти осторонь від одного з векторів реформування освіти – інноваційної діяльності. Ефективність інноваційної діяльності ЗЗСО зумовлена успішним інноваційним менеджментом керівника закладу. Розвиток інноваційного менеджменту керівника ЗЗСО залежить від його інноваційної компетентності, від інноваційної культури та професійної майстерності.

Сучасний заклад загальної середньої освіти може успішно функціонувати за умови повноцінної адаптації до нових трансформацій як в секторі освіти, так і держави в цілому. Ефективність діяльності та розвиток ЗЗСО залежить від тих

новацій, які впроваджують у навчальному закладі, від інноваційних стратегій в управлінні сучасним закладом освіти.

Проблемі розвитку інноваційного потенціалу керівника ЗЗСО присвячені наукові праці таких дослідників, як М.Кларін, В.Ляудіс, Л.Подимової, С.Полякової, Н.Юсуфбекової, де розкривається сутність нововведень в галузі освіти. Науково обґрунтовано системи управління інноваційними процесами, визначення критеріїв оцінки діяльності керівників - новаторів присвячені дослідження В.П. Кваші, Н.В. Коноплін, В.М. Лазарева, М.М. Поташника, А. Тубельського, Т.І. Шамовой, О.Г. Хмарка.

Спробуємо охарактеризувати поняття «інновація», «інноваційна діяльність», «інноваційна освітня діяльність», «інноваційний менеджмент» «освітній інноваційний менеджмент».

Інновація (англ. *innovation* — нововведення) — ідея, новітній продукт в галузі техніки, технології, організації праці, управління, а також у інших сферах наукової та соціальної діяльності, засноване на використанні досягнень науки і передового досвіду, є кінцевим результатом інноваційної діяльності.

Інновація — це результат системної діяльності, спрямованої на реалізацію досягнень науково-технічного прогресу та їх удосконалень, що сприяє кількісним та якісним змінам у внутрішньому середовищі підприємства та забезпечує підвищення ефективності та отримання конкурентних переваг.

Відповідно до Закону України "Про інноваційну діяльність" від 04.07.2002 р. № 40-IV під інноваціями слід розуміти новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [6].

У своїй працях відомий американський фахівець в області конкуренції М.Портер у монографії "Міжнародна конкуренція" відзначав, що в конкуренції головну роль грають *інновації* й зміни. Отже, інновації розглядаються як найважливіший фактор росту конкурентоздатності підприємства, фірми, компанії і, врешті-решт, країни.

Інновації - це кінцевий результат *інноваційної діяльності*. *Інноваційна діяльність* - це діяльність, яка спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг.

Інноваційна діяльність — вид діяльності, пов'язаний із трансформацією наукових досліджень і розробок, інших науково-технологічних досягнень у новий чи покращений продукт введений на ринок, в оновлений чи вдосконалений технологічний процес, що використовується у практичній діяльності, чи новий підхід до реалізації соціальних послуг, їх адаптацію до актуальних вимог суспільства.

Що ж до *інноваційної діяльності* в освіті, нам трактує дане поняття *Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності*, а саме:

інноваційною освітньою діяльністю у системі освіти є діяльність, що спрямована на розроблення й використання у сфері освіти результатів наукових досліджень та розробок. Освітніми інноваціями є новостворені (застосовані) або вдосконалені освітні, навчальні, виховні, психолого-педагогічні та управлінські технології, методи, моделі, продукція, освітні, а також технічні рішення у галузі освіти, що істотно підвищують якість, результативність та ефективність освітнього інноваційного менеджменту [6].

О. Мармаза у своїх дослідженнях зосереджує увагу на тому, що інноваційний менеджмент – це підсистема загального управління, метою якої є управління інноваційними процесами в організації.

Ми погоджуємося з думкою Олександри Мармази в тому, що «...інноваційна діяльність у навчальному закладі завжди перебуває у відносинах єдності та боротьби протилежностей з оптимальним функціонуванням. Так, з одного боку, налагоджений уклад навчального закладу, що забезпечений високопрофесійними кадрами, гарними матеріально-технічними умовами, опирається на нововведення, які перешкоджають його стабільності та не завжди дають позитивні результати. З іншого боку, підтримати високі результати діяльності, конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг неможливо без інноваційних змін. Упровадження нового завжди несе в собі елемент ризику. Але ще більшим ризиком є відмова від інноваційної діяльності. Під час інноваційної діяльності зростає роль менеджера, а його особистісні якості та позиція, професійна майстерність, інноваційна компетентність, інноваційна культура визначають долю навчального закладу. Успішність інноваційної діяльності зумовлена інноваційним менеджментом» [1].

В. Стадник формулює поняття інноваційного менеджменту як системи, сукупності економічних, мотиваційних, організаційних і правових засобів, методів і форм управління інноваційною діяльністю організації з метою оптимізації економічних результатів її господарської діяльності [3].

На наш погляд, інноваційний менеджмент керівника ЗЗСО – це впровадження керівником ефективної технології оновлення змісту, методів і форм діяльності освітньої установи з метою підвищення якості процесу адаптації закладу до змін та забезпечення створення умов професійного розвитку, саморозвитку педагогічних працівників та здобувачів освіти сучасного ЗЗСО.

Умовами підвищення результатів діяльності сучасного закладу освіти є всебічний аналіз стану закладу його керівником, виявлення потреб у новаціях, відповідність інновацій наявним проблемам школи, переконання педагогів у доцільності впровадження інновацій.

Розвиток інноваційного менеджменту керівника ЗЗСО передбачає формування вмінь створювати сприятливу громадську думку про інноваційну діяльність закладу, розширення інноваційних можливостей, підвищення інноваційної компетентності та інноваційної культури керівника ЗЗСО, а в результаті підвищення конкурентоспроможності навчального закладу на ринку освітніх послуг.

Поєднуючи в собі ознаки менеджменту як процесу ефективного управління установою, підлеглими та управлінням інноваційної діяльності закладу, можна виділити сутнісні ознаки інноваційного менеджменту, а саме:

- управління розвитком певної системи, що здійснюється на основі інновацій.
- управління, яке активно впливає на управлінську діяльність, розвиток інноваційної діяльності.
- система управління людськими і матеріальними ресурсами в закладах освіти на засадах інновацій.

Спільним для понять «менеджмент», «менеджмент в освіті» та «інноваційний менеджмент в освіті» є процес цілеспрямованого впливу керівника закладу на освітню систему, в результаті якого підвищується якість діяльності закладу. Суб'єктом інноваційного менеджменту є керівник навчального закладу, який, завдяки динамічному розвитку системи освіти в державі, зобов'язаний брати участь у розробці, експерименті, впровадженні освітніх інновацій з метою підвищення якості діяльності освітньої установи та її конкурентоспроможності. Основним призначенням інноваційного менеджменту керівника ЗЗСО є забезпечення умов ефективної роботи закладу, направленої на здійснення інноваційної діяльності.

Вчені вважають, що до управлінських інновацій слід віднести сучасні економічні, психологічні, діагностичні, інформаційні технології, які дають змогу створити відповідні умови для оперативного й ефективного прийняття керівником ЗЗСО управлінських рішень.

Таким чином, розвиток інноваційного менеджменту керівника ЗЗСО стимулює створення умов для інноваційної діяльності та прогресивного розвитку самого закладу.

Література

1. Мармаза О.І. «Інноваційний менеджмент в освіті: сутність, функції, засоби»/Педагогічне формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах/2004/С. 310-312
2. Назаренко Л. М., Сидоренко І. Л. Інноваційний менеджмент як засіб розвитку освітнього середовища./ Таврійський вісник освіти. – 2015. – № 2(50). – частина II
3. Стадник В.В. Інноваційний менеджмент / В.В. Стадник, М.А. Йохна – К.:Академвидав., 2006. – С.464
4. Сідоров С. Інноваційний менеджмент у сучасній школі. Режим доступу: <https://osvita.ua/school/method/31166/>
5. Сафіюлін В. І. Інноваційний пошук нових технологій навчання // Інноваційні пошуки в сучасній освіті / За ред. Л. І. Даниленко, В. Ф. Паламарчук. – К. : Логос, 2004. – С. 53–64.
6. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1171-17#Text>

ГОЛУБЯНОВ Юрій,
Здобувачк вищої освіти
ОПП «Християнська педагогіка»
кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО

РОЗВИТОК КАПЕЛАНСТВА В УКРАЇНІ

Розвиток української держави неможливий без належної духовно гуманітарної основи, оскільки ці процеси супроводжуються відповідною зміною соціальних цінностей, трансформацією державних і соціальних структур. Збройні сили Української держави не залишається осторонь цього процесу.

Відповідно, проблема підтримки високого рівня боєготовності для захисту суверенітету і національних інтересів України є стратегічною необхідністю. Український народ повинен бути переконаний, що його армія дійсно є гарантом мирної роботи, добросусідства з іншими народами і благополуччя майбутніх поколінь.

Ось чому так важливо всебічно досліджувати проблеми, які до сих пір дуже мало вивчалися, пов'язані з формуванням духовних, моральних, патріотичних, військово-психологічних і етичних цінностей особового складу Збройних Сил та інших військових формувань України.

Історія української держави та формування громадянського суспільство свідчить про важливість ідеологічних основ і ідеологічних цінностей нації, особливо її армії.

Питання співпраці українських церковних та військових інститутів у своїх дослідженнях аналізували вітчизняні вчені В. Бондаренко, М. Васін, С. Здіорук, В. Єленський, Ю. Калниш, Р. Коханчук, С. Лисенко, Ю. Решетніков, С. Семін, В. Уткін та інші. У статті Р. Коханчук наводяться дані відповідного соціологічного дослідження, проведеного Науково-дослідним центром гуманітарних проблем Збройних сил України. З огляду на досвід введення військового священства (Капеланство) в Збройних силах України, Л. Владиченко виділяє два періоди військово-релігійного співробітництва між Збройними силами України і духовенством: з 1992 по 2008 і з 2008 по теперішній час. Дмитро Забзалюк розглянув історію існування військового духовенства в військових формаціях України першої половини 20 сторіччя.

Іноземні збройні сили мають значний досвід релігійної опіки військовослужбовців через інститут військових священників та міжнародні релігійні організації, що діють у військовому середовищі. Військові священники виконують подвійну функцію - забезпечувати релігійні потреби військовослужбовців і консультувати командирів з питань морального і психологічного стану військ. Релігійне виховання серед особового складу розглядається сучасними військовими фахівцями як форма ослаблення

психологічної напруги, пов'язаного з функціонуванням складної військової системи.

Релігійний вплив на війська завжди був. Християнські впливи були озnamовані зустріччю святого Мартіна Турського однієї зимової ночі з замерзлим жебраком. Не маючи можливості по іншому допомогти цієї бідній людині, святий Мартін віддав йому половину плаща, розрізавши його своїм мечем. В ту ж ніч Святий Мартін з'явився Ісусу Христу в плащі.

Результатом цього чарівного бачення було прийняття Мартіном таїнства хрещення. Пізніше він став покровителем королівської династії Франції. Плащ капели св. Мартіна носився в бою як прапор на честь присутності Бога, і його страж був священиком, тобто його капеланом, який в той же час здійснював духовне служіння царю, Звідси і терміни «капелан» і «каплиця», тобто спочатку як місце збереження обителі, а потім - богослужіння. Таким чином, дослідники пояснюють народження Інституту капелана в арміях християнських держав в Західній Європі, де католицизм і протестантизм були переважаючими конфесіями.

У світі існує дві моделі душпастирської служби: американська, де капелани тісно пов'язані з командирами й відповідають не лише за забезпечення релігійних потреб військовослужбовців, але й за морально-психічний стан, підпорядковані командуванню, мають озброєння; за європейською моделлю капелани не підпорядковані командирам, виконують чисто свої функції пастиря. За другою моделлю організовано забезпечення релігійних потреб військовиків у Бундесвері, в якому діє 250 капеланів – у розрахунку один на 1500 осіб.

Оскільки військовий священик - повний пастир і повний воїн, отже, кожен перевірений і прийнятий церквою кандидат повинен проходити регулярний курс військової підготовки тривалістю не менше 3 місяців, щоб краще зрозуміти життя і військову долю своєї пастви. Звичайний «термін навчання, в залежності від типу військ - 6-9 місяців. Після закінчення складаються іспити і, в разі позитивного результату присвоюється звання «лейтенант військових капеланів».

Поряд з вивченням особливостей релігійної діяльності в Збройних силах Сполучених Штатів Америки студенти вивчають основи військового мистецтва, навички володіння зброєю і військовою технікою. Вони контролюють всю зброю цієї частини, але не мають права носити або використовувати їх. Ті ж міжнародні приписи застосовуються військовими лікарями відповідно до вимог Женевських міжнародних конвенцій.

Основними функціями капелана є, звичайно ж, відправка богослужінь і служб, а також консультування командирів в повсякденних операціях військ. Основним керівним принципом роботи капеланів є Інструкція про релігійну підтримку, в якій вказується, де, коли, що і як повинні робити капелан і його помічник в мирний час або під час бойових дій. Важливою складовою роботи капелана є навчання і підготовка кадрів, а також морально-психологічна підготовка військовослужбовців

Як зауважує Дмитро Забзалюк, явище капеланства виявилось недослідженим у вітчизняній історіографії, оскільки в радянський період усі національні військові формування України доби Визвольних змагань першої половини ХХ ст. таврувалися як «буржуазно-націоналістичні», а українське священицтво традиційно оголошувалося непримирним ворогом комуністичної тоталітарної системи, тим більше військового. Відтак, ця проблема в радянській історіографії ігнорувалася або висвітлювалася з точки зору партійної пропаганди у викривленому вигляді.

Тому у відповідь на ініціативу Президента України Л. Кучми на початку 1995 року Національний інститут стратегічних досліджень надав відповідні рекомендації Раді національної безпеки і оборони України. З 1996 року різні конфесії почали формувати напрями своєї діяльності, спрямовані на задоволення духовних потреб військовослужбовців, призначення відповідальних за ці області і створення відповідних структур. Відновлення інституту військового священства з метою духовного, морального, патріотичного виховання армії, необхідність відкриття храмів у військово-навчальних закладах, посилення роботи духовенства в вихованні високої духовності, моральності, духу лицарства і патріотизм обговорювалися в Резолюції, проведеної в рамках Третього Всесвітнього форуму українців у липні 1997.

Сьогодні існує кілька напрямків розвитку пастирської допомоги в Україні. Перший - це добровільне служіння, яке продовжують представники різних церков, об'єднаних спільною метою допомоги, харчування військовослужбовців, психологічна та гуманітарна підтримка українських солдатів і мирних жителів.

Через стихійний волонтерський рух людей, що займаються капеланством в зоні військових дій на сході України та небезпеку втратити саму суть служби капелана, щоб навчити розумінню завдань і методів обслуговування капеланів в сучасному суспільстві, а також для формування кадрового корпусу капеланської служби України була створена Всеукраїнська громадська організація Українське капеланство, історія якого почалася в 2011 році. ГО «Українське капеланство» ініціювало відкриття шкіл для навчання капеланів які займаються підготовкою спеціалістів з душі –пастирської опіки. Підготовка капеланів - це освітній процес здобуття студентами професійних компетентностей для задоволення духовних потреб військовослужбовців. Другим напрямком розвитку пастирської турботи є робота за офіційним просуванню законопроектів про службу військовим священикам. На сьогоднішній день Указ Міністра оборони України № 40 від 27.01.2015 року «Про затвердження Положення про службу духовенства (капелана) в Збройних силах України» узаконив капеланство в Збройних силах України. До середини 2015 року була досягнута угода з Міністерством оборони про створення груп оперативного реагування капеланів і військових психологів для роботи в навчальних центрах Збройних сил України і в другому ланці оборони. Відповідно до «Положення про службу духовенства (капеланській служби) в Збройних силах України» (Указ Міністра оборони України від 27 січня

2015 № 40) військові священики (капелани) є фізичними особами, які пропонуються релігійними організаціями, відбираються і призначаються на посади Збройних сил України для задоволення релігійних потреб особового складу. Це питання релігійної опіки Збройних Сил України та їх сімей з метою заохочення, поглиблення їх релігійного життя, просування позитивних якостей характеру і моральних цінностей. Кодекс військового священика (капелана), прийнятий 5 червня 2013 року на засіданні консультативно-дорадчого органу - Ради з пастирського догляду при Міністерстві оборони.

Розвиток української держави неможливо без належної духовно гуманітарної основи, оскільки ці процеси супроводжуються відповідною зміною соціальних цінностей, трансформацією державних і соціальних структур, тому впровадження інституту капеланства є важливим завданням для нашого суспільства.

Література

1. Якою буде модель інституту військового пастирства в армії? [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://religions.unian.net/ukr/detail/8670>.
2. Ярмусь С. Збройні Сили і феномен військового капеланства // Армія і духовність: свобода совісті та відродження. Матеріали міжнарод. науково-практичної конференції. – К, 1995. – С. 111-112.

ГОРБ Наталія,
здобувачка вищої освіти
ОПП «Християнська педагогіка»
кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО

ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ З БАТЬКАМИ У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У ПІДЛІТКІВ

Проблема формування духовно – моральних цінностей підлітків, яка завжди була надзвичайно актуальною, сьогодні набуває особливого значення. Стан сформованості загальнолюдських цінностей у молодого покоління, стан моралі і культури суспільства загалом, наразі викликає занепокоєння. Як зазначається у Законі України «Про Загальнодержавну програму підтримки молоді», у молодіжному середовищі поширені такі явища як наркоманія, алкоголізм, злочинність, розпуста, зневажливе ставлення до людей. Рівень моральності катастрофічно падає, родинні стосунки знецінюються і втрачають свої функції. Внаслідок цього ми бачимо формування бездуховної, безвідповідальної особистості, з низьким рівнем культури, з байдужістю до долі своєї країни і свого власного життєвого шляху [6].

Як констатується у багатьох педагогічних дослідженнях, а також у освітніх нормативних документах, родина, як соціальний інститут, значною мірою втратила свою цінність. У багатьох сім'ях діти страждають від відсутності батьківської уваги, піклування, захисту. Досить часто батьки виявляються неготовими до виконання своїх батьківських функцій, особливо виховних. Все це нерідко призводить до формування спотвореного світогляду та різних комплексів у дітей підліткового віку, адже саме завдяки родині у дитини формуються моделі майбутнього життя.

Відомо, що процес формування духовно-моральних цінностей підлітків здійснюється найбільш ефективно у процесі взаємодії батьків і педагогів. Водночас питання про взаємодію батьків і педагогів завжди були і лишаються достатньо складними і проблематичними. Ідею педагогічної взаємодії з батьками з духовно-морального виховання підлітків піднімають у своїх роботах Т.Алексєєнко, І.Бех, О.Вишневський, І.Гребінников, С.Дем'янчук, Т.Дем'янчук, О.Докукіна, І.Дьоміна, Я.Журецький, Є.Коваленко, Т.Кравченко, Т.Куниця, П.Панкратова, І.Пінчук, В.Постовой, О.Хромова та інші. Є.Коваленко, зокрема, зазначає: «Становлення такої співпраці передбачає виявлення та активізацію виховних можливостей сім'ї, підвищення педагогічної культури батьків та організацію спільної діяльності сім'ї та школи» [5 с. 57]. Важливість взаємодії вчителів і батьків у вихованні дітей підкреслював свого часу і видатний педагог К.Д.Ушинський. Він зауважував, що визначальну роль у вихованні дитини відіграє практика, досвід сім'ї і родини [3].

Видатний педагог А.Макаренко розробив положення про тісний взаємозв'язок та ідейну єдність колективного і сімейного виховання. Він постійно аналізував, співставляв, робив висновки. Він зробив висновок: «Виховання – процес соціальний... Виховує все: люди, речі, явища, але найперше – люди. З них на першому місці – батьки і вчителі. Вони взаємодіють між собою, входять у численні взаємостосунки, які розвивають, переплітаються. Спрямовувати розвиток дитини і керувати ним – завдання вихователя і батька»[4 с. 134].

Тому метою нашої статті є розкрити основні напрями взаємодії батьків і педагогів у процесі становлення духовно-моральних цінностей у підлітків.

Сутність поняття «духовно-моральні цінності» визначається рівнем розвитку культурних цінностей, формування яких базується на моральних нормах, притаманних певному суспільству, етнічним групам, об'єднанням та індивідам.

Взаємодію сім'ї та школи у становленні духовно-моральних цінностей підлітків досліджувала К.Журба. Вона характеризує духовність як реальний динамічний процес в залежності від зовнішніх і внутрішніх впливів (суспільства, школи, родини, конкретного історичного часу і обставин, а також особливостей психіки, унікальної природи індивіда), що забезпечує життєтворення та розвиток особистості, вироблення нею життєвої програми, світоглядної системи, ієрархії життєвих цілей, вартостей та ідеалів, які зіставляються з абсолютними цінностями

і універсаліями загальнолюдської культури, шліфуються і вдосконалюються протягом усього життя людини [2].

На створення умов для духовного самовдосконалення людини на основі християнських та національних цінностей, виражених у відомій формулі українського виховного ідеалу: служіння Богові в Україні, орієнтує вчителів і батьків Г.Ващенко: «Між школою всіх ступенів і родиною мусить бути міцний зв'язок. Школа і родина мусять діяти в одному напрямку. Школа мусить виховувати у дітей пошану до батьків і старших, а батьки мусять знати, чого навчаються діти в школі, і створювати їм відповідні умови для виконання шкільних завдань» [1 с.112]. І далі педагог називає різноманітні форми такої співпраці: батьківські комітети, шкільні літературні свята, концерти, вистави тощо.

Отже, теоретичний аналіз літературних джерел, засвідчив, що становлення духовно-моральних цінностей у підлітків здійснюється найбільш ефективно саме у процесі взаємодії батьків і педагогів. Між школою всіх ступенів і родиною мусить бути міцний зв'язок. Школа і родина мусять діяти в одному напрямку. Відтак, свого вирішення потребує проблема теоретичної і практичної підготовки педагогів до роботи з батьками. Тому основним завданням на подальшому етапі нашого дослідження є визначення та обґрунтування педагогічних умов оптимізації педагогічної взаємодії з батьківською громадою з метою формування духовно-моральних цінностей у підлітків.

Література

1. Ващенко Г. Виховний ідеал: записки виховника: Підручник для вихователів, учителів, українських родин. – Брюссель; Торонто; Нью-Йорк; Лондон; Мюнхен: Вид-во Центральної Управи Спілки Української Молоді, 1976 – 208 с.
2. Журба К.О. Виховання духовності у підлітків в сучасній українській сім'ї і школі: Дис. ...канд. пед. наук: 13.00.07 / Інститут проблем виховання АПН України – К., 2000. – 216 с.
3. Ідеї народної педагогіки у наукових дослідженнях К.Д.Ушинського: Зб. Наук. праць з педагогіки / За ред. Березюк О.С., Осадчої З.А. – Житомир, 2005. – 122 с.
4. Макаренко А.С. Проблеми шкільного радянського виховання. – Твори в 7-и т. – К.: Рад. Школа, 1954. – Т.5. – С. 97-208.
5. Орієнтовний зміст виховання у національній школі: Методичні рекомендації / Кол. авт. за заг. ред. Є.І.Коваленко. - К.: ІЗМН, 1996. - 136 с.
6. Про Загальнодержавну програму підтримки молоді : Закон України від 28.01.2005 р. № 2553. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1281-15> (дата звертання: 02.03.2020).

ГРИЦАЙ Сергій,
*проректор з наукової роботи комунального
закладу Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент,*

РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА В УМОВАХ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

В умовах, коли змінюється освітня стратегія, професійна компетентність учителя набуває надзвичайної актуальності. А це першочергово підвищує вимоги до якості підготовки майбутнього вчителя та подальшого вдосконалення його професійних компетенцій у педагогічній діяльності. Адже необхідною умовою сьогодення є не лише глибокі знання у професійній сфері та високий рівень освіченості, а й постійне поповнення та поновлення знань, високий рівень професіоналізму.

Структурним елементом післядипломної освіти педагогів є процес підвищення їх кваліфікації. Означений компонент має свою мету – оновлення, відновлення та поглиблення професійних знань, умінь та навичок, – що визначає специфічність його існування, особливості змісту, форм та методів навчання. Але в той же час мета процесу підвищення кваліфікації спрямована на виконання загальної мети післядипломної освіти – збагачення професійної і загальної культури педагога, знаходження ефективних шляхів навчання дорослої людини.

В умовах модернізації національної системи освіти проблема якості підвищення кваліфікації працівників освіти, розроблення її сучасного змісту є особливо актуальною. Вона зумовлена потребою зростання рівня професійної культури педагогічних працівників як високоосвічених, компетентних особистостей, здатних до роботи в умовах конкуренції, підприємництва і ринкових відносин.

Підвищення рівня професійної майстерності педагога є основним завданням на всіх етапах розвитку закладу освіти. Сучасній школі потрібен учитель, який міг би оновлювати, удосконалювати зміст своєї діяльності.

Проблему особистісно-професійної компетентності педагога досліджували й досліджують багато вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме: О. Бігич, І. Бех, Л. Ващенко, В. Введенський, О. Демченко, М. Жалдак, О. Зубков, І. Зязюн, Н.Клокар, М. Корнілова, Т. Кочарян, О. Лебедева, О. Локшина, А. Мармуль, Н. Ничкало, О. Овчарук, О. Пометун, А. Хуторський, О. Савченко, С. Сисоєва, О. Семенов та інші. Певний потенціал для визначення специфіки розвитку особистісно-професійної компетентності педагога дошкільної, початкової, повної загальної середньої та позашкільної освіти у наукових працях з питань застосування в освітній діяльності: аксіологічного підходу (І. Білецька, Г. Бондаренко, Н. Бондаренко, Б. Бордюк, А. Вірковський, Л. Корінна, В. Лопатинська, М. Ратко, А. Сембрат, В. Сергєєва, Т. Фурсенко, В. Шахрай

та ін.); компетентнісного підходу (І. Зимня, І. Єрмаков, О. Локшина, О. Овчарук та ін.); особистісно орієнтованого підходу (І. Бех, О. Бондаревська, Г. Селевко, І. Якиманська та ін.); суб'єктно-діяльнісного підходу (Б. Анан'єв, К. Абульханова-Славська, А. Брушлинський, Г. Костюк, О. Лесонт'єв, С. Рубінштейн, В. Татенко та ін.); технологічного підходу (С. Гончаренко, Н. Бордовська, М. Кларін, В. Монахов, Г. Селевко, С. Сисоева та ін.).

Актуальність статті зумовлена необхідністю подолання суперечностей між суттєвим зростанням суспільних вимог до розвитку особистісно-професійної компетентності педагога закладу освіти в системі післядипломної педагогічної освіти в умовах реформування Нової української школи та недостатнім методологічним розробленням цього питання.

Мета дослідження – проаналізувати організаційно-методичні умови розвитку особистісно-професійної компетентності педагога.

З метою дослідження рівня розвитку особистісно-професійної компетентності педагога було проведене емпіричне дослідження, яке охопило 323 особи (5 закладів загальної середньої освіти). До складу груп входили педагогічні працівники у віці від 24 до 60 років, з досвідом роботи від 3 до 45 років, при цьому категорія педагогів від 24 до 30 років склала 11,4%, від 31 до 40 років – 36,0%, від 41 до 50 – 30,0%, від 51 до 60 – 18,3%, старше 60 років – 4,3%.

За стажем педагогічної діяльності до складу груп входили педагоги: від 4 до 10 років – 28,6 %, від 10 до 20 років – 21,4 %, понад 20 років – 50 %.

На основі отриманих кількісних та якісних показників досліджуваних особистісно-професійної компетентності педагога встановлено, що у педагогів за всіма компонентами переважає «середній» рівень, третина опитаних має «високий» рівень. Щодо «базового» рівня особистісно-професійної компетентності педагога, то він властивий значно меншій кількості респондентів.

Результати дослідження загального показника особистісно-професійної компетентності педагога свідчать, що половина опитаних має «середній» рівень (50,6%). Такі педагоги відображають рівень готовності до корегування діяльності освітнього процесу з урахуванням контингенту учнів, умов функціонування закладу освіти, матеріально-технічного забезпечення тощо.

У свою чергу, третині опитаних педагогів властивий «високий» рівень (35,3%). Ці педагоги проявляють готовність до визначення індивідуально-зорієнтованої траєкторії здійснення освітнього процесу з урахуванням усіх потенційних ресурсів освітнього середовища (соціальних, інтелектуальних, особистісних, технологічних, інформаційних, матеріально-технічних та ін.), а також здатність до особистісно-професійного зростання та партнерської взаємодії з усіма суб'єктами освітнього процесу (учнів, педагогічних працівників, керівників, батьків, громадськості).

Лише 14,1% опитаних педагогів має «базовий» рівень. Такі педагоги здійснюючи професійну діяльність більшою мірою чітко дотримуються нормативно-правових документів (програми, структурою уроків тощо),

стандартизованими методичними рекомендаціями і проявляють готовності до впровадження інноваційних технологій в освітній процес (Рис.1).

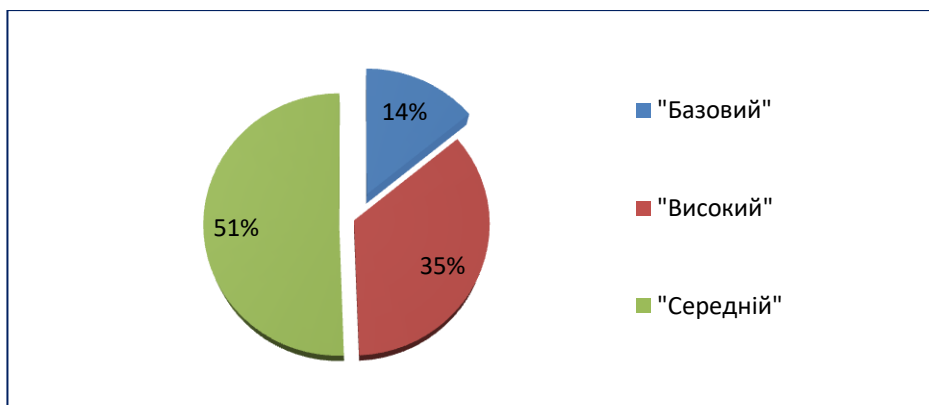

Рис 1. *Результати дослідження загального показника особистісно-професійної компетентності.*

Слід зазначити, що структура особистісно-професійної компетентності педагога функціонує у певному «полі розвитку», яке утворюється певними умовами та показниками рівнів розвитку. Під умовами в процесі дослідження малися на увазі обставини, за яких відбувається формування особистісно-професійної компетентності педагога і залежить результат цього процесу. Поняття рівнів розвитку нами трактувалося як сукупність причин, передумов, що певним чином впливають на результат готовності. Таким чином, умови та рівні розвитку безпосередньо детермінують і визначають показники сформованості особистісно-професійної компетентності педагога.

За результатами дослідження було визначено такі компоненти особистісно-професійної компетентності педагога: когнітивний, операційно-діяльнісний та особистісний.

Когнітивний компонент особистісно-професійної компетентності педагога – це система знань, яка передбачає вдале корегування діяльності освітнього процесу з урахуванням контингенту учнів, умов функціонування закладу освіти, матеріально-технічного забезпечення тощо. Показником особистісно-професійної компетентності педагога виступає його професійна обізнаність, яка ґрунтується на професійному досвіді, підкріпленому знаннями про інноваційні підходи в освітньому процесі.

Операційно-діяльнісний компонент особистісно-професійної компетентності педагога – це сукупність умінь та професійного досвіду, що забезпечує успішне здійснення освітнього процесу. Показником сформованості операційно-діялісного компонента виступає професійний досвід педагога, який ґрунтується на професійних вміннях, підкріплених новими вміннями щодо визначення індивідуально-зорієнтованої траєкторії здійснення освітнього процесу з урахуванням усіх потенційних ресурсів освітнього середовища (соціальних, інтелектуальних, особистісних, технологічних, інформаційних, матеріально-технічних та ін.), а також на визначення рівня готовності педагога до особистісно-

професійного зростання та партнерської взаємодії з усіма суб'єктами освітнього процесу (учнів, педагогічних працівників, керівників, батьків, громадськості).

Особистісний компонент особистісно-професійної компетентності педагога визначено – як сукупність важливих особистісних характеристик, які в системі утворюють певний професійний потенціал педагога, що впливає на успішну реалізацію освітнього процесу. Показником сформованості особистісного компонента виступає особистісно-професійне самовизначення, яке відображає особистісну позицію педагога щодо успішного здійснення освітнього процесу.

На основі досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, досвіду роботи з педагогічними працівниками, визначено складові організаційно-методичного розвитку особистісно-професійної компетентності педагога, які відображають:

- доцільність реалізації спільної діяльності усіх суб'єктів (викладачі інститутів післядипломної освіти, методисти відділів освіти, провідні фахівці з означеної проблеми, педагоги), що базується на довірі та відкритому діалозі, позитивному сприйнятті кожного учасника;

- створення умов для самоуправління (самопізнання, самоаналізу, саморегуляції, самовдосконалення тощо) своїм професійним вдосконаленням і особистісним розвитком педагогів з урахуванням їх професійних можливостей та інтересів;

- цілеспрямованість професійної підготовки у форматі індивідуалізованої за часом, темпом і напрямом спеціальної освіти, що надає можливості для реалізації власної програми її здобуття та ефективного застосування в практичній діяльності;

- визначення організаційних форм та методів навчання в певній послідовності та взаємодії з урахуванням специфіки функціонування закладів освіти, в яких здійснюється професійна діяльність педагогів, та особистісно-професійних запитів самих педагогів;

- орієнтованість на випереджальний характер підготовки педагогів, здатних до інноваційних перетворень у сфері професійної діяльності тощо.

Результати проведеного дослідження дозволяють зробити припущення, що розвиток особистісно-професійної компетентності педагога стає можливим унаслідок організації ефективної взаємодії учасників даного процесу та використання інноваційних форм та методів навчання: проблемна лекція, групова дискусія, метод «мозкового штурму», робота в парах, індивідуальні та творчі завдання, міжгрупове обговорення, освітня онлайн-виставка тощо.

Література

1. Бех І.Д. Компетентнісний підхід як освітня стратегія. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/8772/1/534%20%D0%91%D0%B5%D1%85.pdf>.
2. Бех І. Д. Становлення професіоналізму в сучасних соціальних умовах. *Педагогіка толерантності*. 2001. № 3–4. С. 6–9.
3. Зязюн І. А. Філософські засади освіти: освітні і виховні парадигми, освітні технології, діалектика педагогічної дії. Педагогічна майстерність у закладах професійної освіти: монографія / за ред. Н. Г. Ничкало, І. А. Зязюн, М. П. Лещенко,

М. М. Солдатенко та ін. Київ: Ін-т педагогіки та психології проф. освіти АПН України, 2003. 246 с.

4. Клокар Н. І. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників в умовах післядипломної освіти регіону на засадах диференційованого підходу: монографія. Київ: ТОВ «Ніка–Прінт», 2010. 528 с.

5. Семеног О. М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: монографія. Суми: Мрія-1, 2005. 404 с.

***ГРЦУК Дмитро,**
доцент кафедри педагогіки,
адміністрування і спеціальної освіти
ННІМП ДЗВО УМО,
кандидат педагогічних наук*

ШКОЛА СИНЕРГІЇ ОСВІТИ І ДУХОВНОСТІ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ГЛОБАЛЬНІ СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Шановні учасники конференції, по-перше, хочу висловити щиро подяку кожному, хто прийняв участь у пленарному засіданні. Заздалегідь дякую учасникам в роботі секцій. Насправді сьогодні в цьому ефірі прозвучало багато важливого та корисного відносно заявленої нами тематики та проблематики. Головне, що об'єднувало виступи фахівців різних галузей - це стійке бажання наголосити на важливості аксіологічної складової суспільного розвитку і, конкретно, у вимірах освіти і духовності. Я переконаний, що сьогодні не вперше в освітянському та науковому середовищі проголошувалися ідеї про вирішальну роль цінностей у процесі національного та особистісного поступу. Наші промови, тези, думки лунали в унісон із закликами “Ініціативної групи Першого грудня”, членів “Пен-клубу” та інших вітчизняних інтелектуалів. Але ми мусимо бути обережними, щоб питання пошуку ціннісних сенсів не перетворилися в новітню схоластику, або стали предметом чергового суспільного протистояння між лібералами та консерваторами, атеїстами та віруючими, модерністами та постмодерністами та ін.

Якби патетично не прозвучала на ступна фраза, але це є непорушною істиною: Протягом 2020 року світ змінився назавжди. Хоча... для багатьох українців світ змінився назавжди на “до” та “після” в 2014 році. Слід констатувати, що світ для майже 8 мільярдів населення земної кулі змінюється постійно та назавжди. Проте слід зазначити, що цього року зміни торкнулися майже одночасно для більшості населення планети.

Представляю на ваш розсуд деякі ключові напрями цих змін.

1. Геополітичний напрям. Всі частіше сьогодні лунає словосполучення “реванш держав”, яке протиставляється ідеям останнього десятиліття про єдиний планетарний дім з його паттернами: мультикультуралізм, “кочівництво”, антипатріотизм, фемінізм та інші ліво-ліберальні погляди. Глобалістська ідеологія про життя без кордонів з її взаємовідносинами без обмежень у час глобальної пандемії зазнала поразки. Але чи надовго?
2. Кризовий (стресовий) характер подій, який провокує економічну рецесію багатьох країн світу.
3. Територіальний напрям, який гостро піднімає питання посилення ролі місцевих громад, та змінює традиційні уявлення про лінію “центр-периферія”.
4. Напрямок комунікативних змін із значних підсиленням життя в режимі онлайн.

І питання як завжди стає для освіти та носіїв духовності (хочемо підкреслити, що під “носіями” розуміється не унікальне, елітарне володіння через самопривласнення, а скоріш, як одну з провідних базових характеристик буття) - релігійних організацій і громад. А питання можна сформулювати в такому вигляді: Як освіта та її носії провідники цінностей відреагують на ці глобальні виклики? Чи вони залишаться вони в ролі спостерігачів, або взагалі як пасивні сфери життя, які змінюються під впливом цих викликів? Чи наважаться представники освіти і духовності виступити як незалежні та дієві гравці на глобальному полі соціальних відносин з метою зробити свій вклад у ці невідворотні процеси?

Освіта і духовність - це, насамперед, носії та поповісники фундаментальних цінностей. Знайти в цінностях ми можемо знайти точки дотику. Хоча поняття “цінність” доволі розлоге і в багатьох є власне бачення та розуміння щодо його змісту та сенсів. До цього слід також ще додати такі ідеї, як “духовність”, “покликання”, “жертвність”, “умотивованість” та ін.

Таким чином метою ініціативи “Школа Синергії освіти і духовності” є розробка науково-методологічних основ, на яких освіта і духовність зможуть разом, єдиним фронтом виступити із закликом до суспільства про важливість якісної (ціннісної) організації процесу вирішення актуальних новітніх політичних, економічних, геополітичних, соціальних питань.

*ДІДУХ Володимир,
здобувач вищої освіти
ОПП «Християнська педагогіка»
кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО*

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ХРИСТИАНСЬКОГО ВИРІШЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ КОНФЛІКТІВ

У час економічної нестабільності та рецесії, політичних розбіжностей, воєнних конфліктів, соціальної нерівності, реформування та модернізації вітчизняної системи освіти особливого значення набуває проблема конфліктів у педагогічному середовищі. Дослідження конфліктів у освітніх закладах є достатньо актуальним, оскільки вони є моделлю всього суспільства.

Педагогічна конфліктна ситуація розглядається й оцінюється з різних точок зору. Часто вони виникають тому, що одна сторона зосереджується на меті, яку потрібно досягнути, а інша – на неминучих для себе втратах. Така конфліктна ситуація нагадує суперечку про склянку, яка напівпорожня чи напівповна. Досліджують такі науковці, як М. Поташник, М. Рибаківа, Л. Спірін, С. Постова. Важливою характеристикою конфлікту є його динаміка [2, с. 327]. Під динамікою розвитку конфлікту розуміється раптова або поступова зміна відносин між взаємодіючими сторонами, що залежить від специфіки їхніх міжособистісних відносин, характерних особливостей учасників і значимості переслідуваних ними цілей із урахуванням чинників, які впливають на них.

Педагогічний конфлікт – найгостріший спосіб розвитку і подолання значущих суперечностей у педагогічному середовищі, що виникають у взаємодії учасників педагогічного процесу (викладачів, студентів, адміністрації), який, зазвичай, супроводжується негативними емоціями та потребує розв'язання і злагодження.

Конфлікт виступає невід'ємною складовою соціальної взаємодії та нормальним соціальним явищем; в основі конфлікту: протилежність цілей, протиборство, відсутність згоди, протидія, боротьба; конфлікт може виконувати як конструктивну, так і деструктивну функції; конфлікти можуть вирішуватися повністю або частково; психологічні шляхи вирішення конфліктів полягають в умінні слухати опонента, йти на компроміс, встановлювати зворотний зв'язок, наданні конкретних рекомендацій тощо [1, с. 123].

Вирішення конфлікту християнськими методами базується на таких принципах:

- терпимості;
- вмінню йти на компроміс;
- поваги;
- вмінню слухати;
- бажання йти на співпрацю

Переважає вирішення конфлікту відбувається одним з трьох варіантів: золота середина, згода з вибором однієї із сторін і «згода на незгоду». Конфлікти завжди можна вирішити, але для цього необхідно зійти з п'єдесталу власної досконалості і визнати себе рівним з тим, хто, так як і ми, створений на образ і подобу Бога [3, с. 76].

Отже, готовність до діяльності у конфліктних ситуаціях – одна з умов організації педагогічно доцільної взаємодії у системі «викладач – слухач». За змістом педагогічного рішення можна з'ясувати глибину проникнення викладача у сутність педагогічних проблем, якість аналізу педагогічних ситуацій, їх осмислення і вирішення християнськими методами. Оцінка якості прийнятих рішень допомагає визначити рівень професійної майстерності викладача.

Література

1. Вошколуп Г. Ю. Конфліктологічна компетентність як складова професійної компетентності майбутніх фахівців. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. 2016. №1 (11). – с. 186.
2. Дуткевич Т. В. Конфліктологія з основами психології управління: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 456 с.
3. Рыбакова М. М. Конфликт и взаимодействие в педагогическом процессе. – М.: Просвещение, 1991 / М. М. Рыбакова. – 128 с.

***ДІДУХ Юлія,**
здобувачка вищої освіти
ОПП «Християнська педагогіка»
кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО*

ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ НА СІМЕЙНИХ ХРИСТІЯНСЬКИХ ЦІННОСТЯХ

Сучасне студентство знаходиться під впливом секулярних тенденцій у суспільстві. Руйнацію духовних цінностей можна чітко простежити також серед здобувачів вищої освіти. Їм не знайомі біблійні настанови, які є першоосновами будь-якого успіху. Але побудова громадянського суспільства силами молоді неможлива без духовно-морального відродження української нації. Сучасне студентство здатне створити щасливу родину і розвинуту державу тільки на основі духовних знань. Такі знання здобувачі вищої освіти можуть здобути, вивчаючи гуманітарні дисципліни з біблійним духовним компонентом [1, с. 140].

У педагогічних дослідженнях (В. Кравець, Д. Луцик, В. Макаров, І. Мачуська, Н. Новікова, В. Постовий, Г. Сутріна, В. Сухомлинський, Н. Феоктістова, О. Хромова, І. Шалімова, Л. Яценко) увага акцентується на виявленні соціально-педагогічних факторів та умов, дидактичних і виховних засобів цілеспрямованого керівництва процесом формування готовності молоді до створення сім'ї.

Сімейні цінності сучасного українського суспільства представлені:

- соціальними цінностями традиційної сім'ї (взаємодія на рівні подружжя, батьківства, спорідненості; побудована на основі любові, співучасті, розуміння тощо), яка має своїм результатом народження дітей, їхнє виховання і розвиток, задоволення потреб кожного члена родини (матеріальних, побутових, статевих, захисних та ін.);
- індивідуальними цінностями сім'ї та суб'єктивними виборами особистісно прийнятних поведінкових конструктів, які мають різноманітні прояви, включаючи інноваційні.

Формування готовності здобувачів вищої освіти до створення сім'ї буде ефективним при: забезпеченні усвідомлення сімейно-ціннісних орієнтацій, життєвого самовизначення, соціально-психологічної мотивації студентської молоді до сімейного життя; врахуванні у виховній роботі рівнів готовності студентської молоді до створення сім'ї; науково-методичному забезпеченні засвоєння студентами ВНЗ навчально-виховної програми «Формування готовності студентів до створення сім'ї» та виховної роботи кураторів академічних груп зі студентами; дотриманні у взаєминах між викладачем і студентом особистісно-орієнтованого підходу [3, с. 85].

Здобувачі вищої освіти у процесі навчання повинні знайомитись із християнськими принципами створення сім'ї, сформувані почуття відповідальності за власну родину, навчитися аналізувати сімейне життя батьків, отримати досвід спілкування адекватним способом із людьми протилежної статі. Побудова планів на майбутнє та вміння передбачити життєві ситуації, розвиток сімейних стосунків, що активно пропагуються у процесі опанування предметами, є необхідними для дошлюбної підготовки молоді [2, с. 46].

Отже, духовні цінності мають фундаментальне значення для розвитку особистості здобувачів вищої освіти, бо студентська молодь – це теперішнє і майбутнє України. Духовні ознаки особистості стають важливою умовою її подальшого працевлаштування та професійного зростання. Успішність процесу духовного розвитку особистості залежить як від внутрішніх, психологічних умов, так і від зовнішніх впливів. До внутрішніх умов належить той потенціал від Бога, з яким дитина приходить у світ і який виявляється з перших років життя. Надалі цей потенціал закріплюється в рисах характеру та життєвих цінностях. До зовнішніх умов належать особливості сімейного виховання, наявність прикладів для наслідування, особливості навчання та професійної самореалізації. Духовний розвиток особистості може відбуватися лише на основі використання християнських принципів виховання. Особистість молоді необхідно формувати вертикальним шляхом, себто розвиваючи сили душі й духу. Це потрібно для нормального сприймання дійсності, для формування кращих якостей характеру, для створення щасливої родини.

Література

4. Буковинський А. Й. Навчально-методичний посібник для фахівців, які впроваджують програми підготовки до подружнього життя / Адріан Буковинський, Федір Фомін. – К.: Україна, 2014. – 172 с.
5. Кравець В. Психологія сімейного життя: навч. посібник. – Тернопіль: ТДПУ, 1997. – 163 с.
6. Помиткін Е. О. Духовний потенціал особистості: психологічна діагностика, актуалізація та розвиток: посібник / Едуард Помиткін. – К.: «Внутрішній світ», 2015. – 144 с.

ДУБОВСЬКИЙ Сергій,
*доцент кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО,
кандидат педагогічних наук, доцент*

**ГУМАНІЗАЦІЯ СПЕЦІАЛЬНОГО НАВЧАННЯ ШЛЯХОМ
ЗДІЙСНЕННЯ РОБОТИ НАД ТЕКСТАМИ-МІРКУВАННЯМИ**

У сучасних умовах стрімкого розвитку технологій та збільшення інформації особливого значення набуває орієнтація підростаючого покоління на традиційні гуманістичні ідеали. Це такі якості людини, як патріотизм, чесність, чуйність, доброта, милосердя, взаємодопомога, повага до старших, любов до Батьківщини та рідного народу, розуміння прекрасного у житті тощо.

Тенденції сучасної освіти передбачають посилення розвивального впливу кожного заняття чи уроку, висувають на перше місце ознайомлення школярів з морально-етичними нормами суспільства, виховання їх в дусі гуманізму. Якщо раніше, за радянських часів, основною метою освіти було засвоєння певних знань, умінь та навичок, то наразі виховний та морально-розвивальний компоненти навчального процесу ставляться нарівні з навчальними завданнями.

Перегляд традиційних підходів до навчання та виховання дітей і підростаючого покоління обумовлюється соціальними перетвореннями суспільства. Та на жаль, в сучасних умовах ми нерідко стаємо свідками зниження загального рівня його моральності. На основі спостережень за навколишнім життям чи надмірною зацікавленістю комп'ютерними іграми у свідомості школярів можуть закріплюватися ідеали грубості, черствості, байдужості і навіть жорстокості.

Протистояти негативному впливу на дітей різноманітних життєвих ситуацій мусить бути покликане гуманістичне спрямування усіх ланок процесу навчання.

Одним з провідних шляхів гуманізації сучасного навчання має стати взаємопов'язаний розвиток мовлення та мислення учнів, робота над глибинним семантичним сенсом текстів на всіх заняттях шкільного навчально-виховного

періоду. Одним з ефективних різновидів такої роботи может бути опрацювання висловлювань по типу міркувань.

Метою міркування у мовленні є пояснення, обґрунтування, чи доведення власної думки. У зв'язку з цим системне опрацювання текстів-міркувань на кожному уроці, занятті чи виховному заході дозволяє розвивати мислення та мовлення учнів. Така робота може сприяти засвоєнню учнями основних морально-етичних норм суспільства у процесі комунікаційної діяльності.

Розвивальний та виховний потенціал процесу складання висловлювань типу міркування заздалегідь полягає і в тому, що, добираючи близькі та зрозумілі теми творів, педагог настановлює учнів на роздумування, пояснення, виведення певних висновків з власного життєвого досвіду, аналізу дій літературних героїв чи історичних фігур. Вміло керуючи цим процесом, вихователь чи вчитель отримує змогу формувати систему моральних цінностей всього класу чи групи, а отже й кожної дитини зокрема.

Оволодіння технікою роздуму може сприяти вихованню у школярів таких якостей, як терпіння, наполегливість, та волю, дозволяє виробити практичні навички та вміння, необхідні будь-якій людині в її повсякденному житті.

Продумуючи тематику міркувань для занять з різних предметів, вчитель може ознайомити вихованців з нормами людської моралі, правилами особистої гігієни, виробити вміння оцінювати чужі та власні вчинки, розвинути естетичні смаки школярів, відчуття краси, формувати культуру мовлення та мислення, прищеплювати любов до Батьківщини, повагу до історії рідного народу, його мови та національних традицій.

Спрямованість формування позитивних якостей особистості на уроках читання (літератури), історії чи рідної мови обумовлюється тематикою пропонованих творів. Організуючи бесіду зі змістом прочитаного, вчитель повинен передбачити осмислення учнями проблемних ситуацій або риторичних питань, що містяться у тексті твору, сформулювати разом з ними сутність проблеми, продумати шляхи її вирішення та зробити висновок з тексту.

Творче опрацювання прочитаного з орієнтацією на розвиток мовлення та мислення школярів сприяє формуванню логічної операції доказу, що відіграє важливу роль під час засвоєння гуманістичних норм поведінки. Така робота має велике корекційне значення.

Саме заняття з мови та розвитку мовлення надають найбільших можливостей для розвитку умінь та навичок у дітей з особливими освітніми потребами складати висловлювання типу міркування. Шляхом опрацювання таких текстів з можливістю глибинного аналізу та різних за тематикою, педагог формує у свідомості дитини розуміння загальнолюдських ідеалів доброти, чесності, терпіння, взаємоповаги тощо.

За допомогою завдань на конструювання висловлювань типу міркування на уроках математики з використанням числових даних виховується коректність висловлювань під час дискусії, лаконічність оформлення власної думки, культура поведінки: “За одного вченого дають десять невчених”, “Вік живи, вік учись”.

Застосовуючи подібні завдання на заняттях з природознавства, історії, географії чи СПО, вчитель сприяє свідомому засвоєнню правил поведінки у навколишньому середовищі, правил особистої гігієни, формує почуття розуміння прекрасного.

На уроках трудового навчання, образотворчого мистецтва вчитель має виховувати працелюбність, повагу до результатів власної та чужої праці, розвивати вміння їх оцінки. Одним з ефективних шляхів досягнення виховної мети на цих уроках є постановка завдань на пояснення, обґрунтування власної думки:

«Без діла слабіє сила», «Бджола мала, а й та працює».

За програмовими вимогами учні спеціальної школи не складають поширених творів-міркувань, але виховний зміст має і підготовча робота до складання висловлювань вказаного типу.

Так, учні середніх класів зазвичай спроможні конструювати елементарні пояснення в обсязі одного складнопідрядного речення, старшокласники - в окремих випадках продукувати обґрунтування та доведення власної думки. Використання елементарних різновидів міркувань сприяє не тільки формуванню умінь та навичок складання таких текстів, але й вихованню в учнів старших класів прагнення до справедливості, чесності, працелюбності, взаємоповаги тощо. Врахування індивідуальності учня є однією з умов успішного втілення ідей гуманізації у практику навчання. У зв'язку з цим, вчитель-дефектолог, орієнтуючись у нахилах своїх вихованців, може пропонувати різні теми міркувань окремим учням.

Наприклад, знаючи, що в поведінці школяра не вистачає людяності, поваги до товариша, йому можна запропонувати скласти усно невеличке міркування такої тематики: “Як ти ставишся до людей, такого ставлення чекай і до себе”; “Як я оцінюю своє ставлення до товаришів”; “За що я поважаю свого товариша”.

Конструювання творів-міркувань подібної тематики може примусити учня задуматися та переглянути власну поведінку, а отже - сприятиме зміні його ставлення до товаришів, усвідомленню істинних цінностей людини.

У процесі виховання школярів важливу роль відіграє використання зразків та перлин усної народної творчості. Зміст казок, прислів'їв, приказок передає узагальнений досвід попередніх поколінь у галузі виховання та навчання підростаючого покоління.

З метою усвідомлення цього досвіду слід ставити перед учнями завдання на розміркування над змістом фольклорних творів. Осмислюючи причини та наслідки поведінки літературних персонажів, учні переносять зроблені висновки і на власні вчинки.

Проблемність змісту малих фольклорних жанрів дозволяє ставити завдання на складання міркувань щодо істинності думки, проголошеної у прислів'ї чи приказці, пояснення відгадок та загадок, обґрунтування призначення скоромовок та чистомовок: “Людей питай, а свій розум май”.

Формування позитивного ставлення до навчання у середніх та старших класах може проводитися за допомогою завдань типу: пояснити зміст прислів'я, обґрунтувати його істинність, у старших класах - скласти міркування за прислів'ям чи приказкою: “Здобудеш освіту - побачиш більше світу.”; “Шануй учителя, як родителя”; “Не кажи - не вмію, а кажи – навчусь.”; “Учись змолоду - пригодиться на старість.”; “Наука в ліс не веде, а з лісу виводить”.

Таким чином, одним з провідних засобів гуманізації сучасної спеціальної школи є складання учнями висловлювань типу міркування на усіх заняттях шкільного циклу. Шляхом добору відповідної тематики міркувань вчитель отримує змогу виробляти в учнів орієнтацію на гуманістичні ідеали людства у власній поведінці, формує вміння оцінювати власні вчинки з погляду морально-етичних норм суспільства.

Література

1.Бондар В.І. Проблеми колекційного навчання у спеціальній педагогіці: Навч. посіб.-К: Наш час.2005.-176 с.

2.Колупаєва А.А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку у загальноосвітні навчальні заклади: Монографія.-К.: Педагогічна думка. 2007.-458 с.

3.Рожков М.И. Воспитание толерантности у школьников.- Ярославль.2003.-198 с.

***ЗАЄЦЬ Наталія,**
аспірантка кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ І ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ЯК АКСІОЛОГІЧНИЙ РЕСУРС МОДЕРНІЗАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

Освіта є найважливішим суспільним надбанням, яке сприяє інтелектуальному та розумовому розвитку людства, формує особистість людини і патріота, виховує високі моральні якості громадянина. Освіта - це складна, багаторівнева система, яка розвивається, видозмінюється під впливом часових, соціальних і багатьох інших чинників[6].

Модернізація вітчизняної освіти є важливим кроком на шляху до національної безпеки, інтеграції в світову освітню спільноту. На шляху модернізації вищої освіти відбувається пошук нових шляхів підготовки фахівців, основою яких є створення умов для всебічного розвитку особистості як основної цінності, підготовка майбутніх фахівців до усвідомленої професійної діяльності в умовах глобальних змін.

Функціональною особливістю закладу вищої освіти за таких умов є поєднання традицій та інновацій, сприяння конструюванню та імплементації в

практичну діяльність набутих студентами знань, культурних цінностей, проектування стратегії професійно – особистісного розвитку майбутніх фахівців.

Означені педагогічні категорії дослідники вміщують в поняття «професійна мобільність», формування якої набуває все більшої актуальності як в професійній, так і інших сферах людської діяльності.

Професійна мобільність розглядається науковцями як інтегрована якість особистості, що виявляється в умінні ефективно використовувати систему узагальнених професійних прийомів для виконання будь-яких завдань у визначених сферах та порівняно легко переходити від одного виду діяльності до іншого згідно з аналізом економічної і соціальної ситуації в державі; володінні високим рівнем узагальнених професійних знань, досвідом їх удосконалення та самостійного здобування, спираючись на передові світові тенденції[4, с. 31].

Професійну мобільність майбутніх фахівців ми розглядаємо як дієвий аксіологічний ресурс розвитку університетської освіти, що спонукає до адекватної відповіді викликам ХХІ століття, відображає потребу в креативному підході до вирішення професійних завдань, тим самим забезпечуючи якість вищої освіти.

Вибудовування аксіологічної (ціннісної) основи нової освітньої стратегії в формуванні професійної мобільності ґрунтується на загальнокультурних ціннісних орієнтаціях, що є засадничими в просторі міжкультурної взаємодії, оскільки саме цінності визначають змістову основу професійної освіти, сприяють безперервному професійному саморозвитку особистості.

Ціннісні орієнтації надають спрямованості діяльності людини, визначають сутність людини, направленість її дій та вчинків та є центральною ланкою ціннісно-змістового аспекту професійного самовизначення.

Врахування в формуванні професійної мобільності ціннісних орієнтацій дозволяють майбутньому фахівцю бути стійким у власних переконаннях; «вони мотивують і направляють діяльність, що є основою для реалізації цілей і завдань, фундаментом стабільності в життєвих перспективах»[7].

Підтвердження нашій думці ми знайшли в Ю.Калиновського, який вважає, що професійна мобільність часто визначає життєвий шлях людини, але при цьому сама є результатом взаємодії індивідуально – типологічних властивостей особистості і її соціальних відносин з оточуючим світом, в тому числі професійних [5, 127].

Проблему професійної мобільності як основу розвитку і змін людських цінностей, їх сфери дій, конфліктів між новими і традиційними цінностями та шляхами їх подолання, розглядає Р.Пріма[8,с.42].

Вартує уваги твердження Б.Біктуганова, який вважає, що у формуванні професійної мобільності важливим є акцент уваги студентів на формування системи загальнолюдських професійних цінностей, які визначають їх відношення до світу, своєї діяльності, до себе як особистості і професіонала[2].

У контексті дослідження проблеми професійної мобільності на основі імплементації аксіологічних ідей у підготовку фахівців у закладах вищої освіти важливим є «врахування принципів рівності, свободи, безпеки особистості. Вони

розгортаються через змістовне наповнення ідеями «філософії серця» Сковороди-Юркевича, «народознавства і українознавства» Драгоманова-Ващенко, «державницького патріотизму» Грушевського, «народної педагогіки» і «національного виховання» Ушинського - Русової, «людинолюбства і сердечності у ставленні до дитини» Сухомлинського» [1].

В зарубіжному науковому полі проблема ціннісних орієнтацій визначається як «значущість цінностей» (Г.Ріккерт); як «вибірковий принцип, налаштування, похідна від потреб, як те, до чого прагне особистість (за А.Маслоу); як певний особистісний зміст, категорія значущості (Г.Олпорт); як система ціннісних орієнтацій, або «система ціннісних координат карти світу» (Е.Фромм), як спрямованість на професійні ролі (М.Кон, К.Шулер), як цінність конформізму, яка спрямовує відношення і поведінку в ситуаціях, пов'язаних з відповіддю на нове та зміни і пояснює переваги особистості стриманості дій, покликань чи імпульсів (Ш.Шварц) та ін.

В професійній мобільності знаходять своє відображення ціннісне відношення особистості до навколишнього світу, до своєї майбутньої професії, бачення себе як фахівця - професіонала. Формування професійної мобільності фахівців у закладах вищої освіти на основі ціннісних орієнтацій можуть проявлятися в позитивних системних змінах, а саме:

- розвитку свідомої активності, пізнавальної самостійності і ініціативності студентів, готовності до сприйняття інновацій в професійній галузі, розширення горизонтів пізнання;

- формуванні динамічного ціннісного відношення майбутніх фахівців до пізнання і сприйняття особливостей своєї професії, інтеріоризації культурних суспільних цінностей;

- освоєнні системи суспільно – професійних відносин шляхом формування нових компетенцій, тим самим розвиваючи інноваційний потенціал, економічний та культурний розвиток країни;

- сприянні вільному вибору індивідуальної освітньої траєкторії студента;

Отже, професійна мобільність як імператив сучасної освіти та дієвий механізм формування особистості, є конкурентною перевагою сучасного університету. Врахування ціннісних орієнтацій у формуванні професійної мобільності в умовах вищої освіти передбачає формування особистості гуманістичного типу, для якої вагомими стають не стільки набуті знання, уміння та навички, скільки усвідомлення й прийняття гуманістичних ідеалів, прагнення до постійного самовдосконалення, саморозвитку.

Література

1. Андрущенко В. П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2004. – № 1. – С. 5–9.

2. Биктуганов Ю. И. Развитие профессиональной мобильности учителя средствами проектной деятельности в системе дополнительного образования: [автореферат] / Б. М. Игошев. - М.: 2013. - С. 23.
3. Березюк О.С., Смоляр В.І. Шляхи модернізації освітньої системи України. Тенденції модернізації національних освітніх систем : зб. наук. пр. / за ред. О.С. Березюк, О.М. Власенко. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 78–81
4. Іванченко Є.А. Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «теорія та методика професійної освіти»/ Іванченко Євгенія Анатоліївна; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2005. – 262 с.
5. Калиновский Ю. И. Развитие социально-профессиональной мобильности андролога в контексте социокультурной образовательной политики региона: дис. ... д-ра пед. наук. СПб., 2001. 470 с.
6. Калюжна Т. Педагогічна аксіологія в умовах модернізації професійно-педагогічної освіти : [монографія] / Т. Калюжна ; за наук. ред. О. Уваркіної. – К. : Видво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – 128 с.
7. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти: Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2005. – 448 с.
8. Пріма Р. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя: методологічні підходи [Електронний ресурс] / Р. М. Пріма. – Режим доступу : <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2011-10/11prmtma.pdf>.
9. Schwartz, S. Self-regulation, Motivational Conflict and Values. A Dissertation, 2009. – 345 p.

***КІМ Геннадій,**
здобувач вищої освіти
ОПП «Християнська педагогіка»
кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО*

СИНЕРГИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ТЕХНОЛОГИИ “ТВОРЧЕСКИЕ МАСТЕРСКИЕ” И ПРОЦЕССА ДУХОВНОГО ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ СТУДЕНТОВ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ВУЗОВ

В настоящее время особенно актуальнен поиск новых технологий как в сфере образования так и в области духовном формировании личности, он связан с тем ,что традиционные методы обучения становятся малоэффективными с учётом влияния новой эпохи, особенностью которого является отрицание опыта предыдущих поколений, недоверие к традиционным формам образования. На

фоне всех этих вызовов постмодернизма, внедрение в процесс образования новых технологий становится ответом для решения многих проблем связанных с процессом духовного формирования личности.

Целью данного исследования является анализ образовательной технологии «творческие мастерские» в контексте применения её в процессе духовного формирования личности.

Популярным в педагогической практике в последнее время стало применение принципов и идей технологии “творческих мастерских”. Данная технология взяло своё начало в 20-ых годах прошлого столетия в научно-педагогичном мире Франции. Тенденция на приоритет развития личности в образовании , привёл к формированию во Франции группы «GFEN» (Французская группа нового образования), которая стала основанием для создания образовательной технологии “творческие мастерские”. Параллельно в тоже время мы наблюдаем возникновение творческих мастерских в Германии (Баухауз) и в СССР (ВХУТЕМАС).

Данная образовательная технология за свою основу взяла принципы воспитания средневековых художников. Не случайно само название технологии «мастерская». Принцип «мастер-подмастерье» был очень эффективным, результатом которого является плеяда выдающихся мастеров живописи, зодчества, ваяния Средневековья и Возрождения сформированны благодаря тому что они прошли обучение в мастерских других выдающихся художников. В отличие от традиционного принципа «лектор-слушатель» в творческой мастерской учащийся и учитель находятся в равных провах. Учитель-мастер создаёт условие для развития ученика-подмастерья. Сам ученик принимает непосредственное участие в процессе обучения. Результат обучения является не просто передача информация полученная от учителя ученику, в технологии творческих мастерских знания учащегося это откровение которое учащийся сам получил в процессе творческого обучения. Задачей учителя-мастера является помощь в организации творческой, эмоциональной атмосферы в процессе обучения. Мастер помогает ученику подсказывая , а не просто пересказывая учебный материал. Мастерская в отличие от аудитории не имеет кафедры и это означает, что ученик имеет право своего мнения, возможен даже спор. Мастер-преподаватель в равной степени задействован в процессе обучения и учащийся-подмастерья является коллегой в процессе обучения. На примере знаменитой высшей школы архитектуры и строительства Баухаус мы можем увидеть как эффективно работала технология творческих мастерских. За короткий период (около 14лет) германская высшая школа Баухаус подготовила огромное количество специалистов, которые изменили и сформировали новые направления в архитектуре, дизайне, искусстве. Технология творческих мастерских позволила сформировать не просто ремесленников (узкие специалистов, знающих только своё ремесло) ,но мыслителей, мастеров, которые смогли создать прекрасные творения в различных областях науки, искусства, общества.

Рассматривая образовательную технологию «творческие мастерские» в контексте с духовным формировании личности ,мы можем заметить очень важную особенность. В схеме взаимоотношений «мастер и подмастерье» очень важным компонентом является личный пример учителя-мастера. Данный принцип играет огромную роль в институте духовного наставничества, мы находим , что так же в технологии творческих мастерских пример Мастера-учителя играет огромную роль. Авторитет учителя-мастера в данном случае полностью зависит от его мастерства-профессиональной компетентности. Успех творческих мастерских Баухауса в большой степени зависил от того, что мастерами в творческих мастерских Баухауза были знаменитые художники и дизайнеры: Пауль Клее, Василь Кандинский, Иоганес Иттен, Ле Корбюзье. Аналогично тому как профессиональный авторитет Мастера в творческой мастерской, даёт ему право вести обучаемого, таким же образом в процессе духовного формирования личности Мастер-наставник также должен обладать авторитетом духовного лидера. В технологии творческих мастерских Мастер-учитель должен обладать высоким профессиональным уровнем , особенностью данной технологии является то, что учитель в данном случае действительно должен быть Мастером в области того предмета, который он преподаёт. Передавая духовные ценности используя технологию творческих мастерских сам Мастер-учитель должен иметь эти ценности в себе, иначе его обучение не будет эффективным. Сам Мастер подаёт пример, в этом особенность данной образовательной технологии.

В данном случае мы также исследуем вопрос как выразительные свойства цвета, как живописного средство могут помочь студентам художественных и архитектурных вузов помочь в процессе их духовного формирования. Используя технологию творческих мастерских на занятиях живописи и цветоведения современный Мастер-преподаватель может так же как и средневековый мастер, художник совместно со студентами-подмастерьями изучать духовные ценности. Используя ассоциацию цвета с предметным миром, студенты и преподаватель могут создавать различные цветовые композиции. У каждого студента и преподавателя будет своё цветовое представление о той или иной духовной ценности, самое главное в том, что синергия образовательной технологии и духовного образования во много крат усилят эффект восприятия духовной ценности и если Мастеру-преподавателю удастся передать красоту духовной ценности студенты пойдут за примером своего Мастера. В данном случае будет уместна идея того, что лучше один раз увидеть чем сто раз услышать.

Синергия духовного и эстетичного в образовательной технологии творческих мастерских может помочь студентам художественных вузов ощущать и передавать красоту духовных ценностей: добра, милосердия, любви. Данная технология позволяет сделать процесс духовного формирования личности более интересным, эмоциональным и понятным. Именно технология творческих мастерских наиболее приемлема для духовного формирования будущих мастеров, искусства. Творческая мастерская является той естественной средой для

духовного розвитку дичности будущих художников. Так же как и в средневековых мастерских художников происходил не только процесс передачи ремесленных знаний, но очень важным было формирование личности ученика, таким же образом в технологии творческих мастерских должна быть не только профессиональная подготовка, но очень важной частью является формирование в личности правильной системы ценностей, её духовного развития. Применение в процессе духовного формирования технологии мастерской поможет в развитии в студенте способность самостоятельно, творчески изучать духовные ценности и поможет в дальнейшем продолжать процесс духовного развития. Важным духовным принципом, который возможно воспользоваться при использовании технологии «творческая мастерская» это то, что духовная ценность, которую изучает учащийся будет не «мёртвой буквой закона», а обновлением духа, изменением мышления, системы ценностей учащегося.

В заключении мы можем сформулировать следующие выводы. Синергия образовательной технологии «творческие мастерские» и процесса духовного формирования студента художественного вуза, могут оказать огромную помощь как студенту так и преподавателю не только в процессе формирования будущего специалиста изобразительного искусства, художника, но что очень важно в процессе духовного формирования личности. Совместное действие образовательной технологии и духовного образования будущих художников может привести к возрождению духовного и творческого в высшей школе изобразительного искусства.

КЛЯЙН Володимир, доктор габілітований, професор;
Інститут Юрая Палеша в Левочі (Словацька Республіка)

ШИЛОНОВА Вера, докторка філософії;

ГЛАДУШ Віктор, доктор педагогічних наук, професор,
Католицький університет в Ружомберку, Педагогічний факультет,

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВИХ ШКОЛАХ СЛОВАЧЧИНИ – СУЧАСНИЙ ТРЕНД ДУХОВНОСТІ

Доповідь підготовлена в рамках проекту VEGA № 1/0522/19 «Створення інклюзивного середовища в дитячому садку та інклюзивних підходів у діагностуванні та стимулюванні розвитку дітей з обмеженими можливостями» (Словацька Республіка).

Супровід інклюзивного навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я в закладах освіти Словацької Республіки є обов'язковою формою організаційною умовою соціалізації таких дітей. Це є життєвою нормою оскільки витікає із вимог таких документів, як Загальна Декларація прав людини

(ООН,1948), Конвенція про боротьбу з дискримінацією (ЮНЕСКО,1960), Конвенція про права дитини (ООН, 1989), Всесвітня декларація «Освіта для всіх» (1990), Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю (1993), Саламанкська декларація і рамки дій (1994), Дакарські рамки дій «Освіта для всіх», а також є сучасним трендом вияву духовності суспільства.

Треба також зазначити, що визнання інклюзії як ключової передумови для забезпечення права на освіту в Європейській унії активізується впродовж останніх років і закріплене в Конвенції про права осіб з інвалідністю – першому обов’язковому для всіх держав до виконання документі, що і містить концепцію інклюзивної освіти.

В житті переважної більшості словаків особливе місце займає церква. На всіх інституціях церкви завжди лежали як обов’язки, так і внутрішні покликання – надавати допомогу тим людям, які потребують її. Відомо з давніх давен, що церква завжди опікувалася найбільш ураженими верствами населення. До того ж двері церковних установ завжди були відчиненими для недостатньо захищених людей.

Церква опікується закладами освіти Словаччини та по-особливому ставиться до впровадження інклюзивного навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Офіційна статистика останніх десяти років переконливо свідчить, що кількість дітей в інклюзивному та інтегрованому освітньому середовищі з кожним роком зростає. Про це переконливо демонструє таблиця 1.

Утім, на сьогодні в освітан Словаччини особливе занепокоєння викликає той факт, що суттєво не зменшилася кількість дітей у спеціальних закладах освіти. Існує припущення, що така категорія дітей, як «діти соціально з неблагополучних сімей» завдяки невиправдано великій кількості діагностичних психолого-педагогічних центрів (державних, приватних) не завжди необґрунтовано спрямовуються для навчання і виховання в спеціальні школи. Практика свідчить, що цих дітей можна сміливо включати в інклюзивне середовище звичайних закладів освіти

Таб. 1. *Кількість учнів початкової школи з особливими освітніми потребами [1].*

Навчальний рік	2006/2007		2010/2011		2011/2012		2012/2013	
	Кіл-ть	%	Кіл-ть	%	Кіл-ть	%	Кіл-ть	%
Усі учні початкової школи	482566	100	468629	100	463287	100	455885	100
Інтегровані учні	13074	2,70	18776	4,00	20534	4,43	21754	4,77
Учні спеціальних шкіл і спеціальних класів ЗОШ	24532	5,08	28948	6,17	28810	6,21	28746	6,30
Учні соціально занедбані	Не вивчалоя		Не вивчалоя		Не вивчалоя		52349	11,48
Учні з особливими освітніми потребами	37606	7,79	47724	10,18	49344	10,65	102827	22,55

Школа синергії освіти і духовності

Навчальний рік	2013/2014		2014/2015		2015/2016		2016/2017	
	Кіл-ть	%	Кіл-ть	%	Кіл-ть	%	Кіл-ть	%
Усі учні початкової школи	454510	100	454062	100	455558	100	465402	100
Інтегровані учні	23280	5,12	23054	5,07	26729	5,86	37259	8,00
Учні спеціальних шкіл і спеціальних класів ЗОШ	27133	5,96	28331	6,23	28140	6,17	27411	5,88
Учні соціально занедбані	55383	12,18	20785	4,57	11532	2,53	22341	4,80
Учні з особливими освітніми потребами	105796	23,27	72170	15,89	66401	14,57	87011	18,69
Навчальний рік	2017/2018		2018/2019					
	Кіл-ть	%	Кіл-ть	%				
Усі учні початкової школи	469150	100	473237	100				
Інтегровані учні	28763	6,13	28515	6,02				
Учні спеціальних шкіл і спеціальних класів ЗОШ	28568	6,09	26055	5,50				
Учні соціально занедбані	6306	5,60	28419	6,00				
Учні з особливими освітніми потребами	83637	17,82	82989	17,53				

Облік цих дітей розпочався відносно недавно, а саме з 2012/2013 навчального року. Як правило, ці діти за результатами обстеження у центрі педагогічного і психологічного консультування та профілактики за своїм розвитком не готові до вступу в перший клас загально-масової початкової школи. На думку дослідників Католицького університету в Ружомберку В. Шилонової, В. Кляйна відтермінування початку обов'язкової освіти для цих дітей не вигідне, оскільки дитина залишається в менш стимулюючому середовищі [2].

Облік цих дітей розпочався відносно недавно, а саме з 2012/2013 навчального року. Як правило, ці діти за результатами обстеження у центрі педагогічного і психологічного консультування та профілактики за своїм розвитком не готові до вступу в перший клас загально-масової початкової школи. На думку дослідників Католицького університету в Ружомберку В. Шилонової, В. Кляйна відтермінування початку обов'язкової освіти для цих дітей не вигідне, оскільки дитина залишається в менш стимулюючому середовищі [2].

Останніми роками в закладах початкової освіти Словаччини значно посилено психолого-педагогічний супровід дітей, які відстають у своєму розвитку, тобто запроваджено препедевтичну підготовку у формі нульового класу. Саме нульовий клас у початковій школі – це форма навчання шестирічних дітей з соціально неблагополучних сімей. Наукове обґрунтування та належний індивідуальний психолого-педагогічний супровід цієї категорії дітей забезпечують наукові проекти, до яких залучено авторів доповіді.

Національний проект «*Школа відкрита для всіх (ŠOV)*» (2016-2019). Основною стратегічною метою проекту ŠOV є «...підтримка інклюзивної освіти підвищенням професійних компетенцій педагогічних і професійних кадрів, що забезпечить рівний доступ до якісної освіти, поліпшити результати навчання та життєві компетентності дітей та учнів» [2]. На виконання мети спрямовані імплементація моделі інклюзивного навчання в середовищі дитячого садку та підтримка неформальної освіти. Тобто, на підтримку успіху моделювання інклюзивної школи в Словаччині запроваджується інклюзивне середовище вже на дошкільному рівні. Для цього вже підготовлено методичний посібник та програми конкретних дій на різних етапах діяльності педагогічних працівників дитячих садків.

Важливо підкреслити, що в цьому науковому проекті національного рівня червоною лінією проходить «...*індивідуальний підхід* як основний принцип успішного включення дитини в інклюзивне освітнє середовище...» [2]. Кожна дитина має свої індивідуальні особливості психофізичного розвитку. Розуміючи та усвідомлюючи цю освітню проблему, автори наукових проектів (В. Шилонова, В. Кляйн) розробили послідовність орієнтаційної скринінгової діагностики для поетапного розвитку дітей з соціально неблагополучних сімей та створення належних умов щодо планомірного включення цих дітей в інклюзивне освітнє середовище. Зміст роботи включає скринінгову та стимуляційну діяльність працівників закладу освіти.

Скринінгова діяльність (depistáž, діагностика, комплексне обстеження) здійснюється відповідно до встановленої послідовності педагогічними, медичними, соціальними працівниками, зокрема, шкільним спеціальним педагогом. Мета – виявити об'єктивний рівень розвитку дитини відповідно віку та готовності щодо перебування (соціалізації, адаптації, навчання і виховання) в дитячому закладі освіти.

Стимуляційна діяльність (активізація процесів, дій явищ або чиєї-небудь діяльності, життєздатності тощо). Здійснюється за результатами показників скринінгу. Основна мета – створення індивідуальної програми активних дій, щоб домогтися найбільш ефективної діяльності базальної функції дитини та ефективно підготуватися до вимог сучасної початкової школи. Програма стимулювання має впроваджуватися вихователями дитячих садків (включаючи асистентів) під керівництвом спеціального шкільного педагога в рамках діючої чинної освітньої програми ISCED для дошкільної освіти.

Для попередньої перевірки ефективності наукового експерименту щодо психолого-педагогічного супроводу дітей в нульових класах обстежено 255 учнів дев'яти початкових шкіл, яких залучено до Національного проекту «Школа відкрита для всіх». Статистична вибірка складалася з усіх діагностованих учнів, які пройшли перевірку на вході та виході дослідження.

Основна мета дослідження полягала у висвітленні ефективності психолого-педагогічного супроводу розвитку соціально незахищених учнів, які навчалися в

нульових класах початкових шкіл та презентації позитивних результатів системного стимулювання їхньої освітньої діяльності.

В якості контрольних показників рівня психофізичного розвитку школярів нульових класів вимірювалися: візуальна диференціація фігури та фону, візуальна диференціація, візуальна пам'ять, слухова диференціація малюнка та фону, слухова диференціація, слухова пам'яті, тактильно-кінестетичне сприйняття, фізична постава, візуально-слухова модальність, слухо-візуальна модальність, мінливість візуальна, мінливість слухова, малюнки фігури, словниковий запас, категоризація, показники розміру, кількості, порядку, поведінка дитини під час групового скринінгу, поведінка дитини під час індивідуального обстеження, знання про себе, мовлення, мова, спілкування, математичні здібності.

Скринінгова діагностика проводилася двічі – на вході та виході дослідницької роботи та оцінювалася цілісно. Для підрахунку отриманих значень, що мали бінарні відношення використовувався парний Т-критерій (Стюдента Т-критерій заснований на відмінностях двох вимірів кожного суб'єкта. Для обрахування номінальних показників дослідження використовувався критерій узгодженості (Хі-квадрат) Пірсона.

Результати дослідження показали, що повторна скринінгова діагностика розвитку учнів нульових класів у початкових школах переконливо висвітлила позитивні результати за 38-ми показниками, що діагностувалися. Із них 33 – були статистично кращими за результати, що отримані в ході первинного скринінгу. Лише 5 контрольованих показників не набули статистичної значущості. Всього 16 параметрів були виміряні за допомогою t-критерію, з яких 16 є статистично значущими. Використовуючи парний критерій Пірсона (хі-квадрат), виміряно 22 параметри, з яких були статистично значущі поліпшення в 17 (77,27%).

Результати дослідження однозначно підтверджують важливість психолого-педагогічного супроводу у формі скринінгової орієнтаційної діагностики і подальшого стимулювання учнів нульових класів в умовах початкової школи. Зазначений зміст психолого-педагогічного супроводу насправді виявився духовним трендом запровадження інклюзивної форми навчання. Тому шкільна система в перспективі має повноцінно приймати інклюзивну орієнтацію як ефективний спосіб навчання та соціалізації дітей різних категорій.

Література

1. Klein V., Silonova V., Hladush V. Actual problems of inclusion, integration of social and health dis advantaged pupils in the Slovak Republic // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 13. – Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2019. – с. 48-60.
2. Шилонова В., Кляйн В., Гладуш В. Інклюзивна діагностика та стимулювання учнів нульових класів початкової школи Словацької Республіки // // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 15. – Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2020. – с. 240-257.

3. Klein V. Artuálne problémy inkluzie sociálne a zdravotne znevýhodnených detí a žiakov. Monografia. – Krasnystaw, 2020. – 120 p.

*КОДА Світлана,
старша викладачка кафедри теорії і методики змісту освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*

КЕЙС-МЕТОД ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Сучасні тенденції розвитку системи освіти в Україні пов'язані з оновленням та вдосконаленням змісту освіти, модернізацією і реформуванням педагогічного процесу, спрямованого на розвиток особистості в процесі соціалізації. Соціалізація забезпечує входження людини у соціальні спільноти та колективи, комфортне співіснування в них, усупільнення її діяльності, що забезпечує формування особистості як представника певних соціальних спільнот та груп [1]. Дослідження процесу «входження» особистості в соціальне середовище супроводжують людство з початку його існування. Глобалізація спричинила інтеграцію наукового пізнання процесу «соціалізації».

Процес соціалізації особистості досліджували науковці і практики, що зробили неоціненний внесок у розвиток науки: Д. Гербардмід, Е. Дюркгейм, Е. Еріксон, Л. Виготський, П. Бергер, Р. Мертон, Т. Лукман, Т. Парсонс, Ф. Гідінгс, Ч. Куль та інші.

Саме розв'язання цієї проблеми і визначає мету дослідження – пошук технології навчання, яка б забезпечила направленість освітнього процесу на формування і розвиток компетентностей здобувачів освіти, дозволила б підготувати особистість до успішного життя, розвивати її комунікативні і творчі здібності, формувати установки до навчання упродовж життя.

Однією з перспективних технологій навчання, що сприяє соціалізації особистості вважають кейс-метод. Ця технологія являє собою синтез проблемного навчання, інформаційно-комунікативних технологій та методу проєктів. Кейс-технології дозволяють поєднати теорію з практикою, а знання з компетенціями. Головне призначення кейс-технологій – розвивати вміння аналізувати різні проблеми та ситуації, знаходити їх рішення, працювати з інформацією.

Суть даного методу полягає у використанні конкретних випадків, так званих «кейсів», для спільного аналізу, обговорення та вироблення рішень здобувачами освіти з певного розділу (теми) навчальної дисципліни. Цей метод вдало поєднує навчальну, аналітичну і виховну діяльність, що безумовно є діяльним і ефективним в реалізації сучасних завдань системи освіти [3]. Основними елементами кейсу є:

1. Анотація кейсу: опис конкретної ситуації.

2. Середовище: де саме відбуваються події запропоновані в кейсі.
3. Тема: про що йдеться у кейсі.
4. Питання: проблеми які піднімаються чи виявляються у кейсі.
5. Дані: інформація, яка подається у кейсі.
6. Розв'язок кейса: визначення стилю мислення який вимагається (дедуктивний – застосування теорії, індуктивний – створення теорії, конвергентний – аналітичний, дивергентний – творчий).
7. Аналіз кейса: визначення кінцевого результату, який необхідно досягнути (закритий кейс – єдина відповідь, відкритий – кілька можливих відповідей).
8. Час, необхідний для обговорення: (обмаль часу чи тривалий час) [2].

Метод кейсів – це техніка навчання, що використовує опис реальних економічних, соціальних і бізнес-ситуацій, які треба дослідити, з'ясувати суть проблеми, запропонувати можливі рішення і вибрати найкраще з них. Кейс-метод або метод ситуаційних вправ є інтерактивним методом навчання, який дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності. Він сприяє розвитку винахідливості, вміння вирішувати проблеми, проводити аналіз і діагностику проблем, спілкуватися іноземною мовою тощо. Науковці і педагоги-практики визначають наступні характерні ознаки кейс-методу:

1. Кейс-метод – це навчання за допомогою аналізу конкретних ситуацій.
2. Відмінна здатність методу – створення проблемної ситуації на основі фактів із реального життя.
3. Навчальний матеріал подається у вигляді проблем (кейсів).

Отже, кейс – це події, які реально відбулися в певній сфері діяльності і які автор описав для того, щоб спровокувати дискусію в аудиторії, підштовхнути до обговорення та аналізу ситуації та прийняття рішень. Таким чином, ситуаційна вправа або кейс – це опис конкретної ситуації, який використовують як педагогічний інструмент з метою:

- розкрити поглиблено тему, розвинути уявлення про процес чи подію;
- створити умови для перевірки теорії, дослідження ідей, виявлення закономірностей, взаємозв'язків, формулювання гіпотез;
- пробудити інтерес, зацікавити, спонукати до осмислення та дискусії;
- отримати додаткову інформацію, поглибити знання; переконатися у поглядах;
- розвинути аналітичне і стратегічне мислення, уміння вирішувати проблеми і робити раціональні висновки;
- сформувати комунікаційні компетентності;
- поєднати теоретичні знання з реаліями життя;
- перетворити абстрактні знання у цінності і вміння і навички.

Здобувач освіти, який готується до обговорення кейсу в аудиторії, має вивчити факти, зробити висновки з даних фактів, оцінити альтернативи дій в даній ситуації і зробити вибір на користь того чи іншого плану дій. Більш того, має бути готовим представити свої думки під час публічного обговорення, відстояти свої погляди і, в разі необхідності, переглянути початкове рішення (Таб. 1).

Етапи роботи	Діяльність вчителя	Діяльність здобувача освіти
До заняття	Підбирає кейс. Визначає основні і допоміжні матеріали для підготовки здобувачів освіти. Розробляє план заняття (уроку).	Одержує кейс і список рекомендованої літератури, індивідуально готується до заняття (уроку).
Під час заняття	Організовує попереднє обговорення кейса. Об'єднує здобувачів освіти у підгрупи. Керує обговоренням кейсу.	Ставить запитання, що поглиблюють розуміння кейса і проблеми. Розробляє варіанти рішень. Бере участь у прийнятті рішень.
Після заняття	Оцінює роботу здобувачів освіти. Оцінює прийняті рішення і поставлені запитання.	Складає письмовий звіт про заняття з даної теми.

Здобувач освіти має усвідомлювати, що користь від кейсу він може отримати лише в тому випадку, якщо він особисто братиме активну участь у дискусії. Робота над кейсом передбачає активну суб'єкт-суб'єктну діяльність педагога і здобувачів освітніх послуг на кожному з етапів. За видами діяльності кейси поділяють на практичний, навчальний та освітньо-дослідницький. Зміст практичного кейсу – життєві ситуації; мета створення – пізнання, поняття життя. Зміст навчального кейсу – навчальні (умовні) ситуації; мета створення – поняття типових характеристик ситуації. Зміст освітньо-дослідницького кейсу – дослідницькі ситуації; мета створення – моделювання ситуацій.

Педагоги-практики виокремлюють види кейсів за дидактичними ознаками: кейс-випадок, кейс-вправа і кейс-ситуація. Кейс-випадок – це короткий кейс, який розповідає про окремий випадок який використовують під час уроку-лекції, для того, щоб проілюструвати певну ідею або поставити питання для обговорення. Кожна кейс-вправа надає можливість здобувачам освіти застосувати на практиці здобуті знання і навички. Найчастіше кейс-вправа використовується з метою проведення кількісного аналізу. Кейс-ситуація – це класичний кейс, що вимагає аналізу ситуації. В ньому найчастіше ставиться запитання: “Чому ситуація набула такого розвитку і як це становище можна виправити?” Кейс-ситуація, як правило, вимагає чимало часу для ознайомлення, тому з метою економії часу бажана попередня підготовка вдома. Послідовність роботи над кейсом-ситуацією передбачає:

1. Аналіз і пошук усіх можливих причин прояву симптомів (наслідків).
2. Виявлення справжньої причини.
3. Пошук варіантів рішення.
4. Вибір оптимального рішення.
5. Реалізація.
6. Контроль.

Кейс-метод буде малоефективним, якщо його “відірвати” від навчального матеріалу. Він має застосовуватися нарівні з іншими методами навчання. Питання, яке закономірно постає перед учителем – це питання про те, чи існує об’єктивний критичний мінімум (або максимум) кейсів, який забезпечить цілісність курсу та досягнення поставлених навчальних цілей. Важко дати універсальну пораду в цьому питанні, адже все залежить не тільки від нашого бажання, але й від інтелектуального та освітнього рівня аудиторії, з якою ми працюємо, від її готовності працювати по-новому. Одна закономірність вже чітко простежується: чим вищий рівень освітньої програми, тим легше та ефективніше працювати з кейсами. Під час використання кейс-методу навчання необхідно дотримуватися певних правил складання кейса, брати до уваги особливості роботи з кейсом у різних вікових групах, дотримуватися організаційних правил роботи над кейсом у групі і правильно визначити роль учителя, оскільки під час використання кейс-методу його роль суттєво відрізняється від традиційної [2].

Отже, ефективність використання даної технології, а саме кейс-методу полягає в стимулюванні індивідуальної активності учнів, перетворенню знань на особистий досвід та максимальне використання здібностей учнів, що забезпечить високий рівень підготовки їх до життя у суспільстві. Використання кейс-технології дозволяє залучати учнів до процесу соціалізації, тобто формуванню у них необхідного адаптаційного потенціалу, створенню відповідних умов для їх самореалізації, а також мінімізувати негативних впливів соціуму на особистість шляхом використання сприятливих факторів соціального оточення.

Література

1. Грицай С.М. Управління трудовим ресурсами: курс лекцій для магістрантів за напрямом підготовки Специфічні категорії, спеціальністю 8.18010020 «Управління навчальним закладом» – Суми : НВВ СОППО, 2016. – 195 с.
2. Доклад по математике «Применение кейс-технологий на уроках математики» [Електронний ресурс]/ VIDEOUROKI – Режим доступу: <http://videouroki.net/filecom.php?fileid=98697337>
3. Роман Л. В. Активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів як засіб підвищення ефективності навчально-виховного процесу методичний посібник / Л. В. Роман. – Донецьк, 2011. – 38 с.

КОЛЬЧИК Валерій,
здобувач вищої освіти
ОПП «Християнська педагогіка»
кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО

ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ДІТЕЙ НА ЗАСАДАХ ХРИСТІЯНСЬКОЇ ЕТИКИ

«Тепер, коли ми навчилися літати по повітрю, як птахи, плавати під водою, як риби, нам не вистачає тільки одного: навчитися жити на землі, як люди». Бернард Шоу

Шановні колеги, сподіваюсь що я не помилюсь, якщо скажу, що кожен присутній поділяє стурбованість станом моралі нашого суспільства. Але недостатньо просто поставити діагноз, треба ще запропонувати ефективне лікування. До речі, ще велике питання, а чи хочемо ми знати свій діагноз, та чи хочемо бути здоровими? Для початку давайте поговоримо про те, що лежить на поверхні. Кожен свідомий громадянин розуміє що держава, це не просто географічна територія, це конкретні люди які на ній живуть. А кожна конкретна людина, це окремий світогляд, окремий характер, який складається з багатьох пазлів.

Все більше вчених визнають, що духовні цінності суспільства, які становлять фундамент первинних сенсів суспільного буття, є найвищими у регуляції соціальних процесів, зокрема міжособистісних відносин. Саме тому в даний час багато діячів науки, культури, релігії одним з найважливіших шляхів виховання дітей та молоді бачать у розвитку духовної свідомості, в залученні до духовних надбань людства, в інтеграції цінностей в систему знань про світ.

Актуальність звернення до зазначеного напрямку для українського суспільства визначають наступні чинники:

- криза світоглядних засад, зумовлена зламом старих та не сформованістю нових стратегічних ціннісних пріоритетів на пост модерністському просторі;
- маргіналізація, девальвація духовно-моральних цінностей, етичний і як наслідок правовий нігілізм, відсутність духовно-релігійної, національної, культурної та громадянської самоідентифікації у значної частини населення.
- вимивання національних і традиційних цінностей українського народу та нав'язування масовій свідомості примітивних утилітарних смислів задоволення своїх власних потреб;
- високий рівень залежності молоді від комп'ютерних технологій та інтернету, що розцінюється як загроза розвитку свідомості, та стає причиною психічних захворювань, порушення пізнавальних функцій та соціальної апатії;
- поширення серед молоді через інформаційно-комунікативні технології та ЗМІ такого явища, як духовна «всеїдність», що породжує мораль уседозволеності, яка межує з аморальністю;
- зростаюча технолізація та автоматизація суспільного життя, що призводить до розладу спільних форм життя, криза родини сприяє поширенню такого явища, як відчуження.

Духовні ідеали, визначають вищі сенси існування особистості у світі, та впливають на її суспільний розвиток, становлять «духовний код» соціуму, виконують функцію духовного єднання і зміцнення суспільства. Система

духовних цінностей і моральних норм є однією з важливих умов забезпечення політичної і соціальної стабільності суспільства. Вона виконує в житті суспільства роль імунної системи. Час освіти в основі якої тільки когнітивне пізнання світу та формування загальних, часом розмитих моральних констант спливає. Тому необхідно, щоб система цінностей сучасного молодого покоління спиралась на такий світогляд, в основі якого були б духовні й моральні орієнтири, які вирішують сучасні особистісні та суспільні виклики.

Тема формування світогляду дітей на засадах християнської етики, яка передбачає змінення матеріалістичної парадигми виникнення всесвіту та життя, неодноразово піднімалася українськими вченими, релігійними і громадськими діячами. Серед них, Малюк Володимир Іванович, доктор медичних наук, професор. Жалко-Титаренко Порфірович, доктор медичних наук. Климишин Іван Антонович, доктор фіз.-мат. наук, професор. Ольховський Владислав Сергійович, доктор фіз.-мат. наук, професор. Курік Михайло Васильович, доктор фіз.-мат. наук, професор. Шевченко Анатолій Іванович, доктор технічних наук, професор. Гранцев Володимир Іванович, кандидат фіз.-мат. наук. Багнюк Валентин Миронович, кандидат біологічних наук. Балахнін Ігор Олександрович, кандидат біологічних наук. Головін Сергій Леонідович, магістр природних наук. Лісовський Анатолій Володимирович, аспірант біологічних наук.

На нашу думку одним з інструментів для вирішення згаданих проблем є впровадження в шкільних програмах з вивчення біології альтернативної інформації про походження всесвіту і життя, яка ґрунтується на засадах креаціонізму. На превеликий жаль світогляд наших дітей продовжують формувати на зразок матеріалістичної моделі радянських часів. Науковий світ розвивається сьогодні в теорії креаціонізму і існує велика кількість наукових досліджень, які свідчать про розумний задум та існування Творця. Для впровадження альтернативної моделі походження життя треба готувати вчителів біології які б доносили до дітей не тільки так звану «теорію» еволюції, а також альтернативну думку про розумний задум. Таким чином не будуть порушуватися права дітей згідно конституції України: стаття 23: «Кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей, та має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток її особистості»; стаття 34 «Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір. Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя»; стаття 35: «Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати

ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культи і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність».

Здійснення цього права може бути обмежене законом лише в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей.

Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа - від церкви. Жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова.

Ці питання піднімалися у відкритому листі українських вчених з приводу реформування освітньої системи України від 26.06.2006р. А до цього було звернення до Президента України та до Міністра Освіти України, 13.05.2005р. №22/066776-26. До уваги невелика цитата з цього листа: «Питання походження світу, життя і людини в підручниках викладається украй односторонньо. Безпідставно надається перевага еволюційної гіпотетичної моделі. І це притому, що ця модель, тобто еволюціонізм, має глибокі протиріччя з науковими даними в самих своїх основах. Отже, еволюційна модель є менш правдоподібною і менш підтверджуваною фактами про світоустрій, чим креаційна модель, - але першою надається повна свобода викладу на сторінках підручників, тоді як другою не відводиться більше двох пропозицій та ще і під грифом релігії і міфу! Це кричуща несправедливість, адже нас цікавить, щоб молоді люди отримували в школі те, що більше підтверджується фактами, тобто що ближче до правди...»

Підручники потрібно змінювати. Наданням виключної переваги еволюційній парадигмі порушуються 4 статті Конституції України: гарантоване право кожній людині на вільний розвиток своєї особистості (ст. 18), на свободу думки і слова (ст. 29), на свободу совісті і релігії (ст. 30), на освіту (ст. 48). Людина повинна розвиватися вільно, маючи право на вибір при формуванні свого світогляду.

Конче потрібне широке обговорення цього питання, бо походження світу є центральним світоглядним питанням, і тут одне діло подавати гіпотези науки з чітким зазначенням слабкості цих гіпотез, а зовсім інше — без такого зазначення й з прихованою думкою, що це єдиний правильний напрям думок.

Загальноосвітня школа не дає дитині в повній мірі можливості системної поінформованості про її саму та зв'язки з оточуючими людьми, не вчить аналізувати свою поведінку і коригувати її у відповідності з моральними нормами, які встановило і виконує все прогресивне людство, діяти свідомо, відповідально і безпечно для себе і спільноти.

Те, якою Україна буде завтра, залежить від того, як ми виховаємо нове покоління сьогодні.

Пропонуючи увазі дітей лише одну з гіпотез (еволюційну), ми в такий спосіб робимо за них вибір, який повинні зробити вони самі.

КОРНІЙЧУК Світлана,

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ДУХОВНО- МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ

Суспільні зміни, що відбуваються на сучасному етапі, зміна пріоритетів в системі соціально-педагогічних орієнтацій і стосунків визначають нові вимоги до організації та отримання освіти, яка покликана стати засобом розвитку культурно-морального та інтелектуального потенціалу нації, самовизначення людини в системі соціальних і професійних цінностей. У зв'язку з цим підготовка вчительських кадрів відноситься до числа найважливіших, якщо не головних завдань в області розвитку освіти. У період реформування вищої педагогічної освіти актуалізується потреба оновлення його змісту, пошуку нових технологій, форм і методів вузівської підготовки, які дозволили б формувати особистість майбутнього вчителя з високим рівнем духовно-моральної професійної культури. Розвиток педагогічної культури майбутнього вчителя здійснюється в освітньому процесі вузу. Вивчення кожної навчальної дисципліни передбачає виховати особу свідомого громадянина, людини гуманістичної духовно-моральної орієнтації.

Кожна дисципліна підганяє живий педагогічний процес під свою теоретичну схему, тому студент змушений по-різному говорити про одне й те ж на різних іспитах. Характер такої підготовки не формує системного бачення педагогічної діяльності, яка розпадається на ряд слабо пов'язаних між собою функціональних діяльностей. Це призводить до того, що в освітній практиці домінує функціональний підхід, пов'язаний з формуванням системи знань і вмінь з різних навчальних предметів. Він обумовлює утилітарні, прагматичні тенденції у визначенні цілей освіти. У той же час все більш затребуваними стають особистісні параметри, виникнення яких є наслідком цілісного підходу.

Основним організатором духовно-морального виховання виступає вчитель. Від його загальної та педагогічної культури, професійної компетентності багато в чому залежить успіх у вихованні гуманної, вільної, морально і соціально стійкої, духовно багатой, творчої особистості.

Одним з напрямків формування та розвитку вище перелічених якостей майбутніх вчителів називається компетентнісний підхід, що передбачає проектування змісту освіти на практичну, діючу сторону процесу навчання. Необхідність включення в систему освіти компетентнісного підходу обумовлена соціально-економічними та інформаційно-технічними перетвореннями сучасного суспільства, що відбуваються змінами переконань, переорієнтацією цінностей. Впровадження компетентнісного підходу для оновлення освітньої системи передбачає практичну, діючу сторону процесу навчання і акцентує увагу на

результатах підготовки майбутніх педагогів, тобто компетентності майбутнього вчителя.

Терміни «компетенція» і «компетентність» несуть різне смислове навантаження.

Очевидно, що термін «компетенція» розкриває сукупність функціональних повноважень, прав і обов'язків, наданих законом, статутом або іншим актом конкретному органу або посадовій особі.

Термін «компетентність» від латинського «competentes» (competentis) [1,с.563], означає «відповідний», «здібний», тобто придатний до реалізації тих чи інших повноважень, виконання покладених функцій.

У більшості наукових робіт з педагогіки дослідники пропонують не тільки систематизувати поняття «компетентнісний підхід» в освіті, а й почати будувати навчання, кінцевою метою якого є формування компетентності майбутнього вчителя. При цьому для кожної сфери діяльності виділяються свої види компетентності.

Професійна компетентність педагога – інтегративна характеристика, яка проявляється на рівні його здатності вирішувати різні типи педагогічних завдань (проблем). Проблеми духовної сутності людини, виховання його душі, необхідності взаємозв'язку світської і християнської педагогічної культури у справі освіти розкриваються у працях К.Д. Ушинського. У його педагогічних поглядах відображаються глибокі філософські погляди на природу і сутність людини. Ним поставлена фундаментальна проблема необхідності вивчення особистості у всій її цілісності, проблема антропологічних знань, в яких вивчається тілесна і душевна природа людини. Він пояснює, що в основі морального розвитку дитини має лежати виховання в ньому почуттів, які складають «лад душі» людини.

К.Д. Ушинський підкреслював важливість духовної педагогічної культури у вихованні людини: «У тому-то й полягає заслуга християнства перед цивілізацією, яким би не був наш світогляд, що християнство докорінно змінило природу людини і ставлення людини до людини, не вимагаючи для цього ні особливих знань, ні особливо розвиненого розуму».

Духовно-моральне виховання майбутніх вчителів являє собою систему, що складається з двох взаємопов'язаних підсистем. З одного боку, відбувається духовно-моральний розвиток студентів, з іншого – теоретична і практична підготовка до духовно-морального виховання учнів.

Аналіз сучасних досліджень з означеної проблеми (П.Щербань, В.Титаренко, Т.Стефанівської, Н.Стаднік, Т.Дем'янюк, К.Журба, В.Кан-Калик, І.Сіданіч, М.Стельмахович, Л.Шугаєва, Т.Алексєєнко, І.Бех, Т.Виноградовою та ін.) дозволив нам розглядати духовно-моральне виховання як процес, спрямований на розвиток моральних почуттів, переконань і стійких навичок поведінки. Сутністю даного процесу є освоєння вихованцями прогрес-пасивного духовно-морального досвіду, що дозволяє сформувати ціннісне ставлення до навколишнього світу, людям, самому собі, суспільству.

Компетентність вчителя в області духовно-морального виховання це професійно-особистісна характеристика, яка відображатиме його теоретичну, практичну підготовленість до здійснення цього процесу. Названа компетентність дозволяє будувати конструктивний міжкультурний діалог, взаємодіяти з представниками інших національностей, різних конфесій.

У структурі компетентності майбутнього вчителя в області духовно-морального виховання можна виділити когнітивний, мотиваційно-ціннісний, емоційно-оцінний, діяльнісний компоненти діяльності.

Успішному формуванню у майбутніх вчителів компетентності в області духовно-морального виховання сприяють педагогічні технології, що представляють собою сукупність процедур, операцій і прийомів, що реалізуються на трьох послідовних етапах: діагностичному, організаційному, проектувальному, діяльнісному і коригувально-стимулюючому. Кожен технологічний етап характеризується набором компонентів: метою, змістом етапу, діями викладача і студентів, полем і результатом взаємодії.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.: ВТФ Перун, 2003. – 1440 с
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г.Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: Світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – 112 с.
4. Краевский, В. В. Общие основы педагогики : учебник для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. В. Краевский. – М. : Академия, 2003. – 255 с.
5. Національна доктрина розвитку освіти : затв. Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 16. – Ст. 860.
6. Педагогічні ідеї К.Д. Ушинського. – К.: Вища школа, 1974. – 338с.
7. Про освіту : Закон України від 23 травня 1991 р. № 1060-ХІІ // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 34 (20.08.1991). – Ст. 451.
8. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Дж.Равен. – М.: КогитоЦентр, 2002. – 396 с.
9. Химинець В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя [Електронний ресурс] / ХиминецьВ. – Режим доступу:<http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>.

КОСЮК Віталіна
здобувачка вищої освіти ННІМП ДЗВО УМО

РЕЛІГІЙНА АКТИВНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Сьогодні в Україні ми спостерігаємо підвищений рівень уваги населення до релігії як форми світогляду. Релігійний простір характеризується релігійною активністю населення, яка визначає ступінь напруги чи спокою, а також впливає на різні суспільні процеси.

Під релігійною активністю ми розуміємо міру релігійної діяльності населення, що проявляється насамперед в:

- усвідомленні своєї конфесійної чи релігійної приналежності,
- значимості релігійного фактору у житті суспільства,
- у будівництві культових споруд,
- у частоті відвідування Богослужінь,
- участі у різних релігійних акціях, протестах, місіонерській діяльності тощо.

У 2017-2018 роках Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова, фірмою «Юкрейніан соціолоджі сервіс», американською дослідницькою компанією Pew Research Centre та Інститутом соціології НАН України були проведені соціологічні опитування (табл. 1) [1].

Таб. 1. Узагальнювальні дані соціологічних опитувань в 2017-2018 роках

Область	Частка тих, хто відносить себе до віруючих	Частка переконаних атеїстів та невіруючих	Частка тих, хто вагається між вірою і не вірою	Релігія респонденту байдужа	Важко відповісти
Вінницька	71,4	9,2	11,5	5,2	2,7
Волинська	90,2	2,8	3,1	2,4	1,5
Дніпропетровськ	58,8	13,7	13,7	9,5	4,3
Донецька	61,2	15,3	9,9	9,2	4,4
Житомирська	73,2	7,6	11,7	3,9	3,6
Закарпатська	90,1	1,3	3,9	2,1	2,6
Запорізька	64,5	11,4	10,9	8,3	4,9
Івано-Франківська	92,4	1,5	2,5	1,8	1,8
Київська	72,4	7,1	12,6	4,6	3,3
Кіровоградська	67,6	9,7	13,6	6,6	2,5

Школа синергії освіти і духовності

Луганська	55,6	14,7	14,2	11,4	4,1
Львівська	94,1	1,2	2,6	1,3	0,8
Миколаївська	61,3	11,6	14,1	6,7	6,3
Одеська	53,2	13,1	15,2	10,4	8,1
Полтавська	72,7	7,2	13,9	3,8	2,4
Рівненська	86,8	1,8	5,5	2,7	3,2
Сумська	71,2	6,3	14,7	4,3	3,5
Тернопільська	93,5	1,1	3,1	1,2	1,1
Харківська	64,3	13,1	11,5	7,7	3,4
Херсонська	54,1	14,7	15,1	8,3	7,8
Хмельницька	67,3	8,3	15,8	4,5	4,1
Черкаська	72,8	6,7	13,5	3,9	3,1
Чернівецька	92,1	1,7	3,1	1,3	1,8
Чернігівська	71,3	6,8	14,5	4,1	3,3
м. Київ	69,7	7,3	12,7	7,4	2,9

Як видно із табл. 1.1, найбільше віруючих припадає на Західну Україну, а найменше їх у східних та південних регіонах нашої держави. Питома вага атеїстів навпаки – найвища на Сході та Півдні, а найменша – на Заході.

За конфесійною приналежністю найбільш активними є греко-католики:

- 37,8% відвідують Богослужіння та зібрання раз в тиждень,
- 25,2% – раз на місяць
- 31,5% – на великі релігійні свята.

Серед прихожан УПЦ МП питома вага тих, хто відвідує служби кілька разів або раз на тиждень становить 18,4%, а серед прихожан УПЦ КП – 19,8%. Досить цікавим є те, що серед віруючих обох найчисельніших православних Церков більшість становлять ті, хто відвідує служби на великі релігійні свята (УПЦ МП – 59,4%, УПЦ КП – 52,6 %).

За спільними рисами перебігу релігійної активності в Україні чітко виділяють чотири регіони, а саме:

- Західний (Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька, Закарпатська, Волинська та Рівненська області);
- Центральний (Хмельницька, Житомирська, Вінницька, Київська, Чернігівська, Сумська, Полтавська, Черкаська, Кіровоградська області та м. Київ);

- Південний (Одеська, Миколаївська, Херсонська області та АР Крим):
- Східний регіони (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Харківська та Луганська області).

За даними центру Разумкова, із 2000 по 2018 рр. кількість осіб, що вважають себе віруючими, в усіх регіонах зростає, проте існують такі закономірності: найвищі темпи зростання характерні для південного регіону, де у 2000 р. віруючими себе вважали 48,8 %, а у 2010 р. їх питома вага зросла на 22,9 % і склала 71,7%. Помітне зростання питомої ваги кількості віруючих спостерігалось у Східному (із 48,1 % до 65,6 %) та Центральному регіонах (із 54,7 % до 67,3 %).

За типами поселень більша частка тих, що ідентифікують себе віруючими, живе у селах (70,5%). У містах цей показник становить 65,4%. Частка переконаних атеїстів у сільських поселеннях зменшилася із 2,8% (2000 р.) до 1,1% (2013 р.). Помітне також зменшення атеїстів відбулося і серед міських жителів (відповідно із 3,3% до 2,5%).

Як уже зазначалося, досить важливим показником для визначення поняття релігійності населення є відвідуваність храмів. Проаналізувавши дані соціологічних досліджень центру Разумкова, проведених на початку 2018 р., можна зробити висновок про те, що чисельність тих, хто відвідує релігійні служби та зібрання із 2000 року по 2018 року помітно зросла, із 49,4% до 58,5%.

Загалом служби та зібрання різних релігійних громад відвідують 73,0% тих, хто вважає себе віруючим, 35% тих, хто вагається, і 7% тих, хто відносить себе до невіруючих.

Показник відвідуваності служб та зібрань має регіональні відмінності, їх відвідують від 91% жителів Заходу країни до 48% жителів Півдня. При цьому:

- більше половини (53%) віруючих відвідують служби лише на релігійні свята;
- 39% роблять це значно частіше, в тому числі 4% – частіше, ніж раз на тиждень, 17% – щотижня, а 18% – щомісяця.

Варто також зазначити, що за даними соціологічних досліджень Центру Разумкова важливість релігії зростає із підвищенням віку, а також цей показник чітко залежить від статі – релігія є більш важливішою для жіночого населення у всіх вікових категоріях (порівнюючи із чоловічими віковими групами).

За конфесійною приналежністю також є помітні відмінності серед респондентів у тому, яку роль релігії у формуванні соціальних цінностей вони виділяють. Те, що релігія вирішить (вирішує) головні соціальні проблеми суспільства вважають 17,9% прихильники УПЦ КП, 17,7% – УПЦ МП, 53,9% віруючі УГКЦ.

Отже, релігійна активність населення [2]:

- є важливим фактором розвитку соціальних процесів,
- має чітко визначені територіальні відмінності
- має залежність від національної приналежності, віку, статі, рівня освіти, типу поселення, соціального статусу населення.

Проведені розрахунки також дозволили виявити такі залежності:

1) найбільш активними в релігійному житті є західні регіони, що можна пояснити, на нашу думку, тим що ці області найменше перебували під впливом атеїстичної влади радянського союзу, і їм вдалося зберегти духовну культуру. І відповідно, досить швидко відродити релігійні громади різних конфесій. Окрім того, в кінці 80-х років минулого століття сюди повернулися представники УГКЦ, УАПЦ із заслання, що помітно вплинуло на кількість релігійних громад;

2) за показником релігійної мозаїчності лідирують Кіровоградська, Запорізька та Херсонська області. Це зумовлено тим, що в цих областях незначна загальна кількість релігійних громад різних конфесій, серед яких помітна частка протестантських течій. Це вказує на те, що в цих регіонах українське православ'я може втратити через деякий час переважаючий вплив у релігійному житті;

3) найменш релігійно активними залишаються східні області України, де переважаючою конфесією є УПЦ МП. Проте тут досить низька релігійна активність віруючих, що проявляється у відвідуванні храмів чи інших молитовних будинків.

Отже, релігійна мережа України є досить різнобарвною та поліконфесійною. Існують характерні особливості територіального поширення релігійних конфесій у регіонах України. Загалом конфесійний простір України представлений 55 конфесіями, напрямками та течіям, які охоплюють понад 35 тисяч громад. Найбільша їх чисельність спостерігається в західних областях, а найменша – у східних.

Найбільше православ'я представлено у західній, окрім Галичини, та центральній Україні, а найменше – у східних областях.

Католицький підпростір складається з двох течій – Української грекокатолицької та римо-католицької церков. Загалом вони є найчисельнішими в західній Україні, проте греко-католики переважають у Львівській, Тернопільській, Івано-Франківській та Закарпатській областях, а римокатолицизм у Вінницькій, Хмельницькій та Житомирській областях.

Найчисельнішими в протестантському підпросторі є євангельські християни-баптисти, християни віри євангельської-п'ятидесятники, свідки Єгови та адвентисти сьомого дня. Найбільший показник забезпеченості протестантськими релігійними громадами на 10 тис осіб є у Чернівецькій та Волинській областях, а найменший – у Львівській, Харківській та Дніпропетровській.

Нехристиянський підпростір представлений громадами мусульман, іудеїв, буддистів та язичників. Мусульмани переважають у Криму, буддисти – у Донецькій області, іудеї – у Хмельницькій, Дніпропетровській та Вінницькій областях.

Підпростір атеїстів та агностів найбільше своє вираження має серед населення східної та південної України, а найменше в областях Західної України.

Як висновок, можна сказати, що Україна – поліконфесіональна держава, де в різних регіонах домінують ті чи інші конфесії. Що, звісно, має вплив на формування культури та світогляду.

Література

1. Фонд «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» – <https://dif.org.ua/>
2. Косташук І. І. Дисертація Формування релігійного простору та його вплив на суспільні процеси. 11.00.02 – економічна та соціальна географія. – Київ 2019. – Режим доступу: <https://igu.org.ua/sites/default/files/kostaschuk-disser.pdf>

КУХАРЧУК Катерина,
здобувачка вищої освіти ННІМП ДЗВО УМО

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗВО

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що система вищої освіти України перебуває в стані трансформації. Вона зазнає суттєвих змін у результаті таких світових процесів, як: поява нових інформаційних технологій, розширення меж спілкування, відкриття нових можливостей комунікації, значне зростання обсягу інформації. Так, однією з найнеобхідніших умов викладання у ЗВО на сучасному етапі є використання на заняттях різноманітних засобів сучасних інформаційно-комунікативних технологій (надалі ІКТ) – комплексу процедур, що реалізують функції збору, отримання, накопичення, збереження, обробки, аналізу та передачі інформації в організованій структурі, з можливим використанням засобів обчислювальної техніки [6, с. 157].

Головною відмінною рисою навчання з використанням ІКТ є безпосереднє застосування комп'ютера як засобу навчання, освітній процес при цьому кардинально змінюється, зокрема новими стають підходи до системи форм і методів викладання навчальних дисциплін. При цьому використання ІКТ виступає не самоціллю, а педагогічно виправданим підходом, який дозволить отримати суттєві переваги у порівнянні з традиційними технологіями організації навчального процесу [10, с. 356].

Аналіз практичного досвіду показує, що використання ІКТ вже сьогодні істотно змінює роль і функції викладача і здобувача вищої освіти, впливає на всі компоненти освітнього процесу: змінюється сам характер, місце і методи взаємодії викладачів і здобувачів вищої освіти; співвідношення дидактичних функцій, які реалізовані в системі «викладач – ІКТ – здобувач вищої освіти»;

ускладнюються програми і методики навчання різних дисциплін; видозмінюються методи і форми проведення навчальних занять [7, с. 66].

Сьогодні викладач вищої школи повинен бути не стільки носієм професійної та наукової інформації, скільки організатором і консультантом навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти, їх самоосвітньої і творчої роботи [2, с. 70]. Важливою психологічною особливістю формування особистісної готовності, компетентності педагогічних працівників до розвитку духовного потенціалу у здобувачів вищої освіти слід визнати ступінь усвідомлення ними проблеми духовності, динаміки такого усвідомлення, рефлексії різних аспектів розвитку духовного потенціалу в майбутніх фахівців.

На думку багатьох вчених, впровадження ІКТ в освітній процес розширило теорію і методику освіти шляхом застосування нових дидактичних засобів. Основними напрямками застосування ІКТ в навчальному процесі є:

- розробка методичних і дидактичних матеріалів (презентації, зображення, анімація тощо);
- управління освітнім процесом вищої і середньої школи;
- цілеспрямований пошук навчальної інформації у мережі Інтернет;
- проведення експерименту за допомогою комп'ютерних моделей, математична обробка результатів експерименту;
- організація інтелектуального дозвілля здобувача вищої освіти;
- розробка web-ресурсів навчального призначення (дистанційне навчання, масові онлайн курси);
- розробка та впровадження педагогічних програмних засобів [5, с. 121].

Власний досвід і педагогічна практика показали, що застосування ІКТ сприяє більш повному оволодінню системою знань і умінь, розвиває творчу спрямованість пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти, забезпечує об'єктивний самоконтроль та самоперевірку отриманих знань, допомагає формуванню відповідних професійних компетентностей та особистісних якостей, дозволяє забезпечити диференційований підхід тощо [9, с. 60].

Сьогодні доволі розповсюдженими є інтегровані заняття із застосуванням мультимедійних засобів, а навчальні презентації часто стають невід'ємною частиною викладу нового матеріалу. Використання відеосюжетів і анімаційних ефектів дозволяє перейти від традиційної технології подання матеріалу з використанням дошки та крейди до використання нового освітнього середовища, що містить всі можливості подання навчальної інформації в електронному вигляді. За рахунок цього мультимедіа-лекції можна використовувати для викладання практично всіх курсів [1, с. 75]. Слід зазначити, що ІКТ доречно використовувати у поєднанні різних форм навчання задля отримання максимального навчального ефекту [4, с. 94].

Не менш важливою вимогою сучасності є постійне поповнення своїх знань викладача у предметній галузі і водночас у професійному зростанні як педагога, формування власного стилю педагогічної діяльності, опанування новітніми

знаннями в галузі педагогіки і психології, підвищення рівня педагогічної майстерності [2, с. 71].

Для ефективного використання в освітньому процесі сучасних ІКТ викладач повинен володіти певними специфічними вміннями (М. Жалдак):

- застосовувати сучасні ІКТ в підготовці, аналізі, коригуванні навчального процесу, управлінні навчальним процесом і навчально-пізнавальною діяльністю здобувачів вищої освіти;
- добирати найраціональніші методи і засоби навчання, враховувати індивідуальні особливості здобувачів вищої освіти, їх нахили і здібності;
- ефективно поєднувати традиційні методичні системи навчання із новими інформаційно-комунікаційними технологіями [3, с. 6].

Слід зазначити, що викладання дисципліни, у тому числі і духовного спрямування, з використанням ІКТ вимагає від викладача не тільки володіння професійною компетентністю, але й бути обізнаним в існуючих ІКТ.

Література

1. Винославська О.В. Нові інформаційні технології в структурі діяльності викладача технічного університету. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та педагогіки*: зб. наук. пр. Вид-во СНУ ім. Володимира Даля, 2002. №3. С. 74–76.
2. Грищенко О. Використання інформаційних технологій у навчальному процесі ВНЗ. *Педагогіка і психологія професійної освіти* : наук.-метод. журн. Львів : Нац. ун-т «Львів. Політехніка», 2013. № 2. С. 68–73.
3. Жалдак М. І. Система підготовки вчителя до використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі. [*Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 2 : Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*](#). 2011. №. 11. С. 3–15.
4. Ізбаш С.С. Реалізація творчих проектів у навчальному процесі сучасної школи. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Сер. Педагогіка*. 2010. №5. С. 92–97.
5. Ісак О. Д. Застосування нових інформаційних технологій в системі вищої освіти: переваги та недоліки. *Технологічна освіта: досвід, перспективи, проблеми*, 2010. №6. С. 118–130.
6. Лазаренко С. В., Шамсутдінов А. М. Використання сучасних засобів інформаційно-комунікативних технологій у процесі викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах: наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. Філологічна. 2015. Вип. 52. С. 157–159.
7. Образцов П.И. Психолого-педагогические аспекты разработки и применения в вузе информационных технологий обучения. Орел : ОрелГТУ, 2000. 145 с.
8. Т. І. Коваль, С. О. Сисоєва, Л. П. Сущенко. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності: навч.-метод. посіб. Київ : Вид. центр НЛУ, 2009. С.38–61.

9. Шаров С. В. Дидактичні умови організації диференційованої самостійної навчальної діяльності студентів педагогічного університету : монографія. Мелітополь: Люкс, 2011. 162 с.

10. Шарова Т. М., Соловій, О. І. *Використання інформаційних технологій у навчальному процесі вищої школи. Інформаційні технології в освіті та науці*: зб. наук. пр., 2018. С. 355–359.

МАЛЮГА Наталія,
здобувачка вищої освіти
ОПП «Християнська педагогіка»
кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-ЦІННІСНИХ ВЗАЄМИН ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Процеси інтеграції національної системи вищої освіти і виховання у світовий освітній простір, упровадження особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів до організації освітнього процесу спонукають до пошуку нових ефективних способів формування духовно-ціннісних взаємин між викладачами і студентами. В умовах розбудови демократичної, правової, суверенної України актуалізується необхідність виховання ціннісного ставлення до людини, яке б ґрунтувалося на принципах гуманістичної моралі. Враховуючи той факт, що мораль і проголошувані суспільством ідеали перебувають у кризовому стані, хоча країна має унікальну морально-ціннісну структуру, яка увібрала самотність, характер, менталітет народу, проблема формування духовно-ціннісних взаємин викладачів і здобувачів вищої освіти є надзвичайно актуальною.

Проблема взаємин між людьми досліджувалася на різних етапах історичного розвитку суспільних наук – філософії, соціології, історії, психології та педагогіки. У руслі цих дисциплін сформовано актуальні проблеми, проведено перші емпіричні дослідження, визначено теоретичні концепції та підходи, що створили наукове підґрунтя для подальшого розвитку ідей формування ціннісних стосунків викладачів і студентів у навчально-виховному процесі.

Проблема взаємин та духовно-моральних цінностей викладачів і здобувачів вищої освіти має важливе практичне значення. За етимологічним словником української мови, термін “взаємини” – це причетність, стосунки, відношення, зв’язок, пристосування, придатність до пристосування. Р. Болдирев пропонує таке визначення терміну “стосунок”: побічна обставина у речі (предмета), посилення цієї речі до іншої. У множині поняття “взаємини, означає зв’язки, відносини стосунки”.

В освітньому процесі взаємини викладачів і студентів – це система зв’язків, відносин, стосунків, що включає в себе внутрішній стан людини: потреби,

мотиви, переживання, думки, почуття, тобто стосунки з іншою людиною, а також зовнішні, об'єктивно існуючі стосунки, взаємини, взаємодії з іншою людиною – вчинки, дії, слова. Взаємини, стосунки, як внутрішня конструкція особистості, внутрішній стан людини, важко піддаються вербальному визначенню, оцінці.

На відміну від психологічної, педагогічна наука не має такого багатого арсеналу засобів, спрямованих на вивчення психічних процесів студентів та викладачів. Однак освітній процес визначається сучасними науковцями як взаємодія викладачів і студентів у ділових педагогічних стосунках.

Перші спроби осмислення ціннісного ставлення до людини знаходимо в античних філософів. Відмінність розуміння античними філософами ціннісного ставлення до людини полягала в тому, що воно стосувалося лише вільних громадян, які могли відстоювати свої права, захищати власну честь і гідність. За Сократом, найвищою цінністю є людина. Її сутність зосереджена в душі – розумових і моральних здібностях. Філософ приділяв значну увагу здатності розумно і морально скеровувати власне життя і бути успішним. У своїх діалогах Сократ доводить, що справедлива людина є більш щасливою у житті, ніж несправедлива. Про це засвідчує Платон у творі „Держава” [1]. Моральний приклад, тобто можливість побачити шляхетне, справедливе, правильне, на його переконання, є достатнім для того, щоб здійснювати вчинки згідно з моральним законом. Шляхом виховання ціннісного ставлення до людини, на думку Сократа, є вміння розрізняти добро і зло, самопізнання, уявлення про власну гідність.

Психологи ХХ ст. розглядають ідею про те, що центральною характеристикою людини є її ставлення до інших, стосунки з іншими людьми. Досить чітко і яскраво цю думку розкрив С. Рубінштейн: „Ставлення до інших складає основну канву людського життя, його серцевину. „Серце” людини зіткане з людських стосунків, відношень до інших, те, чого воно варте, цілком визначається тим, до яких людських стосунків людина прагне, які почуття до людей вона здатна відчувати”. Оцінка самої поведінки ведеться не за її результатом, а перш за все, за її моральними засадами. Моральне оцінювання відбувається не лише після, але й до здійснення вчинку, а це означає затримку імпульсивного спонукання, отже, можливість його заборонити. Перед людиною стоїть завдання оцінити свою поведінку, і якщо цього не зроблено, то вона відповідає не лише перед суспільством, а і перед мотиваційною інстанцією своєї поведінки, перед самою собою [2].

Спільним у роботах науковців початку і середини ХХ ст. є положення про те, що вимоги моральності формуються у самій практиці масової поведінки, у процесі спілкування людей, налагодженні стосунків та є відбиттям життєво-практичного й історичного досвіду безпосередньо в колективах та індивідуальних уявленнях, почуттях і волі. Морально-ціннісні стосунки здійснюються практично повсякденно силою масових звичок, велінь і оцінок громадської думки, закладених у вихованні в індивідах моральних переконань.

Етап кінця ХХ – початку ХХІ ст. і до тепер для України стає періодом переосмислення, пошуків нового змісту, суті, нових завдань у вихованні

моральних цінностей, відношень, стосунків в усіх стратегічних напрямках розвитку суспільства.

На основі аналізу існуючих підходів до формування духовно-ціннісних взаємин викладачів і студентів (гуманістичний, особистісно орієнтований, діяльнісний, компетентнісний) у вітчизняній науці з'ясовано, що всі дослідники визнають наявність об'єктивних (зовнішніх) факторів впливу на стосунки і суб'єктивних (внутрішніх), по-різному визначаючи співвідношення психологічного, соціального і педагогічного впливів.

Структура морально-ціннісних стосунків має такі складові: критерії (комунікативну, перцептивну, інтерактивну компетентності), основними показниками яких є компоненти сформованості духовно-ціннісних стосунків студентів університету: когнітивний – розуміння сутності морально-ціннісних учинків, усвідомлення необхідності їх вияву; знання історичного досвіду, культурних зразків із досвіду людства, народних традицій, звичаїв, обрядів, мови українського народу; емоційно-ціннісний – спрямованість, сила і стійкість моральних цінностей, характер емоцій, почуттів, принциповість, наявність емоційно-позитивного ставлення до себе, ровесників, свого народу, нації; розвинута емпатія; емоційна саморегуляція, позитивна мотивація; діялісно-практичний – ступінь розвитку вмінь формувати стосунки у власній діяльності, їх стійкість, активна діяльність у навчально-виховному процесі, що спрямована на засвоєння духовно-моральних цінностей; вміння самотійно відстоювати свої ідеали, принципи, самотійність і відповідальність.

Рівень духовно-морально-ціннісних стосунків зростає за умови, якщо навчально-виховний процес та спільна діяльність викладачів і студентів будуть гармонійно і систематично поєднуватися.

Література

1. <http://litopys.org.ua/plato/plat.htm>
2. Рубинштейн С. Л. Бытие и сознание [Текст] / С. Л. Рубинштейн. – М. : Изд. АН СССР, 1957. – 328 с.

МАЛЮГА Олександр,
Здобувач вищої освіти
ОПП «Християнська педагогіка»
кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ В ТЕОРІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК

Одна з найбільших потреб нашого суспільства – це потреба в людях, які мають якісну освіту та володіють нею реально й цілісно. Відтак усе більшої актуальності набуває проблема виховання фахівця високоосвіченого, із задатками творчого ставлення до культурного прогресу людської цивілізації. Духовно-моральна вихованість обумовлюється розвитком культури у суспільстві, соціальним середовищем, системами виховання у різних закладах освіти. В умовах сучасних глобальних криз – екологічних, економічних, морально-духовних, – коли змінюються суспільство, держава, люди, особистість повинна стати активною у своїй діяльності, творчості, самовдосконаленні.

Необхідним компонентом новоєвропейської біблійної науки стали перші спроби опрацювання біблійного матеріалу як історичного, правового, географічного джерела, але психолого-педагогічний, де біблійні компіляції посідали не лише помітне місце, були смислотворчим стрижнем. Можливості для набуття та вдосконалення дидактичних знань; опрацювання оригінальних біблійних текстів; здійснення історико-культурних інтерпретацій створювала наявність словників, граматик й інших біблійних посібників для дітей, молоді, майбутніх педагогів.

Сам текст Святого Писання почав розглядатися як «власне текст», поява і розвиток у Європі книгодрукування відіграли вирішальну «культурну» роль, як одне з багатьох «джерел», як корпус повідомлень, що сам мав власну історію написання, збереження, збирання, утвердження-канонізації; який, врешті-решт, був писаний людьми і тому ніс у собі інформацію, доступну для раціоналізованої критичної перевірки – історичної та наукової (коло наук тут не обмежувалося). Як зазначає дослідник С. Головащенко [1], спільним для усіх конфесійних течій і богословсько-герменевтичних програм завжди була установка на практично-настановний характер біблійних інтерпретацій, коли тропологічне (моральне) й акомодативне тлумачення реалізуються в контексті гомілетичної екзегези, через застосування екзегетичного досвіду та результатів у практиці християнської проповіді, яка в ортодоксальних традиціях є раціоналізованою настановною комплементациєю літургійного освоєння Слова Божого, а в протестантизмі – разом із проповіддю та молитвою як «чутним таїнством» (М. Лютер) – складає смисловий центр священнодійства реформованої церкви-конгрегації.

У Другому посланні апостола Павла до Тимофія написано: «Усе Писання Богом натхнене, і корисне до навчання, до докору, до направи, до виховання в праведності...»[2]. З цим твердженням важко не погодитися. Але скільки користі Слово Боже приносить особисто молоді і як можна черпати з нього ще більше? Щоб дати відповідь на це питання ми повинні з'ясувати деякі теми: Писання і гріх + Писання і Бог + Писання і Христос + Писання і молитва + Писання і добрі діла + Писання та послух + Писання і світ + Писання і обітниця + Писання і радість + Писання і любов + Писання і гріх.

Існують серйозні підстави вважати, що останнім часом, на жаль, читання й вивчення Біблії не принесло ані найменшої духовної користі багатьом з тих, хто цим займався. За вивчення Слова Божого беруться з різних причин: дехто читає

Біблію задля розширення своїх літературних пізнань, деяких колах для освіченої людини вважається престижним знати загальний зміст Біблії, а відсутність такого знання розглядається як прогалина в освіті; інші читають Писання просто з цікавості, як будь-який інший відомий літературний твір. Також читають Біблію, щоб задовольнити і підтвердити свої сектантські домагання. Такі люди вважають своїм обов'язком бути детально обізнаним з догматами своєї конфесії, вони скрупульозно вишукують усі місця Писання, що підтверджують «їхню доктрину». Існують і такі випадки. Читають Біблію, щоб виграти у суперечці з тими, хто по-іншому розуміє Слово Боже.

В усіх цих випадках людина не прагне знайти самого Бога, вона не потребує духовної поживи, а тому не отримує ніякої реальної користі для своєї душі. У чому справжня користь від вивчення Божого Слова? Відповідь знаходимо у Біблії. 2 послання до Тимофія 3:16–17 «Усе Писання Богом натхнене, і корисне до навчання, до докору, до направи, до виховання в праведності, щоб Божа людина була досконала, до всякого доброго діла готова» [2]. Тут говориться що Святе Письмо дане не для інтелектуального розвитку людини, не для плотських спекуляцій, але для того, щоб навчаючи, викриваючи і напоумляючи, підготувати нас «до всякого доброго діла».

Розглянемо, як інші місця з Біблії підтверджують цю думку.

1. Людина отримує духовну користь від Писання, коли воно докоряє її за гріх. У цьому полягає перше завдання Писання: виявити нам наші недоліки, викрити наше беззаконня, допомогти нам побачити наше власне нечестя. Це викриття, яке переконує нас у жахливих руйнаціях, заподіяних гріхом людському еству, не повинно бути лише одноразовою дією, що передуює наверненню.

2. Людина отримує духовну користь від читання Біблії, коли вона змушує жалкувати пр. вчинені гріхи. Люди із задоволенням слухають прекрасну, вишукану проповідь, яка виявляє ораторську майстерність або високий інтелектуальний рівень проповідника, але, як правило не зачіпає совісті слухачів. Таку проповідь приймають зі схваленням, але вона нікого не спонукає впокоритися перед Богом або наблизитися до Нього. Нехай же вірний слуга Божий доносить до своїх слухачів учення Писання, допомагає дивитися крізь його призму на свій характер і поведінку. Коли ми насправді хочемо житися Словом Божим, воно повинне спочатку викликати в нас відчуття гіркоти, і вже після цього стане солодким для нашого серця.

3. Людина отримує духовну користь від Писання, коли воно приводить її до сповідання гріха. Радість, що дарується Божою милістю, можна пережити лише після того, як відкриваєш перед Ним свої беззаконня в усіх подробицях.

4. Людина отримує духовну користь від читання й вивчення Слова, коли в результаті цього в неї пробуджується неабияка ненависть до гріха. Неможливо любити Бога, не зненавидівши те, що Він не навидить. Ми повинні не лише віддалятися від зла й відмовлятися від продовження життя у злі; ми повинні стояти при повній зброї проти зла, протистояти йому всім серцем (Ч.Г. Сперджен). Найкращою перевіркою щирості покаяння може бути ставлення серця

людини до гріха. Там де посіяне насіння святості, обов'язково виросте ненависть до всього нечистого. Якщо щиро ненавидить гріх, то докір Слова Божого приносить нам радість, навіть якщо воно виявляє гріх, про існування якого ми і не підозрювали.

5. Людина отримує користь від вивчення Писання, якщо в результаті цього вона залишає гріх. Якщо наше серце буде праведним перед Богом, то й наші дороги будуть все більше узгоджуватися з Його волею.

6. Людина отримує духовну користь від читання Писання, якщо Слово зміцнює її в боротьбі з гріхом. Святе Письмо нам дане не тільки для того, щоб відкрити нам нашу природну(вроджену) гріховність і всі ті численні дороги, ходячі якими, ми «Згрішили, і позбавлені Божої слави» (Рим. 3:23), але також і для того, щоб навчити нас, як врятуватися від гріха й догодити Богові.

Писання і Бог Писання відкриває нам надприродного Бога. Можливо, комусь це твердження здається банальним, але в наші дні його необхідно нагадувати. «Бог», в якого вірять багато номінальних християн, стає все більш язичницьким. Те значне місце, яке в наш час займають розваги, надмірне прагнення до задоволень, применшення ролі сім'ї вказує на симптоми того ж самого захворювання, яке привело до смертельного результату такі держави, як Вавилон, Греція і Рим. У теперішньому столітті багато людей у країнах, що називають себе християнськими, мають таке уявлення про Бога, яке надзвичайно стрімко наближається до образу язичницьких богів, яким вклонялися в давнину. Повною протилежністю цим богам є Бог Святого Письма, Який зодягнений у таку досконалість і володіє таким атрибутами, які не зміг би собі уявити навіть найвитонченіший розум.

Висновки. Тільки отримавши надприродне одкровення, можна пізнати Бога. Поза Писанням неможливе навіть теоретичне знайомство з Ним. Там де Писанням нехтують, Бог залишається «Незнаним Богом» (Дії 17:23). Більшість людей вважає, що Бога можна пізнати, просто вивчаючи Біблію, точнісінько так само, як можна отримати знання в галузі хімії, вивчаючи книгу на цю тему. Можливо таким способом можна придбати інтелектуальні знання про Нього, але ніяк не духовні.

Література.

1. Головащенко С. Біблієзнавство.-К., 1998
2. <https://bibleonline.ru/bible/ubio/>

МАХИНЯ Тетяна,
*професорка кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО
кандидатка педагогічних наук, доцентка*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Не зважаючи на те, що перші спроби «запозичити» чужі твори з'являються ще за доби античності [7], витoki академічної доброчесності сягають 1960 року, коли після соціологічного опитування, ініційованого кількома науковими установами США виявилось, що 75% зізналося у списуванні [2]. Після цього більшість університетів почали декларувати серед основних вимог до студентів – доброчесне ставлення до навчання, що базується на принципах чесності, відповідальності, рівності можливостей, повазі до прав і свобод інших осіб, прозорості діяльності та сумлінності.

Теперішні та майбутні ризики в разі нехтування етичними та моральними аспектами наукової роботи було окреслено на 32-й Генеральній конференції UNESCO (2003 р.). За результатами Міжнародної конференції з етичних та моральних вимірів вищої освіти та науки (2004 р.), організованої Європейським центром вищої освіти UNESCO CEPES було прийнято низку рекомендацій – Бухарестська Декларація етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі (2004 р.) – спрямовану на підтримку проведення заходів, що ведуть до ширшого прийняття та розуміння етичних та моральних аспектів у вищій освіті та науці серед яких виокремлено принципи та стандарти академічної чесності [8].

Розвиток інформаційного суспільства, технологій передачі даних і вільного доступу до продуктів інтелектуальної власності з одного боку полегшують процес використання та поширення інформації, а з іншого – усе більших обертів набувають процеси запозичення, привласнення і використання чужих ідей та думок. На тлі звинувачень у плагіаті були вимушені подати у відставку міністр оборони Німеччини Гуттенберг (2011 р.), Віце-президент Європарламенту Сільвана Кох-Мерін (2011 р.), Президент Угорщини Пал Шмітт (2012 р.), Головний рабин Франції Жиль Бернхайд (2013 р.), Міністр освіти Німеччини Аннете Шаван (2013 р.), Міністр здоров'язбереження Іспанії Кармен Монтон (2018 р.). Ще більш жорсткі наслідки за порушення вимог дисертації по плагіату наздогнали доктора по клонуванню Гванг Ву Сук – призначена кримінальна відповідальність у вигляді двох років позбавлення волі [1].

Правові засади академічної доброчесності в Україні відображені у Законах «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про авторське право і суміжні права» (2015) та «Про освіту» (2017).

Поняття «академічна доброчесність» визначено статтею 42 Закону України «Про освіту» як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [5].

Академічну доброчесність визначено одним із стратегічних завдань ДЗВО УМО, окреслених Стратегією його розвитку на період до 2024 року [9]. Відтак, 29 січня 2020 року Вченою радою ДЗВО УМО затверджено Положення про

академічну доброчесність у ДЗВО «Університет менеджменту освіти» та введено в дію наказом ректора 28.02.2020 року [3].

Стосовно здобувачів вищої освіти дане Положення, розроблене на основі Законів України «Про освіту» та «Про вищу освіту» регулює якість і дотримання етичних вимог в освітній діяльності, науковій (написання магістерських, бакалаврських робіт, дослідницьких проєктів, наукова діяльність, публікація результатів наукових досліджень тощо) та у міжособистісному спілкуванні.

Відповідно до Положення дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Основними видами порушень академічної доброчесності, за які несуть відповідальність здобувачі вищої освіти на ряду із іншими учасниками освітнього процесу, є академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво та необ'єктивне оцінювання.

- академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;
- самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;
- фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;
- фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;
- списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;
- обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу;
- хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

- необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти;
- надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання;
- вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання.

Для якісного академічного письма здобувачі вищої освіти УМО мають опанувати знання і навички:

- шукати, обирати й оцінювати якість джерел;
- робити нотатки, завжди вказуючи джерело;
- виділяти головні думки в тексті;
- підсумовувати текст та ідеї;
- перефразовувати чужі думки своїми словами стисло, детально, без зміни змісту цих думок;
- правильно описувати посилання на джерело;
- правильно цитувати;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- знати про форми академічного плагіату і про шляхи запобігання йому;
- формулювати і чітко висловлювати власні думки;
- знати структуру академічного тексту;
- уміти виокремити текст цитат у власному тексті;
- давати посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримуватись норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надавати достовірну інформацію про результати власної освітньої (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Для цього у програму підготовки здобувачів освіти включено дисципліну «Методологія та організація наукового дослідження», що викладаються провідними викладачами УМО.

Окрім того, для того, щоб здобувачі та викладачі закладу вищої освіти могли більш глибоко ознайомитися і застосовувати в своїй діяльності принципи академічної доброчесності, розроблено низку безкоштовних онлайн-курсів.

Серед них, заслуговує на увагу онлайн курс від «Академічна доброчесність» на Першій дистанційній платформі громадянської освіти від Відкритого Університету Майдану [2]. В ньому можна дізнатися про те:

- Що таке академічна доброчесність?
- Що таке плагіат?
- Як уникнути плагіату (академічне письмо)?

- Якими є передумови створення доброчесного середовища в університеті (університетська автономія)?
- Як створити доброчесне середовище в університеті?

Курс доступний з 22.11.2018 р. та містить 11 занять. З 5005 осіб, що записалося на даний курс станом на 19.09.2020 р. 3368 отримали сертифікат про його проходження, що становить 67% від загальної кількості слухачів (найвищий показник за контент-аналізом статистичних даних серед усіх 69 онлайн курсів представлених на даній платформі). Високий відсоток тих, хто опанував даний курс свідчить про високий інтерес до цієї проблематики в українському суспільстві.

Окрім того, Американські Ради з міжнародної освіти у співпраці із Міністерством освіти і науки України, Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти та за підтримки Посольства США в Україні реалізують низку проектів спільно із закладами вищої освіти щодо сприяння академічній доброчесності в Україні, мета яких – застосовувати спільний досвід США і України для розробки та втілення заходів, зміст яких полягає у орієнтації та навчанні студентів, викладачів та адміністраторів навчальних закладів України практичної цінності і важливості академічної доброчесності, наданні ресурсів і плану дій задля їхнього тісного залучення до зміцнення академічної доброчесності в освітньому середовищі. Ініціатори, виконавці та партнери таких проектів розглядають формування академічної культури загалом й академічної доброчесності як її складової зокрема як важливу складову трансформації української освітньої системи [6].

Зазначимо, що за порушення правил академічної доброчесності здобувачі вищої освіти притягуються до таких основних форм відповідальності:

- повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);
- повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;
- відрахування з Університету;
- позбавлення академічної стипендії;
- позбавлення наданих Університетом пільг з оплати навчання [3].

Запобігання академічному плагіату та вияви проявів академічної недоброчесності в УМО здійснюється шляхом перевірки на наявність текстових збігів випускних кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти 1 (бакалаврського) і 2 (магістерського) рівнів, а також рукописів їх статей, що публікуються у наукових (науково-методичних) виданнях Університету для одержання висновків про академічний плагіат з використанням автоматизованої системи Університету.

Література

1. Академічна доброчесність в Україні. URL : <https://dgs.org.ua/uk/akademichna-dobrochesnist-v-ukra%D1%97ni/> (дата звернення: 15.10.2020).
2. Онлайн курс «Академічна доброчесність» на Першій дистанційній платформі громадянської освіти від Відкритого Університету Майдану. URL :

<https://vumonline.ua/course/academic-integrity-at-the-university/> (дата звернення 01.09.2020)

3. Положення про академічну доброчесність у ДЗВО «Університет менеджменту освіти». URL : <http://umo.edu.ua> (дата звернення: 10.10.2020)

4. Про авторське право : Закони України від 23.12.1993 № 3792-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 12.10.2020).

5. Про освіту : Закони України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 10.10.2020)

6. Проєкт сприяння академічній доброчесності в Україні. URL : <https://saiup.org.ua/> (дата звернення: 13.10.2020).

7. Романова І. В. Явище плагиату: історія та сьогодення. URL : <http://kalushrda.gov.ua/images/news/Files/%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D1%96%D0%B0%D1%82.pdf> (дата звернення: 15.10.2020).

8. Сидоренко С.І. Етичні та моральні виміри і психологічні проблеми модернізації освіти в Україні URL : http://novyn.kpi.ua/2006-2/10_Sidorenko.pdf (дата звернення: 15.10.2020).

9. Стратегія розвитку ДЗВО «Університет менеджменту освіти» на період до 2024 року. URL : <http://umo.edu.ua> (дата звернення: 10.10.2020)

МЕРЕНКОВА Ангеліна,
здобувачка вищої освіти
ОПП «Християнська педагогіка»
кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ

Проблема полягає в тому, що підготовка майбутніх фахівців до викладання духовно-морального спрямування в загальноосвітній школі відводиться вивченню курсу етики. Фахівець який викладає предмет духовно-морального спрямування, повинен бути носієм високих етичних і моральних якостей. Такий підхід до підбору кадрів є загально-педагогічним завданням у системі навчально-виховної роботи школи в умовах національного і духовного відродження. Однією з помітних і негативних рис сучасного українського суспільства стала глибока духовно-моральна криза. Ці прояви і наслідки аморальності притаманні й молоді української держави. У зв'язку з цим неодмінною умовою існування і стратегічним завданням нашої держави є ефективне духовно-моральне виховання молодого покоління. Стратегія навчання та виховання підростаючого покоління в Україні потребує впровадження нової освітньої парадигми, мета якої полягає у всебічній підготовці молодого людини до життя в багатовимірному, швидко

плинному світі, що дедалі більше глобалізується. З цією метою українське суспільство звертається до християнської традиції й моралі. Християнська педагогіка це вплив на суспільство через біблійні цінності. Тому предмет «Основи християнської етики» повинен знайти місце серед усіх шкільних дисциплін тому, що учні з допомогою викладачів мають змогу знайти відповіді на важливі для дітей питання, а також поліпшити взаємини з батьками, вчителями, однокласниками та друзями.

Отже, необхідністю створення такої системи підготовки майбутніх фахівців до викладання духовно-морального спрямування, яка б відповідала вимогам до професійно-педагогічної компетентності сучасного педагога і системного аналізу зарубіжних тенденцій та перспективних підходів до підготовки фахівців. Сьогодні постало питання, що є дефіцит особистісних духовно-моральних цінностей учнів, тому порушена проблема потребує негайного вирішення підготовки майбутніх фахівців до викладання духовно-морального спрямування.

Суворе дотримання цілей, задач, меж змісту, організаційної форми, методів і прийомів навчання, які відповідають віку школярів відображені в працях Буравіхін В.А., Валеев Г.Х., Гуревич Р.С.. Використання кращих здобутків світської педогогіки, приклад досвіду педогогів-новаторів: В. Зінковського, Г. Ващенко, А. Макаренка, В. Сухомлинського. Психологічні основи формування духовно-морально цінностей учнівської молоді розкриваються у працях І. Бега, , О. Власенко, П. Ігнатенко,; педагогічні основи виховання у дітей духовно-морально цінностей українського народу розкрито в роботах О. Вишневецького, М. Стельмаховича, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської; духовний розвиток особистості є предметом досліджень у вітчизняній педагогіці та психології у працях І. Бега, М. Бердяєва, М. Боришевського Л. Виготського, І. Зязюна, та інших авторів; питання виховання моральної відповідальності учнів розглядалося в дослідженнях А. Петровського, М. Ярошевського, М. Савчина.

Важливе місце у становленні системи духовно-морального виховання в загальноосвітній школі відводиться вивченню курсу етики, а також підготовці спеціалістів з його викладання. Учитель, який навчає етики, повинен стати носієм високих етичних і моральних якостей. Такий підхід до підбору кадрів є загально-педагогічним завданням у системі навчально-виховної роботи школи в умовах національного і духовного відродження.

Так, у своєму дослідженні О.Білоус наводить дані соціологічного опитування про ставлення суспільства до ідеї зближення школи і церкви. Важливим у цьому значенні, на нашу думку, є те, як громадськість ставиться до можливості викладання курсу духовно-морального спрямування у загальноосвітніх навчальних закладах України духовенством і світськими педагогами. Певним науковим напрацюванням окремих аспектів професійної підготовки майбутніх фахівців викладання курсу духовно-морального спрямування та відсутністю цілісного теоретичного і методичного обґрунтування навчально-пізнавальної, науково-дослідницької, практично-діяльнісної складових, здійснюваних у системному взаємозв'язку.

Система підготовки спеціалістів до викладання курсу духовно-морального спрямування у загальноосвітніх навчальних закладах ґрунтується на положеннях Закону України «Про загальну середню освіту», у 24-й статті якого зазначено, що «педагогічним працівником повинна бути особа з високими моральними якостями, яка має відповідну педагогічну освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан здоров'я якої дозволяє виконувати професійні обов'язки в навчальних закладах системи загальної середньої освіти»

Також є необхідністю відкриття відповідних спеціальностей для забезпечення підготовки спеціалістів з викладання предмету духовно-морального спрямування. З огляду на це, дієвим вкладом у практичну реалізацію цього положення, на думку українських християнських церков, є запровадження в систему державної освіти курсу «Християнська етика» і введення спеціальності «вчитель християнської етики» у «Державний перелік напрямів та спеціальностей», за яким здійснюється підготовка та перепідготовка фахівців. Підготовка спеціалістів з предмета «Християнська етика» може стати тим чинником, який «постійно і позитивно впливатиме на духовну сферу підростаючого покоління і формуватиме майбутнє обличчя нашого народу, душа якого споконвіків була християнською».

З точки зору В.Буравіхіна, такий предмет, як «Етика», повинна викладати «особлива», «небуденна» людина, яка приходить до школи лише задля цього. П.Мовчан вбачає у вихованні в молодого покоління певних морально-етичних переконань та повагу до рідних традицій одне з найголовніших і почесних завдань сучасного вчителя. О.Гентош наголошує, що «навчати дітей має не вчитель, якого «довантажують годинами», а людина з ґрунтовними знаннями, до того ж «особлива», що має в серці іскру Божу». На думку В.Частикової, «якщо педагог не може донести зміст твору до серця і розуму дитини – він не має права використовувати його у своїй роботі, щоб не зашкодити дитячій природі».

Отже, ураховуючи думку вчених відзначемо, що підготовка майбутніх фахівців до викладання предметів духовно-морального спрямування є необхідністю відкриття відповідних спеціальностей для забезпечення підготовки спеціалістів з викладання предмету духовно-морального спрямування.

Педагогіка – це наука, яка вивчає і має за мету удосконалення процесу навчання, виховання та розвиток людини. Християнська педагогіка – дисципліна яка відзеркалює зміст духовного, досвід релігійної суспільно-історичної спадщини, практичне відображення чеснот людини на основі Божого прикладу, повсякденні життєві виміри через духовні цінності. Християнське вчення про моральне виховання особистості – це цілісна педагогічна система, яка вбачає принципи духовно-морального виховання особистості на християнських цінностях.

Духовність – це внутрішня моральна сутність людини, потреба пізнання людини свободи, любові, творчості, краси, добра й істини. Духовність не лише релігія, вона завжди була пов'язана з гуманістичними цінностями. Під духовно-

моральним виховання розуміється процес сприяння духовно-моральному становленню людини, формуванню моральних почуттів і рис; моральної позиції; моральної поведінки. Сьогодні духовність повернулася в загальнопедагогічний і загальновиховний дискурс в різних інтерпретаціях. Розглядаючи духовність як принцип і результат духовно-морального виховання ми створюємо передусім вирішення проблеми духовної кризи.

До викладання предмета духовно-морального спрямування мають залучатися фахівці, які користуються високим моральним і професійним авторитетом у дітей, глибоко переконані у вищості та значущості тих моральних цінностей, які вони будуть намагатися сформувані в учнів. Такі педагоги повинні мати яскраво виражений гуманістичний стиль викладання, належний рівень знань. Для успішного викладання шкільного курсу необхідне також суворе дотримання цілей, задач, меж змісту, організаційної форми, методів і прийомів навчання, які відповідають віку школярів. Майстер педагогічної праці – людина широкого кругозору, чуйний, доброзичливий, принциповий. Він охоче використовує новітні форми і способи навчально-виховної роботи, легко перебудовується і позбавляється мало продуктивних форм і методів, а також прагне ділитися досвідом з усіма бажаючими.

Учитель сьогодні, зазначається в Концепції національного виховання, повинен бути професіоналом, здатним до багато варіативності педагогічної дії, прогнозування можливих результатів, володіти прийомами аналізу і самоконтролю, вміти педагогічно осмислити нові соціально-економічні умови виховання, реалії ринкових взаємовідносин, оцінити нові тенденції з позицій педагогічної діяльності.

Вимоги до вчителя з боку держави і суспільства полягають також у тому, щоб фахівець своєю творчою діяльністю в процесі навчально-виховної роботи вмів проектувати розвиток особистості, чітко уявляв, яким повинен стати його вихованець як громадянин. Учні цінують такі якості педагога, як глибокі фахові знання, загальна ерудиція, логіка мислення, критичний підхід до розв'язання проблем, переконаність, власна точка зору, принциповість, чітка громадянська позиція, уміння спілкуватися, почуття гумору. Ідеальний вчитель, на думку батьків, має здійснювати індивідуальний підхід до кожного учня.

Отже, підготовка майбутніх фахівців до викладання предметів духовно-морального спрямування на сьогодні надзвичайно важлива і актуальна. Духовно-моральне виховання є цілісним процесом засвоєння моральних норм і правил, розвитку моральних мотивів і навичок поведінки. На формування духовності та моральності особистості мають вплив учитель викладання предметів духовно-морального спрямування, навчальні заклади, суспільство, та сім'я, як соціальний інститут.

Провідним завданням сучасної школи є розвиток особистості та підготовка майбутніх фахівців до викладання предметів духовно-морального спрямування. Вагому роль у цьому відіграє робота, організована за допомогою таких форм:

колективні справи, дискусії, диспути, дебати, інтелектуальні вечори, науково-практичні конференції, проектна діяльність тощо.

Література

1. Бех І.Д. Цінності як ядро особистості / І.Д.Бех // Цінності освіти і виховання : науково-методичний збірник / за заг. ред. О.В. Сухомлинської. – К., 1997. – С. 8–11.
2. Словник-хрестоматія педагогічних понять : навчальний посібник. – Луганськ, 2004 – 272 с.
3. Сухомлинський В.О. Про стан теорії і практики виховання в освітньому просторі України / В. О. Сухомлинський // Збірник наукових праць Полтавського педагогічного інституту ім. В.Г.Короленка. – Полтава, 1999. – Вип.1(5). – (Серія "Педагогічні науки"). – С. 4–13.
4. Буравіхін В.А. Учитель і суспільство / В.А. Буравіхін // Педагогіка. – No5. –1999. –С.60-63.
5. Валеев Г.Х. Развитие познавательного интереса студента педвуза к профориентационной работе: контекстный поход / Г.Х. Валеев // Высшее образование сегодня. –2008. –No2. –С.30-32
6. Гуревич Р.С. Теорія і практика навчання в професійно-технічних закладах / Р.С.Гуревич. –Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. –410с.4.
7. Кислашко О.П., Сіданіч І.Л. Християнска педагогіка: навч. посіб. / О.П. Кислашко, І.Л. Сіданіч, -К.: ВБФ «Східно-європейська гуманітарна місія», 2018.- 484с, 37с, 53с.

МІДЛЯР Володимир,
*здобувач вищої освіти ОПП «Психологія»
кафедри психології та особистісного розвитку ННІМП ДЗВО УМО*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ПРИ РОБОТІ З СІМЕЙНИМИ ДЕСТРУКТИВНИМИ МІФАМИ

Сучасний світ змінюється з великою швидкістю при цьому вибудовуються різноманітні моделі поведінки, світогляду, формуються та спростовуються різноманітні міфи щодо створення та функціонування сім'ї. Власне бачення себе, партнера, дітей в сімейних стосунках формує в кожній свідомій людині свій власний неповторний життєстверджуючий простір особистого щасливого життя, але на жаль в наш час спостерігаються негативні явища сімейного життя, які як правило в певній мірі є прихованими та проявляються в різноманітних

деструктивних проявах, є результатом дії певних сімейних міфів, які в тій чи іншій мірі можуть мати негативний вплив. Основна проблема виникнення такої ситуації є відсутність спеціального навчання, неспроможність деяких фахівців психологічних та соціальних напрямків дати належну кваліфіковану допомогу, а також недостатня культурно-просвітницька діяльність, направлена на формування у людині образу своєї сім'ї та окремого її члена. В залежності від певних деструктивних проявів сімейних міфів, необхідно шукати нові шляхи, розробляти нові психологічні методи допомоги, які сприяють формуванню нового бачення себе та власного розвитку, допоможуть вирішувати актуальні питання в сімейному семантичному життєвому просторі.

Дослідженням шлюбно-сімейних взаємостосунків приділяють увагу багато українських дослідників, таких як Л. М. Пучкова, М. Є. Жидко, О. С. Кочарян, О. В. Волошок, О. Ю. Сидоренко, О. С. Язвинська, Н. Є. Хлопоніна та ін. Сімейне консультування – це найпоширеніший вид практичної психологічної допомоги при деструктивних проявах в сім'ї. Сімейні консультанти працюють у консультаціях, загсах, у різних центрах психологічної служби, які діють у системі Міністерства соціального захисту та комітетів з охорони сім'ї і дитинства. В практиці сімейного консультування велике значення мають численні теоретичні та практичні дослідження проблем сім'ї таких вчених як Ю. Є. Альошина, А. Я. Варга, С. Гледдинг, А. М. Єлізаров, Р. Кочюнас, О. Є. Сапогова, Л. Б. Шнейдер та багато ін. Особливістю сімейного консультування є необхідність розгляду проблеми клієнта у цілісній системі її сімейних зв'язків із подружжям, дітьми та батьками. Предметом аналізу в межах сімейного консультування є установки членів сім'ї, структура сім'ї, розподіл ролей всередині сім'ї, характер взаємозв'язків між її членами, процеси лідерства та розподілу влади, сімейні конфлікти тощо.

Мета психологічного консультування – допомогти клієнтам зрозуміти, що відбувається в їхньому життєвому просторі, й осмислено досягти поставлених цілей на основі усвідомленого вибору при вирішенні питань емоційного й міжособистісного характеру. Є багато подібних визначень, і всі вони включають кілька основних положень [3; 7]:

- 1) консультування допомагає людині вибирати й діяти згідно власного розсуду;
- 2) консультування допомагає навчатися новій адекватній поведінці;
- 3) консультування сприяє розвитку особистості. У консультуванні акцентується відповідальність клієнта, тобто визнається, що незалежний, відповідальний індивід здатний у складних життєвих обставинах приймати самостійні рішення, а консультант створює умови, які заохочують волюву поведінку клієнта.

Таким чином, визначення психологічного консультування охоплює основні установки консультанта відносно людини взагалі й клієнта зокрема. Консультант приймає клієнта як унікального, автономного індивіда, за яким визнається й шанується право вільного вибору, самовизначення, право жити власним життям.

Метою даного дослідження є розкрити особливості підготовки фахівців з надання психологічної допомоги при роботі з сімейними деструктивними міфами.

Сімейне консультування – це один із різновидів сімейної психотерапії, який має свої відмінні ознаки та межі терапевтичного втручання. Сімейне консультування розвивається паралельно із сімейною терапією, взаємно збагачуючи одне одного. Відмінність сімейного консультування від сімейної терапії полягає перш за все в тому, що сімейне консультування не приймає концепцію хвороби; по друге, у ньому акцент ставиться на аналізі ситуації і аспектів рольової взаємодії у сім'ї; по-третє, воно покликане допомагати у пошуках особистісного ресурсу суб'єктів консультування і обговорення способів вирішення ситуації.

Основною метою, яка стоїть перед сімейним консультуванням, є вивчення проблеми члена або членів сім'ї для досягнення якісних змін взаємодії у ній і забезпечення можливості особистісного зростання. Здорова сім'я є вільною від дезорганізуючої внутрішньої сімейної психологічної напруженості і конфліктів, не відчуває дискомфорту подружніх взаємин, має перспективи і не розпадається під впливом незначних труднощів. Це комплексний узагальнений показник соціальної активності її членів у внутрішньо-сімейних стосунках, у соціальному середовищі і в професійній сфері діяльності членів сім'ї. Він відображає душевне благополуччя членів сім'ї, що забезпечує адекватну їх життєвим умовам регуляцію поведінки у спілкуванні та діяльності.

Під час надання психологічної допомоги, фахівці мають певний особливий зв'язок з клієнтом, який проявляється зі сторони, певне явлення про проблему клієнта, шляхи її вирішення, що може впливати на процес консультування.

В сімейному консультуванні є термін «сімейний міф», який має певне визначення. Сімейний міф – це форма опису сімейної ідентичності, яка є основою формування сім'ї і об'єднує всіх членів сім'ї – це певна ідея, або образ, або історія також ідеологія. Це знання, що розділяється всіма членами сімейної системи і відповідає на питання: "Хто ми?"

У міфі знання про те, що прийнято, а що не прийнято в сім'ї думати, робити і говорити, відчувати, засуджувати, цінувати. Формула міфу "Ми – це ...".

Міф, що описує сімейну ідентичність, існує в будь-якій сім'ї, але в звичайних випадках це знання невідоме, погано структуроване, рідко використовується, як правило сімейний міф завжди є інструментом, який формує сімейну картину життя, має постійний вплив на взаємовідносини в сім'ї, він також трансформується з роками, має позитивний та деструктивний вплив. Міф, який несе негативний вплив на взаємовідносини в сім'ї є деструктивним.

Як свідчать українські дослідники деструктивні сімейні міфи найчастіше ґрунтуються:

- на відсутності знань духовних та моральних цінностей;
- на відсутності знань та навичок безконфліктного спілкування та конструктивного розв'язання можливих суперечностей;
- на відсутності знань в психології сексуальних стосунків;

- на відсутності знань про сімейне життя та виховання дітей;
- на невирішених проблемах в стосунках з батьками (непрощення, агресія і ненависть до батьків);
- на відсутності знань особистого психоемоційного розвитку;
- на відсутності знань про почуття та емоції та їх прояв;
- на відсутності знань про сімейні ролі та їх вплив на сімейне життя;
- на відсутності знань в психології грошей та психології успішності;
- на відсутності знань в психології творчості;
- на відсутності знань в сфері особистої психогігієни;
- на відсутності знань про психологію праці.

Враховуючи ці проблеми та виклики, фахівці з психологічної допомоги повинні мати знання, які допоможуть в вирішенні вище наведених проблем.

Підготовка фахівців з надання психологічної допомоги при роботі з сімейними деструктивними міфами має певні свої власні виклики та проблеми, як правило фахівці по наданню психологічної допомоги можуть не мати власного сімейного досвіду, велика кількість фахівців є розлученими та не змогли створити щасливу сім'ю з тих чи інших причин, а також багато фахівців знаходяться на шляху до сімейного життя.

Це в свою чергу створює під час консультацій нерівноцінні умови з тими хто живе сімейним життям та має певні проблеми.

В Україні в будинках сімейного типу поширена допомога дітям сиротам, яка є місцем додаткового навчання для фахівців психологічної допомоги. Зокрема велика кількість будинків сімейного типу шукає відповідальних дорослих людей, які певний період часу можуть пожити разом з дітьми будучи для них татом та мамою. Для участі відбираються учасники, які мають відповідні якості та цінності, в таких проектах вони можуть приймати участь від 3-х місяців та більше, за це вони отримують заробітну платню та мають можливість отримати навички ведення та організації сім'ї.

Фахівці постійно мають вдосконалюватись та здобувати досвід в процесі консультацій та в отриманні знань з нових методів психологічної допомоги.

Особливе місце в розвитку фахівця має його власний світогляд, який формується в залежності його особистих цінностей та розуміння життя. Особливий духовний вклад в розвиток фахівця з надання психологічної допомоги має християнська психологія, яка в собі несе цінності, які побудовані на десяти Божих заповідях, які є життєстверджуючими для сім'ї та окремо для кожної людини. Також існує успішна практика коли духовні заклади вищої освіти запрошують фахівців з психології для викладання дисциплін, які допоможуть майбутнім священникам в практиці душеопікування, в свою чергу заклади вищої освіти запрошують священників та представників інших конфесій, які мають вищу богословську освіту викладати дисципліни, які допомагають формувати базові духовні цінності майбутніх спеціалістів.

На нашу думку, серед сучасних методів психологічної допомоги, яким варто навчитися майбутньому фахівцю з надання психологічної допомоги при роботі з сімейними деструктивними міфами є:

1. Метод екофасилітації професора, доктора психологічних наук П. В. Лушина, який має в собі розроблену психологічну ідею психо-імунології, яка створює позитивні, життєстверджуючі настанови. Під час екофасилітативної консультації створюються можливості психологічного супроводу вирішення запиту клієнта щодо знаходження та усвідомлення ним власних ресурсів самопомоги та програми особистісного розвитку [1, с. 55]. Екофасилітативний метод допомагає консультанту відслідкувати сімейні та особисті міфи, їх вплив на формування світогляду та діяльність людини та супроводжувати клієнта в процесі формування нових уявлень про сім'ю та моделей поведінки.

2. Метод системних розстановок Берта Хеллінгера, який дає можливість фахівцю оволодіти системними знаннями про сім'ю, рід та особливості розвитку людини. Цей метод є показовим та допомагає клієнту побачити себе та свої власні психологічні прояви, які мають певні причини, вирішення яких допоможе клієнту проживати життя усвідомлено та щасливо.

3. Метод тілесно-орієнтованих практик. Цей метод особливо ефективний при груповій терапії, коли учасниками є члени сімей, чоловік та жінка. Вміння застосовувати ці практики допоможе фахівцю створювати умови більш глибокого та усвідомленого контакту між подружньою парою та знімати певні тілесні деструктивні прояви (тілесна біль, відсутність свідомого тілесного контакту, стрес, тощо)

В сучасному світі існують особливі знання про сексуальне виховання та сексуальне задоволення, що є одним із базових потреб людини. Є багато звернень з запитом, який стосується сексуальної сфери, відповідно до яких, як правило, надаються консультації фахівцями сексологами та психологами, які мають достатній фаховий рівень з психології сексуальності.

Таким чином слід відмітити, що фахівець з надання професійної психологічної допомоги членам сім'ї при роботі з сімейними деструктивними міфами має постійно підвищувати свій фаховий рівень, вміти використовувати в практиці сучасні методи надання психологічної допомоги, постійно займатися власним самовдосконаленням та мати відповідні компетентності: вміє встановити контакт, викликати довіру, вміння ставити питання, вміння відчувати, швидко та точно розуміти ситуацію клієнта, вміє створити затишок, комфорт, розслаблення, вміння адекватно використовувати провокативні техніки, вміє підбадьорити, допомагає клієнту повірити в себе, вміє переорієнтувати клієнта з пошуку причин на пошук рішення. Фахівець повинен мати власну практику виховної просвітницької роботи проводячи постійно тренінги та лекції.

Література

1. Лушин П. В. Экологическая помощь личности в переходный период: экофасилитация : монография. – К., 2013. – 296 с. – (Серия «Живая книга»; Т.2).

2. Алексеева И. А. Жестокое обращение с ребенком. Причины. Последствия. Помощь / И. А. Алексеева, И. Г. Новосельский. – М.: Генезис, 2005. – 256 с. – (Неблагополучная семья: преодоление кризиса).
3. Алешина Ю. Е. Индивидуальное и семейное психологическое консультирование. – М.: Независимая фирма «Класс», 1999. – 208 с.
4. Артамонова Е. И., Екжанова Е. В., Зырянова Е. В. и др. Психология семейных отношений с основами семейного консультирования. – М.: Издательский центр «Академия», 2002.
5. Бевз Г. М. Прийомна сім'я: соціально-психологічні виміри. Монографія. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 352 с.
6. Бетси Кифер. Как рассказать правду усыновленному или приемному ребенку. Как помочь ребенку осознать свое прошлое / Бетси Кифер и Джейн Скулер. – К.: Феникс, 2009. – 270 с.
7. Варга А. Я. Системная семейная психотерапия. – СПб., 2001. – С. 35.
8. Васьківська С. В. Основи психологічного консультування: навчальний посібник. – К.: Четверта хвиля, 2004. – 256 с.
9. Герни Б. Психотерапия супружеско-семейных отношений. – М., 1992.
10. Глэддинг С. Психологическое консультирование. – СПб., 2002. – С. 371–372.
11. Грушевський Марко. Дитина у звичаях і віруваннях українського народу / Марко Грушевський. – К.: Либідь, 2006. – 256 с.
12. Грюнвальд Б. Б., Макаби Г. В. Консультирование семьи: Практическое руководство. – М., 2006.
13. Елизаров А. Н. Психологическое консультирование семьи. – М., 2005.
14. Изотова Е. И. Эмоциональная сфера ребенка: Теория и практика; [учеб. пособие для студ. высш. учебн. заведений] / Е. И. Изотова, Е. В. Никифорова. – М.: Изд. центр «Академия», 2004. – 288 с.
15. Карабанова О. А. Психология семейных отношений и основы семейного консультирования. – М., 2004.
16. Психология семейных отношений с основами семейного консультирования / под ред. Е. Г. Силяевой. – М., 2005.

М'ЯТА Олена,
здобувачка вищої освіти
ОПП «Християнська педагогіка»
кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО НАДАННЯ ПЕРВИННОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ ПРИ ПСИХОТРАВМІ

На сьогодні в Україні гостро постала проблема психічного травмування населення та, відповідно, пошуку шляхів подолання його наслідків. Діти, як найменш захищена частина суспільства, більш гостро переживають вплив травмуючих подій, що можуть негативно позначатися на їх подальшому житті та психічному розвитку. Так, згідно з оцінками дослідників до 18 років щонайменше третина від загальної кількості дітей відчують на собі вплив психотравмуючих подій [5].

Зарубіжними та вітчизняними психологами здійснено вагомий внесок у дослідження проблеми психологічних травм у дорослих та дітей (М.Буянов, Дж.Герман, О.Захаров, З.Кісарчук, Я.Овсянінкова, Н.Оніщенко, В.Панок, Н.Пезешкіан, Н.Тарабрина та інші). Вплив психотравми на психічний стан дитини є предметом багатьох досліджень, висвітлених, зокрема у працях вітчизняних психологів Т.Титаренко, Т.Кириленка, Н.Максимової, О.Саннікової, С.Яковенка та ін. В Україні на достатньому рівні розроблені теоретичні аспекти надання психологічної допомоги. Дослідження базуються на досвіді зарубіжних країн і враховують національну ментальну та культурну специфіку. Проте практична допомога дітям та підліткам щодо подолання наслідків психотравми має свої особливості, які потрібно враховувати.

Метою даної публікації є визначення основних напрямів роботи щодо надання допомоги дітям з наслідками психотравми.

Відомо, що коли дитина отримує психотравму, вона потребує розуміння та психологічної допомоги. Адже травматичні події залишають у дитячій психіці глибокий слід, і тривалий час зберігаються в пам'яті. І в таких випадках дитині необхідна допомога відповідних високопрофесійних фахівців.

Психотравма - це «душевна рана», особливий вид травми, пов'язаний із нанесенням шкоди психічному здоров'ю людини. Психологічна травма є результатом перебування людини в певній ситуації, яку можна визначити як психотравмуючу. А.Оверченко характеризує психотравмуючу ситуацію як ситуацію, що зумовлена впливом природних, соціальних, інформаційних, особистісних та інших чинників на людину; як таку, що супроводжується зростанням психологічного напруження, порушенням механізмів адаптації, частковим або повним руйнуванням психологічного світу особистості [2].

Вивчаючи літературу з теми дослідження, ми побачили, що спектр ознак (емоційні, когнітивні, поведінкові, соматичні), які вказують на те, що дитина пережила травмуючу ситуацію, є достатньо широким [4]. Треба пам'ятати, що реакції на травматичні події у дитини можуть різнитися залежно від віку, рівня її психоемоційного розвитку, а також від особистісних та соціальних ресурсів дитини. В цілому ж варто зазначити, що усі незвичайні для дитини поведінкові прояви потребують уваги фахівців та можуть свідчити про посттравматичний стресовий розлад. Ось чому знання тривожних симптомів у поведінці дитини допоможе вчасно виявити психологічну проблему та надати необхідну допомогу.

Аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду з надання психологічної допомоги дітям з психотравмою свідчить про те, що найбільш дієвим є

комплексний підхід. Відтак роботу, спрямовану на подолання дитиною наслідків посттравмуючої ситуації, треба розгортати у трьох напрямках [4]:

- безпосередня робота з дитиною;
- організація середовища, в якому перебуває травмована дитина;
- робота з батьками та педагогами, спрямована на підвищення соціально-психологічної компетентності та навчання навичкам психологічної підтримки дитини.

Т.Титаренко зазначає, що базовим критерієм збереження та відновлення психологічного здоров'я є готовність особистості до життєтворчої діяльності та життєконструювання [6]. Саме тому, ми погоджуємось з думкою психолога Н.Простун, що будь-який захід в рамках психологічної реабілітації повинен бути спрямований на всі рівні функціонування дитини, а саме:

- зміну поведінки (подолання неконструктивних стереотипів поведінки, збагачення досвіду репертуарами поведінки, націленими на співпрацю та підтримку);
- вираження емоцій;
- набуття нових навичок і системи цінностей (через залучення до національних і культурних традицій, християнських і моральних цінностей, через виховання екологічної свідомості; формування умінь піклуватися про себе і підтримувати психічну рівновагу, формування культури вираження своїх емоцій);
- набуття нової системи переконань, особистісної ідентичності та формування структури «Я» [3, С. 46-48].

У пошуках науково обґрунтованих практичних кроків ми послуговувались ідеями американського травматерапевта і доктора філософії Філіс Кілбурн [1], викладених у її роботах та книгах. Вчена об'єднала в єдину концепцію під назвою «Модель «СТОП» такі важливі для психологічного відновлення дитини фактори, як: стабільне оточення, терапевтичне спілкування, організована гра; підтримка дорослих. Принципи Моделі «СТОП» виявилися особливо дієвими, коли їх застосовували батьки, або інші дорослі, які опікувались дитиною.

Отже, ми можемо зазначити, що коли йдеться про допомогу дитині, яка пережила психотравму, найбільш успішним є комплексний підхід: коли разом діють професіональні консультанти і батьки, навчені необхідним прийомам та методам роботи. Лише за такої умови можемо сподіватися на позитивні зміни у психоемоційному стані дитини. Тому наголошуємо на необхідності співпраці та взаємодії школи, соціальних структур, церкви, волонтерських організацій та фондів, які можуть надавати психолого-педагогічну допомогу для реабілітації та адаптації дитини. Основними завданнями на подальшому етапі нашого дослідження є розроблення методичних рекомендацій з підготовки фахівців до роботи з батьками в умовах неформальної освіти з надання первинної допомоги дітям при психотравмі.

Література

1. Kilbourn, P. Healing the children of war: A handbook for ministry to children who have suffered deep traumas. Monrovia, Calif: MARC, 1995. p.318
[URL:http://www.eastwestreport.org/80-russian/1-r-09-2/455-2013-11-30-09-37-16](http://www.eastwestreport.org/80-russian/1-r-09-2/455-2013-11-30-09-37-16) (last accessed: 02.11.2017)
2. Оверченко А.І. Психологія травмуючих ситуацій: навчальний посібник / А.І.Оверченко. – Київ: НАВС, 2014. 155 с.
3. Простун Н., Как понять ребенка, видевшего войну, и как помочь ему: краткое руководство для родителей, педагогов, волонтеров, психологов и социальных работников / Н.Простун. – Коростень – Ирпень – Киев: МЧП «Триада С», 2016. – 136 с./ Mission Eurasia, С.43, 46-48
4. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій : метод. посіб. / З.Г.Кісарчук та ін. / за ред. З.Г.Кісарчук. – Київ, 2015.– 207 с.
5. Романчук О.І. Психотравма та спричинені нею розлади: прояви, наслідки й сучасні підходи до терапії. НейроNEWS. 2012. №1(36) URL: <https://neuronews.com.ua/ua/archive-issue-42/Nomer-zhurnalu-#gsc.tab=0> (дата звернення 12.12.2019)
6. Титаренко Т.М. Личностное здоровье в условиях травматизации: поиск путей восстановления // Теория и практика психотерапии. – 2016, № 5. – С.7 – 13.

НІКОЛАЄВА Оксана,
аспірантка ННІМП ДЗВО УМО

РЕАЛІЗАЦІЯ STEM-ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ

Розроблення і прийняття в Україні Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) (далі – Концепція) є важливим кроком до модернізації освіти для задоволення запитів суспільства на наукоємну освіту, формування актуальних на ринку праці ключових компетентностей.

Концепція базується на Резолюції, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН від 25 вересня 2015 року «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року», Звіті Європейського Парламенту «Заохочення досліджень STEM для ринку праці» (березень 2015 року), Інчхонській декларації «Освіта 2030» Всесвітнього освітнього форуму під егідою ЮНЕСКО (19-22 травня 2015 року), яка визнає STEM-освіту як ключову стратегію досягнення цілей сталого розвитку, програмному документі Міжнародного бюро з питань освіти ЮНЕСКО «Дослідження STEM-компетентностей для ХХІ століття» (лютий 2019 року) [3].

STEM-освіта – трансдисциплінарний підхід до навчання, який базується на практичному застосуванні наукових, математичних, технічних та інженерних знань для розв'язання практичних проблем реального світу, створюючи зв'язки між школою, громадою, професією, глобальною економікою, що сприяє

конкурентоздатності особистості в новій економіці й робить вивчення науки, техніки, інженерії та математики більш значущим та контекстним.

Абревіатура STEM (science - наука, technology - технологія, engineering - інжиніринг, artsandmath- мистецтво і математика) має на увазі як отримання знань за даними наук, так і здатність застосовувати їх на практиці.

Завдяки STEM-підходу діти можуть розвиватися відразу в декількох предметних областях - інформатики, фізики, технології, інженерії та математики, розуміючи, що у досліджуваної, часом нудної, теорії є і прикладний характер: STEM-компетенції і навички - науково-дослідні, інженерно технічні, математичні і проектні &

В основі технології STEM лежить інженерний підхід до винаходу. Щоб отримати продукт, його необхідно спроектувати, тобто описати ще неіснуючий об'єкт, який потрібно придумати і побачити [1, с. 27].

Перший крок у проектуванні - це постановка задачі. Далі потрібно, щоб результат задовольняв поставленої мети. Для цього проводиться дослідження, застосовуються знання з різних областей, які комбінуються для отримання ефективних рішень. В такому процесі відбувається формування в учня природничо-наукової картини світу. І технологія STEM вдало доповнює шкільну освіту з технічних предметів, занурює учнів в розуміння самої суті предмета і його застосування в практичній сфері [3].

В даний час в рамках шкільної програми реалізація STEM-освіти проходить в рамках проектної діяльності [2].

Розглядаючи проектну діяльність як STEM-навчання, можна виділити основні складові проекту в цілому і етап організації даної діяльності.

Перш за все, вибір теми проекту повинен бути актуальним з позиції розвитку сучасної технології та інтересів самої дитини. Проект повинен бути перш за все цікавий для виконання дитині. На прикладі нашого досвіду можемо навести приклади проектів з розрахунку вартості будівництва сучасного приватного будинку, розрахунок цін на різні види телебачення, розрахунок кредиту на освіту, вивчення різних джерел енергії і так далі. Кожен з перелічених проектів відноситься до навколишньої дійсності для того, хто навчається і в той же час є прикладом для пізнання цієї реальності.

Після вибору теми проекту зазвичай складається план роботи над ним. І тут найкраще надати навчається скласти список питань, на які він хоче отримати відповіді в процесі виконання проекту, а також позначити кінцеву мету виконання проекту. Відзначимо, що в процесі роботи по здійсненню проекту мета може змінитися або трансформуватися. І список питань може також суттєво розширитися або, навпаки, звужитися. Від уміння грамотно спланувати проект безпосередньо залежить результат його виконання.

В рамках роботи над проектом ми застосовуємо стандартний принцип SMART. Він включає в себе 5 критеріїв, яким повинна відповідати мета: конкретність, вимірність, досяжність, доречність, узгодженість за часом.

Грамотне планування допоможе укластися у визначені часові рамки, забезпечити проект ресурсами, запрограмувати команду на досягнення мети, виявити коло допоміжних ресурсів, забезпечити підтримку партнерів, підстрахуватися на випадок виникнення проблем і легко впоратися з ними.

В даний час питання STEM-освіти - це не тільки робота над окремим навчальним проектом в рамках індивідуальної роботи, а широко впроваджується технологія навчання. Основна особливість уроків із застосуванням STEM - це побудова процесу навчання таким чином, щоб дитина задіяв знання з різних предметів.

Література

1. Балик Н. Р., Шмигер Г. П. Підходи та особливості сучасної STEM-освіти. Фізико-математична освіта : науковий журнал. 2017. Вип. 2(12). С. 26-30.
2. Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти у закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2019/2020 навчальному році. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/65463/
3. Про одобрення Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-p#n8>

НЕВЕСЕНКО Анна,
*магістрантка другого курсу
факультету соціальної та психологічної освіти
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини*

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРАНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Постановка проблеми. Дослідження проблеми формування професійно-педагогічної компетентності магістрантів економічних спеціальностей детермінована новими вимогами до акредитації освітніх програм та визначенням на рівні закладів вищої освіти їх унікальності. Розширення спектру загальних та фахових компетентностей магістрантів економічних спеціальностей за рахунок введення професійно-педагогічної компетентності, на наш погляд, суттєво розширює можливості для працевлаштування випускників.

Стан розробленості проблеми. Дослідження проблеми формування професійно-педагогічної компетентності магістрантів економічних спеціальностей не була предметом окремого наукового аналізу.

Мета дослідження – проаналізувати наукові праці вітчизняних дослідників з проблеми формування професійно-педагогічної компетентності магістрантів економічних спеціальностей.

Викладення основного матеріалу. Упродовж останніх років у дисертаційних працях вітчизняних учених досліджено формування професійної компетентності менеджерів освіти у процесі магістерської підготовки (О.О. Загребельна, 2018 р.); формування професійно-педагогічної компетентності магістрантів аграрних спеціальностей (Н.С. Бурмакіна, 2018 р.) та ін. У дисертаційній роботі Т.П. Приходькіної досліджено процес формування готовності майбутніх економістів до викладацької діяльності у процесі магістерської підготовки (2009 р.).

У наукових публікаціях вітчизняних учених досліджено окремі складники проблеми. Так, у статті О.П. Кірдан проаналізував інтерпретаційні джерела з проблеми професійної підготовки майбутніх економістів та виокремив шість груп дисертаційних праць, а саме: підготовка майбутнього фахівця економічного профілю – викладача економіки; праці з теорії, практики і методики професійної підготовки майбутніх економістів; дослідження, присвячені формуванню особистості майбутнього економіста та його готовності до професійної діяльності; дисертаційні роботи у яких запропоновано прогностичні тенденції щодо використання зарубіжного досвіду їх професійної підготовки; дисертаційні дослідження щодо забезпечення якості професійної підготовки майбутніх економістів; дисертаційні роботи з проблеми підготовки майбутніх економістів у закладах фахової передвищої освіти [2]. У контексті досліджуваної проблеми вагомими є наукові розвідки О.П. Кірда «Синергія вищої економічної освіти, науки та бізнесу як головний ресурс суспільства знань» [3] та . «Професійна підготовка майбутніх економістів у контексті стандартизації вищої освіти» [4].

У статті О.О. Карпової розглянуті проблеми, пов'язані з професійно-педагогічною підготовкою студентів економічного ВНЗ, та подано шляхи формування творчого потенціалу майбутніх економістів-викладачів [1].

Висновки. Отже, у наукових працях вітчизняних педагогів досліджено форми, методи та засоби формування професійно-педагогічної компетентності магістрантів економічних спеціальностей та готовності до викладання економічних дисциплін. Подальшого дослідження потребують питання практики формування професійно-педагогічної компетентності фахівців економічних спеціальностей у закладів вищої освіти України.

Література

1. Карпова О.О. Особливості професійно-педагогічної підготовки студентів економічного профілю. Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/242/1/Карпова%20О.О.%20ОСОБЛИВОСТІ%20ПРОФЕСІЙНО.pdf>
2. Кірдан О.П. Професійна підготовка майбутніх економістів періоду української незалежності в дзеркалі наукових досліджень. *Науковий вісник*

Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського. 2018. №5. С. 65–70. DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2018-5-10> Режим доступу: <https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/10819>

3. Кірдан О.П. Синергія вищої економічної освіти, науки та бізнесу як головний ресурс суспільства знань. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : зб. наук. пр. / за ред. проф. Тетяни Степанової*. № 1 (64), лютий 2019. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2019. С. 109–113. Режим доступу: <https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/10823>

4. Кірдан О.П. Професійна підготовка майбутніх економістів у контексті стандартизації вищої освіти. *Всеукраїнський науково-практичний журнал «Директор школи, ліцею, гімназії» Спеціальний тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»*. №6. Кн.2. Том IV (82). К.: Гнозис, 2018. С. 28 –36. Режим доступу: <https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/10823>

ПИЩИК Олена,

заступниця директора з НВР

*ДПТНЗ «Чернігівський центр професійно-технічної освіти»,
кандидатка педагогічних наук*

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ФАКТОР ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Перехід до інформаційного суспільства якісно змінив вимоги до структури та характеру професійної діяльності сучасного педагога, зайнятого в постійно поновлювальних сферах життєдіяльності: він повинен вміти проектувати, приймати рішення, виконувати творчу роботу і освоювати нові знання і вміння протягом усього свого трудового життя. Отже, сучасна освіта повинна бути спрямована на розкриття педагогом можливостей і здібностей учнів, розвиток їх особистісних якостей, спрямованих на творче рішення різних за характером завдань, тобто розвиток компетенцій та формування компетентностей і в різних сферах їх життєдіяльності.

Фактично це орієнтація людини на таку комбінацію знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь та інших якостей, що визначають її здатність успішно реалізувати себе в навчанні, у професії та в повсякденному житті. Відповідно до цього розвиток компетентності в будь-якій сфері діяльності визначається, перш за все, традиційними методами підготовки фахівців і якісним контролем їх застосовності, а не кількістю отриманих знань.

Компетентність педагога визначається як форма виконання ним своєї діяльності, зумовленої глибокими знаннями властивостей перетворюваних

предметів (людина, група, колектив), вільним володінням змістом власної праці, а також її відповідністю професійно важливим якостям учителя, його самооцінка, відношення професійних обов'язків.

Поняття «компетентність» (лат. *competens*) у буквальному трактуванні означає «відповідний, здатний». Компетентність – це сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію. Згідно Р. Мильруд, компетентність можна розглядати як комплекс компетенцій, детермінуємо сукупністю взаємопов'язаних якостей особистості, необхідних сьогодні для результативної діяльності кожного фахівця, педагога.

Отже, професійна компетентність педагога проявляється як інтегральна якість особистості, що пов'язана із цінностями людини, його життєвими цілями, а також професійно важливими якостями, до яких можуть належати спеціальні знання, вміння та навички, професійні здібності, професійне мислення тощо. Компетентний педагог може досягти успіху у своїй діяльності лише тоді, коли навчиться визначати мету діяльності, передбачити варіанти її досягнення, вибирати оптимальний шлях розвитку, аналізувати результати діяльності, робити висновки із тимчасових невдач.

В основі саморегуляції діяльності особистості, в тому числі діяльності педагога, лежать механізми мислення в цілому, критичного мислення зокрема.

Американський психолог Д. Халперн розглядала *критичне мислення* передовсім через призму психологічних характеристик та механізмів функціонування. Вона відзначала, що критичне мислення – це використання когнітивних технік або стратегій, які збільшують імовірність отримання бажаного кінцевого результату. Психолог визначає склад критичного мислення: запам'ятовування, зв'язок між мисленням та мовою; логічні розмірковування; аналіз аргументації, перевірка гіпотез, розуміння законів імовірності, ухвалення рішень, навички розв'язування задач та творче мислення. З такого переліку видно, що критичне мислення інтерпретується доволі широко.

Критичне мислення визначається як мислення, яке долає всі сумніви та труднощі, з одного боку, і забезпечує осмислений, аргументований вибір варіантів для прийняття рішення, з іншого. Критичне мислення – це вагомий чинник існування і формування педагогічної спільноти, оскільки в демократичному суспільстві на перше місце виходить здібність та готовність оцінювати ситуацію критично. Оскільки цивілізований спір – дієвий спосіб відносин двох або більшого числа педагогів щодо питань зі сфери перетину їхніх інтересів, постільки критичне мислення виявляється необхідною умовою досягнення успіху у реформуванні освіти.

Отже, критичне мислення характеризується контрольованістю, обґрунтованістю та цілеспрямованістю, а використовується для розв'язання задач, формулювання висновків, імовірнісної оцінки та ухвалення рішень. При цьому важливе значення, як вважає Д. Халперн, має врахування контексту: «Той, хто

міркує, використовує уміння, які обґрунтовані та ефективні для конкретної ситуації та типу розв'язуваної задачі».

Слід зазначити, що будь-який тип мислення має свої конкретні характеристики, тобто ознаки, властивими саме цього типу мислення. До основних складових критичного мислення Д. Клустер відносить самостійність; інформацію, як відправний пункт критичного мислення; постановку та з'ясування проблем; широку аргументованість; соціальність. Рефлексивність, прагматичність, суб'єктність І. Федотовських виділяє як властивості критичного мислення, що дозволяють усвідомити його як особистісне досягнення особистості. На нашу думку, до розвитку критичного мислення особистість має пройти шість послідовних кроків:

1.Інтуїтивне мислення – ще не усвідомлює «недорозвиненість» свого мислення.

2.Спонтанелічений мислитель – усвідомив, що має проблеми зі своїм мисленням.

3. Початківець – намагається удосконалюватися, але без регулярної практики.

4.Практик-мислитель – визнає необхідність регулярної практики.

5.Прогресивний мислитель – росте у процесі своєї регулярної практики.

6.Майстер мислення – усвідомлене і проникливе мислення стає візитівкою особистості.

Неабияк вагомо у процесі пізнання користуватися різноманітними інструментами, сприймати об'єкт вивчення різнобічно, розглядаючи його з різних точок зору та ракурсів, враховувати контекст. Саме ці шість кроків формують основу критичного мислення. Взяті разом, вони дозволяють критично осмислити будь-яку інформацію, що надходить із засобів масової інформації, мережі Інтернет, спілкування з колегами, та зробити правильний вибір.

Важливо підкреслити, що представлені кроки критичного мислення безпосередньо співвідносяться між собою. Кожен крок ґрунтується на ознаках критичного мислення. Вони в інтегрованому вигляді є своєрідними «стадіями», спираючись на які, стає можливим використання напряду критичного мислення

Варто розуміти те, що одного разу зрозумів американський психолог Б. Блум, який створив таксономію освітніх результатів. Б. Блум розклав процес думання на мисленнєві операції та визначив, що є мисленнєві операції низького рівня (знання, розуміння та застосування) і високого (аналіз, синтез, оцінка).

Б. Блум встановив також, що між рівнями мислення і відповідями на запитання, які ми ставимо, існує прямий зв'язок. Навіть більше, самі запитання утворюють ієрархію цілком відповідну таксономії мислення. Питання на запам'ятовування відносяться до найнижчого рівня. Питання на оцінку або судження розглядаються як високий рівень мислення. Розуміння вимагає знання, застосування вимагає розуміння і знання і так далі. Використання на уроках запитань високого рівня – на аналіз, синтез, оцінку – дозволить педагогу ефективно розвивати критичне мислення учнів.

Уміння педагога формулювати такі запитання є обов'язковою умовою розв'язання цієї проблеми. З іншого боку, він має навчити також учнів формулювати запитання різного рівня у процесі дослідження того чи іншого джерела знань. Визначаючи критичне мислення як критичне міркування та аналізуючи дослідження науковців, визначаємо три його елементи.

Перший – це відношення критика до даного явища, зображене в загальному судженні «добре» або «погано», визначення негативного або позитивного, істинного або хибного в роботі, вміння зробити висновки.

Другий – обґрунтування оцінки з вибором аргументу, шляхом аналізу доказів, істинності суджень, причин помилок або досягнень, спираючись на закономірності природи та суспільства, на досягнення науки, техніки.

Третій – припущення щодо вдосконалення предмета, явища, яке оцінюється. Тоді механізм критичного мислення, включає розумові операції, що визначають процес міркування та аргументації: постановка мети, виявлення проблеми, висування гіпотези, приведення аргументів і їх обґрунтування, прогнозування наслідків, прийняття або неприйняття альтернативних точок зору.

Отже, питання значущості критичного мислення та тренування навичок даного типу мислення набули особливої актуальності, що виникла необхідність в тому, щоб навчити педагогів приймати зважені рішення, що стосуються різних аспектів освіти та життя, а також вміти сприймати та аналізувати отриману інформацію. Натомість, важливо не лише використовувати критичне мислення, а в першу чергу розуміти сутність цього феномену задля кращого опановування критичним мисленням як практичною навичкою. Багатоаспектність критичного мислення, його феноменальність дозволяють розвивати професійну компетентність педагога, що сприяє модернізації освітнього процесу.

Література

1. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
2. Великий психологічний словник / сост. і заг. ред. Б. Мещеряков, В. Зінченко. СПб.: Прайм-Евронікс, 2003. 12 с.
3. Волков Е. Критическое мышление: Статьи и тексты Евгения Волкова URL: <https://evolkov.net/critic.think/articles/> (Дата звернення: 09.03.2020).
4. Пастухова М. О. Критичне мислення як засіб уникнення шаблонів мислення, які виникають у процесі професійної рефлексії. *Zbiór raportów naukowych*. 2014. С. 37.
5. Сідельнікова В. К., Ремзі І. В. Інтерактивне навчання як важливий чинник формування професійної компетентності майбутнього фахівця. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2014. №. 37. С. 315-319.
6. Халперн Д. Психология критического мышления. СПб.: Питер, 2000. 512с.
7. Almeida L., Rodrigues Franco A. Pensamiento crítico: su relevancia para la educación en una sociedad cambiante. *Rev. psicol. (Lima)*. vol.29 no.1 Lima. 2011.

URL: http://pepsic.bvsalud.org/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0254-92472011000100007. (Дата звернення: 08.03.2020).

ПОКОРМЯК Людмила,
здобувачка вищої освіти
ОПП «Християнська педагогіка»
кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО

ХАРАКТЕРИСТИКА ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ЯК ПРОВІДНИЙ КОМПОНЕНТ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

В умовах демократизації політичної системи в Україні від рівня сформованості духовно-моральних цінностей громадян значною мірою залежить стабільність і розвиток сучасного суспільства, адже саме духовно-моральні цінності значною мірою впливають на якісний стан поведінки особистості і різних соціальних груп.

Все частіше батьки, вихователі дитячих колективів, вчителі загальноосвітніх шкіл, організатори дитячих організацій, співробітники правоохоронних органів стикаються зі зростанням порушень поведінки серед молоді шкільного віку. Саме в цьому віці формуються основні стереотипи людської поведінки. В той же час виявлені основні чинники поведінкових відхилень у молоді допомагають не тільки пояснити причини негативної поведінки, але і знайти способи її корекції.

На важливі пріоритети для розвитку педагогічної майстерності звернено увагу в Законах України « Про освіту » (2017р.), « Про вищу освіту » (2014р.); у « Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року » (2013р.); галузевій Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2013р.); Концепції « Нова українська школа » (2016р.); Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 р. (2012р.).

«Основи християнської етики» в державних та комунальних закладах освіти залишилися на тій самій позиції, що й раніше. Тобто, здійснюється на факультативних засадах за наявності відповідного бажання та волевиявлення з боку батьків. Більшість людей, зокрема й керівники шкіл, християнську етику сприймають як релігійну пропаганду в школі не маючи достовірної інформації про предмет.

Ще одна проблема далеко більша ніж фінансування – це якість підготовки вчителів до викладання предметів морально-духовного спрямування. Плюс рівень навчально-методичного забезпечення викладання таких предметів. Великий відсоток програм мають явно конфесійну забарвленість. Фінансування варіативної складової, за рахунок якої читається предмет «Основи християнської етики», недостатнє. Дуже часто коштів не вистачає й школи змушені відмовлятися від впровадження цього курсу.

(Недоліком інваріантної складової є необхідність сто процентної згоди батьків класу й оцінювання предмета. Як і що оцінювати? Знання чи компетентність?..)

Також, складовими успіху є підбір і підготовка вчителя, забезпеченість і викладання предмета навчально-методичною літературою, компетентність учителя, його фахове вдосконалення.

На цей час постає важливе питання щодо виховання духовно-моральних цінностей у молоді шкільного віку. Так як це впливає на культуру і розвиток країни на взаємовідношення в суспільстві і дуже важливо підготувати фахівців християнської етики і закласти основу для подальшого духовно-морального розвитку. Сьогодні можна побачити важливість ставлення системи до духовно-морального виховання здобувачів освіти, завдяки розглянутому на протязі часу різними методиками через освітні реформи українських та зарубіжних вчених.

Аналіз останніх досліджень і публікацій у питанні про педагогічні основи виховання у молоді обґрунтовано в працях К. Ушинського, І. Огієнка, Г. Ващенко, С. Русової, В. Сухомлинського та ін.; підготовку фахівців християнської етики і досліджень питання у вихованні духовно-моральних цінностей розглядали такі науковці як: О. Абдуллін, В. Бондар, С. Кондратьєв, В. Крутецький, Н. Кузьміна, І. Лернера, А. Маркіної, Л. Мітіної, та ін.; духовно-моральне виховання дітей у вітчизняній школі розглядали такі як: І. Андрухів, О. Вишневецький, Л. Генік, О. Каневської, І. Курляк, М. Стельмахович, Д. Чернілевський, Р. Яковичина та ін.; теоретичні й практичні аспекти духовно-морального виховання особистості в історії педагогіки і психології дослідили: І. Бех, М. Боришевський, Т. Ільїна, В. Карагодін, Е. Помиткін, О. Тимчик та ін.; також досліджується методологія та історія духовно-педагогічної освіти в Україні і закордоном: О. Глузман, В. Кремень, В. Луговий, В. Майборода, Л. Пуховська та ін.; застосування християнської етики як ефективного засобу виховання: В. Жуковський, І. Кушак, М. Мельничук, Т. Саннікова та ін., та виявили важливість таких питань як духовність, моральність, християнська етика і других питань духовно-морального виховання молоді в країні.

Проте, підготовка фахівців християнської етики до духовно-морального виховання молоді шкільного віку, ще не стала предметом активного наукового пошуку. Особливо актуальним залишається розв'язання питань впровадження досягнення змісту духовно-морального виховання молодих українців, формування здобувачами освіти світогляду на засадах духовних цінностей.

Людський світ – це світ цінностей, фундаментальний характер для людини. Цінності визначають духовну ситуацію, в якій людство знаходиться на кожному певному етапі своєї еволюції. Ревальвація цінностей змінюють духовні основи людського існування і можуть викликати духовну кризу. Її прояви – бідність, СНІД, корупція, скорочення населення країни. Така безпринципна поведінка властива молоді української держави. Тривожним симптомом є збільшення числа неповнолітніх з девіантною поведінкою, що виявляється в громадських діях (алкоголізм, наркоманія, хуліганство, вандалізм, стали виявлятися жорстокість і агресивність, різко зросла злочинність серед молоді. Питання про рівень поведінки молоді шкільного віку по рівню освіченості, набуває в сучасних умовах організації виховної роботи актуального характеру. Відповідно до

вікової періодизації, прийнятої вчителями та психологами, молодший шкільний вік – це тривалість життя дітей від шести до десяти років. У цей період діти проходять процес адаптації до соціальних умов в цілому і шкільного життя зокрема. У шкільному віці формуються здатність до навчання, соціальна придатність, високий рівень добровільної поведінки. Саме тому період молодшого шкільного віку відіграє важливу роль у формуванні соціально значущої поведінки дітей і корекції в ньому відхилень. Діти шкільного віку все ще демонструють недостатню готовність протидіяти негативним факторам суспільного життя, схильні до впливу і схильні до девіантної поведінки. В.Сухомлинський підкреслював, що є кілька причин появи дітей з відхиленнями в поведінці: несприятлива спадковість, погане здоров'я, складні сімейні відносини, збідніле духовне життя [1]. Істотний вплив на поведінку дитини відіграють педагогічні чинники, що відображають недоліки освітнього процесу і соціальні чинники девіантної поведінки молоді шкільного віку (негативне ставлення батьків і вчителів, авторитарний стиль сімейного виховання та ін.).

Девіант – це людина, яка не дотримується діючих в суспільстві норм поведінки і порушує ці норми. Нормативні вимоги до особистості і її поведінки є фіксованими і знаходять вираження у вербальних (законах, інструкціях, правилах, стандартах, вимогах, кодексах) і невербальних (символічна атрибутика) форма.

В західних регіонах з 1992 року, а сьогодні по всій території України викладаються предмети духовно-морального спрямування: («Основи християнської етики», «Християнська етика в українській культурі», «Етика: духовні засади», «Культура добросусідства», «Світові релігії і культури світу», «Етика і психологія сімейного життя», «Етика: духовні засади», «Християнська етика», «Розмаїття релігій і культур світу», «Морально-етичне виховання», «Основи християнської моралі», «Дорога добра», «Дорога милосердя», «Дорога доброчинності», «Дорога мудрості», «Основи християнської культури», «Основи православної етики», «Основи православної культури», «Біблійна історія та християнська етика», «Історія релігій», «Історія релігій світу і духовна культура», «Традиція єврейського народу», «Основи православної культури Криму», «Основи ісламської культури Криму» та ін.), ефективність цих предметів виявили соціологічні дослідження.

Культурні та соціокультурні підходи, в свою чергу, мають на меті, з одного боку, сприймати молодих людей як спадкоємців і носіїв вітчизняної і світової культури, мати глибокі християнські корені, а з іншого – готувати молодих людей до життя в сім'ї, в сучасному суспільстві, що характерно як для зміцнення української національної ідентичності, так і для розширення процесів глобалізації.

Дитина не народжується моральною чи аморальною, її подальший розвиток залежить від середовища, в якому вона живе, спілкується, пізнає світ, здобуває освіту. Сьогодні є необхідність морального і духовного виховання молоді шкільного віку на основі національних традицій, прищеплюючи майбутнім громадянам України ідеали добра і краси, гідності і милосердя, справедливості,

співчуття що є основою для зростання духовності людини і його ціннісних пріоритетів.

Які духовно-моральні цінності слід виховувати у дітей? З усього різномаїття словникового і авторського визначень категорії «цінність» ми вважаємо за необхідне виділити наступне: на думку О. Сухомлинської, *цінність* – це освіта, заснована на почуттях людей, націлених на ідеал, до чого людина прагне. Цінності означають позитивну або негативну значимість будь-якого об'єкта, нормативну, оціночну сторону явищ. З педагогічної точки зору *духовність* – це певний тип ставлення людини до природи, суспільства, інших людей, до себе; індивідуальне вираження людини в системі його мотивів життя; необхідність знати світ, самого себе, сенс і мету свого життя, необхідність діяти для інших.

Висновки. Людина з педагогічних позицій є духовною істотою, якщо її цікавлять життєві цінності, якщо вона здатна розрізняти добро і зло, створювати світ цінностей і орієнтуватися на них. Людина, як духовна істота, ця ідея була закріплена в сучасній освіті, і спонукала вчителів змінити стратегію виховної роботи з дітьми: від акценту на розвиток розумових здібностей і навичок до нової парадигми, яка підкреслює духовний розвиток дитини, звичайно, не тільки в розумовій сфері, а в єдності з нею. *Духовність* – це, перш за все, творча спрямованість особистості, натхнення, енергія людини. *Моральні цінності* – це певний рівень гуманності і людяності, який визначає товариство. Знаючи моральні цінності, їм легко слідувати, головне, хотіти. Людина, яка розуміє, що сам в світі не виживе, а самотнє життя не гарна річ, не створюватиме конфліктів на порожньому місці. Це означає, що вона слідує деяким встановленим правилам, живе так, щоб не обмежувати свої права, але і не заважати іншим. Моральна поведінка це і є духовність.

ПРОХОРОВ Віктор,
здобувач вищої освіти
ОПП «Християнська педагогіка»
кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Українська національна ідея щораз глибше проникає в систему освіти й виховання учнівської та студентської молоді, стає тією рушійною силою, яка веде людину до національного особистісного самоствердження й самозбереження через усвідомлення себе як представника й носія культури, ментальності передусім конкретного народу і водночас як людини всесвіту. Нею мають бути проникнуті освітні програми, підручники й посібники і навіть методичні системи, оскільки вони є важливими складовими формування менталітету й неповторності

особистості учнівської молоді.

Відтак, найважливішою умовою сталого суспільства є наявність і збереження системи культурних та духовних цінностей, що складають ціннісний сенс людського буття. Саме педагог забезпечує у суспільстві відтворення та трансляцію духовних цінностей, здійснює духовний зв'язок поколінь і духовного досвіду людства. Сукупність духовних цінностей складає культурний код народу. І саме педагог-вихователь спільно з батьками має здійснювати духовне виховання молодого покоління.

Наукову розробку сутності загальнолюдських і національних цінностей, духовної культури особистості, її зв'язків з різними видами людської діяльності здійснили такі вчені: М. Бахтін, М. Бердяєв, В. Соловйов, В. Розанов, Е. Жильсон, Е. Кассирер, Д. Тичин, Х. Ортега-і-Гассет, П. Тейяр де Шарден, С. Франк та ін.

Методологічні засади виховання духовних цінностей у здобувачів закладів вищої освіти обґрунтовано у наукових роботах В. Зінченко, М. Євтуха, В. Кременя, Б. Лихачова, С. Максименко, М. Нікандрова, В. Пономарьов, Д. Чернилевського та інших. Проблему виховання духовних цінностей у студентської молоді глибоко висвітлено у працях О. Олексюк, О. Семашко, Б. Нагорного, Д. Чернилевського, В. Яковенко та інші. Окремі аспекти проблеми особистості, її духовних цінностей були розглянуті у дослідженнях В. Долженко, Ю. Захарчишиної, Д. Балдинюк, Г. Гуменюк, О. Зубарева, В. Калініна, Л. Маслак, Л. Міхальцова, В. Слінчук, Г. Хруслова та ін. На думку вчених, духовна діяльність має два аспекти: виробництво духовних цінностей та духовно-практична діяльність – набуття соціального досвіду, накопичених людством духовних цінностей у процесі культурного розвитку людей.

Оволодіння духовними цінностями є еволюційний процес розвитку ціннісних орієнтацій, духовних потреб і духовних почуттів. Науковці розглядають цінності як властивості того чи іншого предмету, явища задовольняти потреби, інтереси, бажання людей, а також відношення суб'єкта до предметів і явищ реальності, яке характеризується ціннісними орієнтаціями, соціальними настановами та якостями особистості. Перед педагогами постає завдання етичної освіти вихованців та забезпечення духовно-етичної безпеки молоді.

Філософський аналіз категорії «*цінність*» дозволив виокремити особливості її тлумачення. У філософських працях українських філософів розглядається взаємозв'язок особистісного і соборного начал людини; наголошується на важливості таких якостей, як честь і слава. До найвищих цінностей людини відносять: любов, милосердя, терпимість, боротьбу добра зі злом. У концепціях «серця» Г. Сковороди, П. Юркевича розкривається етико-естетичний погляд на світ, простежується процес духовно-моральної діяльності людини. Актуальними постають погляди І. Франка щодо чинників загальнолюдського прогресу (вільна праця, свобода, як найвищий ідеал, найвища цінність – людина). Просвітитель визначає основні завдання становлення української нації, яка має бути нерозривно пов'язана зі всезагальним, не втрачаючи свого національного.

Таким чином, у освітньому процесі величезну роль грає сама особистість

педагога. Видатний педагог К. Ушинський писав, що вплив особистості вихователя на молоду душу складає ту виховну силу, яку не можна замінити ні підручниками, ні системою покарань і заохочень. В етичному вихованні педагог озброює вихованців не тільки знаннями; він впливає на них своєю поведінкою, всією своєю зовнішністю. Щирість, чуйність, доброта, ввічливість, чесність, справедливість – обов'язкові професійні якості вчителя.

У статті М.Пирогова полемізувалися питання суспільного значення духовно-морального виховання, духовних констант. Він рішуче виступив на захист загальнолюдського ідеалу виховання і намагався дати йому філософське обґрунтування. Основою духовно-морального виховання просвітник визначив християнське одкровення, предмет такого виховання – самопізнання, твердість у боротьбі інстинктів і свідомої волі. Глибоким гуманізмом проникнуті твердження педагога, який наголошував, що така боротьба передбачає присутність духу, усвідомлення внутрішньої сили, віру в одкровення і самопізнання: «Боріться без ворожнечі. Любіть те, з чим ви боретеся, майте прихильність до того, що ви прагнете перемогти». Система освіти, виконуючи найважливіше соціальне замовлення, має бути спрямована на виховання загальної культури особистості, широкої наукової ерудиції і гуманістичних якостей і, насамперед, на формування – любові до людини.

Отже, аксіологічний та культурологічний підходи постають як визначальні сучасної концепції освіти, згідно якої професійно підготовлений педагог має виступати продуктом культури нації, людства. Відтак, дисципліни гуманітарного циклу, зокрема педагогічні дисципліни слід розглядати як складову духовної культури суспільства. Останнє, на думку В. Долженка, сприяє адаптації виховання й освіти до конкретного культурного середовища, а також дає можливість реалізувати у професійно-педагогічній підготовці вчителя культурних досягнень рідного краю, країни, всього світу, і в цілому національних і загальнолюдських цінностей.

На основі аналізу наукових джерел сукупність духовних цінностей можна класифікувати в соціологічному плані за видами духовної діяльності, або в гносеологічному аспекті за формами суспільної свідомості: цінності знання, моральні цінності, естетичні тощо. У цих класифікаціях, за С. Анісімовим, акцентується увага на об'єкти ціннісного відношення, які включені до того чи іншого виду матеріальної або духовної людської діяльності. Тому у підготовці майбутніх педагогів до духовно-морального виховання учнівської молоді, особливу увагу ми приділяємо мотивації професійної діяльності та міжособистісним відносинам.

Дослідження дозволило виявити, що серед показників мотивації вибору професії у майбутніх педагогів: престижність вищої освіти, велика відпустка тощо. Зазначимо нерівномірний характер прояву інтересу до обраної професії, який нерідко втрачається після педагогічної практики. Також виявлено чинники, що впливають на формування загальнолюдських та національних цінностей у майбутніх педагогів. Серед них: родина, засоби масової інформації, спілкування з

одногорупниками, самоосвіта, навчальні дисципліни, спілкування з викладачами, художня література, мистецтво, участь у суспільному житті.

У процесі дослідження виявлено основні педагогічні умови щодо формування цінностей у майбутніх педагогів у процесі освітньої діяльності. До них віднесено: орієнтацію змісту освіти на загальнолюдські та національні цінності; організацію освітньої діяльності як процес творчої взаємодії викладачів і здобувачів; здійснення комплексного впливу всіх компонентів педагогічного процесу на свідомість, почуття, поведінку здобувачів; надання освітньому процесу педагогічної спрямованості; використання комплексу сучасних методів навчання й виховання; створення розвивального освітньо-виховного середовища для розвитку індивідуально-творчих здібностей майбутніх педагогів, їх самовиховання й саморозвитку; активізацію навчально-пізнавальної діяльності здобувачів з опорою на їхній особистісний потенціал; розробку навчально-методичного забезпечення педагогічного процесу.

Педагогічна підготовка майбутніх педагогів щодо формування духовно-моральних цінностей має спиратися на такі наукові підходи як гуманістичний, особистісно орієнтований, системний, культурологічний, аксіологічний, професіографічний, діяльнісний, соціокультурний, акмеологічний, інтегративний та відповідні принципи: науковості, систематичності, цілеспрямованості, послідовності, безперервного вдосконалення, емоційності, індивідуального підходу тощо.

Методика підготовки майбутніх педагогів до духовно-морального виховання учнівської молоді передбачає в собі як традиційні форми освітньої діяльності, наповнені відповідним морально-етичним й аксіологічним змістом, так і специфічні: ділові й рольові ігри, дискусії, мікрОВикладання, аналіз педагогічних ситуацій, міні-конференції, творчі проблемні завдання, позааудиторні виховні заходи. Форми роботи передбачають максимальне включення здобувачів вищої освіти до видів робіт, опосередкованих змістом особистісно й соціально значущої спільної діяльності, що позитивно впливало на самореалізацію внутрішньої сутності майбутнього фахівця.

Такий підхід передбачає: розуміння майбутніми педагогами сутності й змісту духовно-моральних цінностей; бажання активно проявляти себе в освітній та суспільній діяльності, прагнення до самореалізації й виявлення своїх потенційних можливостей, спрямованість діяльності здобувачів на змістове й структурне збагачення морально-практичного досвіду в самореалізації своєї особистості. Отже, виховання на основі цінностей – це пріоритетний шлях формування особистості майбутнього педагога, його духовного світу, моралі й культури.

Література

1. Гершунский Б.С. Концепция самореализации личности в системе обоснования ценностей и целей образования. Педагогика. Москва, 2003. С. 3-9.
2. Долженко В.А. Культурологические основы педагогического знания. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика: зб. наук. пр.* / ред. Г.П.

Шевченко. В.І (7). Луганськ: Вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля, 2005. С.28-44.

3. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. посіб. Київ: МАУП, 2000. 312 с.

4. Українська педагогіка в персоналіях: У двох книгах / за ред. О.В.Сухомлинської: навч. посібник. Київ: Либідь, 2005. Книга 1. 622 с.

5. Чернілевський Д.В. Духовна культура особистості: навч. посібник: вид. 2-ге. Вінниця: АМСКП, 2010. 460 с.

ПРОХОРОВА Олена,
здобувачка вищої освіти
ОПП «Християнська педагогіка»
кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО

ФОРМУВАННЯ СІМЕЙНИХ ЦІННОСТЕЙ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ НА ХРИСТІЯНСЬКИХ ЗАСАДАХ

З точки зору світоглядних орієнтацій Україна обрала європейський вектор розвитку, водночас інститут сім'ї в Україні як і в європейському суспільстві, зазнає найбільших трансформаційних змін. Доказом цього є бурхливі події в деяких країнах Європи, що спричинилися суспільними дискусіями навколо одностатевих шлюбів, правом на усиновлення дітей у цих шлюбах тощо. Водночас спостерігаються тенденції руйнування традиційних сімейних цінностей, особливо у всіх розвинених країнах західної цивілізації. Чинниками цього є, насамперед, свобода сексуальних стосунків, пропаганда егоїстичного та споживацького способу життя, небажання все більшої кількості людей вступати в шлюб.

Україна – на першому місці в Європі за кількістю розлучень. За статистикою, 62% розлучень відбувається в молодих сім'ях – пік припадає на період від 3-х місяців до 1,5 року сімейного життя. Адже молоді люди стикаються з тим, що реальне життя далеке від рожевих мрій, які вони плекали. Основною причиною розлучення в Україні по статистиці називають алкоголізм, вимушену розлуку та нестатки. Підсумовуючи всі ці фактори можна зазначити, що головна причина розпаду сімей – у неготовності людей будувати стосунки та нерозумінні як це робити.

Високий рівень розлучень, тенденція консенсуального співжиття роблять актуальним пошук шляхів стабілізації сім'ї та відповідального підходу до її утворення. Молодих людей неможливо вважати підготовленими до шлюбу, якщо в них не сформовані чіткі уявлення про те, для чого вони одружуються, чого чекають від майбутньої сім'ї, на яких цінностях хотіли б побудувати сімейні відносини, та які обов'язки покладає на шлюб.

Сучасне студентство знаходиться під впливом секулярних тенденцій у суспільстві. Зло не тільки примножилося, але придбало нові форми. Безчестя, нахабна поведінка, невдячність, жорстокість, безвідповідальність – проблеми, від яких страждає людина у третьому тисячолітті. У цій системі немає Бога, а є тільки егоїзм, цинізм, самовихваляння зі впертими амбіціями та єдиною метою – збагатитися. Атеїзм у серцях породив атеїзм у розумі, якій привів до страшного результату – відсутності страху Божого, себто глибокої кризи духовності людства.

Як слушно зауважує. А. Буковинський, «негативні суспільні явища, зокрема інфляція, соціальна й політична нестабільність, відсутність правових гарантій, невизначеність майбутнього, і навіть, сама ситуація соціальних змін посилюють соціальну дезадаптацію людей. Через це ієрархія загальнолюдських цінностей в індивідуальній свідомості істотно змінилася». Руйнація духовних цінностей чітко прослідковується також серед здобувачів вищої освіти. Їм не знайомі біблійні настанови, які є першоосновами будь-якого успіху. Побудова громадянського суспільства неможлива без духовно-морального відродження нації.

Проблема підготовки молоді до подружнього життя досліджувалась у роботах І. Волги, Т. Говорун, Т. Демидова, А. Шмельова та ін. В них висвітлювались проблеми сучасної сім'ї, питання про формування сімейно-шлюбних відносин, топології функцій сім'ї. Психологічні основи формування духовно-моральних цінностей студентської молоді розкриваються у працях І. Бежа, М. Боришевського, С. Бубнова, О. Власенко, П. Ігнатенко, В. Москальця. На основі християнських цінностей дану проблему розглядають М. Антоненко, П. Полущук, Дж. Мак-Дауел, Г. Чепмен, Дж. Таунсенд та ін.

Студентська молодь здатна створити щасливу родину і розвинуту державу тільки на основі отримання міцних духовних знань.

Сьогодні у вищій освіті України відбуваються кардинальні зміни. На жаль, надаючи освітянські послуги в умовах ринкової економіки, виховання молоді відходить на другий план. Але головний орієнтир цього процесу – визначення життєвих пріоритетів на основі накопичення у свідомості та поведінці моральних і духовних якостей. Людина створює зовнішній світ відповідно до своїх внутрішніх уявлень і мрій. Нинішній час дає змогу спостерігати зміни у світових цінностях, а саме цінність фізичної праці поступається перед працею інтелектуальною. Зростання кількості психічних захворювань у світі пов'язане з неможливістю задовольнити потреби людини у спілкуванні та любові. Ці потреби намагаються задовольнити засоби масової інформації, однак і вони не можуть розв'язати проблему самотності як результат відсутності справжніх духовних орієнтирів. Сучасне людство перебуває у системі інформаційних впливів, унаслідок чого формуються його різновекторні настрої, уподобання, цінності.

Взагалі цінність – це поняття, яке вказує на людську, соціальну і культурну значимість певних явищ і предметів діяльності.

Цінність є особливим типом світоглядної орієнтації людини, уявленнями, які склалися в тій чи іншій культурі про ідеал, моральність, добро, красу. Будь-які події та явища в природі, суспільстві, житті індивіда сприймаються ним не лише

за допомогою науково обґрунтованих теорій, а й пропускаються через призму власного ставлення до них. Цінності співвідносяться зі світоглядом як частина і ціле. Компонента цінностей людини є одна з світоглядних форм спрямованості особистості.

Зауважимо, що питаннями сутності, змісту, класифікацій загальнолюдських цінностей займалися багато науковців, методистів, педагогів-практиків. Так, А. Буковинський констатує, що «частина цінностей не інтеріорізована поколінням, яке піросло за часи незалежної України, і, відповідно, не стала невід'ємною складовою їхнього світогляду та не регламентує їхню поведінку». Глобальні трансформаційні процеси, що відбуваються в усіх сферах життя, обумовлюють необхідність створення нової виховної ідеології, побудованої на християнських цінностях. Ми цілком погоджуємось з думкою науковця.

Першим документальним свідченням про духовні цінності є закон Мойсея, що написав Сам Бог на кам'яних скрижалях. Це Божі заповіді. Їх можна розділити на дві сфери. Перша – це духовні цінності, що показують стосунки людини з Творцем. У них життя з Богом є найвищою цінністю. Друга сфера духовних цінностей – це регламент взаємин між людьми.

А. Петровський та М. Ярошевський визначають духовну цінність як специфічну людську якість, що характеризує мотивацію та сенс поведінки особистості, виявляє собою позицію ціннісної свідомості, характерну для всіх її форм — моральної, політичної, релігійної, естетичної, художньої, але особливо суттєву в сфері моральних відносин.

На наше переконання, одним із головних завдань закладів вищої освіти є підготовка молоді до сімейного життя, формування відповідального ставлення до батьківства, яка полягає у:

- формуванні моральних якостей та цінностей, усвідомлення моральних основ шлюбно-сімейних відносин, почуття відповідальності молоді людини за кожний свій вчинок;
- формуванні у студентів установок на здоровий спосіб життя та збереження репродуктивного здоров'я;
- формування у студентської молоді відповідальності за дітей та усвідомлення великого значення ролі батьків у житті дитини;
- вихованні високоморальних уявлень про дружбу і кохання, про честь та гідність у міжстатевих стосунках;
- формуванні моральних якостей, необхідних для спільного життя чоловіка та дружини, батька та матері;
- озброєнні знаннями про особливості психології міжособистісних відносин молоді, психологічні основи шлюбу та сімейного життя;
- економічному вихованні молоді, ознайомленні з основами ведення домашнього господарства та розподілу сімейного бюджету;
- озброєнні системою юридично-правових знань, які стосуються становлення та розвитку сім'ї, ознайомлення з обов'язками подружжя по

відношенню один до одного, до дітей, до суспільства, формування правової культури сімейних відносин серед молоді.

У процесі проведеного дослідження засобами аналізу тематичного анкетування, проведення відповідних занять, бесід, введення спецкурсу «Підготовка студентів до подружнього життя на основі християнських цінностей» у студентів змінилося розуміння поняття «сімейні стосунки». Більшість із них зрозуміли, що сімейні стосунки – це жертовність, вірність, взаєморозуміння. 85% студентів зацікавилися отриманою інформацією та результатами тестування. 65% студентів вирішили втілювати в життя отриману інформацію.

Після засвоєння основних тем спецкурсу більшість студентів отримали для себе нову і надзвичайно важливу інформацію, вважають її досить корисною, та відмічають новизну. 75% студентів вважають дані теми актуальними. Методичні рекомендації та поради педагогів щодо формування християнських сімейних цінностей студентів педагогічного університету допоможуть їм краще «заглибитися в себе», зрозуміти усі потаємні куточки своєї душі, віднайти спільну мову з майбутнім чоловіком і сформувати міцну щасливу родину, спираючись на християнські сімейні цінності.

Література

1. Антонець М. О. Християнські принципи виховання: азбука використання. *Психологія і суспільство*. 2012. № 3. С. 113-118.
2. Артерчук Т. Портрет українського підлітка мовою цифр. *Слово вчителю*. 2015. №1. С. 24-27.
3. Бех І. Д. Виховання особистості: Сходження до духовності. Київ: Либідь. 2006. 272 с.
4. Біблія або книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. Українське біблійне товариство. 2002. 1296 с.
5. Гудинг Д., Дж.Леннокс. Человек и его мировоззрение: в поисках истины и реальности/ перевод с англ. Н.А.Жукалюка. Львов : МБФ, 2010. Т.3. 520 с.
6. Чепмен Г. Брачный завет. / пер. с англ. СПб.: Библейский взгляд, 2006. 272 с.

ПУЙДА Богдан,
здобувач вищої освіти
ОПП «Християнська педагогіка»
кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО

ДУХОВНІСТЬ ТА ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

Духовність – це стрижень, фундамент внутрішнього світу людини. У філософії та психології склалися різні розуміння духовності: як релігійності, розвитку інтелігентності і добропорядності. Духовному світові особистості, що формується, надавав великого значення В. А. Сухомлинський. Він розглядав формування духовного світу людини в тісному зв'язку як із його розумовим, так і з моральним та естетичним розвитком. Видатний педагог писав: "Сфера духовного життя людини – це розвиток, формування і задоволення його моральності, інтелектуальних і естетичних запитів й інтересів у процесі активної діяльності.

Проте, говорячи сьогодні про наше суспільство і цінності, то слід сказати, що воно переживає моральну кризу, спричинену передусім втратою християнських цінностей, орієнтацію на індивідуалізм, прагматизм і споживацтво в особистому і суспільному житті.

Духовний вакуум охопив систему освіти і виховання. Втрачено основи християнського світогляду, внаслідок чого неможливе формування підвалин об'єднуючої національної ідеї; у змісті освіти спостерігається світоглядний хаос, орієнтація на бездуховний інтелектуалізм. Все це негативно позначається на духовному і фізичному здоров'ї особистості, у дитини втрачається сенс життя, впевненість у власному майбутньому і майбутньому своєї країни.

Розповсюджуються такі негативні явища у дитячому і молодіжному середовищі, як алкоголізм, наркоманія, токсикоманія, суїцид, злочинність і бродяжництво. На розвиток дитини негативно впливають продукція секс-індустрії, засоби масової інформації, особливо телебачення. Державна політика спрямована не на створення і підтримку молодого сім'ї, а на стимуляцію позашлюбного життя через пропаганду статевої знань і розповсюдження засобів контрацепції.

Саме тому гостро стоїть завдання створити концепцію національного виховання. А для цього необхідно звернутися до духовно-освітньої спадщини нашого народу. Тому проблема духовного виховання підростаючого покоління сьогодні відноситься до ряду глобальних. Вона усвідомлюється багатьма країнами, народами. Однак, ця проблема вирішена недостатньо і полягає в тому, що в державі і суспільстві немає погодженості в оцінці основних цінностей на яких можна і потрібно виховувати молодь. А духовне відродження української нації неможливе без змін у всіх сферах життя: в економіці, культурі й у свідомості. Тому проблему пожвавлення національної свідомості нинішнього покоління українців і формування такої свідомості в нового покоління можна назвати і морально-етичною, і психолого-педагогічною, і суспільно-політичною. Її правильне рішення може стати для України досягненням.

Християнське вчення про духовність людини Кризовий стан нинішнього людського суспільства розглядається в сучасному богослів'ї як стан духовної деградації, яка взагалі притаманна всьому людському роду. Ігнорування духовного фактору в суспільному житті, вважають богослови, є основним джерелом глибокого загострення суспільних суперечностей. Бездуховність - це джерело всіх бід в

особистому, сімейному і суспільному житті. Тому й звучать сьогодні з проповіді із закликами до морального і духовного відродження людини, з повчаннями того як розібратися в своїй душі.

Враховуючи природну потребу людей усвідомити своє місце і роль у світі, християнські проповідники зосереджують основну увагу на обґрунтуванні викладені християнської системи поглядів про людину, її сутність, природу, шляхи і джерела вдосконалення, сенс і мету її існування. Головне завдання їх виступів - це формування "цільного образу християнина", який міг би служити "істинно" життєвим керівництвом для наших сучасників, а також засобом донесення до свідомості кожного слухача ідеї про виняткову значимість християнства для сучасної людини.

Із вище сказаного можемо зробити висновок, що проповідники обстоюють ідею первинності духовного життя людини над її матеріальним життям і оцінюють людину насамперед за все як духовну істоту. В умовах, коли духовний розвиток людини займає центральне місце серед проблем сучасного суспільства, заяви служителів церкви про необхідність випереджаючого розвитку духовної культури людини зустрічають не тільки розуміння, а й гарячу підтримку в суспільстві. Ідея духовного розвитку людини стала тією ланкою, яка зв'язує сьогодні всю систему релігійних поглядів з суспільною свідомістю. Подаючи релігійне вчення через призму цієї ідеї, сучасна церква прагне знайти в особі суспільства вірного прихильника і захисника своїх інтересів.

Зрештою богослови приходять до висновку, що джерелом всяких бід в особистому, сімейному і суспільному житті є бездуховність. Істотний момент християнської антропології становить вчення про гріхопадіння. Як бачимо, богослів'я сьогодні прагне звернути увагу на тих аспектах природи людини, які спонукають їх підпорядковувати своє життя завданням боротьби з гріхом і досягненню надприродного спасіння. Із загального змісту богословських тверджень слідує висновок, що головним джерелом прогресивного розвитку людства є не матеріальна перебудова життя, а звільнення від гріха, духовно-матеріальне переродження людини. Богослови намагаються переконати людей в тому, що ніякі "матеріальні" перетворення не вирішать глибинних, істотних проблем людського існування, бо ж вирішення насущних питань суспільного і особистого буття людини знаходяться в прямій залежності від її духовної деформації.

Через молитву людина спілкується з Богом і переживає радість від цього спілкування. Починається внутрішнє просвітлення розуму вірою і пізнанням божественних істин.

Духовне життя неможливе без християнської моральності, тобто без виконання заповідей Євангелії, бо ж життя за ними, як вважає церква, з'єднує християнина з Богом. Сьогодні, коли велика роль в суспільстві надається стану моральності в новій системі її орієнтацій, а також коли нова політична влада прагне утвердити значення духовно-моральних цінностей в житті особи і суспільства, сучасні богослови називають все це благоприємним процесом, в

якому віруючі можуть знайти співзвучність з своїми євангельськими ідеалами, а в такий спосіб і сприяти зміцненню духовних засад нашого народу.

Духовний розвиток та його значення у процесі соціалізації людини

Становлення духовності – це вища мета кожної особистості, адже в міцному ґрунті духовності зростає і особистість людини. Ми живемо в сучасному світі, де відбувається прискорений розвиток науки і техніки. На цьому фоні особливо непривабливим, дивним і навіть страшаючим здається стан духовності людини, стан моральних стосунків у сучасному суспільстві, відчуженість, грубість, невміння, небажання зрозуміти іншого, проявити повагу, толерантність, співчутливість, милосердя, справедливість – незаперечні докази дефіциту моральності, гуманності, який, на жаль, все частіше проявляється у поведінці дітей, підлітків, молодих людей і вже збагачених життєвим досвідом старших осіб. Такі риси як озлобленість, егоїзм, цинізм, жорстокість, зневага до іншого і брак почуття власної гідності роз'їдають людські стосунки, руйнують їх, заводячи у безвихідь вирішення найважливіших питань індивідуального і суспільного життя. Все це – результат недооцінки протягом багатьох років ролі моральних "задач", начал, невизнання першочерговості духовних, національних та загальнолюдських цінностей у вихованні підростаючої особистості.

Взаємообумовлений розвиток моральності особи та її духовності

Загальноновизнано, що духовність і моральність – це головне, що складає фундамент людини як особистості. В ній - запорука гармонійного розвитку всіх потенційних можливостей особистості, запорука того, що плоди її діяльності дійсно слугуватимуть в ім'я людини як вищої цінності. Повноцінно духовно-розвинута людина не тільки усвідомлює велич Творця, але й здатна любити інших, творити добро, милуватися красою, поважати старших, бути ввічливою, знати ціну життя і завжди прагне ще більш духовно збагатити себе.

Значення Біблії у формуванні високодуховної особистості

Проте, часто життя ставить ряд випробувань, які дуже складно подолати, особливо у молодому, юначому віці. Це період поривів і наснаги, ризику і необдуманості. У цей час людина здатна на все, і дуже часто вдається до вчинків, які стають фатальними. Таким чином, молода людина губить сама себе. Для того, щоб попередити такий хід подій, ми повинні бути духовно-здоровими. Саме духовність, що в своїй основі несе Добро та Любов, є одним з найефективніших засобів попередження негативної поведінки неповнолітніх. "Дивіться, яку велику любов дарував наш Отець, щоб ми дітьми Божими звалися. Ми і є ними" (1 Послання Івана 3,1). Таким званням наділена кожна людина від початку життя, проте для того, щоб дитина могла свідомо розвивати свій контакт з Господом, їй потрібен провідник у надприродну дійсність. Це є обов'язком усіх християн із її оточення і передусім – батьків. Дуже важливо навчати дітей вірим в Бога з дуже раннього віку – коли дитина ще не ходить до школи, навіть до садочку. Перші знання про Бога діти отримують від батьків. Від них дитина довідується про існування Господа і про те, ким Він є. Якщо тема віри в Бога є частою темою домашніх розмов, дитина швидко переконується в їх важливості. Якщо про це не

говорити або згадувати дуже рідко, – після матеріальних справ, проблем харчування, телевізійних передач – дитина звикне до думки, що вони несуттєві, або буде вважати, що Божі справи – це щось по-справжньому святкове, проте в щоденному житті великої ролі не відіграє.

Маленькі діти поглинають інформацію надзвичайно інтенсивно, а знання про Бога сприймають охоче та з розумінням. Такі знання можна передавати їм при різних нагодах (на прогулянці, під час їди, перед сном) у доступній, відповідній віковій дитини формі, проте без уживання здрібнілих висловів, які можуть призвести до переконання, що Божі справи – це щось дитяче і призначене тільки для дітей. Діти дуже тонко відчують таїнство, тому про таїнства віри можна розповісти їм у дуже ранньому віці, зазначивши, що цього не можуть зрозуміти і дорослі. Дитина з пробудженим інтересом до релігії ставить дуже складні запитання, що може спонукати нас до власного розвитку. Якщо ж мова йде про проблеми, які проходять через усе життя (наприклад хвороба в родині), можна пояснити, що в цих труднощах та терпіннях, хоч нам і незрозумілі їх причини, ми довіряємось Господу і лише в Ньому шукаємо розради.

Сформований у ранньому віці образ Бога несемо через усе життя. Не відчувши любові в перші роки життя, дитині важко сформувати для себе правильне уявлення про Бога як про Отця, до якого завжди звертаються з цілковитою довірою. Якщо діти не довіряють батькам і не можуть на них розраховувати, вони не знаходять у своїй сім'ї безпеки, отже, не мають взірця, на якому навчають ставлення до Господа.

Розвиток духовності підростаючого покоління

Якщо глобально підходити до вирішення сучасних проблем, то слід наголосити, що найбільша криза сучасного суспільства зумовлена тим, що люди не знають, для чого вони живуть, який сенс прихований в історії їхнього життя і взагалі в існуванні людства. Злободенні питання поглинають нашу увагу і час. Життя людини може втратити сенс. На першому місці, коли раніше ставились мораль, духовність, ставлять матеріальне благополуччя. Змінюються цінності у сучасному світі, людина стає залежною від того світу, в якому вона перебуває. А саме: від грошей, пристрасті, влади. Через свою зарозумілість, самовпевненість, людина спочатку заховалася, відвернулася, а потім відійшла від Бога і таким чином перетворилася із сина Божого в просто Боже творіння. Людина не бажає бути зобов'язаною комусь іншому. Вона знаходить засоби, які покращують її життя. Вона створює собі комфорт, вирішує проблему самотності через інформаційну мережу, телефон, комп'ютери. Цей фактор впливає на природу людини, бо змінює людську ментальність. Набутий рефлекс робить її неспокійною, забіганою, нервовою. За короткий проміжок часу бажає досягнути якнайбільше. Сьогодні ми є свідками того, як за кілька секунд людина отримує потік інформації, калейдоскоп вражень. Думки, що швидко виникають, так само раптово зникають. Ми навіть не встигаємо до кінця все осмислити: нам бракує часу, спокою, терпеливості, уважності. Сучасна молодь не живе згідно з природним режимом й у природному середовищі. Сьогодні людині пропонується

усе готове лише встигай цим скористатися. Людина автоматично стає рабом і забуває про ту мораль, про ту духовність, яка є основою її буття. Тому і слід застановитися над важливим запитанням: "Для чого я живу на землі, яке моє призначення?" Як знаємо у філософських теоріях людський розум дає різні відповіді. Але остаточну істину відкриває людині Господь Бог через Святе Письмо. Щоб розв'язати сьогоденні молодіжні проблеми, не достатньо раціонального підходу. Для того, щоб їх вирішити, потрібно розширити кругозір, сприйняти тому, чому навчає Біблія, застановитися над засадами християнства. Людина повинна вірити, щоб навчитися довіряти Богові. Без віри в Бога людина не встановить нормальні взаємини з іншими і не досягне справжнього успіху та щастя.

Література

1. Винницький О. Церква і духовне буття / Духовні скарби українського народу в житті молоді. – Тернопіль: МП "Чумацький шлях", 1994. – С.62-64.
2. Дудар Н. Релігійність молоді // Людина і світ. – 1999. – №9. – С.42-44.
3. Кочан Н. Відокремлення школи від церкви в координатах відкритого суспільства // Людина і світ. – №9. – с.41.
4. Винницький О. Церква і духовне буття / Духовні скарби українського народу в житті молоді. – Тернопіль: МП "Чумацький шлях", 1994. – с.62-64.
5. Мельник П., Лановенко І. Психологічні механізми девіантної поведінки // Право України.-2000.- №4.- С.90-93.
6. Биченко А. Проблема релігійного навчання та виховання дітей і молоді в Україні очима дітей / А. Биченко, М. Міщенко // Національна безпека і оборона. – 2005. – № 8. – С. 3-4.
7. Вишневський О. Сучасне українське виховання: Педагогічні нариси / О. Вишневський. – Львів: Львівський обласний науково-методичний інститут освіти; Львівське обласне педагогічне товариство ім. Г. Ващенка, 1996. – 238с.
8. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / О. Вишневський. – Дрогобич: Коло, 2006. – 326 с.
9. Закович М. Релігійна освіта в Україні: стан і перспективи / М. Закович // Вісник інституту у розвитку дитини. Серія : Філософія. Педагогіка. Психологія: Збірник наукових праць / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 6. – С. 21-28.

РОГОЖИН Владислав,
здобувач вищої освіти
ОПП «Християнська педагогіка»
кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ЧОЛОВІКІВ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

У контексті гуманізації сучасного суспільства, перед нами гостро встає питання сім'ї та сімейних цінностей, адже кожна людина виховується перш за все в колі своєї родини. Роль батька і матері є вирішальною, якщо ми говоримо про формування цілісної особистості, яка в свою чергу, буде спроможна створити свою власну сім'ю, виховати дітей та бути відповідальним громадянином своєї країни.

На сьогодні в Україні ми маємо законодавчу базу, яка передбачає рівноправність всіх громадян незалежно від статі. Стаття 24 Конституції України проголошує: «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: надання жінкам рівних з чоловіком у громадсько-політичній та культурній діяльності, здобутті освіти, професійній підготовці, праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок; встановлення пільг, створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством, правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам та матерям».

Таким чином, ми бачимо, що становище жінки, яка стала матір'ю, в Україні позбавлено дискримінації та чітко прописано законом. Утім місце та роль чоловіка-батька, у системі сімейних стосунків залишається неясно окресленим. Разом з тим, у ст. 50 Сімейного Кодексу України йдеться про право чоловіка на батьківство. Далі ст. 52 говорить про право дружини та чоловіка на фізичний та духовний розвиток та прояв своїх здібностей. Але на жаль, сьогодні в Україні, ми здебільшого, маємо фізично, або емоційно відсутнього батька, який не використовує своє право на батьківство в повній мірі. Близько 50% дітей в Україні виховується без батька, а само поняття «батьківство чоловіка», «добрий батько», «відповідальний батько» залишається нерозкритим по суті та недостатньо популяризованим в українському суспільстві.

Актуальність проблеми формування готовності чоловіків до відповідального батьківства підтверджується ще й гострим питанням зростання розлучень в Україні та питанням насильства в сім'ї, джерелом якого досить часто є чоловік-батько. Авторитарність, відчуженість від дитини, некомпетентність, малоініціативність – ці негативні якості все ще притаманні українським чоловікам-батькам. Питання зміни погляду на батьківство чоловіка у нашому суспільстві залишається відкритим та дуже гострим. Держава потребує здорової та міцної сім'ї, яка б була фундаментом щасливого суспільства, але це неможливо без відповідального батька, який чітко розуміє сутність свого

батьківства. Саме актуальність і важливість окресленої проблеми обумовили вибір теми: «Формування готовності чоловіків до відповідального батьківства».

Тема відповідального батьківства привертає до себе увагу педагогів, психологів, соціологів та філософів, які висвітлюють різні проблеми, пов'язані із функціонуванням чоловіка-батька як виховника дитини. Зокрема, психологічний аспект батьківського виховання розкривають в своїх роботах Л. Божович, Т. Зелінська, І. Бех, І. Кон, І. Пушкарук, Н. Демчук, Т. Григорова та ін. Соціологічний аспект батьківства розкривають С. Голод, І. Рибалко, А. Харчев, А. Ноур, Л. Амаджін, Т. Гайналь та ін. Гендерне питання в сімейних взаєминах – Н. Лавриненко, С. Оксамитна, Т. Говорун, В. Кравець, В. Бондаровська та ін. Правовий аспект виховання дитини в сім'ї висвітлюється в роботах П. Полянського, І. Васильківської, В. Ватрас та ін. Питання підготовки молоді до сімейного життя висвітлювали О. Олейник, В. Макаров, Н. Гусак, Т. Веретенко, І. Мачуська, Л. Яценко, А. Буковинський та ін. Підготовка школярів та молоді до виконання батьківських та материнських функцій – В. Бойко, О. Лемещенко, В. Кравець, О. Кононко та ін.

Однак до сьогоднішнього дня, питання саме чоловічої сторони батьківства залишається недостатньо розкритим у дослідницькій площині, оскільки більшість наукових робіт, у яких йдеться про виховання дитини в сім'ї, здебільшого стосуються обидвох батьків, або тільки матері. Досліджень, які спрямовані на вивчення педагогічних особливостей для формування готовності чоловіків до відповідального батьківства та навчальних програм в цьому напрямку, є недостатньо.

Фізичне, емоційне та духовне залучення батька в житті дитини – це окремий феномен, який досліджується з початку 20 століття. Питання відповідального батьківства є комплексним, адже воно перебуває на перехресті психології, демографії, соціології та економіки. Сьогодні в українському суспільстві все частіше говорять про наявність кризи чоловічої статі в її демографічному та репродуктивному аспектах, що виявляє кризу чоловічого батьківства, яка визначається втратою моделі доброго, відповідального батька. По статистиці, в Україні більше 50% дітей виховуються в неповних сім'ях і переважна більшість у складі мама і дитина. А це в свою чергу говорить, що більш ніж половина дітей в українському суспільстві не мають взірця того, що означає бути відповідальним батьком та психологічно недоотримують любові та уваги батька. Руденко І.М. у своїй роботі «Вплив розлучення батьків на життєдіяльність дитини молодшого шкільного віку» доводить наступне: *«Встановлено, що більшість молодших школярів (61,67 %) після розлучення проживають з однією дорослою особою у родині (матір'ю), решта – від двох дорослих осіб (родичі за материнською лінією). У складі більшості неповних родин (75 %) відсутні близькі родичі чоловічої статі, які могли б замінювати або виконувати роль батька. Тому такі діти не мають можливості спостерігати статево-рольові взаємодії чоловіка і жінки у сімейних стосунках. Частина молодших школярів із неповних родин підтримують стосунки з батьком (50 %)*

та родичами за батьківською лінією (бабуся, дідусь) (70%). Виявлено, що спілкування молодших школярів з батьком та родичами за батьківською лінією, у більшості випадків, відбувається в атмосфері емоційно-позитивної взаємодії при зацікавленому ставленні дорослих до справ дитини. Проте недосяжність батька у важливі для молодшого школяра моменти повсякденного життя обмежує їх поглиблення. Для більшості обстежених молодших школярів із неповних родин притаманне прагнення до спілкування з батьком». [1].

Ми вважаємо що ситуацію можна змінити на краще, якщо всебічно навчати чоловіків поняттю відповідального батьківства, навчати основам відповідального батьківства майбутніх вчителів та взагалі, популяризувати «чоловіка – доброго тата». З цього боку таке свято як «День батька», яке в Україні з 2019 року відзначають кожну третю неділю червня (указ президента України №274/2019 від 18.05.2019) , є можливістю проголосити про «Доброго батька» на всю країну, та морально підтримати тих чоловіків, які вже включені в процес батьківства. Важливим для нас є і той факт, що при обговорюванні свята «День батька» 18 вересня 2008 року на Першому всеукраїнському громадському форумі, де взяли участь близько 500 учасників від 57 громадських організацій, 23 представники малого та середнього бізнесу, 18 релігійних організацій та об'єднань, 12 представників ЗМІ, було визнано, що для українського суспільства важливо повернутися до моделі «доброго батька», який:

- відповідальний за збереження життя дитини з моменту її зачаття;
- залучений до виховання дітей разом із дружиною;
- забезпечує родину матеріально, зберігаючи час для сім'ї;
- передає морально-духовні цінності нащадкам через особистий приклад. [2]

Також з цього приводу ми звертаємо увагу на унікальне дослідження Національного Центра Батьківства (США) та Міжнародного Центра Батьківства (Україна), яке було розпочато в США в 1987 році та було продовжено в Україні з 1999 по 2006 рік. За цей час було опитано більш ніж 10000 чоловіків-батьків. Було сформульовано більше 600 питань про їх досвід батьківства та їх ідеали в цій області. Результатом цих досліджень стали шість пунктів, які характеризують відповідального батька: участь, послідовність, обізнаність, турбота, батьківська команда, духовна зрілість. Таким чином, було визначено поняття «відповідальний батько». Відповідальний батько – це батько, який приймає активну участь у всіх сферах життя своєї дитини. Який є послідовним у своєму житті та стилі виховання дитини. Він намагається знати свою дитину якомога краще на всіх етапах її зростання. Він турбується про неї, розуміючи не тільки матеріальні потреби дитини, а і емоційні. Відповідальний батько, в процесі виховання дитини, бачить свою дружину, матір своєї дитини, як партнера, а не як конкурента та постійно прагне духовно зростати, намагаючись бути найкращим моральним взірцем для сина або доньки.

Сьогодні в українському суспільстві все частіше говорять про наявність кризи чоловічої статі в її демографічному та репродуктивному аспектах, що виявляє кризу чоловічого батьківства, яка визначається втратою моделі доброго,

відповідального батька. З іншого боку, саме в Україні ми маємо цікавий прецедент, коли чітко визначено хто такий «добрий батько» та «відповідальний батько», але ці поняття треба популяризувати у суспільстві. Також наше суспільство має потребу в освітніх програмах для формування готовності чоловіків до відповідального батьківства, які б викладалися в умовах формальної та неформальної освіти.

Література

1. <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/83>
2. <https://uafathers.com/ua/news>

РОМАН Ольга,
здобувачка вищої освіти
ОПП «Християнська педагогіка»
кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО

УПРАВЛІННЯ ПОЗАШКІЛЬНИМ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ ЯК ОСОБИСТІСНО-РОЗВИВАЛЬНИМ СЕРЕДОВИЩЕМ

Сучасний етап розвитку освітньої галузі передбачає доцільність ефективнішого використання освітньо-виховного потенціалу навчальних закладів, спрямованого на розв'язання проблеми організації вільного часу дітей та учнівської молоді, задоволення їхніх потреб в особистісному розвитку, самореалізації, професійному самовизначенні. Соціальний попит на освіту, якому властиві практична спрямованість і широкі можливості для творчої самореалізації особистості, потребує оптимізації освітньо-виховної роботи в загальноосвітніх, позашкільних, професійно-технічних, вищих навчальних закладах. Реалізація такого завдання можлива за умови дотримання вимог якості освіти, детермінованої сучасними інтеграційними процесами; побудови освітньо-виховного процесу на принципах соціалізації та гуманізації; удосконалення методико-педагогічних засад їхньої діяльності; єдності навчальних, виховних, розвивальних цілей і завдань. Особливу роль у розв'язанні зазначених проблем відіграє позашкільна освіта як соціальний інститут виховання й розвитку дітей та учнівської молоді – невід'ємної частини освітньо-виховного простору, що сприяє формуванню особистості, розкриттю її творчого потенціалу; вихованню соціально значущих якостей і формуванню ціннісних, моральних орієнтирів. Формування єдиного європейського освітнього простору передбачає зміну підходів до завдань навчання, виховання та розвитку підростаючого покоління, здатного до активного реагування на зміни в життєвій діяльності. Освіта в інтересах збалансованого розвитку враховує пов'язані між собою екологічні, економічні та соціальні

проблеми; сприяє зміні поглядів; забезпечує розвиток критичного мислення та використання особистісного потенціалу; розширює можливості для розроблення нових підходів до розв'язання проблем.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні і характеристиці діяльності керівника позашкільного навчального закладу, спрямованій на управління розвитком особистісно-розвивального середовища.

Для досягнення мети дослідження були поставлені наступні **завдання**:

- 1) з'ясувати організаційно-педагогічні основи позашкільної освіти в освітній системі України;
- 2) схарактеризувати педагогічні та управлінські чинники розвитку особистісно-розвивального середовища ПНЗ;
- 3) сформулювати специфіку завдань менеджера ППЗ в управлінні розвитком особистісно-розвивального середовища закладу;
- 4) на прикладі *позашкільного навчального закладу центру дитячої та юнацької творчості Горішньоплавнівської міської ради Полтавської області* проаналізувати роботу з управління позашкільним навчальним закладом як особистісно-розвивальним середовищем.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що: положення і висновки теоретично-експериментального дослідження підтверджені практикою і можуть бути рекомендовані до використання в процесі модернізації управління сучасного позашкільного закладу.

У ході роботи з'ясовано, що питанням управління позашкільним навчальним закладом займалися: В. В. Громовий, Л.І. Даниленко, Г.А. Дмитренко, Л.М. Калініна, Л.М. Карамушка, О.І. Мармаза та ін. У їхніх роботах зазначено, що всього 12% керівників навчальних закладів розробляють стратегічні плани і саме вони отримують якісні показники та результати, також стратегічне планування здійснюється, в основному, на державному рівні. (Міністерством освіти та науки України), щодо діяльності закладів середньої освіти методи даного управління лише починають розроблятися. От чому на сучасному етапі важливий пошук ефективних управлінських стратегій, спрямованих на підвищення якості навчально-виховної роботи в навчальних установах, яка напряму залежить від кваліфікації, професійної компетенції персоналу та керівника навчального закладу. Планування реалізації стратегії полягає в її обґрунтуванні, управлінні нею та оцінці стратегії. Реалізація цих стратегій є актуальною та важливою вимогою в діяльності кожного позашкільного навчального закладу. Для ефективного розвитку інноваційної діяльності власне в *позашкільному навчальному закладі центрі дитячої та юнацької творчості Горішньоплавнівської міської ради Полтавської області*, на наш погляд, найбільш прийнятним є демократичний стиль управління, при якому працівникові надають широкі можливості у прийнятті рішень, у прояві ініціативи з подальшим контролем за виконанням. Також, керівнику треба іноді відзначати свій персонал за гарне виконання роботи, і вдаватися до покарань дуже рідко, слідкувати, щоб співвідношення заохочень і покарань було на користь першого.

Керівнику позашкільного навчального закладу, як інструмент формування сприятливого морально – психологічного клімату, потрібно проводити тренінги, які допоможуть сформувати вміння, створити умови, що викликають позитивні зміни морально-психологічного клімату колективу, зближення колективу, його згуртованість. Важливим етапом, для введення стратегій має бути досконало розроблене нормативно-правове забезпечення. Для реалізації місії закладу потрібно особливу увагу приділити документам, що регламентують діяльність позашкільного навчального закладу, і підготувати стратегію розвитку враховуючи всі майбутні нововведення. Згідно з концепцією стратегічного управління аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища – необхідний елемент визначення місії та цілей позашкільного навчального закладу. Стратегії в цьому випадку виступають як інструменти досягнення цілей, а для успішної реалізації обраного стратегічного набору необхідно, щоб позашкільний навчальний заклад функціонував відповідно до вибраної концепції управління. Реалізація концепції стратегічного управління позашкільним навчальним закладом можлива тоді, коли керівник і педагогічний колектив цього закладу розуміє і виражає готовність до якісного оновлення своєї діяльності. Необхідно відзначити і значимість розроблених заходів щодо підвищення мотивації співробітників. Кожен співробітник зацікавлений у творчому, індивідуальному підході до виконання своїх посадових інструкцій. Співробітник мотивований, коли отримує визнання інших співробітників організації, в тому числі і від керівника. Встановлено, що серед чинників, які впливають на ефективність роботи позашкільного навчального закладу, є чинники внутрішнього характеру, які лежать у площині мотиваційної, когнітивної та операційної характеристики готовності керівників до введення стратегічного управління. Їх вплив на розвиток закладу із застосуванням стратегічного управління є визначальним на сучасному етапі управління позашкільним навчальним закладом.

Відмінними рисами сучасної позашкільної освіти є: створення умов для вільного вибору кожною дитиною освітньої галузі (траєкторії та виду власної навчально-пізнавальної, дослідницько-експериментальної й практичної діяльності), навчального профілю, рівня і часу її засвоєння, що задовольняє різноманітні інтереси, схильності на потреби дитини.

Тому нові управлінської моделі позашкільного навчального закладу – технології: формування управлінської команди; підготовка педагогічного колективу до роботи в нових умовах – вимагає нової моделі виховного простору позашкільного навчального закладу, який забезпечує свідомий вибір системи духовно-естетичних цінностей, реалізацію оптимальних психолого-педагогічних умов для розвитку соціально адаптованої особистості, здатної реалізувати власні потенційні можливості: особистісно орієнтовані; нетрадиційні та ігрові заняття; розвитку творчої активності всіх учасників навчально-виховного процесу; психолого-педагогічної корекції та соціально-психологічної допомоги з використанням методів соціального захисту; оздоровлення та формування культури здоров'я; нового типу мистецького спрямування – впровадження в

процес гурткової роботи елементів класно-урочної системи на основі взаємодії різних видів народного мистецтва; нової моделі закладу професійного самовизначення художньо-естетичного спрямування – підготовка педагогічного колективу до роботи в нових умовах; розвиток конкурентоздатності позашкільного навчального закладу; диференціація за інтересами; особистісно-діяльнісний процес становлення та розвитку творчої особистості; компетентнісний розвиток.

Таким чином, уважатимемо, що освітньо-виховний простір позашкільного навчального закладу – це складне багатоаспектне утворення, що охоплює сукупність зовнішніх умов, в яких відбувається навчально-виховний процес, здійснюється освітня діяльність, забезпечуються активні виховні процеси та взаємовідносини. Спеціально організоване освітнє середовище з його структурованою системою соціально-педагогічних чинників і умов є простором для становлення і розвитку особистості.

Освітньо-виховний простір навчального закладу має бути спрямованим на створення педагогічно орієнтованого творчого середовища, а отже сприяє ефективності організації роботи в освітньо-виховному просторі закладу. За визначенням К. Приходченко, творче освітньо-виховне середовище – це таке оточення особистості, в якому гармонізується стан людини, нейтралізуються наслідки стресу, розвиваються творчі здібності, здійснюється оздоровчий вплив на весь організм, взаємовідносини із соціальним середовищем спрямовуються у конструктивне русло, полегшуються контакти з власною сутністю, з внутрішнім "я", збільшуються можливості включення до процесу творчої імпровізації з максимально можливою самореалізацією, саморозвитком і самотворчістю, зростають виявлення цілеспрямованої творчої активності, осмислення і визначення можливостей та життєвих цілей.

Позашкільна освіта є найбільш мобільною ланкою освіти України, що відповідає соціальному замовленню, забезпечує задоволення потреб особистості в соціальному самовизначенні та творчій самореалізації. Зазначимо, що метою навчального закладу є розвиток особистості учня, а метою управління — створення найбільш сприятливих умов для ефективної реалізації мети навчального закладу. Результати його діяльності виявляються в особистості учня, а результати управлінської діяльності – насамперед у наявності в навчальному закладі системи навчально-виховної роботи, сприятливого психологічного клімату, забезпеченні необхідних матеріально-фінансових умов, готовності педагогів до виконання своїх функцій

Література

1. [Биковська О.](#) Теоретико-методичні основи позашкільної освіти / О.Биковська // Директор школи, ліцею, гімназії . - 2012. - № 2. - С. 24-29.
2. Бондар Л. М. Застосування компетентнісного підходу в навчально-дослідницькій роботі в сучасному ПНЗ / Л. М. Бондар, Н. В. Перепелиця // Формування творчих здібностей дітей та учнівської молоді в процесі пошуково-дослідницької діяльності в позашкільному навчально-виховному просторі:

компетентнісний підхід, еколого-натуралістичний аспект : метод. посіб. / за ред. Л. В. Тихенко ; [упор. Л.М.Бондар, Н.В.Перепелиця, Н.Ю.Сидоренко]. – Суми : Університетська книга, 2010. – С. 127–139.

3. Вербицький В. Стратегії інноваційного розвитку позашкілля / В.Вербицький // Позашкілля . — 2013 . — №12 . — С. 2-6.

4. Ковбасенко Л. Роль позашкільної освіти в оптимізації процесу формування у старшокласників потреби в навчанні впродовж усього життя / Л. Ковбасенко // Рідна школа. - 2010. - № 10. - С. 28-32.

5. Мартиненко М.М. Стратегічний менеджмент: підручник/ М.М.Мартиненко, І. А. Ігнат'єва. – К.: Каравелла, 2006. – 320 с.

6. Про збереження мережі позашкільних навчальних закладів та охоплення дітей різними формами позашкільної освіти. Лист Міністерства освіти і науки України від 13.09.2013 р. N 1/9-63

СЕЛЕЦКИЙ Сергей,
доктор практичного богослов'я,
викладач Криворізького Біблійного інституту,
здобувач вищої освіти
ОПП «Християнська педагогіка»
кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО

ВЛИЯНИЕ ПЕРСОНИФИКАЦИЯ СМЕРТИ НА РАЗВИТИЕ ДУХОВНОЙ ЛИЧНОСТИ ХРИСТИАНИНА В ДЕТСКОМ ВОЗРАСТЕ

Смерть – личность? Станный вопрос! Скажем мы, недоумевая. Но всё же, насколько ответ на него актуален для современного христианского мира? Будет безрассудно заявлять, что все христиане видят корень проблемы, кроющийся в толковании, «смерть – личность!». И даже те, кто постоянно подчиняет себя авторитету Священного Писания, не всегда понимают важность рассматриваемого нами вопроса. В современном его осмыслении выявились радикально противоположные взгляды, существенно формирующие практическое служение современной христианской церкви. Несомненно, вопрос феномена смерти является междисциплинарным, но вопрос личности смерти просто завис между антропологией, ангелологией, демонологией и эсхатологией, хотя в

сущности своей, является предметом исследования библейской танатологии и танатоэтики.

Актуальность исследования. Правда, есть те, кто считает, что вопрос о том, является ли смерть личностью или нет, совершенно точно можно отнести к второстепенным [1]. Другие же наоборот утверждают, что «религия, которая не даёт исчерпывающего ответа о смерти, не может восполнить самые глубокие нужды человечества» [13].

Как мы видим, актуальность вопроса исследования трудно недооценить. Ведь «многие родители (возможно, большинство) в нашей культуре непрестанно пытаются уйти от реальности в том, что касается информации о смерти. Маленьких детей защищают от смерти, их открыто и сознательно вводят в заблуждение. ... У детей бывает много путаницы, когда они пытаются разобраться, какие вещи живут, или обладают жизнью, а какие являются не одушевленными.... Замешательство ребенка может усугубляться противоречивыми сообщениями, поступающими из окружения. Взрослые (*и педагоги в том числе*) не склонны ясно и четко просвещать детей по этим вопросам. Куклы и механические игрушки, имитирующие жизнь, отнюдь не проясняют ситуацию. Еще один фактор замешательства – поэтические вольности языка ("облака мчатся по небу", "луна заглядывает в окно", "по своей затейливой дорожке ручеек бежит к морю").... В следствии чего большинство **«детей в возрасте между пятью и девятью годами переживают период персонификации смерти. Смерть наделяется обликом и волей: это привидение, старуха с косой, скелет, дух, тень»** [22].

Всё выше сказанное позволяет прояснить основной смысл исследования, которое идёт путём предметного самоопределения библейской танатологии, как новой дисциплины в педагогике морально-духовного образования и пытается дать ответы на вопросы: «Является ли смерть личностью?» и «В чем природа и последствия этого толкования?».

Рассмотрим смерть в культурно-исторической ретроспективе. Неясная природа феномена смерти всегда открывала невероятно широкий простор для индивидуального и коллективного воображения. Вот некоторые варианты отношения детей к смерти основанные на личном детском опыте и связанные с ранними наставлениями взрослых.

К примеру используются такие сформированные в детстве способы защиты от тревоги, как **отрицание смерти**, а именно:

- **смерть временна**, она есть уменьшение, приостановление жизни или сон.

Для ребенка состояние сна – самое близкое к бессознательному в его опыте и единственный ключ к представлению о том, что такое смерть. (В греческой мифологии Танатос, смерть, и Гипнос, сон – братья-близнецы.);

- **вера в то, что дети не умирают.** Распространенным утешением, к которому рано начинают прибегать дети, является вера в то, что детям смерть не грозит. Молодые не умирают; умирают старые, а старость очень, очень далеко;

- **персонификация смерти.** Большинство детей в возрасте между пятью и девятью годами переживают период персонификации смерти. Смерть наделяется обликом и волей: это привидение, старуха с косой, скелет, дух, тень. Или смерть просто ассоциируется с мертвыми;

- **высмеивание смерти.** Дети более старшего возраста пытаются уменьшить свой страх смерти путем утверждения того, что они живые. Девяти- и десятилетние нередко осмеивают смерть, глумятся над старым врагом [22].

Как мы и подчеркивали выше, есть мнение, пишет Лайелл Уотсон, что «под жестким давлением взрослых дети от семи до девяти лет отказываются от своих детских представлений о гармонии жизни и, как и взрослые, ищут утешения в персонификации смерти в образе скелета или привидения»[23].

Известные виды персонификации смерти. Один из первых, известный европейскому читателю вариант, выглядит так: «Черная длинная накидка с капюшоном, дающим возможность увидеть только часть лица. Лицо восковое, без эмоций, без признаков жизни. Оно не похоже на женское и не похоже на мужское. По фигуре не ясно, кто это мужчина или женщина, т. к. плечи средние и изгибов тела не видны». Известен и второй подобный вариант: «Серая накидка ... в руках она держит свечу» [18].

В этой связи, давайте более конкретно рассмотрим некоторые из исторически сложившихся культурных образов.

Женским олицетворением Смерти во многих традициях является хтоническая (от греч.- «хтон»: «земля, почва») богиня — хозяйка преисподней и ее демонов, болезней, тьмы и т. п. У скандинавов – Хель. В шумеро-аккадской культуре – Эрешкигаль. У ацтеков - богиня земли и Смерти Коатликуэ. У китайцев - Сиванма, богиня Смерти и мрака. В кетской культуре - Хоседзм, «нижняя мать», пожирающая души людей. В вемальской культуре - Мулуа Сатене, повелительница мертвых [16]. В древнеиндийской философии - богиня -Мрити. В славянской культуре - Смерть в виде костлявой и безобразной старухи с косой [18].

Мужское	олицетворение	Смерти
наделялось	в основном	способностью лишить человека жизни. В
самодийской культуре -	Тодоте.	В ацтекской культуре - Миктланте-кутли. В
марийской культуре –	Киямат.	В западно-семитской культуре – Шуту. В
мусульманской мифологии –	Израил.	В полинезийской культуре – Фиро [16]. В
древнеегипетской культуре:	смерть олицетворял	Осирис (бог умирающей и
воскрешающей природы,	покровитель и судья	мертвых). В древнегреческой
культуре: смерть олицетворял	бог Танатос,	сын богини первозданного хаоса
Никты [18]. В ирландской	культуре - Анку.	Скульптурные изображения Анку в
церквях представляют этого	персонажа скелетом,	вооруженным метательным
оружием или косой (хотелось	бы отметить ту особенность,	что коса Анку
заточена снаружи, по-видимому,	из-за представления о том,	что Анку скашивая,
отталкивает людей из мира	живых. У славянской же	старухи коса заточена
изнутри, согласно представлению,	что она забирает мертвецов	к себе. – <i>прем.</i> -

автора). Такой атрибут, например, как коса, пришел явно из церковной символики. На самых древних изображениях Анку держит в руке стрелу (копье, дубину), которой поражает живых [11].

Исследуя этот вопрос, ни как нельзя обойтись без рассмотрения культуры израильского народа, «ибо спасение от Иудеев» (Иоан.4:22). Вот в еврейской устной традиции, а особенно в каббалистической литературе и народных легендах, ангел Самаэль нередко отождествляется со змеем, искушавшим Еву, а также с Ангелом смерти (*malakh ha-mavet*), задача которого - прервать человеческую жизнь. Его изображали усеянного всевидящими очами, так что увидевший его человек от изумления открывал рот, куда и капал яд с меча Самаэля. В некоторых легендах мудрецы дурачат Самаэля и даже захватывают его в плен, и только приказание Яхве заставляет их отпустить его, так как люди должны подчиняться уделу смертных. В грядущем мире (*olam ha-ba*) Ангел смерти будет убит Яхве [12].

Западная же культура, по-видимому, представляет эклектизм древних, философских и церковных образов. Смерть представляется: "старухой с косой", "неумолимым пожирателем", "ужасным всадником" (этот образ пришёл из апокалипсиса (Откр.6:8). – *прем. - автора*), "бессмысленной машиной", "неумолимым мстителем", "наглым обманщиком", "пылким возлюбленным", "сладкой утешительницей", "великим уравниателем" [6].

Итак, безусловно, видно, что Смерти в разных культурах определяют, как разный пол, так и разные символические функции, в основе которых можно увидеть как языческий дуализм, так и еврейский монотеизм.

Мнение известных богословов по вопросу исследования. Между тем, что говорят о смерти известные теологи? Весьма известный богослов XX века, Дерек Принс, приводил такое мнение-толкование: «Прежде всего, смерть - это не просто физическое *состояние*. Это не просто *отделение* души от тела. И **Смерть и Ад являются злыми ангелами**, представителями сатаны, управляющими в царстве тьмы» [13].

Пастор Антон Абрамов, выражая схожую точку зрения, пишет: «**Я уверен, что смерть является личностью, и я черпаю свою уверенность исключительно из текстов Священного Писания.** На мой взгляд, смерть обладает всеми свойствами, присущими личности: она имеет разум, чувства и волю» [1].

Но вот, *Иеромонах Иов (Гумеров)*, отвечая на вопрос: «*Является ли смерть личностью?*», опираясь на свою экзегезу - «*И смерть и ад повержены в озеро огненное. Это смерть вторая*» (Откр.20:14,15), пишет: «В данном месте **слова смерть и ад употребляются в образно-метафорическом значении**» [7].

Преподобный Грилот Пьерре, выражая экзегетическую и лингвистическую точки зрения по обсуждаемому вопросу, писал: «Как бы **инстинктивно он [человек] дает ей [смерти] облик и олицетворяет ее.** ... Но эта поставщица ненасытимой преисподней (см: Притч 27.20) все же скорее имеет облик какой-то **силы подземного мира**» [5].

Пастор Валерий Бабынин, пишет: «Согласно Библии, саму **смерть можно определить как разрушительный процесс отлучения от Бога. Смерть является процессом**, потому что Бог определил ее таковой в наказание за первородный грех Адама и Евы». И далее, пастор, пытаюсь дополнить свои выводы о природе смерти, пишет: «Не зря в Библии смерть представлена как **дубина в руках сатаны**» [2].

Думается, что именно здесь возникает закономерный и важный вопрос. Где же те первоисточники, повлиявшие на некоторые христианские толкования - «смерть – личность»?

Истоки персонификации смерти. Одним из древнейших, является восточный онтологический дуализм, а именно учение зороастризма о смерти, как о рождённом демоне, т.е. личности. Весьма известен, датируемый ещё началом первого тысячелетия до нашей эры, древнеиранский космогонический сюжет о противостоянии благого бога Ахура Мазды и **духа зла Ангхро Майнью, прародителя смерти** [10]. В качестве равного сотворца, но уже со знаком минус, Ангхро Майнью принимает участие в процессе творения, где для разрушения благих творений, он создает свои. Одним из таких созданий Духа Тьмы и является **смерть, персонифицированная Асто Видоту, дэвом смерти, осквернения и тления** [9]. Есть мнение, что эти представления глубоко повлияли не только на самих персов, но были

усвоены иудеями в период после вавилонского плена [4], а впоследствии (столетия спустя) - и христианством [10].

Другим известнейшим источником, были древнегреческая мифология и философия, выраженные в литературе. Что повлияло на представление о смерти как о личности в иудеохристианстве, изображая Танатоса как бога смерти. Подтверждение этому мы находим в сочинении Платона "Пир", где **Танатос, Бог Смерти** - постоянный соучастник его диалогов, а безжизненно идеальное государство; тема пещеры реального мира, населено скорее жителями призрачного Царства Смерти [17]. В древнегреческой мифологии **Гадесом именовался бог подземного царства, а не само это царство.** Харон переправлял души умерших через реки Стикс или Ахерон в место своего обиталища, где сторожевые псы-церберы охраняли врата, не выпуская никого обратно. Этот языческий миф содержал все компоненты средневековой эсхатологии [20].

Самая ранняя персонификация образа смерти встречается в Илиаде XVI 667-675, где Зевс приказывает Аполлону забрать мёртвое тело Сарпедона с поля боя и передать его в руки "братьев-близнецов Гипноса и Танатоса"... **Танатос считался безжалостным божеством**, в Греции не было его культа. Но нужно подчеркнуть, что в отдельных образованных кругах смерть не рассматривалась как бог или демон, но как естественный процесс [21].

Есть все основания предполагать, что впоследствии, всё перечисленное оказало сильнейшее воздействие на богословское понимание сущности смерти, как первого века, так и нашего времени [9]. Как известно, лишь весьма немногие мифы объясняют смерть как следствие греха. Несколько более

распространенными являются мифы, в которых смерть рассматривается как акт жестокого произвола некоего демонического существа [19].

Но только Библия, «дает человечеству простые, а главное, ясные ответы на большинство подобных вопросов. Только Господь, стоящий абсолютно над всем — над временем и пространством, жизнью и смертью, — имеет полноту знания обо всех этих явлениях» [1].

Экзегетическое исследование вопроса исследования. И, наконец, взяв себе в спутники здравую библейскую экзегетику, просто необходимо обратиться по интересующему нас вопросу, — «на что похожа смерть?» - непосредственно к Священному Писанию. Проведя лексико-синтаксический анализ ключевых слов «смерть» и «умирать», можно обнаружить следующее.

Смерть - на иврите «Ма'ве», в Септуагинте (собрании переводов [Ветхого Завета](#) на [древнегреческий язык](#), выполненных в III—II веках до н. э. в [Александрии](#). - LXX) переведено как «танатос» – (Существ., Им.падеж, Муж. род). С греческого «танатос», переводится как: смерть; умерщвление, убийство; мертвец, труп.

Слово «смерть» и его производные, употребляется в русском Синодальном переводе Библии - 387 раз. Из них, как духовное или физическое безжизненное (состояние) – 116 раз. Высказывания, как о (личности) в 1-м лице – 21 раз. Место, полномочия, власть – 19 раз и т.д.

Умирать - на иврите «ламут», в LXX переведено как «апэфанен» – (Глагол, Аорист, Действ. залог, Изъяв. наклонение). С греческого «апэфанен», переводится как: умирать, погибать.

Слово «умер» и его производные, употребляется в русском Синодальном переводе Библии – 635 раз. Из них, как (процесс) приводящий к духовному или физическому безжизненному состоянию – 218 раз. Символ жизненного выбора, (моральный выбор) – 67 раз. Умерщвление как наказание – 63 раза и т.д.

Отсюда следует, что слово «смерть» в отношении к телу или духу, как существительное, в Библии наибольшее количество раз, употребляется, как *определённое состояние* – «**полного отделения, отчуждения**». Настоящее слово употребляется как антоним – жизни.

Слово «умер, умирание...» и все его формы, в отношении к телу или духу, как глагол, в Библии наибольшее количество раз, употребляется, как *действие* или *процесс* – «**отделения, отчуждения**». Настоящие слова употребляются как, антонимы – рождению.

Литературный же анализ показал, что «смерть» в Священном Писании подразделяется на **духовную** (Быт. 3:6; Ефес. 4:17-18), **душевную** (морально-нравственную) (Рим. 3:10-18; Ефес. 2:3; Кол. 2:13), **физическую** (Иакова 2:26) и на «вторую» или **вечную** (2 Фес. 1:9; Рим. 6:16). Всё это выражено буквально, метафорически, символически и описывается как *явление - состояние* или *процесс*, постоянной и неизменной природы глобального масштаба, начиная от Бытия и до настоящего времени (Пс. 89:4; Еккл. 3:19-10; Ис. 40:6-8; Рим. 5:12; 1Кор. 15:22).

Общий же экзегетический анализ мест Писания (Ветхого и Нового Заветов), несомненно, привёл к вполне определённым выводам. Во-первых, о смерти как о «личности» говорится в поэзии, апокалипсисе и пророчествах, а так же в прозе как цитаты из уже перечисленных жанров. В высказываниях есть явный отпечаток древнееврейских представлений о смерти, которые и были выражены поэзией, т.е. поэтическими *олицетворениями, метафорами и апострофой*, как элемент превалирующего образа смерти того времени. В данном случае говорится о качествах настоящего *явления*, или *места обитания умерших*, но, ни как о *личности*. К тому же, в трактовке образа «смерти», из этимологии некоторых еврейских и греческих слов (Откр.9:11) видно *влияние мифа как «мифологемы»* (это использование символично-образного языка для выражения сверхчувствительной реальности; сам термин предложен автором «Демифологизации» - Р.К.Бультманом).

Во-вторых, о смерти как о *явлении* говорится в поэзии (мудрость), апокалипсисе и пророчествах, а так же в прозе (посланиях Нового Завета). В высказываниях есть конкретные утверждения, пророческие предсказания о грядущих событиях, или констатация факта неизбежности смерти как *состояния*. **В настоящем случае, высказывания можно понимать буквально, как качества настоящего явления или состояния.**

В-третьих, о смерти как о (*конкретном*) *месте* говорится в поэзии, апокалипсисе, а в прозе нет. В высказываниях есть *аллегории и метафоры*: «ключи», «ворота», «внутренние жилища» и описание конкретного места и ужасов которые испытывают его обитатели. Высказывания о (*конкретном*) месте можно понимать аллегорически, как описание места, где реально действует смерть как *явление или состояние*.

Мнение известных экзегетов по вопросу персонификации смерти. Для подтверждения настоящих выводов, просто необходимо выслушать мнения известных экзегетов. Лиланд Райкен, говоря о логике сравнения и метафорах, писал: «Если псалмопевец сравнивает страх смерти на поле битвы с «цепями ада» и водами потопа (Пс. 17:5-6), читателю следует искать, какая логика стоит за этим поэтическим образом». «На художественную природу [Новозаветных] посланий указывает также обилие в них поэтических тропов и фигур речи. ... Речь идёт, прежде всего, о риторических вопросах ..., а также апострофах («Смерть! Где твоё жало?»)). «Апострофой называется оборот в поэтической речи, состоящий в обращении к ... явлению как к присутствующему и способному услышать. ... Апострофа зачастую сочетается с олицетворением — художественным приемом, состоящим в наделении неодушевленных предметов и явлений чертами и свойствами живого существа (человека), способного действовать и откликаться на обращенные к нему слова. В библейской поэзии олицетворяется практически все» [14].

В чём же именно заключалась экзегетическая ошибка приверженцев мнения: смерть — личность? Том Райт, подчеркивал, тот факт, что «как только мы пытаемся отстаивать наши идеи ссылками на фрагменты, в которых присутствует

это понятие, мы не только замыкаемся в собственном непонимании текста, но и закрываем всякую возможность когда-либо его понять» [15].

Так же, Дэниел Дориани в дополнение, писал: «Если мы заранее решили, какой смысл должен быть у прочитанного из Писания отрывка, и даем своим предубеждениям одержать верх над собственными же наблюдениями, как мы тогда сможем узнать, что значит отрывок *на самом деле!* ... В конце концов, если мы запретим Библии говорить самой за себя, наша богословская система станет традицией, авторитет которой превзойдет авторитет самой Библии» [8].

Всё выше сказанное даёт все основания предполагать, что завуалированная как в древнееврейских преданиях, так и в христианских богословских толкованиях, идея «Смерть – личность», имеет языческие дуалистические мифические корни и является *демоническим* обманом.

Богословы-мистики утверждающие, что смерть – личность, пришли к этому выводу, под влиянием языческих мифов и основываясь исключительно, на свою «неподкреплённую» Библией духовную практику. Следствием чего стало, прослеживающееся, общее для таких богословов, явное пренебрежение герменевтическими принципами толкования Св.Писаний.

Вполне вероятно, что мы воспринимаем прочитанное в Библии в свете того, что уже узнали из разнообразных небиблейских источников. ... Нельзя считать наши верования абсолютно истинными только потому, что они освящены традицией (*особенно доставшейся нам в раннем детстве*). Наше право и наш долг — испытывать наши убеждения и по необходимости реформировать их в свете Библии [3].

Итак, толкование, что смерть – личность, не является библейски обоснованным и не может быть проповеданным в церкви.

Имеются убедительные свидетельства того, что дети в раннем возрасте открывают смерть, осознают неизбежность прекращения жизни, относят это осознание к себе, и это открытие вызывает у них огромную тревогу. Взаимодействие с этой тревогой – базисная задача развития, которую ребенок разрешает двумя основными путями: изменяя для себя невыносимую объективную реальность смерти и изменяя внутренний мир переживаний. Ребенок отрицает неизбежность и окончательность смерти. Он создает мифы о бессмертии или с благодарностью впитывает мифы, предлагаемые другими. Он отрицает также свою собственную беспомощность перед лицом смерти путем изменения внутренней реальности он верит в свою персональную исключительность, всемогущество, неуязвимость и в существование внешней личной силы или существа, которое избавит его от судьбы, ожидающей всех остальных [22], что является вполне по библейски оправданной.

Смерть, безусловно, является патологией глобального масштаба и может рассматриваться христианским богословием только как **объект: явление-состояние или процесс отделения**, которым так или иначе можно **управлять** (Быт. 5:24; 4Цар. 2:11; 4Цар.20:6; 3Цар. 17:17-24; 4Цар. 4:31-37; 4Цар. 13:21; Мф. 9:18-26; Лк. 7:11-17; Ин. 11:17-45; Матф.10:8; Деян.9:40; Деян. 20:9-10; Евр.11:35)

или как **атрибут власти** (Исх 12.23; 2 Цар 24.16; 4 Цар 19.35) но, ни в коем случае, как *личность – субъект*.

Ведь неспроста Библия повествует, о том, что после страданий, смерти и воскресения Иисус Христос, торжественно провозгласил: «Дана Мне всякая власть на небе и на земле» (Матф.28:18) и далее «Я ... имею ключи ада и смерти» (Откр.1:17,18).

От начала грехопадения и до наших дней информация о том, что смерть управляемое *явление*, всеми силами скрывалась сатаной под видом разного рода масок, убеждений и якобы способов защиты от страха смерти. Одной из таких масок есть рассмотренное нами толкование – «смерть – личность». Мистический опыт встреч, с демоническими существами сформированный подобными дуалистическими воззрениями вызывает у людей разного возраста жуткий страх, что он беспомощен и окончательно обречён, пострадать от произвола некоего демонического существа, личности-смерти.

Основная проблема в том, что подобный экзистенциальный страх смерти, как основа всех существующих страхов перед неизвестным, заставляет людей избегать размышлений о смерти и жить сегодняшним днём, забывая о духовном возрождении и спасении через Иисуса Христа.

Ведь именно глубокие убеждения в своей индивидуальной неуязвимости будучи христианином и в существовании уникально личностного конечного Спасителя-Бога являются самыми надёжными в извечной борьбе со смертью.

Оба эти убеждения укоренены и в раннем опыте младенца и подкрепляются открытыми родительскими текстами и религиозной христианской традицией, несущими представления о посмертной жизни, о всемогущем защитнике-Боге, об эффективности личной молитвы [22].

Рекомендации и предложения. В настоящий момент развиваются: философская, психологическая и медицинская танатология. Учёный же богословский мир и педагогика морально-духовного воспитания не занимается серьёзным исследованием и осмыслением причин возникновения и борьбы с этим «страшным» явлением, считая это прерогативой демонологии, мистики или мифологии, что и видно по целому спектру разнообразных отношений к смерти и отсутствием преподавания в учебных заведениях Украины, такого предмета как, библейская танатология или танатоэтика.

Хотелось бы заметить, что современное развитие библейской танатологии, сможет существенно укрепить доктринальную основу церкви и поменять ориентиры отечественного богословия с теоретического знания, на практическое служение (1Кор.12:28; Матф.10:1).

Хотя в этом нет ничего нового. Всё это было некогда утеряно современной церковью из-за непонимания, «ложной» этики и страха неудачи. И является самым, что ни на есть, возвращением к служению первоапостольской церкви Иисуса Христа. Ибо Он сказал, что верующий в Меня: «дела, которые творю Я, и он сотворит, и больше сих сотворит» (Иоан.14:12).

Литература

1. Абрамов А. И. «Время умирать», Издательство «Шандал», 2001— С.4, 15, 16
2. Бабынин Валерий. Победоносное шествие или последний бастион. Изд.: «Тюльпан».Одесса, 2006. – С.28, 40, 43-44
3. Баккиоки, С. Бессмертие или воскресение: Пер. с англ. – Заокский: Источник жизни, 2004. – С.113
4. Бойс М. “Зороастрийцы. Верования и обычаи”. Перевод с английского и примечания И.М. Стеблин-Каменского. Послесл. Э.А. Грантовского. М., Главная редакция восточной литературы издательства “Наука”, 1988, - С. 38
5. Гриллот Пиерре. Смерть // Словарь библейского богословия. Под ред. - Жан Виллебрандса. Изд.: Paris. 1972. – С.57
6. Гроф С., Хэлифакс Дж. Человек перед лицом смерти. - Пер. с англ. А. И. Неклесса - М.: Изд-во Трансперсонального Института, 1996. – С.9
7. Гумеров Иов. Верно ли, что смерть — личность? // Православие.Ru / Интернет-журнал, - 9 мая 2006 г.: [Электрон. ресурс], URL: <http://www.pravoslavie.ru/jurnal/6822.htm> (дата обращения: 06.07.2009).
8. Дориани Дэниел М. Постигая смысл Писания. Пер. с англ. – Черкассы: Коллоквиум, 2006. - С.14
9. Зороастрийские тексты. Суждения Духа разума (Дадестани меноги храд). Сотворение основы (Бундахишн) и другие тексты. Издание подготовлено О. М. Чунаковой. - М.: "Восточная литература" РАН, 1997. - С. 271, 272
10. Кэмпбелл Д. Герой с тысячью лицами. К.: "София Ltd.", 1997. - С. 328
11. Мурадова, Анна. **Анку: обозначение смерти и ее олицетворения в языке бретонского фольклора** // Приложение к книге **Баншию Фольклор и мифология Ирландии, ОГИ. – М., 2007. – С.1-3:** [Электрон. Ресурс], URL: <http://animasabitti.livejournal.com/12690.html> (дата обращения: 09.09.2009).
12. Носенко Е.Э. Представления евреев о демонах, злых духах и прочей нечистой силе // Восточная демонология: От народных верований к литературе.- М.: "Наследие", 1998. - С.250-257
13. Принс Дерек. «Встречая смерть», Издательство «Дерек Принс министрис», 2006. – С.77, 79
14. Райкен Лиланд. Библия как памятник художественной литературы. Пер. с англ. – А.Тимченко, Изд.: Центр просветительских программ МАХШ, - СПб., 2002. – С.111, 114, 120-121, 193-194
15. Райт Н.Т. Что на самом деле сказал апостол Павел. Пер. с англ.: С. Панич. Изд.: ББИ св.ап.Андрея, 2004. – С.42
16. Смерть. Основные мифологические мотивы и термины. Мифологический словарь. – С.1,: [Электрон. ресурс], URL: <http://bibliotekar.ru/mif/190.htm> (дата обращения: 08.08.2009).
17. Соколов Б. Г. Соучастник пира. Комментарий (commortarium) "Пира" Платона // Фигуры Танатоса: Искусство умирания: Сб. статей. / Под ред. А. В.

Демичева, М. С. Уварова. СПб.: "Издательство С.Петербургского университета", 1998. - С. 135.

18. Что такое смерть? // Рубрика: Человек по Аллига Тэр. - С.2; [Электрон. ресурс], URL: <http://alligator.my1.ru/index/0-40> (дата обращения: 08.08.2009).

19. Элиаде М. Оккультизм, колдовство и моды в культуре. Гл. III. Мифологии смерти: введение. Мифы о происхождении смерти, - С.1: сайт, URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/El_Kyl/11.php (дата обращения: 08.12.2011).

20. Edward William Fudge, The Fire That Consumes. A Biblical and Historical Study of the Final Punishment (Houston, 1989), p. 205.

21. P.W. van der Horst, Dictionary of Deities and Demons in the Bible, Wm. B. Eerdmans Publ., 1999, pp. 854-856

22. Irvin D. Yalom. Existential Psychotherapy. N.Y.: "Basic Books", 1980
М.: "Класс", 1999 (Перевод Т.С.Драбкиной). – [Электрон. ресурс], URL: <http://www.psylib.ukrweb.net/books/yalom01/txt04.htm> (дата обращения: 08.08.2020).

23. Лайелл Уотсон. Ошибка Ромео – Смерть как заболевание // Сельченко К.В. Психология смерти и умирания. Издательство: Харвест 1998. – С. 229 (656с.)

СЕРГЄЄВА Наталія,
*методист Вищого професійного
училища № 25 м.Києва*

ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Розвиток системи освіти вимагає від педагогічної науки й практики вивчення і впровадження сучасних технологій та нових методів навчання дітей та молоді. Потреба впровадження інновацій в освіті зумовлена комплексом причин: по-перше, в основі цього процесу – вплив ринку праці, соціально-економічна ситуація в державі, запити суспільства; по-друге, це зумовлено інформаційно-технологічним розвитком суспільства; по-третє, зазначений процес суттєво пов'язаний з інтеграцією у світовий освітній простір. Підготовка конкурентоспроможних фахівців, забезпечення їх високого професійного рівня та мобільності, створення умов для максимального розкриття талантів і творчого потенціалу молодих робітників, спонукає до розвитку та оновлення всіх сфер соціального і духовного життя суспільства, потребує якісно нового рівня професійної освіти, який відповідав би міжнародним стандартам.

У нормативних документах наголошується необхідність випереджаючого розвитку професійної освіти з метою підготовки кваліфікованих фахівців конкурентоздатних на ринку праці, таких, що вільно володіють своєю професією і

орієнтованих в суміжних сферах діяльності, готових до постійного професійного зростання, соціальної і професійної мобільності. Реалізація цієї мети припускає, перш за все, модернізацію освіти. Вирішення цієї проблеми багатопланове, оскільки якість освіти визначається сукупністю показників, що характеризують різні аспекти навчальної діяльності: зміст освіти, технології навчання, матеріально-технічне забезпечення, кадровий потенціал тощо. Пошук шляхів оновлення педагогічних систем здійснюється на різних рівнях: одні установи починають розробляти концепції оновлення, інші — вже сформувались як новий тип навчального закладу. Результатами інноваційних пошуків є якісно нові зразки освітніх систем, кожному з яких властиві специфічні структурно-організаційні особливості. Розглянуті вище аспекти професійного навчання по суті визначають професійно-соціальну компетентність випускника. Будучи ширшим, ніж кваліфікація, поняттям, компетентність, породжена ринком праці, відображає вищий рівень вимог, що пред'являються робітнику, чим це зазвичай необхідно для виконання конкретної роботи.

Компетентнісний підхід в освіті – це спроба привести у відповідність освіту і потреби ринку праці. Він не є чимось новим, штучно створеним, а гармонійно поєднує традиційний підхід викладання, головним завданням якого було формування стійких знань, умінь та навичок, і особистісно-орієнтовану форму навчання, метою якої є створення умов для розвитку та самореалізації кожного учня.

В сучасній теорії і практиці особливостям впровадження інноваційних технологій в навчальний процес присвячені роботи І. Бома, Л. Буркової, Л. Ващенко, Л. Даниленко, Д. Джонсона, П. Дроб'язка, О. Дусавицького, В. Живодьора, О. Козлової, М. Крюгера, Дж. Мейерса, С. Ніколаєнка, А. Підласого, Н. Погрібної, С. Подмазіна, О. Попової, І. Пригожина, Г. Селевка, К. Ушакова, Н. Федорової, А. Хуторського, Н. Юсуфбекової та інших. Ці роботи свідчать про те, що науково-педагогічна думка поступово іде шляхом розробки та стимулювання розвитку освіти. Однак, поки що залишаються недостатньо розробленими нові парадигми управління процесом впровадження інновацій, інноваційних технологій, які б відповідали сучасним потребам освіти.

Розглядаючи питання розвитку інноваційних освітніх процесів, активно використовують термін «інноваційне навчання». Йдеться про навчання, яке ґрунтується на оригінальних методиках розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості.

Під педагогічними інноваційними технологіями розуміється якісно нова сукупність форм, методів та засобів навчання, виховання й управління, яка приносить суттєві зміни у результат педагогічного процесу.

У сучасному освітньому процесі професійної підготовки активізувався пошук інноваційних форм і методів роботи у навчальній діяльності учнів. Пошук нових оптимальних форм побудови педагогічного процесу допомагає викладачам здійснювати якісну підготовку майбутніх висококваліфікованих фахівців. Сучасна система освіти конкурує з розважальною сферою і потребує

механізмів сприйняття, які дозволять залучити учнів до процесу засвоєння нових знань. Адже ефективним навчанням рухає інтерес, який потрібно спочатку сформувати, а потім підтримати.

В даний час велика увага приділяється здатності учнів знаходити необхідну інформацію, обробляти її і робити певні висновки. У той же час купуються навички соціальної взаємодії з групою однолітків і вміння заводити друзів. Тому вчителі-практики застосовують в своїй повсякденній роботі інноваційні технології та сучасні методи навчання, які включають в себе активні та інтерактивні форми. Активні методи передбачають безпосередню участь здобувачів освіти, їх діяльну позицію в освітньому процесі. Інтерактивні форми дозволяють краще засвоювати одержані знання за допомогою слухо-зорового сприйняття. Ці методи відносяться до групових форм навчання, коли учням пропонується працювати в складі колективу, але при цьому нести індивідуальну відповідальність. Педагоги, відзначають доцільність проведення таких форм уроків: уроки-зустрічі, уроки-екскурсії, урок-КВК, урок-змагання та ін.

Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в процес освіти передбачає інтеграцію різних областей знань з інформатикою. Це призводить до інформатизації мислення учнів і розуміння ними процесів інформатизації в сучасному світі. До переваг ІКТ відноситься: наочність викладається, творчий стиль роботи, безперешкодний доступ до будь-якого джерела інформації на різні теми, оперативність в оновленні відомостей. При використанні ІКТ на уроках вчитель не повинен забувати, що технічні засоби, які використовуються на уроці, не замінюють його як педагога, а тільки дозволяють більш яскраво і наочно піднести необхідний матеріал.

При застосуванні проектної технології формується величезна база навичок і умінь, які можливо буде використати і в професійній сфері. Для створення роботи учням необхідно знайти джерела інформації, вивчити їх, систематизувати отримані дані і реалізувати в стислій формі. При цьому підготовка проекту вимагає і творчого підходу. Виконана робота супроводжується фото- або відеоматеріалами, створеними безпосередньо учнем.

Особистісно-орієнтовані технології. У самому їх назві вже закладено сенс. Ці технології спрямовані конкретно на певного учня, розвиток його здібностей. При такому навчанні учень розглядається як окремий суб'єкт і його цілі й потреби висувуються на перший план. При застосуванні даних інновацій педагогом використовуються методи різнорівневого, модульного навчання, «колективного взаємонавчання».

Основними положеннями технології перспективно-випереджаючого навчання є міжособистісний підхід, націленість на успіх як головний фактор особистості учня, попередження помилок, а не робота над допущеними, доступність завдань для всіх, передача знань від знає незнаючому.

Процес навчання кардинально змінюється і переносить свої пріоритети: тепер перед педагогом стоїть завдання не навчити, а створити таке середовище для учнів, в якому буде здійснена можливість самотійного вивчення предметів,

розкриття творчого потенціалу. Інформаційно-комунікаційні технології вже стали невід'ємною частиною кожного уроку, а вчитель - це висококваліфікований працівник, який застосовує у своїй діяльності досягнення сучасної науки і техніки. Інноваційні освітні технології різноманітні і численні. Ми намагалися охарактеризувати в даній роботі найбільш часто використовувані. Необхідність інноваційних технологій безперечна. Уроки з їх застосуванням стають більш цікавими і яскравими. Учні зацікавлені в досягненні певних результатів навчання, що в підсумку дозволяє підвищувати якість освіти.

Література

1. Бушмина Е. М. Независимая оценка качества профессионального образования / Е. М. Бушмина, Е. В. Арефьева // Профессиональное образование. – № 4. – 2012. – С. 34-35.
2. Вдовенко І. С. Цілі та засоби змагальності в системі : неперервна професійна освіта – ринок праці: монографія / І. С. Вдовенко – Чернігів : ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, 2011. – 312 с.
3. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки : Вільний вибір. Відкритість. Діяльність. Зворотний зв'язок. Ідеальність : [посібник для вчителів] / А. О. Гін. – 2-ге вид., доп. – Луганськ, СПД Резников В.С., 2007. – 100 с.
4. Закон України "Про освіту" [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
5. Кочерженко О. М. Виховання любові до книги в учнів ПТНЗ / О. М. Кочерженко // Педагог професійної школи : метод. посіб. – К. : ПІТО НАПН України, 2010. – Вип. 2. – С. 164-168.
6. Науково-методичні засади професійної підготовки кваліфікованих робітників в умовах євроінтеграції: колективна монографія / автори Л. Нестерова, П. Лузан, В. Манько та ін. ; заг. ред. Л. Нестерової. – К. : Пед. думка, 2012. – 160 с.

***СІДАНІЧ Ірина,**
завідувачка кафедри педагогіки, адміністрування і соціальної роботи
ННІМП ДЗВО УМО, докторка педагогічних наук, доцентка*

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Фахівець, що здобуває освіту, яка базується на формуванні системи глибинних морально-етичних цінностей, є здатним до відродження культури та духовності. Усі ці складні питання підштовхують вітчизняну філософську та педагогічну думку до нового осмислення таких понять, як «культура», «духовність», «цінності». Відомо, що культура і духовність – це цивілізовані

ознаки будь-якої нації, без яких вона взагалі не може існувати. Нація, в якій нівелюються духовні цінності, приречена на загибель. Тому в цих умовах дуже важливою є активізація зусиль з підвищення духовного рівня українського народу, формування в нього стійкої системи глибоких морально-духовних цінностей, оскільки саме вони складають основу мотиваційної сфери як особистості, так і суспільства в цілому. Досі немає чіткого тлумачення поняття «духовність». Найпоширенішим є уявлення про духовне в людині як про її релігійність і відданість Богові. Духовність визначається духовним типом поведінки, який проявляється в утвердженні у своєму житті гуманістичних та естетичних загальнолюдських ідеалів. Духовний саморозвиток, метою якого є самовдосконалення, розглядається і як свідоме керування своєю діяльністю й поведінкою відповідно до духовних ціннісних орієнтацій (Ж. Юзвак). У педагогічному словнику поняття «духовність» тлумачиться як індивідуальна вираженість особистості в системі двох фундаментальних потреб: 1) ідеальної потреби пізнання світу, себе, сенсу й призначення свого життя; 2) соціальної потреби жити, діяти для інших (готовність прийти на допомогу, розділити радість і горе).

Проникнення в сутність категорій «духовність» та «духовність особистості» стає можливим за допомогою залучення аналізу різних наукових підходів. Поняття «духовність» активно використовується у філософії, релігії, етиці, психології, педагогіці, культурології тощо. У кожній науковій дисципліні воно набуває певного значення. Звернемося до лексичного тлумачення цього слова. У відомому тлумачному словнику В. Даля поняття «дух» визначається як «безплотний мешканець недоступного нам духовного світу. Відносячи слово це до людини, інші розуміють душу її, інші бачать у душі тільки те, що дає життя плоті, а в дусі найвищу іскру Божества, розум, волю, або ж прагнення до небесного. Духовне – усе, що стосується душі людини, усі розумові, моральні сили його, розум і воля». У словнику С. Ожегова значення поняття «дух» розкривається як свідомість, мислення, психічні здібності, те, що стимулює діяльність або визначає поведінку; як внутрішня моральна сила. Поняття «духовний» тлумачиться як той, що має відношення до розумової діяльності, до сфери духу.

Сучасний український педагог має всі необхідні концептуальні підстави та методичні рекомендації для роботи в царині духовно-морального виховання. Робота ця ведеться, проте суттєвих успіхів у ній небагато. Перешкодою стає неготовність самих педагогів до духовного виховання підростаючого покоління. Вони часто не можуть розкрити духовний потенціал предметів шкільної програми. Духовний розвиток – це особлива лінія в житті особистості. Тому духовне становлення майбутнього вчителя вимагає від педагогіки широкої та ґрунтовної постановки даної проблеми. Варто наголосити, що шлях учителювання – це путь відродження власної душі. Учитель має бути ліхтарем на шляху духовного розвитку учня, тому він повинен багато працювати над власним внутрішнім світом, а поштовхом до цього повинно бути навчання та прищеплення

духовних цінностей під час підготовки майбутніх викладачів у ВЗО. Григорій Богослов (IV ст.) наголошував, що починаючи виправлення людських душ, потрібно остерігатися, щоб «не виявитися поганими живописцями чужої чесноти».

У цьому зв'язку постає нагальна проблема духовного розвитку самих вчителів, які б відрізнялися високою духовністю, чистотою вдач, шляхетністю, любов'ю до Вітчизни. Одним із ефективних засобів духовного розвитку було й залишається православне образотворче мистецтво. Воно є осередком як художньо-естетичного, так і духовно-морального виховання. У центрі його творів стоїть моральна проблематика, йде орієнтація на духовний розвиток особистості. Освіта може бути своєрідною пропедевтикою вітчизняної духовності. У сучасній інформації слово «духовність» посідає одне з провідних місць. Наукові джерела свідчать, що кожен розуміє духовність відповідно до власних спрямувань і соціальної орієнтації. Вище наведене визначення духовності свідчить про його багатомірність та різноаспектність. педагогічна діяльність стає органічною частиною духовного розвитку студентів та учнів. Педагогіка – це сфера духовна, а вчительська діяльність – професійно-духовна за своєю сутністю. Тому майбутній вчитель повинен осмислити необхідність духовного самовдосконалення.

Усі цінності в християнстві ієрархізовані, їхні впорядкування здійснено за аксіологічною шкалою, в основу якої закладені критерії духовності. У православ'ї встановлений ціннісний ряд, де духовні цінності випереджують моральні. Християнство зуміло побачити природу людини, як духовно орієнтованої істоти, для якої світ духовних цінностей є не менш значущим, ніж світ матеріальних інтересів. Коли внутрішня орієнтація особистості надає перевагу духовним цінностям, а не матеріальним інтересам, то таку тенденцію можна розглядати, як спрямування особи до духовних основ життя. Там, де немає такої спрямованості, має місце застій духовного життя. Якщо людина захоплюється лише матеріальними аспектами свого життя та ігнорує духовні, вона постійно порушує духовні закони, чим спотворює не лише духовне, але й фізичне своє існування.

Така спрямованість освіти досконало напрацьована християнською культурою. Завдання державної системи освіти – зберегти спадкоємність вітчизняних культурних традицій. Доля України й нашої «національної ідеї» нерозривно пов'язана з духовністю. Наша тисячолітня історія свідчить, що ми живемо в самобутній країні з великими духовними традиціями та мистецькими надбаннями, які можуть суттєво збагатити сучасну педагогіку аспектами духовно-морального виховання.

Згідно з Законом України «Про освіту», освіта — це основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави. Україна визнає освіту пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного і культурного розвитку суспільства. Крім того, у цьому документі зазначається, що освіта утворює національну ідею, сприяє національній самоідентифікації, розвитку культури українського народу, оволодінню цінностями світової культури, загальнолюдськими надбаннями.

Розвиток теорії управління освітою викликав безліч нетрадиційних трактувань цього явища, а внаслідок цього й у практичній діяльності з керування освітнім процесом виникли такі поняття, як педагогічний менеджмент, дидактичний менеджмент, менеджери освіти, менеджери освітнього процесу. Педагогічний і дидактичний менеджмент, що розвиваються в межах освітнього менеджменту, мають свою специфіку у зв'язку з виконанням особливої функції – створенням систем управління педагогічними і дидактичними процесами. Дослідники цих феноменів дають різні їх визначення.

«Педагогічний менеджмент – це комплекс принципів, методів, організаційних форм і технологічних прийомів управління освітнім процесом, спрямований на підвищення його ефективності» – таке визначення дає Л. Ткачук. Під освітнім процесом він розуміє сукупність трьох складових: розвивально-пізнавального, виховного, самоосвітнього процесів. У вітчизняному науковому світі різні аспекти управління щодо розвитку духовної сфери суспільства розглядали багато дослідників. Зокрема, важливою для аналізу сучасного стану управління щодо розвитку цінностей суспільства є праця «Аспекти, проблеми, перспективи духовного світу сучасної української молоді», яку досліджує Р.А. Василюк. Нову систему морально-духовних цінностей студіює О.О. Балагура, яка здійснила аналіз основних складових системи морально-духовних цінностей на сучасному етапі розвитку країни. Заслуговує уваги і дослідження Г. Дмитренка «Концептуальні та технологічні засади підвищення конкурентоспроможності національної економіки і системи освіти в процесі їх модернізації», у якій автор наголошує, що розвиток духовності народу і його перспективи, становлення державності України має базуватися «на гармонійному поєднанні «загальнолюдських» та специфічних національних цінностей України». У процесі формування духовних цінностей важливим елементом є визначення системного, особистісно-діяльнісного, компетентнісного, аксіологічного, культурологічного, синергетичного, акмеологічного, ресурсного та інноваційно-дослідницького концептуальних підходів, які можуть оптимізувати цей процес, зробити його більш ефективним і відповідним до потреб суспільства.

Вибір цих наукових підходів зумовлений тим, що культурологічний, системний, аксіологічний, синергетичний підходи до формування духовних цінностей менеджера освіти дають змогу виявити сутнісні характеристики освіти як людинознавчої теорії. Особистісно-діяльнісний, компетентнісний, акмеологічний, ресурсний та інноваційно-дослідницький підходи сприяють розробленню методико-технологічного забезпечення процесу; дають змогу створити оцінно-критеріальний інструментарій педагогічного моніторингу культурологічної підготовки майбутнього менеджера освіти, в ході якої формуються його духовні цінності.

Розуміння й вирішення проблем, які склалися в духовній сфері і ґрунтовний аналіз діяльності вищих закладів освіти щодо формування та розвитку духовних цінностей української студентської молоді є однією із складових духовно-інтелектуального розвитку нації. Сучасний стан освіти в Україні ніяк не може

позбутися педагогічних стереотипів, що існують у соціалістичному режимі функціонування вузів. Традиційна система навчання, що відрізняється стійкістю і консерватизмом, не сприяє динамічній розмаїтості навчальної діяльності, негативно діючи на стратифікацію віку і його наступну привабливість. Дослідники вказують, що ЗВО діє як замкнений розподільник знань, що повертає норму розвитку в режим виживання (М. Балабан, О. Леонтьєва). Духовний же розвиток здобувача вищої освіти відбувається під внутрішнім контролем особистого попиту, який відсутній у традиційній системі освіти.

Як бачимо, протиріччя між потребою особистості в духовному розвитку і станом процесу формування в сучасному ЗВО загострюється системною духовною кризою. У такій ситуації необхідність переакцентування цілей освіти на духовність стає очевидною. Ціннісною підставою формування повинна стати орієнтація на духовність особистості здобувача вищої освіти, оволодіння ним світових і національних надбань. Назріла необхідність у теоретичній розробці проблем духовності, у реальному поверненні категорії «духовність» у педагогічну науку і практику. Довіра до рівня духовної культури високо цінується молоддю, стимулює взаємність, відвертість у спілкуванні з викладачами. Ситуація відкритості дозволяє з більшою глибиною й ефективністю коректувати інтереси студентів, направляти їхні потреби.

Головною сферою соціальної активності студентства є навчання. По відношенню до неї випробовуються різні види духовної культури, вона служить своєрідним індикатором громадянської зрілості, розуміння своїх прав і обов'язків. Досягнутий студентами рівень духовності імпліцитно присутній в організації занять, культурі читання спеціальної літератури, оцінці значимості знань, що здобуваються, мотивації навчальної діяльності.

Таким чином, рівень духовної культури студентів, її окремих видів безпосередньо відбивається на інтенсивності і спрямованості соціальної активності. Естетична, моральна, політична культура визначає ціннісні орієнтації студентів на ті чи інші сфери застосування своїх здібностей, рівень їх прагнень. Вона допомагає зосередити сили на найбільш прийнятному для майбутнього фахівця полі діяльності, знайти своє місце в житті. Між ступенем засвоєння духовної культури і соціальною активністю існує діалектичний взаємозв'язок. Отже, за продукти духовного виробництва ми приймаємо мрії, ідеали, уявлення, почуття прекрасного, моральні норми, заботи, тобто все те, що існує в голові людини, яка живе цим, страждає, радіє чи засмучується.

СУНДУКОВА Анастасія,
здобувачка вищої освіти
ОПП «Християнська педагогіка»
кафедри педагогіки, адміністрування

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ ОСВІТИ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Проблема формування у студентської молоді духовно-моральних цінностей освіти є багатоаспектною. Теоретичні основи дослідження сутності загальнолюдських цінностей і окремі аспекти вивчення духовно-моральних цінностей освіти розробляли вітчизняні і зарубіжні вчені-філософи (С. Анісімов, М. Бердяєв, Г. Вишлецов, Б. Гершунський, О. Дробницький, А. Здравомислов, М. Каган, О. Лосєв, М. Мамардашвілі, Г. Ріккерт, В. Розін, В. Тугарінов, М. Шелер та ін.); психологи (Б. Ананьєв, І. Бех, О. Бодалєв, Л. Виготський, Д. Леонтьєв, О. Леонтьєв, В. Мясіщев, С. Рубінштейн, М. Яницький); педагоги (Б. Бім-Бад, Є. Бондаревська, І. Зязюн, Ю. Пелех, П. Підкасистий, А. Петровський, В. Сластьонін та ін.).

Не варто думати, що дух це поняття містичне чи теологічне. Дух це неосяжна раціонально трансцендентна сутність, яка проникає крізь простір та час, рухає живим світом і спричинює його розвиток. Прояв духу не залежить від місця, часу, цивілізаційної чи культурної приналежності. І є лиш одне застереження — це місце чи час мають бути готові до проявів духу. Дух живе, де хоче, і здійснює одухотворення. Однак дух вперто не хоче жити в трупах і в гнилі. Отже там, де труп, де загнивання, духу бути не може. Щоб дух проявився, йому має сприяти духовність місця та часу, яка з появи в природі людини здебільшого пов'язується з її діяльністю. І навіть незвичайна відсутність духу де-небудь і коли-небудь теж тепер зазвичай спричинена людиною.

Духовність є здатністю до позитивних перетворень фундаментального рівня, тобто до духотворних дій, які сприяють проявам духу. Історично саме релігія поширювала духовні практики, але духовність не обов'язково релігійна. Духовність може бути не пов'язана з традиційною моральністю. Духовність — не всяка творчість, а лише творчість на рівні фундаментальних перетворень. Духовність різко протиставлена культурі як зразкам, еталонам та нормам в процесах відтворення, трансляції, збереження та перетворення і цивілізації як системі мотивацій в процесах відтворення, поширення та перетворення. Тільки та частина культури чи цивілізації, де норми чи мотивації оновлюються та перетворюються, є духовною, і являє собою духовні орієнтири.

Духовний суверенітет є здатністю особи чи країни до позитивних перетворень фундаментального рівня на власних засадах без суттєвих запозичень ззовні. Пригнічення духу пов'язане з духовним рабством, коли підпорядковуються чужим духотворним діям. Втрата духу чи бездуховність стається тоді, коли духотворні дії взагалі відсутні.

Духовний простір це простір комунікації духовних людей, який забезпечує духотворні дії, зокрема по створенню духовних орієнтирів. Країни, що не мають духовного суверенітету і які надовго втрачають духовний простір, приречені:

вони не мають майбутнього як незалежні країни. Духовні речі це речі, які містять в собі позитивні перетворення фундаментального рівня. Біблія духовна книга не тому, що там говориться про Бога, бо про Бога говорять безліч книг і не всі вони є духовними.

Біблія духовна книга тому, що містить духовні орієнтири та наочно викладає щонайменше три системи позитивних мотивацій та відповідно два їх перетворення — Закон, Второзаконня та Новий Заповіт. Християнство духовне не тому, що в ньому йдеться про віру в Бога та спасіння душі, а саме завдяки тому, що воно змінювало світ впродовж тривалого часу на фундаментальному рівні. Реформація — ознака животворного духу християнства вже після діянь, описаних в Біблії.

Духовні люди це люди, які займають в своєму житті духовну позицію та здатні пропонувати та відстоювати духовні орієнтири в різних сферах життя.

Духовні люди це не обов'язково юродиві чи блаженні. Ставлення до духовних людей як до непрактичних диваків чи маргіналів продиктоване зазвичай ситуацією бездуховності.

Духовних людей дуже мало в усі часи, в усіх місцях. Люди, що займають духовну позицію, всупереч усьому, іноді з'являються непередбачувано, причому серед всіх прошарків суспільства.

Мотивації кожного студента мають ускладнюватися протягом всього життя так, щоб мотивації дорослої людини в принципі не були зрозумілими цій же людині в її дитинстві — тільки тоді можна говорити про якусь подобу духовності в житті людини.

Людина, що не здатна вибудовувати свою життєву перспективу, мотивувати себе щодо осмислених норм, переосмислювати притаманні їй мотивації та створювати собі нові мотивації, втрачає сенс життя, втрачає позитивні мотивації. У процесі формування у студентської молоді духовно-культурних цінностей освіти визначені основні компоненти організаційно-методичної системи: ціннісно-орієнтований, мотиваційний, операційно-діяльнісний та рефлексивний. Кожний з них виконує свої функції: *ціннісно-орієнтований* передбачає підвищення рівня усвідомлення високої ролі та значущості духовно-культурних цінностей освіти у житті суспільства та окремої особистості, сприяє розвиненню здатності застосовувати отримані знання на практиці та знаходити компроміс у конфліктних ситуаціях, а також розвиненні здатності до засвоєння духовно-культурних цінностей освіти; *мотиваційний* сприяє пробудженню бажання й задоволенню потреб особистості в подальшому гармонійному і всебічному розвитку та постійному збагаченні власного духовного світу, сприяє розвитку інтелектуальних почуттів і підвищенню зацікавленості у процесі отримання знань, яка формується на основі активної творчої позиції студента, позитивного ставлення до життя та навчально-виховного процесу, характеризується наявністю широти духовно-культурних інтересів та сприяє розвитку комплексу вмінь та навичок, які впливають на процес особистісного самовдосконалення; *операційно-діяльнісний* передбачає підвищення інтересу до навчально-виховного процесу,

підкріпленого толерантним відношенням до традицій різних культур, характеризується поведінкою та відношенням особистості до оточуючих, які регулюються відповідно до усталених духовно-культурних та моральних норм поведінки, передбачає орієнтацію особистості на духовно-культурні цінності підчас навчання у вищому навчальному закладі та базується на принципі навчання заради навчання як основі духовно-культурного розвитку особистості студента; *рефлексивний* сприяє прояву здатності до рефлексії у навчально-виховному процесі; здатності критично, широко і творчо мислити, давати самостійну оцінку власних ціннісних пріоритетів в освіті та формування стійкого переконання в значущості духовно-культурних цінностей освіти для досягнення успіху у житті, самореалізації власних можливостей.

Зрештою, окрім влади, грошей та популярності, існують духовні мотивації, які завжди можуть бути обрані будь-якою людиною. Духовні мотивації не обов'язково пов'язані з аскетизмом релігійного гатунку чи з відмовою від інших мотивацій. Духовні мотивації, коли вони є, мають властивість домінувати серед інших. Духовне самовдосконалення, пізнання себе, віднайдення власного творчого шляху, на якому людина знаходить свою щонайбільшу реалізацію. Пошук істини, поклик добра, творення краси та гармонії, богопошук та спасіння. Духовне вдосконалення світу шляхом його позитивного перетворення на фундаментальному рівні завдяки своїй власній духовній позиції. Зрештою зайняти духовну позицію і в духотворній діяльності відстоювати її наперекір всьому — це і є єдина мотивація, яка завжди має перспективу. Змінити ситуацію на краще можливо завдяки відродженню духовної культури у процесі формування в молоді духовно-культурних цінностей освіти, які сприятимуть виробленню у студентів „стійкого імунітету до негативних форм життя, вміння відрізнити прекрасне від потворного, піднесене від низького як у творах мистецтва, так і в побуті, у праці, у поведінці людей”.

Література

1. Костик Є. В. Виховання духовно-моральних цінностей у студентів педагогічних університетів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Костик Євгенія Володимирівна; Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. — Луганськ, 2011. — 20 с.
2. Молодченко В. Глобалізація цінностей у контексті освітніх практик / В. Молодченко // Вища освіта України. — 2009. — №3. — С. 79—82.
3. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність / В. В. Химинець. — Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2007. — 364 с.
4. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину: Вибрані твори: [у 5 т.]. / В. О. Сухомлинський. — К.: Радянська школа. — 1977. — Т.2. — 670 с.
5. Шевченко Г. П. Духовність та духовна культура особистості / Г. П. Шевченко // Формування духовної культури учнівської молоді засобами мистецтва. — 2006. — С. 3—38.

СУХОВЕРХОВА Олена,
*аспірантка першого року навчання Української
інженерно-педагогічної академії, м. Харків*

ЗАСТОСУВАННЯ STEM ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Сучасне суспільство характеризується прискоренням темпів науково-технічного прогресу. Впровадження високотехнологічних інновацій та розробок впливає на усі сфери нашого життя, у т. ч. на освіту. Глобалізаційні процеси в суспільстві викликали появу і розвиток STEM технологій, що діють на основі інтегративного підходу. Зміст STEM-освіти складається з різнопланових курсів/програм навчання, що дає змогу готувати учнів до успішного працевлаштування та освіти впродовж життя і вимагає технічно складних навичок, заснованих на математичних знаннях і наукових поняттях. Прогнозується, що 75 відсотків професій, які на даний час найшвидше розвиваються, потребуватимуть володіння навичками STEM [8]. Незважаючи на підвищений інтерес до предметів, які пов'язані зі STEM, учні мають дуже багато труднощів з вивченням предметів цього циклу. Це пояснюється тим, що школярі не бачать необхідності їх засвоєння через відсутність практичного використання знань і навичок, отриманих під час навчання. Перехід до системи освіти європейського рівня передбачає підготовку учнів, здатних пристосовуватися до сучасних умов, засвоювати та використовувати передові технології. Тому використання STEM технологій можна вважати важливим фактором розвитку сучасної національної освітньої системи. Більшість навичок та вмінь, необхідних для виживання і процвітання в цьому столітті, спирається на STEM. Дослідження показують, що необхідні навички в цих сферах мають бути притаманні робочій силі майбутнього, тобто сучасному учнівству. Наприклад, дослідження, проведене в США за Столичною програмою, показало, що 20% усіх робочих місць в країні, що складає 26 мільйонів, вимагають високого рівня знань в одній з галузей STEM. Зокрема половина всіх робочих місць, які потребують фахівців зі знаннями STEM, є у виробництві, охороні здоров'я, будівництві тощо. Зрозуміло, що використання знань з галузей STEM надає можливості розвитку майбутньої робочої сили та є необхідним чинником для економічного зростання країни [6].

Система, де поєднується вивчення предметів через STEM технології з елементами адаптивності, дає можливість реалізувати новий підхід до навчання та формувати ключові життєві навички учнів [8]. Компетентнісний підхід в цьому випадку реалізується на 100 відсотків успішно. Учні соціалізуються, вчаться брати на себе відповідальність за результат самостійної діяльності шляхом свідомого формування мотивів навчання, планування мети та спрямування своїх дій на досягнення результату. Найбільш ефективним засобом формування

названих вище компетентностей є участь у STEM проектах [2].

Під час виконання проектів активізується креативна та творча діяльність учнівства, спрямована на виконання самостійних досліджень за допомогою викладача. Насправді дослідницька та проектна діяльність проходять етапи від зародження ідеї до створення продукту та його презентації. Можна виділити загальні методи дослідницької діяльності для розв'язання практичних завдань, що будуть використані під час роботи: спостереження, порівняння, абстрагування, моделювання, формалізація, синтез, аналіз, оцінювання тощо [4]. Навчання з використанням STEM технологій передбачає проходження учнями певних етапів у роботі: постановка проблеми, обговорення завдань, складання плану їх вирішення, структурування результатів, тестування та доопрацювання. Ці етапи є основою до проектного підходу у навчанні [3].

Використання вчителями та учнями STEM технологій допомагає визначитися з власними очікуваннями. До змісту STEM проекту доцільно включати реальні кар'єрні вимоги та обов'язки, з якими учні знайомляться в класі. Школярі впевнюються в можливості застосування навчальної програми в життєвих ситуаціях та усвідомлюють чинники власного розвитку. Отже, STEM технології допомагають викладачам раціонально поєднувати зміст освітніх програм з елементами професійної орієнтації, а школярам – варіативно комбінувати отримані знання для вирішення буденних труднощів. Це особливо корисно в різноманітній STEM галузі, яка швидко розвивається [8]. Таким чином, головною перевагою STEAM-освіти для школярів є їх підготовка до реального життя.

Освітня діяльність стає продуктивною, якщо вона адаптована до потреб учнівства. Деякі проблеми реалізації STEM проектів можна подолати, приділяючи особливу увагу складанню освітніх програм [5]. Важливо виокремити та використовувати всі способи промоції/зростання. Наприклад, захоплення та досягнення учнів можна розміщувати на веб-сайті, в інформаційних бюлетенях та в усіх залах школи. Запрошення учнями представників громади на ярмарки STEM поєднуватиме їхні зусилля та сприятиме розвитку взаємодії школи та батьків. Саме це стимулюватиме просування кар'єри у сфері STEM, а також залученню до обізнаності та пропагандистської діяльності навколо STEM. Школи мають розмірковувати над цілями, місією та баченням впровадження STEM технологій протягом усього навчального року, щоб переконатися, що зміни відбуваються у тому напрямі, який було визначено [7]. Важливо, щоб зазначені інновації були прийняті учасниками освітнього процесу для активного використання.

Робота зі STEM технологіями надасть можливість оволодіти навичками, важливими для майбутнього, вже в школі під час проектної роботи в освітньому середовищі, адаптованому під потреби та запити учнівства.

Підбиваючи підсумки, можна говорити про доцільність застосування STEM технологій у закладах загальної середньої освіти для побудови адаптивного освітнього простору з профорієнтаційною складовою [1]. Це надасть можливість старшокласникам набувати сучасні навички, необхідні в майбутній роботі, вже

підчас навчального процесу в школі[9]. Як результат, випускники шкіл зі STEM знаннями виходять в дорослий світ набагато підготовленішими до переборювання проблем і труднощів.

Література

1. Адаптивне управління розвитком професійної освіти: Колективна монографія. Г. В. Єльнікова, О. О. Загіка, Г. Ю. Кравченко, І. С. Лапшина, Г. І. Лукьяненко, В. Е. Лунячек, Г. А. Полякова, В. С. Ульянова, Л. І. Фесік та ін. / За заг. та наук. редакцією Г. В. Єльнікової. Павлоград: ІМА-прес, 2016. 248 с.
2. Азизов Р. Образование нового поколения: 10 преимуществ STEM образования [Электронный ресурс]. Режим доступа до ресурсу <https://www.linkedin.com/pulse/образование-нового-поколения-10-преимуществ-stem-rufat-azizov/t>
3. Готовність вчителя до інноваційної діяльності [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://sichneva2016.jimdofree.com/>
4. STEM-освіта: стан впровадження та перспективи розвитку: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 9–10 листопада 2017 року, м. Київ. – К.: ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», 2017 – с.160
5. STEM. Future-proofing Australia's workforce by growing skills in science, technology, engineering and maths [Електронний ресурс]. / Режим доступу: <http://www.pwc.com.au/stem.html>.
6. Basham, J. D., & Marino, M. T. (2013). Understanding STEM education and supporting students through Universal design for learning. Teaching Exceptional Children, 45(4), 8-15. [Електронний ресурс]. / Режим доступу: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/004005991304500401>
7. Barcelona, Kimberly. "21st Century Curriculum Change Initiative: A Focus on STEM Education as an Integrated Approach to Teaching and Learning." American Journal of Educational Research 2.10 (2014): 862-875. [Електронний ресурс]. / Режим доступу: <http://pubs.sciepub.com/education/2/10/4/index.html>
8. Heidi Kleinbach-Sauter. STEM 2.0: An Imperative for Our Future Workforce // Heidi Kleinbach-Sauter, Edie Fraser [Електронний ресурс]. / Режим доступу: <https://www.stemconnector.com/wp-content/uploads/2016/12/STEM-2pt0-Publication-2nd-Edition-1.pdf>
9. STEM Skills in the Workforce: What do Employers Want? Office of the Chief Scientist Occasional Paper, Office of the Chief Scientist, Canberra [Електронний ресурс]. / Режим доступу : https://www.researchgate.net/publication/320854621_STEM_Skills_in_the_Workforce_What_do_Employers_Want_Office_of_the_Chief_Scientist_Occasional_Paper_Office_of_the_Chief_Scientist_Canberra

СУШИЦЬКА Наталія,

*магістрантка другого курсу факультету соціальної та психологічної
освіти Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини*

ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Постановка проблеми. Дослідження проблеми формування професійної ідентичності в майбутніх викладачів вищої школи -.

Стан розробленості проблеми. Дослідження проблеми формування професійної ідентичності в майбутніх викладачів вищої школи було предметом наукового аналізу низки вітчизняних дослідників, а саме:

Мета дослідження – виокремити особливості формування професійної ідентичності в майбутніх викладачів вищої школи в освітньому процесі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Викладення основного матеріалу. Підготовка фахівців за освітньо-науковою програмою «Освітні, педагогічні науки» в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини здійснюється на денній і заочній формі навчання.

Вперше право на здійснення освітньої діяльності (ліцензування) за спеціальністю 8.18010021 Педагогіка вищої школи (за типом) галузі знань Специфічні категорії освітньо-кваліфікаційного рівня магістр було отримано університетом у 2013 р. Офіційне підтвердження відповідності регламентованим вимогам і стандартам та успішне проходження державного контролю рівня послуг в освітній сфері за спеціальністю 8.18010021 Педагогіка вищої школи було здійснено у 2014 р. (Наказ МОН України № 2642л від 15.07.2014 р.).

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 29 квітня 2015 р. № 266, наказу Міністерства освіти і науки «Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266» від 06 листопада 2015 р. № 1151, а також Акта узгодження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти за ступенями магістра та ліцензованого обсягу Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, починаючи з 2016–2017 н.р. галузь знань 18. Специфічні категорії та 01 Освіта переформатовано і започатковано нову спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Науки про освіту. Відповідно до цих змін, починаючи з 2016–2017 н.р., розпочато підготовку здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «магістр» за освітньо-науковою програмою Освітні, педагогічні науки (Педагогіка вищої школи) спеціальності 011 Освітні,

педагогічні науки із ліцензованим обсягом 30 осіб.

У контексті реформування національної системи освіти змінюються вимоги суспільства до професійних якостей майбутніх викладачів вищої школи. Професійна компетентність майбутнього викладача вищої школи інтегрує в собі здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності у сфері освіти і педагогіки, що передбачає глибоке переосмислення наявних та продукування нових цілісних знань, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають, теоретичне та практичне значення. Тому сучасний викладач закладу вищої освіти повинен володіти глибокими теоретичними знаннями і практичними вміннями, мати творче мислення, власну особистісну позицію, бути професійно компетентним, що актуалізує питання формування професійної ідентичності в освітньому процесі ЗВО.

Виокремимо особливості формування професійної ідентичності майбутніх викладачів вищої школи у практиці діяльності Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

1. Відбір кандидатів на навчання за освітньо-науковою програмою «Освітні, педагогічні науки» проводиться атестаційною комісією, яка входить до складу приймальної комісії, з числа осіб, які мають вищу освіту (не меншу освітнього ступеня бакалавра), виявили бажання і мають достатній теоретичний та практичний рівень знань зі спеціальності для продовження здобуття відповідного освітнього рівня. Більшість вступників мають значні успіхи у навчанні, отримали дипломи з відзнакою, активно здійснюють наукову роботу (беруть участь у наукових студентських конференціях, мають наукові публікації тощо).

2. Створення освітнього середовища розвитку професійної ідентичності майбутніх викладачів вищої школи. Цьому сприяють підбір групи забезпечення освітньої програми за фаховим принципом і рівнем кваліфікації, досвідом професійної діяльності, наукових та методичних здобутках; регулярна практика проведення відкритих лекцій, практичних та семінарських занять та їх обговорення; внутрішньо університетська система удосконалення викладацької та професійної майстерності – діяльність Центру розвитку професійної майстерності викладачів УДПУ імені Павла Тичини [2], належне кадрове, інформаційне, навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу.

3. Зміст підготовки майбутніх викладачів вищої школи за освітньо-науковою програмою «Освітні, педагогічні науки» зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки для другого (магістерського) рівня вищої освіти затверджено відповідно до чинного законодавства. Аналіз освітньо-наукових програм, затверджених для вступників 2017–2018 рр. дає змогу констатувати, що до складу обов'язкових входять дисципліни: академічна риторика; філософія та соціологія освіти; основи мовної комунікації; ділова іноземна мова; цивільний захист та охорона праці в галузі; ІКТ в освіті і науці; правове забезпечення вищої школи; педагогіка вищої школи; методика викладання у вищій школі; креативні

технології навчання у ВНЗ; теорія і практика виховання у вищій школі. До варіативних дисциплін навчального плану входять: зарубіжна система вищої освіти; історія освітньо-виховних систем; моніторинг якості освіти; управління і керівництво ВНЗ; теорія і методика науково-дослідницької роботи; педагогічна етика; педагогічна конфліктологія; педагогічна майстерність викладача ВНЗ. Формуванню професійної ідентичності сприяють навчально-методичні видання для майбутніх викладачів вищої школи [3] та ін.

4. Практична підготовка є обов'язковим компонентом освітньо-наукової програми. Магістранти освітньо-наукової програми «Освітні, педагогічні науки» проходять два види практик: науково-дослідницьку та педагогічну практику, що сприяє «включенню» у спеціальність.

Поєднання освітнього процесу із науковою та науково-дослідною діяльністю. Підвищення ефективності освітнього процесу відбувається шляхом постійного удосконалення форм і методів навчання та виховання у україноцентрованому виховному середовищі університету [1]; включення магістрантів у роботу наукових гуртків та проблемних груп, апробація результатів досліджень на засіданнях семінарів та конференцій різного рівня; реалізація освітньо-наукової програми на засадах студентоцентрованого та компетентнісного підходів, неперервності, практичності, адаптивності, оновлення змісту освіти.

Висновки. Отже, виокремлено такі особливості формування професійної ідентичності в майбутніх викладачів вищої школи в освітньому процесі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: відбір професійно-мотивованих абітурієнтів; створення освітнього середовища розвитку професійної ідентичності майбутніх викладачів вищої школи; зміст освітньо-наукової програми, що уможливорює процес формування професійної ідентичності в освітньому процесі та практичній підготовці.

Література

1. Кірдан О.Л., Кірдан О.П. Україноцентроване виховне середовище університету як складник формування професійних компетенцій здобувачів вищої освіти / О.Л. Кірдан, О.П. Кірдан // Педагогіка співробітництва як складова реалізації освітньої стратегії навчального закладу : Збірник матеріалів Всеукраїнської інтернет-конференції. – Житомир, 2018. – С. 182 –185. Режим доступу: <https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/handle/6789/9158>

2. Кірдан О.Л. Система підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників закладу вищої освіти: досвід Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / О.Л. Кірдан // Управління якістю підготовки фахівців. Матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції. Одеса: ОДЕКУ, 2019. С. 78-80. <https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/10807>

3. Сучасна лекція: методика підготовки і проведення / уклад. Н.В. Безлюдна, О.І. Безлюдний, О.Л. Кірдан, О.М. Коберник – Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. – 100 с. Режим доступу: <https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/handle/6789/7819>

УСАР Гаяна,
*аспірантка кафедри психології управління
Центрального інституту післядипломної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»*
МОСКАЛЬОВА Алла,
*професорка кафедри психології управління
ЦІПО ДЗВО УМО,
кандидатка психологічних наук, доцентка*

ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В умовах соціально-економічних змін, які виникають у сучасному українському суспільстві, в багатьох сферах людської діяльності відбуваються перебудови. Однією із таких сфер – є освіта. Відмічено, що кожного року з'являється нова генерація здобувачів освіти, більш досвідчена у гаджетах та їх застосуванні, яка несвідомо підштовхнула на здійснення реформ у системі освіти.

Нові знання можна отримати швидко, цікаво і в комфортних умовах за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (надалі ІКТ) з чітким плануванням свого часу. Так ми привчаємо підростаюче покоління до відповідальності перед собою та за організацію свого простору. Інформатизація освіти передбачає загальні процеси розвитку суспільства й освіти. Її розвиток пов'язаний з іменами таких відомих вчених, педагогів та організаторів освіти і науки як: В. Биков, М. Жалдак, В. Д. Руденко та ін. [6].

На думку М. Криштанович, серед проблем з питань розвитку освіти в галузі інформаційно-комунікаційних технологій охоплюють різні напрями: інформатизацію освіти, методику викладання інформатики, компетентність студентів і педагогів із питань ІКТ тощо. Завдяки цьому здобувачі освіти опановують цифрове середовище, сприяючи впровадженню сучасних технологій, таких як: дистанційне навчання, освітні платформи, online курси, редактори мультимедійних презентацій та багато іншого, занурюючи нас у цікавий світ освіти. Виникає запитання, що ми отримаємо на виході – професіоналів, які будуть чітко слідувати інструкціям, чи людей багатограних, духовно розвинених [6].

Спираючись на те, що обробка інформації, її об'єми надходять, змінюються набагато швидше, створює потребу нового формату освіти, де передача знань повинна бути оперативна, зрозуміла та з контентом духовного наповнення.

Актуальність цієї теми не зменшується з кожним роком, а лише набуває все більшої потреби в дослідженні. Посилаючись на роботи попередників і з урахуванням змін технічного прогресу людські якості не втрачають своєї значущості, а потребують їх більшої інтеграції в освіті.

Метою роботи є – обґрунтувати зміст та умови духовного розвитку здобувачів освіти засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Аналіз наукової літератури [1; 3; 4; 5] надав можливість виявити, що духовний розвиток особистості торкається: сприйняття та пізнання; людської активності та її функцій, у яких загальний підсумок – володіння цінностями, більш високими, не лише як складових релігії, а і соціально-моральна компонента, яка потребує внутрішнього бажання до власних змін. А також особистісних якостей таких як: поваги до себе та інших, гуманістичного співіснування тощо. Спостерігаючи реальність феноменологічно духовне відображається у власному досвіді повсякденного життя [1].

Також з'ясовано, що у західній науці духовний розвиток особистості вивчали такі вчені, як А. Адлер [1], С. Гроф [3]; у вітчизняній науці О. Киричук [5], І. Каташинська [4], М. Криштанович [6], Є. Поміткин [7]. У деяких працях науковців тема духовності розглядається імпліцитно, так Б. Ананьєв, О. Брушлинський, розкривають творчу активність, як суб'єктне утворення і продуктивний стан особистості, що викликає пошукову діяльність з використанням творчого потенціалу, визначається специфічною потребою, творчою діяльністю, що включає особистісні та соціальні чинники [6].

Духовний розвиток у рамках цифрового освітнього процесу це запорука виховання особистості необмеженої лише віртуальним комунікативним середовищем. Цифрові технології у освіті повинні бути ключем для успіху і інструментом для формування духовної особистості. Але одночасно вони можуть поглинати приватний простір індивіда, створюючи штучне відчуття реалізованості у суспільстві, що є гострою проблемою в підлітковому віці.

Найперспективнішим в цьому напрямку є розвиток одного з видів сучасних освітніх технологій – інформаційно-комунікаційних технологій або digital technology in the classroom (надалі DTC). DTC – це технології системи цифрової обробки, які заохочують активне навчання, побудову знань, запит та дослідження з боку здобувачів освіти, дозволяють здійснювати дистанційне спілкування, а також обмін даними між викладачами та/ або учнями, що поглиблює освітній процес, сприяє покращенню механізму засвоєння інформації та наповнює духовну складову особистості.

Одна з вимог до викладача, який використовує інформаційно-комунікаційні технології в освітньому процесі це вміння проникнути в духовний світ здобувача освіти, стимулювати розвиток духовних потреб та зацікавленості у використанні новітніх технологій.

Сучасні технології виводять освіту з пасивного стану навчання в більш активно-інтерактивний стан. Так вже існують віртуальні навчальні середовища, де, створюючи власні проекти, надається можливість знайти допомогу у вирішенні певних проблем в процесі роботи. Можливість обмінюватися ідеями, спілкуватися, створювати спільноти у ВЕБ-середовищі підіймають освіту на нову ланку розвитку, де духовність це одна з форм діяльності здобувача освіти, яка спрямована на саморозвиток, покращення себе та ін.

Одночасно виявлено, що повний перехід на цифрову компоненту в освіті несе також і негативні наслідки, які з кожним роком все яскравіше проявляють себе: збільшення учнів з короткотривалою пам'яттю, швидка втрата уваги, неможливість і небажання відокремити себе на певний час від віртуального світу, сприйняття життя, як перехід з одного рівня віртуальної «гри» на інший. Це створює підставу для каталізатора сучасних технологій в освітньому просторі, одна з складових, яких є духовність.

Таким чином, до основних здобутків проведеного дослідження віднесено: розширення уявлень про зміст та сутність духовного розвитку особистості; духовний розвиток засобами інформаційно-комунікаційних технологій, у рамках цифрового освітнього процесу як запоруку становлення здобувача освіти необмеженої лише віртуальним комунікативним простором.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі буде створення програми духовного розвитку здобувача освіти засобами інформаційно-комунікаційних технологій у освітній процес в умовах післядипломної освіти.

Література:

1. Адлер А. Наука жить / А. Адлер. – К.: Port-Royal, 1997. – 288 с.
2. Биков В. Ю. Освітні системи із забезпечення рівного доступу до якісної освіти впродовж життя / Інформаційні технології і засоби навчання. 2008. № 48. URL: www.ime.edu-ua.net/em8/emg.html.
3. Гроф С. Духовный кризис : Статьи и исследования / С. Гроф. – М., Изд-во Трансперсонального Института, 1995. – 255 с.
4. Каташинська І.В. Віртуальна освіта і формування духовних і пізнавальних орієнтирів особистості / І. В. Каташинська // Духовність особистості : методологія, теорія і практика : зб. наук. праць; гол. редактор: Г. П. Шевченко. – Вип.4(10). – Луганськ : Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля, 2005. – С.104-111.
5. Киричук О. В. Народження та зростання духовної особистості: теорія, діагностика, тренінг / О. В. Киричук, В. О. Киричук, В. В. Киричук // Навчально-методичний посібник; гол. редактор: С. Н. Ларіонова. – К. : ТОВ «Інформаційні Системи», 2008. – 90 с.
6. Криштанович М. Ф. Роль і значення інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі ЗВО / М. Ф. Криштанович // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи : зб. наук. праць. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. – Вип. 68. – С. 129-133
7. Помиткін Е.О. Духовний розвиток учнів у системі шкільної освіти: Науково-методичний посібник / Е. О. Помиткін. – К.: ІЗМН, 1996. – 164 с.

УСТАТЕНКО Віра,
стажистка-дослідниця
кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО

ДОСЛІДЖЕННЯ ТИПОЛОГІЙ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ

Стрімкий розвиток сучасного суспільства, невинна переорієнтація державної освітньої сфери на ринкові відносини вимагає від керівників закладів загальної середньої освіти вміння оперативно й гнучко реагувати на зміни, що відбуваються у зовнішньому та внутрішньому освітніх середовищах. Описати, критично порівняти особливості закладів освіти, спрогнозувати їх поведінку на ринку освітніх послуг, використати отримані результати в управлінні організаційними змінами дозволяє дослідження типологій організаційної культури. Як свідчить практика, для кожного керівника є актуальними і мають важливе практичне значення характеристики притаманного даному закладу освіти (ЗО) типу організаційної культури, адже дають можливість з'ясувати найсуттєвіші організаційні цінності, що об'єктивно впливають на його переваги й недоліки, обґрунтувати й запровадити адекватні технології трансформування організаційної культури, створити адаптивну систему управління її розвитком.

Одним з перших ґрунтовне дослідження типів організаційної культури (ОК) здійснив Ю.Палеха. Найбільш відомими типологіями національних культур, що мають вирішальний вплив на культуру організації, автор відзначає типології Г.Хофстеде, С.Юшімуре, І.Ноймана, Р.Блейка і Дж.Моутон, У.Оучі, Г.Лейна і Дж.Дістефано, С.Ханді [8].

Більшість пропонованих науковцями типологій стосується великих підприємств і корпорацій, але можуть бути адаптованими і до сучасних закладів освіти.

Два основних вектори ціннісних орієнтацій за типологією Р.Блейка і Дж.Моутон для закладів загальної середньої освіти, на наш погляд, можна сформулювати наступним чином: орієнтація на створення інноваційного освітнього середовища, ефективність та економічний результат освітньої діяльності; орієнтація на особистість кожного учасника освітнього процесу, задоволення її потреб, реалізацію її можливостей і здібностей.

Разом з тим, зміст суттєвих параметрів, взятих за основу типології Т.Діла і А.Кеннеді, ми пропонуємо розкрити у такому викладі: швидкість зворотного зв'язку з ринком освітніх послуг і зовнішнім освітнім середовищем та ступінь ризику діяльності закладу освіти [3].

Ми схилиємося до думки, що виміри організаційної культури за типологією Р.Акоффа можуть бути застосованими до закладів освіти без будь-яких трансформацій: ступінь залучення працівників до встановлення цілей в організації

і ступінь залучення працівників до вибору засобів для досягнення поставлених цілей [4].

Наше дослідження типологій організаційної культури дозволило припустити, що активно застосованою в управлінській практиці закладів освіти є типологія ОК К.Камерона і Р.Куїнна, основою якої є рамкова конструкція конкуруючих цінностей, тобто протиставлення «гнучкість та індивідуальність – стабільність і контроль» та «внутрішній контроль та інтеграція – зовнішнє позиціонування та диференціація» [7].

Зазначимо, що комбінації цінностей і параметрів організаційної культури, пропонованих ученими, дають назви її типам. Причому, у кожному з них поєднуються (або протиставляються) аспекти зовнішнього і внутрішнього фокусів діяльності організації. Наприклад, типи організаційної культури за К.Камероном і Р.Куїнном:

- кланова культура – це гнучкість у прийнятті рішень, турбота про людей, висока відповідальність та добрі почуття до споживачів;
- адхократична – увагу до зовнішніх позицій поєднано з високою гнучкістю та індивідуальністю підходів до людей;
- ієрархічна культура – організація, що фокусує увагу на внутрішній підтримці у сполученні з необхідними стабільністю і контролем;
- ринкова культура – в організації зовнішні позиції узгоджуються з достатніми стабільністю і контролем [5].

На практиці визначений тип ОК ЗО – це важлива інформація для керівника про спрямованість діяльності організації (на прогрес чи регрес), вимоги до особистості співробітників (професійна компетентність, кваліфікаційний рівень), стан кадрової політики та обґрунтування плинності кадрів (природна – досягнення вікового цензу, об'єктивно-примусова – скорочення штатів, адміністративна – звільнення за ініціативою власника, міграційна – перехід до інших закладів освіти з власної ініціативи працівника). Саме ця інформація стає підґрунтям для прийняття виважених управлінських рішень, спрямованих на позитивний розвиток кожного окремого закладу освіти. Як наслідок – покращення освітнього середовища в місті, регіоні та впровадження інноваційних освітніх перетворень.

З подальших розвідок щодо класифікації типів ОК ми зрозуміли, що також існують наукові підходи, засновані на усвідомленні, чим є організаційна культура сама по відношенню до себе.

Один із них, авторами якого є С.Абрамова та І.Костенчук, базується на співвідношенні особистих цінностей кожного співробітника та системи внутрішніх організаційних цінностей. На думку вчених, ОК може бути «позитивною» і «негативною», маючи наступні критерії: стабільна – нестабільна, інтегративна – дезінтегративна, особистісно-орієнтована – функціонально-орієнтована.

Практичний досвід управлінської діяльності нас переконав у тому, що позитивна культура є особистісно-орієнтованою, інтегративною, стабільною або

нестабільною (якщо організація знаходиться в процесі зміни або розвивається); вона чітко орієнтує співробітників на досягнення мети, забезпечує ефективні вертикальну та горизонтальну комунікації, уможлиблює прийняття ефективних управлінських рішень, знижує витрати на контроль, мотивує співробітників, підвищує лояльність персоналу, сприяє стабільності організації [1].

Водночас, на оптимально організованому комунікативному процесі та наявності зворотного зв'язку в організації побудована типологія Я.Стемковської, згідно з якою існують культури монологічної, діалогічної та полілогічної взаємодії. Ми вважаємо, і це підтверджено практикою, що найбільші переваги має культура полілогічної взаємодії [9].

Прикладом іншої типології ОК є висвітлені Л.Карамушкою відмінні риси «сильної» та «слабкої» організаційної культури.

Зупинимось на характеристиках сильної організаційної культури. Вона вирізняється обґрунтованою організаційною філософією і місією, яка об'єднує всіх; формується сильними лідерами; має високий ступінь розвитку, усвідомлюється переважною більшістю членів шкільного колективу та є стабільно домінуючою; забезпечує відкритість каналів комунікації і вільний доступ до керівництва.

У таких закладах освіти розвинуті особистісно зорієнтована кадрова політика та персоніфікована система мотивацій і заохочень, а також сприятливий соціально-психологічний клімат, забезпечують запровадження прогресивних змін в організації освітньої діяльності у відповідь на виклики сучасності [6].

Нарешті, О.Виханський і А.Наумов виділяють два типи організаційних культур, які постійно й активно взаємодіють між собою: об'єктивну та суб'єктивну.

Об'єктивна культура – це матеріальне оточення, що певним чином відбиває цінності, яких притримується організація.

Суб'єктивна – це організаційні цінності, що поділяються працівниками, віра й очікування, групове сприйняття організаційного оточення з його нормами та ролями, що існують поза особою. Саме цей тип ОК слугує основою формування управлінської культури, стилів керівництва та поведінки керівників, що і створює відмінності між схожими організаційними культурами [2].

Дослідивши типології організаційної культури, ми констатуємо, що у науковій літературі їх налічується достатньо, однак, і зарубіжні, і вітчизняні вчені виражають дуже суттєву спільну думку: кожна ефективна організація створює свою власну, неповторну, унікальну культуру, яка і обумовлює її прогресивний розвиток. Як приклад, згідно з однією типологією, ОК двох закладів освіти може бути клановою і, водночас, згідно з іншою – сильною (в одному ЗО) або слабкою (в іншому ЗО), що призведе до абсолютно різних результатів освітньої діяльності.

Крім того, ми констатуємо, що, залежно від спрямованості зовнішнього вектора діяльності та неповторних внутрішніх аспектів організаційної культури, тільки комплексне дослідження реального стану даного феномену дозволяє об'єктивно оцінити її вплив на результативність функціонування закладу освіти.

Отже, визначення типу організаційної культури закладу загальної середньої освіти спрямовується на пошук та створення для нього такої програми життєдіяльності, яка б забезпечила перехід освітнього процесу на інноваційні засади, що відповідають сучасним тенденціям розвитку освітньої системи нашої держави.

Література

1. Абрамова С.Г., Костенчук И.А. *О понятии “организационная культура”* / С.Г.Абрамова, И.А.Костенчук // Служба персонала. – 2009. – №2. – С. 18-22.
2. Виханский О.С., Наумов А. И. *Менеджмент: Учебник.* – 3-е изд. – М.: Гардарики, 2003. – 528 с.
3. Гайдученко С. О. *Текст лекцій з дисципліни «Організаційна культура» (для студентів 5 курсу спеціальності 8.03060101 „Менеджмент організацій і адміністрування (за видами економічної діяльності)” денної форми навчання)* / С. О. Гайдученко, М. М. Новікова; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків: ХНУМГ, 2015. – 77 с.
4. Галкина Т.П. *Социология управления: от группы к команде [Текст]: учеб. пособие по спец. «Менеджмент»* / Т.П.Галкина. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 223с.
5. Карамушка Л. М. *Психологія управління: Навч. посіб.*– К.: Міленіум, 2003.–344 с. URL: http://lib.mdpu.org.ua/load/psihologiya/Psihologiya_upravleniya_Karamushka_L_M%20z.pdf
6. Карамушка Л.М. *Структура організаційної культури: основні напрямки дослідження* / Л.М. Карамушка // Актуальні проблеми психології : зб. наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України / [ред. кол. : С.Д. Максименко (гол. ред.) та ін.]. – К. - Алчевськ : ЛАДО, 2013. – Т. I : Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. – 2013. – Вип. 37. – С. 3-6.
7. *Организационное поведение: учебник и практикум для академического бакалавриата* / С. А. Барков [и др.] ; под ред. С. А. Баркова. – Москва : Издательство Юрайт, 2015.– 453 с. – (Серия: Бакалавр. Академический курс). URL: http://stud.com.ua/22108/menedzhment/tipologiyi_organizatsiynih_kultur
8. Палєха Ю.І. *Ключі до успіху, або Організаційна та управлінська культури. Навч. посібник.* – 2-ге вид. доп. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2002. – 337 с.
9. Стемковська Я.Є. *Моделі організаційної культури школи у змісті підручника* для директора. URL: <http://ipvid.org.ua/upload/iblock/937/93740d0133723af28f2da5391650b33b.pdf>

ФИЛИПОВИЧ Людмила,
завідувачка Відділу філософії та історії релігії
Відділення релігієзнавства Інституту філософії НАНУ,
докторка філософських наук, професорка

ДУХОВНІСТЬ І ОСВІЧЕНІСТЬ: ТОЧКИ ДОТИКУ

Пандемія коронавірусу, з яким зустрілося людство в ХХІ ст., продемонструвала недосконалість людини і перед лицем природи, і перед лицем спільноти/суспільства, і перед лицем Бога. Людина виявилася слабкою та обмеженою в своїх знаннях, у своєму досвіді. Переможець враз перетворився на переможеного. І ким? на перший погляд - невидимим вірусом, який багато хто сьогодні сприймає уособленим злом, що має нагадати людству про те, наскільки воно завинило Всесвіту, самому собі за бездумну експлуатацію природи, за байдужість до близьких, за преклоніння перед матеріальним, за ігнорування духовності. Останні роки "мы живём, - як писав Осип Мандельштам, - под собою не чуя страны". Політичний антисталінський протест, висловлений в цьому вірші, переріс кордони часу і простору - він став глобальним, вселенським, холістичним. В що цей протест має перерости? чим він має стати? Негацією всього відомого, забуванням історії, зануренням в ілюзії, смиренним очікуванням прийдешнього - "будь що буде"? До чого закликає цей вірус, про що він промовляє до нас?

Людство майже вичерпало всі свої ресурси, зримі, матеріальні, природні, речовинні, енергетичні. Чи є якась надія на інтелект, розум, духовність? Якщо вони ще залишились, то як їх продукувати, збільшувати, поширювати? Немає іншого шляху, вважають деякі експерти, як вчительство, навчання, освіта та самоосвіта, виховання, плекання в собі людини, відповідальної не тільки за себе, але й за інших живих істот.

Як сполучити духовність і освіченість? Що ми маємо вкласти в ці поняття, щоб отримати очікуваний результат - їх синергію: освічену духовність чи духовну/одуховлену освіченість?

У нашому вжитку ми зустрічаємо надто багато слів із коренем дух:духовність, душа, духовне виробництво, духовні цінності, духовна людина, духовний потенціал людини, духовне виховання, духовний світ людини, духовні сили, духовне відродження, духовне начало, духовна ера, духовний досвід, духовне здоров'я, духовний інтерес, духовні потреби, духовне середовище, духовна діяльність, духовний фактор, духовний вакуум, духовна криза, духовний батько, мати чи син, духовний сан, духовний простір, духовні процеси, духовні явища, духовна культура, духовні цінності, духовна діяльність, бездуховність, духовна нудьга тощо.

Сам дух в багатьох світських джерелах визначається як «категорія, яка виражає вищу природу буття вільної істоти, що виявляється в здатності до пізнання і самопізнання, творіння і самотворення. Завдяки духу з'являється відкритість буття – можливість і дійсність виходу за будь-які межі і, разом з тим,

єдності буття. Дух включає в себе такі явища, як розум, свідомість, волю, натхнення, але не зводиться до жодного з них, постаючи інтегруючим принципом внутрішнього і зовнішнього світу» [1].

Безпомилково такі слова, як духовна культура, духовна література, духовні товариства, духовні вчителі, духовна музика і спів, духовна освіта, духовне служіння, духовні проповіді і молитви, духовні прояви віри, духовні дари, духовне життя тощо ми ототожнимо з явищами, що претендують на високі епітети духовності і безпосередньо пов'язані із релігією. Духовне життя з виявами в ньому релігійного чинника також є надто складним феноменом не тільки при досягненні різноманіття його форм, а й навіть для теоретичного усвідомлення того, чим воно є в дійсності, які явища включає в себе, в якому співвідношенні воно знаходиться з такими близькими до нього за етимологічними ознаками поняттями, як Бог, трансцендентне, трансцендентальне, священне, сакральне. Одні розуміють і вживають названі поняття як однопорядкові й чітко субординовані між собою, інші ж говорять про різні, далеко відмінні аспекти їх вияву. Для одних духовність співпадає із свідомістю, а відтак є вторинним явищем щодо матеріального світу, інші ж виводять духовність за межі відносин матеріального та ідеального, говорять про буття її в якійсь своїй специфічній сфері. Одні духовність відносять лише до чуттєвого світу людини, а інші до неї долучають ще й розумність (раціональність).

Але якби не розуміли/трактували вчені і богослови поняття духовності, вони солідарні в тому, що від ступеня її розвитку у людини залежить рівень досконалості і гармонійності людського суспільства, всього світу. Не час перетягувати ковдру на себе, щоб доводити, що безрелігійна людина не може бути духовною чи віруючий - напівосвічений громадянин. В результаті навчання можна подолати крайні форми нестиковки духовності і освіченості, прагнути до взаємозбагачення на духовність і освіченість.

Чи є якась модель ідеального співвідношення духовного і освіченого? чи є якийсь спосіб виміряти наявність і одного й іншого? Що дає нам підстави казати, що та чи інша людина є духовно досконалою, енциклопедично освіченою? чи так потрібна геніальному генетику духовність, а продвинутому анахорету знання великої теореми Ферма? І духовність, і освіченість вимірюється, на нашу думку, одним - відповідальністю людини за свої думки, слова, наміри, плани, вчинки перед Богом та іншими людьми.

Будь-які спільні практичні кроки представників "духовного виробництва" - продукування ідей, теорій, знань, переконань, культури тощо, а особливо освітянської галузі - мають ґрунтуватися на важливих методологічних фундаментах, які в умовах планетарної кризи потребують кардинального перегляду. Перш за все йдеться про відмову на монополію у розумінні духовності. Треба зосередитися на тому, ЩО ми пропонуємо людству, які цінності пропагуємо, а не ЯК, яким способом. Методи можуть бути різними - переконання, віра, прагматизм, раціональність зусиллями освітян, церкви, науковців, митців, влади, священиків, засобами інтернету та інших форм масової інформації, кіно,

мистецтва тощо. Зараз вже не має значення, ХТО транслює Правду, головне, щоб Правду. Тому бажано прагнути уникати конкуренції між "виробниками" ціннісних смислів, долати вузькі корпоративні інтереси своєї школи, вишу, церкви, спільноти. Головним принципом такої співпраці має стати принцип інклюзивізму, який включає доробок всіх позитивних досвідів, щоб люди навчилися з цього вселенського банку інформації користатися тим, що найбільш ефективно працює саме в їх контексті. Це буде пов'язано із помилками, невдачами, навіть трагедіями, але люди нарешті навчатимуться вибирати, тобто бути вільними.

Якщо такий банк створити, то інформація в ньому має бути в найширшому доступі, насправді публічною, щоб нею могло скористатися якнайбільше людей, яких треба навчити працювати з тією інформацією, розвивати у них критичне мислення, аналітичні здібності, творчі навички.

Все це треба робити солідарно, в чесній кооперації, що базована на довірі між суб'єктами цих "виробничих" відносин. Розгорнути реальну співпрацю, дружню допомогу, зацікавленість один в одному всіх, для кого духовність - в пріоритеті, є смыслом його/її життя, визначає не тільки і не стільки індивідуальне буття, скільки майбутнє своє спільноти, всього людства.

Новий час вимагає зближення позицій представників різних сфер - наукової, філософської, релігійної, мистецької тощо. Одвічне протистояння науки і релігії треба долати разом, щоб розкрити «таємниці» феномену духовності людини. Релігійний і секулярний світ завжди існували поруч, домінуючи в певні історичні періоди. Але зараз не до з'ясування, хто тут первинний, перший і важливіший: святе зримо присутнє в світському житті, а профанне проникає в світ сакрального. Авторитетність деяких релігійних лідерів виходить за межі їхніх духовно-релігійних традицій, як, напр., Далай-лама, папа Римський чи Вселенський патріарх. Так само до закликів поважних світських лідерів дослухаються віруючі люди з різних релігій.

Треба розширити межі спілкування, його рівні, форми, смисли. І як це зробити в умовах карантину? Як самоізолюючись достукатися до ближнього свого, увібрати в своє коло спілкування якнайбільше людей? поділитися із світом своїми духовними думками, станами, потребами, бажаннями?

Діалог між різними світоглядами, релігіями, традиціями, культурами вже ведеться. Цей засіб комунікації визнаний єдино можливим для розв'язання конфліктів, непорозуміння між людьми, народами, державами, релігіями. Не війна, не бійка, не агресія мають бути мовою спілкування, а розмова, консультації, зустрічі, прояснення позицій, аргументоване відстоювання своїх прав, що можливо в ситуації постійного навчання людей культурі ведення діалогу, метою якого мало б стати не просто повідомлення про себе, інформування про свою позицію, а вироблення спільних положень, обов'язкових до виконання всіма його учасниками.

Роздумуючи над причинами не достатньо ефективного діалогу, вбачаємо одну із головніших з них закритість людей, їх інертність, незнання і невміння

бути в активному зв'язку з іншим. Особливо заважає відсутність визнання рівноправ'я всіх учасників діалогу, де не може бути хтось вищим і кращим, а інший - менш значимим. Рівноправний діалог можливий між людьми, які усвідомлюють свою самодостатність, свою свободу, свою рівностатусність. До тих пір, поки в свідомості учасників діалогу не утвердяться ці цінності і замість ідеї рівностатусності пануватиме принцип ієрархічності у відносинах між учасниками діалогу, коли хтось виключається із єдиного цивілізаційного поля, жодна персональна чи колективна - політична, етнорелігійна, культурна система не буде вважатися духовною й освіченою.

Література

1. Н. Хамітов Л. Гармаш, С. Крилова. Історія філософії. Проблема людини та її меж. К.: КНТ, 2016. - С.288-289.

ХАЛІНА Вероніка,

доцентка кафедри економіки

Харківського національного університету будівництва та архітектур,

кандидатка економічних наук

БУЦЬКИЙ В'ячеслав,

доцент кафедри механізації будівельних процесів

Харківського національного університету будівництва та архітектури,

кандидат технічних наук,

УСТИЛОВСЬКА Анастасія,

викладачка кафедри економіки

Харківського національного університету будівництва та архітектури

ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ МАГІСТЕРСЬКИХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ

Прискорення змін світових тенденцій розвитку людства призвела до трансформації парадигми освітнього процесу, а також появи нових педагогічних теорій, концепцій та підходів до навчання. В свою чергу, це спричиняє виникнення інноваційних та сучасних освітніх технологій, які сприяють більш ефективному провадженню програм для здобувачів вищої освіти.

Розвиток освітніх технологій та ефективність їх застосування перебувають в центрі уваги таких учених: Н. Абашкіної, К. Баханова, В. Безпалька, Е. Бережної, І. Богданової, В. Бондаря, Б. Блума, В. Воронова, С. Гончаренка, В. Дорошенка, М. Кларіна, І. Марева, А. Нісімчука, О. Падалки, І. Прокопенка, О. Савченко, Г. Селевка, І. Смолюка, М. Чошанова, О. Шпака та ін. Всі автори трактують поняття освітньої технології по-різному. Виокремлено декілька підходів щодо тлумачення

цих термінів [1]: освітня технологія як новітній засіб навчання; освітня технологія як відкрита педагогічна система; освітня технологія як сукупність дій (система дій) чи діяльність; освітня технологія як проект (модель) навчально-виховного процесу; освітня технологія як галузь науки або педагогічного знання чи наука.

Освітня технологія – це спосіб оптимального досягнення мети педагогічного процесу з використанням відповідних методів. Її доцільно визначати як послідовність спільних дій викладача, що супроводжуються педагогічною діагностикою і спрямовані на забезпечення відповідності результату визначеній меті [1].

На сьогоднішній день у сфері вищої освіти довели свою ефективність такі освітні технології як *blended learning*, перевернуте навчання та мобільне навчання, які особливо актуальні під час подій, що не дозволяються здійснювати освітній процес традиційними методами (наприклад, карантин, погодні катаклізми та ін.). Модернізація освіти в більшості зарубіжних закладів спрямована на реалізацію змішаного навчання, застосування нових засобів ІКТ, створення електронних ресурсів для забезпечення навчального процесу за методикою змішаного навчання та розробці інноваційних навчальних програм з усіх освітніх напрямків [2].

В усьому сучасному світі відбувається стрімкий розвиток індустрії зі створення програмних комплексів *e-learning* різної спрямованості, в тому числі систем доставки контенту, організації та управління навчанням – *LMS* (*Learning Management Systems*), які об'єднують у собі інструменти адміністрування, комунікацій, оцінки знань, розробки навчальних курсів. *Blended learning* – поєднання традиційних форм аудиторного навчання (*F2F*) з елементами електронного навчання – відео, інтерактивні елементи, онлайн консультування, робота з хмарними платформами (наприклад, *Trello*), опитування за допомогою додатків (*Socrative*, *Kahoot* та ін.).

Наприклад, магістерська освітня програма «Публічні закупівлі», яка запроваджена у Харківському національному університеті будівництва та архітектури передбачає активне використання освітньої технології *blended learning*. Зокрема, вивчення освітньої компоненти «Публічні закупівлі та тендери в будівельній галузі», яка забезпечує надбання навичок здійснення публічних закупівель в сфері будівництва, підкріплених поглибленими знаннями кошторисної справи із володінням технічним базисом будівельного процесу, передбачає для роботи з освітнім контентом навчальної дисципліни та виконання запланованих видів освітньої діяльності такі інструменти *e-learning*: веб-сайти електронних торговельних майданчиків; програмний комплекс «Строительные технологии «СМЕТА»; офіційний портал оприлюднення інформації про публічні закупівлі України *ProZorro* (<https://prozorro.gov.ua>); моніторинговий портал *Dozorro* (<https://dozorro.org>); хмарна програма *Trello* (на даний ресурс завантажуються всі матеріали за освітньою компонентою: силабус; презентації; кейси; посилання; тести; контрольні та індивідуальне завдання); додаток

Socrative; додаток Kahoot. Тому, передбачається користування всіма можливими девайсами (ноутбуки, персональні комп'ютери, мобільні пристрої з підключенням до Інтернет для комунікації та опитувань, виконання практичних завдань, виконання завдань самостійної роботи, проходження тестування (поточний, модульний, підсумковий контроль).

Технологія «перевернутого» навчання («flipped learning») – це форма змішаного навчання, коли студенти переглядають відео-лекції поза аудиторією, вивчаючи контент в Інтернеті онлайн, а потім роблять домашнє завдання в аудиторії безпосередньо під керівництвом викладача [3].

Перевернуте навчання сприяє розв'язанню таких завдань [4]: забезпечення виходу кожного студента на свій рівень розвитку через індивідуальний темп роботи; сприяння збалансованому розвитку основних фізіологічних та психічних функцій студента шляхом комплексного підходу до навчання; формування інтелектуально-пізнавальних здібностей студентів; розвиток творчої активності кожного суб'єкта навчання; розвиток практичних і дослідницьких навиків студентів; забезпечення, стимулювання саморозвитку й самоактуалізації особистості; підвищення рівня навчальних досягнень студентів; забезпечення свідомого засвоєння базових знань за рахунок універсального їх використання в різних ситуаціях.

Мобільне навчання (bring your own devices) можна розглядати як окрему освітню технологію, яка повністю може забезпечувати дистанційний характер освітнього процесу.

Переваги мобільного навчання революціонізують процес електронного навчання. Оскільки швидке поширення мобільних пристроїв триває, суспільство все більше усвідомлює конкурентні переваги, які виникають як результат застосування сучасних технологічних досягнень для створення потужних технологій, орієнтованих на навчання [5].

Отже, ця форма має низку переваг [6]: навчальний процес не має меж, що завдяки сучасним бездротовим технологіям (WAP, GPRS, EDGE, Bluetooth, Wi-Fi) дає можливість легко розповсюджувати навчальні матеріали між користувачами; індивідуалізація навчання; наочність навчання, дозволяє активно використовувати інтерактивні та імітаційні наочні посібники; сприяє взаємодії викладача зі студентами в режимі реального часу; дає можливість отримувати освіту людям з особливими потребами; не вимагає придбання персонального комп'ютера та паперової навчальної літератури, що економічно виправдано; завдяки поданню інформації в мультимедійному форматі «сприяє кращому засвоєнню та запам'ятовуванню матеріалу, підвищуючи інтерес до навчального процесу». Крім того дана освітня технологія повністю підходить для представників покоління Z (які на сьогоднішній день складають більшість здобувачів вищою освіти) через відсутність прив'язки до певного місця, а в деяких випадках, і часу проведення занять, а також через поринання у їхнє звичне віртуальне середовище, в якому вони почуваються комфортно і можуть більш ефективно навчатися.

Таким чином, розглянуті освітні технології, які активно використовуються вже сьогодні під час провадження освітніх програм, впевнено розвиваються та доводять свою ефективність. Більш того, можна з упевненістю стверджувати, що за цими технологіями майбутнє. При цьому, зміна парадигми освітнього процесу, спричиняє перетворення викладача на фасилітатора та ментора у навчанні, до функцій якого відносяться активна взаємодія зі здобувачами вищої освіти, відстеження їхнього прогресу в опануванні освітніх компетентностей та набутті професійних компетентностей і soft skills, а також допомога у разі потреби.

Література

1. Михайліченко М.В., Рудик Я.М. Освітні технології: навчальний посібник. – К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2016 – 583 с.
2. Ткачук Г.В. Зарубіжний досвід реалізації змішаного навчання. Фізико-математична освіта. – 2018. – Вип. 1(15). – С. 98-102.
3. Seven things you should know about flipped classrooms [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://net.educause.edu/ir/library/pdf/ELI7081.pdf>.
4. Слушний О.М. Технологія «перевернутого» навчання як інноваційний засіб підвищення якості освіти. // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. – Вип. 48 – 2016. С. 19-23.
5. Дибкова Л. Перспективи електронного навчання у 21 столітті за допомогою застосування мобільних девайсів. // Молодь і ринок. – №9 (176). – 2019. – С. 50-54.
6. Birkenkrahe, M., DimitriSchild, D., Trofimov, V. (2012) UNIVERSITY 2.0.Part of the IADIS Multi conference on computer science and information systems 2012: IADIS International conference e-Learning 2012, Lisbon, Portugal.

ЧІЧЕРІНА Ганна,
здобувачка вищої освіти
ОПП «Християнська педагогіка»
кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ

Сучасність стоїть перед викликом усвідомленого формування та розвитку особистості, що спроможна робити вибір, має сформований і здоровий світогляд, міцну й усталену духовно-моральну позицію, духовну зрілість. В суспільстві XXI століття пропагується аморальність, руйнуються базові людські цінності, науковці визнають цей стан як ціннісну кризу. Як стверджував І. Зязюн дуже

мало людей реально уявляють справжню небезпеку аксіологічної війни. Лише цінності структурно конституують саму громадянськість, саму суб'єктивність індивідуума, а тому їх зруйнування впливає на всі без винятку напрями життя людини і суспільства виключно знищуюче.

Існує три базових сфери впливу на внутрішню установку людини, на її духовно-моральний стан: засоби масової інформації; масові релігійні, суспільні, політичні рухи й організації; система освіти. Спостерігаючи стан сучасної системи освіти ми бачимо великі аксіологічні виклики в усіх її ланках. Але найбільш вразливий, виклик до людини-вчителя, який посеред криз духовного дисонансу має відкривати ціннісний шлях новим поколінням, формуючи духовно зрілу особистість здатну змінювати реальність. З боку вчителя це потребує вийти за рамки особистого життя, відчутти духовний потенціал професії-служіння і насамперед особисто усвідомити сенси свого життя і соціокультурні виклики України та сучасності.

Дисонанс може використовуватися у різних контекстах але переважно визначає розлад, дисгармонію. Принцип дисонансу дозволяє особливо гостро відчутти головні проблеми буденності та акцентувати увагу на первинні проблемні питання у повсякденні. У дослідженнях Е.О. Помиткина констатується, що духовний дисонанс детермінується дією трьох складових – особистісних ідеалів, цінностей та смислів, які є більш стійкими та більш глибинними утвореннями, ніж знання, а отже їх корекція вимагає спеціальних психологічних підходів та допомоги. Самі ж причини дисгармоній у внутрішньому світі особистості пов'язані з характером взаємодії векторів ідеали-сенси-цінності, які за умов упорядкованості мають однакову спрямованість, різноспрямованість ідеалів, смислів і цінностей зумовлює невизначеність у напрямі професійної самореалізації, спричиняє внутрішньо особистісний конфлікт, певний дисонанс.

Активізація духовного гармонійного формування особистості повинно починатися у родинному вихованні і мати неперервний вектор продовж життя випробовуючись у вирі дисонансів життя. Науковці стверджують, що вчителю важливо бути досвідченими у взаємодії смислів, ідеалів та цінностей та упорядкуванні власного духовного світу.

В різні історичні періоди філософи та психологи намагалися розкрити зміст і сутність духовності, шляхи до формування та розвитку духовності особистості. Сучасні науковці займаються дослідженням, експериментальним впровадженням результатів психолого-педагогічного досвіду наголошуючи, що духовний вектор формування та розвитку особистості вчителя є пріоритетним та характеризується багатством інтелектуального й емоційного потенціалів особистості, високим моральним розвитком, що веде, до гармонії ідеалів людини, із загальнолюдськими цінностями і достойними вчинками, в основі яких лежить потреба служити людям та добру, постійне самовдосконалення.

Концептуальною основою запропонованих освітянською спільнотою заходів щодо змін в освіті України стала ідея запровадження компетентнісного

підходу як одного з ефективних шляхів розв'язання протиріч у розвитку освіти та суспільства, узгодження освітніх систем в глобалізованому світі.

Експерт з питань освіти духовно-морального спрямування І.Л. Сіданіч наголошує, що духовно-моральна компетентність – це готовність, спроможність і потреба жити і працювати за національними духовно-моральними нормами; духовно-моральний розвиток фахівця через усвідомлення джерела духовності та моралі; формування відповідального ставлення до себе, членів своєї сім'ї, громади, суспільства, викладацької діяльності та її результатів на основі духовно-моральних цінностей; застосування моделі духовно-моральної поведінки для утвердження особистого, сімейного та суспільного духовного здоров'я; усвідомлення ризиків, до яких призводить бездуховність, для власного здоров'я і поведінки, здоров'я і поведінки оточуючих людей.

Тобто впровадження компетентнісного підходу повинно орієнтувати вчителів до усвідомлення потреб, прагнень і ціннісних орієнтацій, мотивів, уявлень про свої духовні запити та можливості їх реалізації у професійно-педагогічній діяльності. Свідомий аналіз та оцінка своїх особистісних якостей, знань, умінь та навичок дає вчителю спрямованість до регулювання на цій основі свого саморозвитку і власної діяльності. Тому створення умов, творчих можливостей для самоорганізації та професійно-педагогічної діяльності вчителів, головне призначення компетентнісного підходу.

Незважаючи на значну актуальність і соціальну вагу формування духовно-моральної компетентності вчителя, ця проблема є поки що недостатньо вивченою в сучасній психології та реалізованою в психолого-педагогічній практиці.

Реалізація компетентнісного підходу надає можливості трансформувати цілі і зміст духовного розвитку вчителя та формувати духовно-моральну компетентність. Це створює умови в яких вчитель свідомо стає носієм не тільки знань, але й духовно-моральних цінностей, досвіду національної духовної культури та взірцем для наслідування.

Чубенко Сергій

здобувач вищої освіти

ОПП «Християнська педагогіка»

кафедри педагогіки, адміністрування

і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО

ДУХОВНО-МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ ЯК КОМПОНЕНТ УКРАЇНСЬКОГО ВИХОВНОГО ІДЕАЛУ У ДІТЕЙ З ГРУПИ РИЗИКУ

Проблема формування духовно здорової людини займає провідне місце в педагогіці і постійно актуальна. Так як будувати міцну сім'ю, сучасне суспільство

може ґрунтуватися на моральних цінностях, освітнє середовище є провідним в розвитку молоді. Це сприяє набуттю мобільності, культури спілкування, вихованості, норм поведінки. Таким чином виникає необхідність більш ретельної підготовки майбутніх фахівців соціально-психологічної реабілітації та розвитку до виховання християнських цінностей у дітей з групи ризику.

У нинішньому суспільстві висувуються нові приписи до особистості фахівців з виховання дітей, ступінь освіти та професійної майстерності. Реформа освітніх процесів пов'язана з європейською інтеграцією, тому формування всебічно обдарованої особистості стає основним завданням вищих педагогічних вузів. Беручи до уваги всі фактори розвитку особистості, вчені звернули увагу на необхідність винаходити нові підходи в підготовці фахівців викладання професій, тому що вони повинні будуть щодня вирішувати проблеми дітей: заздрість, жорстокість, байдужість один до одного і до навчання, можливість самогубства, крадіжки, подолання власних недоліків. Сьогодні важливо не тільки підтримувати інтелектуальний потенціал української молоді, а й сформувати в них загальну культуру, виховати духовність, що можливо «тільки шляхом морального переродження кожної конкретної особистості, що живе у світі» (Бондарєв П.)

Проблема формування духовно-моральних цінностей перебуває в центрі уваги сучасних дослідників. Теоретичні засади виховання висвітлено у роботах таких учених, як Г. Бевз, І. Бех, Г. Васянович, А. Вербицький, О. Глузман, М. Євтух, Є. Зеленов, М. Кириченко, В. Коцур, В. Кремень, О. Падалка, З. Рябова, І. Сіданіч та ін. Визначне значення мають твердження громадянського виховання в працях К. Ушинського, І. Огієнка, Г. Ващенко, С. Русової, та ін. Я. Корчак та В. Сухомлинський є видатними представниками світової педагогіки гуманізму, на їх ідеї звертали увагу вітчизняні та зарубіжні вчені: М. Борисовський, Р. Валєєва, К. Григор'єв, С. Денисюк, В. Кузь, О. Левін та ін.

Проте, фахова підготовка майбутніх фахівців Центрів соціально-психологічної реабілітації до виховання християнських цінностей у дітей з групи ризику, ще не стала предметом загальної фахової підготовки. Особливо актуальним залишається розв'язання питань саме християнських цінностей та оволодіння дітьми групи ризику цінностями християнської культури в контексті національно-культурної традиції.

У кожного народу ідеали й норми духовно-моральних цінностей створювалися віками, а стверджувалися і вдосконалювалися на своєму життєвому досвіді та взаємних відносин. Нині все більше затверджується думка, що особливості різних історичних епох впливали на формування правил поведінки, виховних ідеалів у духовному становленні особистості.

Терміном «ідеал» (лат. *Idealis* від грец. *ἰδέα* – образ, ідея) позначають досконалість, взірєць для наслідування, вищу кінцеву мету діяльності людини. Компонент виховного ідеалу це виховання любові, вірності у дружбі, поваги до батьків і старших, особистої відповідальності за свою працю, любові до рідної землі, до рідної мови, вірності ідеям, принципам моралі та духовності, виконання професійних обов'язків. Український педагог Г. Ващенко за основу національної

педагогіки поклав християнський ідеал. Утвердження християнської моралі повинно відбуватися шляхом перетворення віри в Бога у внутрішнє переконання людини. «Служба Богові і Батьківщині вимагає в першу чергу високих інтелектуальних властивостей. Щоб служити Богові й Батьківщині, треба мати відповідний світогляд, добру фахову підготовку і розвинені формальні здібності інтелекту» [1].

З педагогічних поглядів І. Огієнка, головними рисами у розвитку духовності української молоді вчений вважав християнську доброчесність, справедливість і працьовитість. Їх можна виховати, на переконання педагога, лише на основі рідномовного виховання, і тільки в родині [5]. Відомі представники педагогічної думки (К. Ушинський, П. Юркевич, С. Миропольський, Ю. Дзерович, В. Зеньковський та ін.) зберігають позиції релігійного підходу до розуміння духовності як християнських цінностей. Так К. Ушинський писав: «Є лише один ідеал довершеності, перед яким схиляються всі народності, це ідеал, що його дає християнство. Усе, чим людина як людина, може і повинна бути, виражено цілком у божественному вченні, і вихованню залишається тільки раніше всього і в основу всього вкорінити вічні істини християнства. Воно дає життя і вказує вищу цінність будь-якому вихованню...» [8]. Сформовані цінності й норми поведінки дають спроможність людині бути впевненою, розвиватися, осмислювати цінності, щоб сформувати ідеал. Духовні цінності ми розглядаємо як проформи вираження моральних вимог: норм і принципів моралі, віри, моральних ідеалів, понять добра, справедливості, честі, гідності, обов'язку, моральних якостей людини, характеристик вчинків, діяльності та стосунків [9]. Моральні цінності є добром і для людини, яка їх обирає, і для її оточення, на яке цей вибір впливає. У особистих стосунках духовними цінностями є добро і справедливість, що орієнтують на створення умов, за яких забезпечується мир і злагода між людьми, захист людського життя. Добра воля не тільки просвітлюється змістом, в основі якого – вищі цінності, а й стверджує їх у всіх сферах людського буття [9]. Важливим також є формування ціннісного ставлення особистості майбутнього фахівця до суспільства і держави, до себе і людей, до природи, праці та мистецтва, що має виявлятися в особистісному зростанні кожного, становленні громадянина України, здатного виявляти національну гідність, успішно реалізовуватися, бути носієм духовної культури, яка включає: моральну культуру, культуру спілкування, національну культуру, християнську морально-етичну культуру, правову культуру, економічну культуру, політичну культуру, художньо-естетичну культуру, родинно-побутову культуру й інтелектуальну культуру [10].

Із погляду педагогіки моральне виховання – це цілеспрямований і систематичний вплив на свідомість, почуття й поведінку вихованців з метою формування в них моральних якостей, що відповідають вимогам суспільної моралі [9]. І. Гончаренко визначає, що це – «цілеспрямований процес формування моральної свідомості, розвитку морального почуття та навичок моральної поведінки людини відповідно до певної ідеології» [2]. А. Кузьмінський трактує

поняття «моральне виховання» як вивчення теоретичних основ моралі, організація досвіду поведінки й діяльності, які відповідають вимогам моралі нашого суспільства» [3].

У сучасній системі освіти, постійно відбуваються метаморфози, що вимагають від майбутніх фахівців повсякчас самовдосконалення, підвищення професійної компетентності. Важливо вивчати особисті фактори, які впливають на професійний рівень самовдосконалення для подальшого розвитку творчих якостей, володіння навичками професійної самоосвіти і самовиховання. Так, К. Ушинський вважав, що кожен народ має свою мету виховання, свій ідеал людини і потребує відтворення цього ідеалу у вихованні [8]. Формувати загальнолюдські форми моралі в душі особистості, розбудити в неї сердечність, чуйність, порядність, доброту, людяність закликав В. Сухомлинський [6].

Актуальними в педагогіці завжди стояли питання, на яких морально-етичних нормах виховувати молодь. Історія розвитку української традиційної системи виховання підтверджує переваги християнських духовно-моральних цінностей, тому що саме вони впродовж всього історичного періоду утворювали її зміст. Ідеї видатних вітчизняних філософів і педагогів отримали світове визнання (В. Зеньковський, Г. Сковорода, К. Ушинський, П. Юркевич, І. Огієнко, Г. Ващенко та ін.), вони вважали, що релігійна мораль подає думку про чітке уявлення змісту таких категорій, як «добро» і «зло» та визначає стратегічну мету моральної діяльності людини.

О. Сухомлинська відзначає: «вітчизняна школа і педагогічна думка з самих своїх початків, тобто від періоду Київської Русі (IX– XIII ст.) розбудовувалась в структурі діяльності церкви» [7]. На важливу роль церкви в розвитку не лише української культури а і освіти, вказують й інші науковці, зокрема В. Литвин, який вважає церкву основою всього соціокультурного розвитку Київської Русі [4]. О. Сухомлинська пише, що «духовність, як педагогічна категорія цього періоду, є суто релігійним поняттям: дітей долучали до церковно-релігійної обрядовості та конфесійного типу християнства. Князь Володимир, високо оцінюючи значення освіти і поширюючи християнство і церкву, сприяв розвитку і розповсюдженню релігійної духовності, яка спиралась і замішувалась на народному побуті і народній філософії, язичницьких віруваннях й міфах: вони імпліцитно присутні в християнській духовності й до сьогодні» [7]. Формування духовно-моральних цінностей українського народу на основі християнських ідеалів зумовило входження Київської Русі в загальноєвропейський культурний простір. Саме таку думку підтверджує багато вітчизняних науковців, які досліджують цивілізаційний крок уперед України: «саме такий складний соціокультурний комплекс, як християнство, основою якого виступали специфічні риси давньоруської релігійної свідомості, і постав підґрунтям входження Київської Русі до загальноєвропейського історико-культурного ландшафту [10].

Отже, надзвичайна роль християнства в соціально-культурному житті українського народу має визначне місце духовно-моральних цінностей у системі якісного українського виховання. Історична еволюція духовно-морального

ціннісного складника української виховної системи на основі християнських ідеалів забезпечила її інтеграцію в систему загальноєвропейських цінностей. Ця течія розвитку української системи виховання зберігалася і після розпаду Київської Русі.

Формування духовності на основі християнських моральних цінностей передбачає розвиток моральних вимог, що депонуються в свідомості людини і суспільства у вигляді норм, принципів, ідеалів, концепцій, якостей. Освіта передбачає формування моральних оцінок кожної людини з точки зору добра, справедливості і впливає на уявлення про мораль людей: морального, сумлінного, цнотливого, благородного, добродісного, праведного, гуманного і доброзичливого. Дитина не народжується моральним чи аморальним, вона стає настільки залежним від середовища, в якому живе, і як здобуває освіту. На жаль, значна частина сучасних сімей далека від традиційної національної сім'ї з її сімейними традиціями, нормами поведінки, духовністю, етикою, мораллю, свідомістю. На сьогодні значно збільшилася кількість дітей «груп ризику». Типовими «групами ризику» вважають дезадаптантів, девіантів, делінквентів. До них належать діти малозабезпечених сімей, мігрантів (репатріантів, біженців, вимушених переселенців), сироти, діти із сімей безробітних, бездоглядні діти та ін., а також обдаровані діти та діти із сімей, дохід яких значно перевищує середній. Групи населення щодо яких об'єктивно і суб'єктивно закріпився стан потенційного ризику прийнято називати соціально-вразливими групами населення. У світовій практиці до них зараховують дітей і молодь.

Саме в період раннього і дошкільного віку дитина дуже чутлива, тендітна, слабка. Деякі на перший погляд, незначні події залишають глибокий слід в душі дитини на все життя. І тільки через значний проміжок часу, коли плоди дозріли з зерна, що потрапив в душу дитини в ранньому дитинстві, ми, дорослі, починаємо згадувати, де коріння цього негативного в поведінці підлітків, молоді або навіть дорослої людини.

Саме в цей дитячий вік ми повинні навчати і виховувати з усією мудрістю, прищеплювати їй моральні і духовні цінності такі як: чесність, совість, правда, милість, доброзичливість, вірність ідеалам, жертвовність, працелюбність, справедливість, цілісність, братерство, миролюбність, рівність і свобода любові, глибока віра в людський ідеал. Особливу увагу слід приділити дітям, які перебувають у тяжких життєвих обставинах.

Література

1. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава, Україна: Полтавський вісник, 1994, 191 с.
2. Гончаренко С. Педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 375 с.
3. Кузьмінський А. Педагогіка : навчальний посібник / А.І.Кузьмінський. – К. : Знання, 2007. – 447 с.

4. Литвин В. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. - 2018. - Вип. 22. - С. 121-132.
5. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. Рідномовний катехізис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів і широкого громадянства / І. Огієнко. – Факс. Вид. – К., 1994. – С. 37 – 38.
6. Сухомлинський В. Про стан теорії і практики виховання в освітньому просторі України / В. О. Сухомлинський // Збірник наукових праць Полтавського педагогічного інституту ім. В.Г.Короленка. – Полтава, 1999. – Вип.1(5). – (Серія "Педагогічні науки"). – С. 4–13.
7. Сухомлинська О. Педагогічний ідеал крізь призму теорій моралі / О. Сухомлинська // Педагогічні науки. – 2009. – Вип. 1. – С. 5–15.
8. Ушинський К. Вибрані педагогічні твори / К.Д. Ушинський. – К. : Рад. школа, 1949. – 418 с.
9. www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=3941
10. www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgi

ШВЕЦЬ Тетяна,
*заступниця директора з науково-методичної
роботи Приватної школи «Афіни» м. Києва,
кандидатка педагогічних наук*

ДІАЛОГІЧНІ ВЗАЄМОВІДНОСИНИ ЯК УМОВА ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ В ОСВІТІ

Ще ніколи світ не розвивався такими стрімкими темпами, а зміни не були настільки глобальними: системи, що забезпечують соціалізацію дитини, зокрема, система освіти, не встигають пристосуватися не лише до зростання обсягів інформації, до змін її структури та функцій, а також політичних, соціальних та економічних змін. Спирання на колись стабільні орієнтири: передача та засвоєння знань, не залишають підростаючому поколінню жодних шансів на успішність в постійно мінливому світі. Сьогодні ми говоримо не про пасивну позицію учня – адаптування у світі, а про активну – буття творцем свого майбутнього. Звідси виникає питання, а які зміни повинні відбутися у системі освіти, щоб утримати на державному рівні особистісний вектор розвитку? Як створити ситуацію особистісного самовизначення учня з метою актуалізації суб'єктного потенціалу загалом?

Спроби відповісти на ці питання містяться в концепції Нової української школи, в якій зазначена місія Нової школи: допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками [1]. Тобто, задача школи допомогти учню побачити та

зрозуміти свої індивідуальні особливості та навчити їх використовувати в будь-якій свої діяльності. Розуміння самого себе, самоефективність та самооцінка впливають на цілі, на які орієнтуються учні, а підтримка в цьому процесі зміцнюють довіру учнів та розкриває їх потенціал як людини і члена суспільства. І всі ці завдання, які ставить перед собою сучасна школа, можливі за умов індивідуалізації в освіті, яка є головною ознакою тьюторингу. Основний принцип тьюторингу полягає в діалогічності взаємовідносин, які ґрунтуються на довірі та взаємоповазі.

Важливість діалогу в педагогічному процесі зазначені в багатьох працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Головні ідеї з позиції філософії діалогу є в творчих доробках Г. Батищева, М. Бахтіна, В. Біблера, О.-Ф. Больнова, М. Бубера, Е. Левінаса, Г. Марселя, Е. Муньє, Ф. Розенцвейга, К. Ясперса. Діалогічність у процесі педагогічної комунікації досліджені в працях таких вчених, як Г. Балл, О. Нікуленко, Г. Салащенко, Н. Тарасович. Питання діалогічних взаємовідносин в тьюторському процесі розглянуті в працях А. Бойко, М. Буджинського, Т. Ковальової, А. Тєрова, А. Чарнат-Частко, П. Чекерди та ін.

Метою статті є з'ясування значення діалогічних взаємовідносин як умови реалізації індивідуалізації в освіті завдяки технології тьюторингу.

Одним із основних принципів тьюторингу є відносини між дитиною чи студентом та дорослою особою. Відносини, які передбачають взаємоповагу, довіру, автономію учня чи студента з однієї сторони, авторитет тьютора – з іншої. Відносини, в яких тьютор та підопічний разом шукають відповіді на питання, критично мислять. Основа тьюторингу – індивідуальні зустрічі, на яких в атмосфері діалогу, поваги та уваги один до одного, тьютор працює з підопічним, допомагає йому поглибити свої знання у визначеній області, розвинути вміння самостійного та максимального користування своїми талантами. Відповідно до мови філософії діалогу, такі відносини повинні базуватися на кількох засадах: правдивість (розуміється як щирість та відкритість), відданість, співпереживання та любов (в широкому сенсі слова) [2]. У цьому просторі довіри народжується відчуття безпеки, завдяки якій підопічний стає більш готовим до прийняття нових викликів. Для успішної реалізації вищезазначених детермінант потрібно пам'ятати, насамперед, про індивідуалізацію - зустрічі повинні відбуватися за формулою «один на один», лише тоді є шанс увійти саме в такі відносини.

Отже, тьюторинг зосереджується насамперед на стосунках людини з іншими, відповідно принципу М. Бубера: між людьми через діалог створюється реальний духовний простір. М. Бубер стверджував, що справжній діалог відбувається тоді, коли супроводжується чесністю, справжністю та прагненням добра. На думку філософа, все життя - це діалог, а етика - основа людського існування. М. Бубер та М. Бахтін вивели діалогічний принцип, згідно з яким людина знаходить власну сутність тільки співвідносячи себе з іншими. Розуміння людиною себе самого і навколишнього світу завжди відбувається в діалозі [6].

Діалог для тьютора - це спеціальна розмова, партнерська індивідуальна зустріч, яка приймає різні форми та виконує основну функцію – розвиток учня чи

студента. Особистісний розвиток досягається завдяки діалогу о спільних цінностях. Поширене пояснення терміну «діалог» в контексті тьюторингу у педагогічних виданнях означає: взаємний обмін думками двох людей, під час якого обидві сторони спілкуються при повній повазі до права на їх суб'єктність та права на власні погляди, з метою пізнання та розуміння один одного [3, с.9].

Зрештою, людина є соціальною істотою, тобто все її існування відбувається серед інших людей, поряд з іншими, в боротьбі з іншими, у співпраці з іншими, в конкуренції з іншими. Немає окремих, повністю автономних, абсолютно самотніх людей - кожен є з кимось, а їхня індивідуальна ідентичність – «Я» - це в значній мірі еманация стосунків з іншими, це еманация місця, яке вона займає в більш широкій спільноті. Однією з основних передумов існування людини є одночасна присутність багатьох людей, пов'язаних між собою. Людина як істота у відносинах усвідомлює себе, стає, розвивається, виховується, спілкується, відкривається іншому, рухається до цінностей. І діалог - це спосіб, за допомогою якого тьютор сприяє розвитку активності, само творчості та самоконтролю своїх підопічних, підтримує розвиток моральних настанов та взяття на себе відповідальності за власні дії [4].

Встановлення автентичного спілкування, набуття реального та особистого контакту з дитиною чи студентом є основою діалогу в освіті. Також, у педагогічних контекстах діалог ототожнюється з спілкуванням, налагодженням дружнього контакту з співрозмовником, відкриттям себе для інших, веденням переговорів та прийняттям співрозмовника, хоча не обов'язково прийняття його поглядів. Діалог передбачає, таким чином, рівні права для співрозмовників, а його ініціювання трактується як вираження добрих намірів, наприклад, у стосунках «майстер-студент», викладач-студент [5]. Це протилежність авторитарному спілкуванню, наказуванню, зверхності. З точки зору тьюторингу діалог розуміється як сприйняття самостійності підопічного та врахування його індивідуальних потреб, що не тільки виникають із «конкретного» світу дитини чи молоді, але й суб'єктивність в загальнолюдському розумінні. Діалог відкидає такі форми відносин в освітньому середовищі, які можна трактувати як контролюючі, каральні та ті, що пригнічують - форми, що характеризують трансмісійну модель освіти.

Існують різні форми діалогу. Наприклад, Я. Тарновський розрізняє три форми діалогу: фактичний, особистісний та екзистенціальний. Перший використовуємо, коли хочемо пізнати реальність. Цінність, до якої прагнемо – це істина. Відкриття внутрішнього світу своєму співрозмовнику, прояв наших найглибших переживань та емоції - це особистісний діалог. Його умовою є добровільність. Саме ця форма діалогу відбувається між тьютором та підопічним, адже добровільність відносин і є однією з умов їх встановлення. Нарешті, третя форма - екзистенціальний діалог, який виражається не тільки в словах, але й в тому, що людина здатна себе віддати у розпорядження партнера, навіть, пожертвувати власним життям. Значення цієї форми діалогу - любов. Майстрами екзистенціального діалогу були: мати Тереза або Януш Корчак [2].

Нарешті, які знання, вміння та навички проведення діалогу повинні бути у викладача – тьютора? Відповідно досліджень в сфері педагогіки та психології, а також багаторічної тьюторської практики, нами виокремлено наступні знання та вміння тьютора-викладача: навички ефективної комунікації, які включають в себе вміння активного слухання; відмова дорослої особи від стереотипів; відмова від нав'язування власної думки; прийняття, що помилка – це необхідність в тьюторському процесі; володіння «мовою тіла» та своїм голосом, а також вміння розпізнавати «мову тіла» підопічного; ерудованість; критичне та креативне мислення; толерантність та терплячість; і, нарешті, вміння ставити питання, підтримувати розмову. Це не повний перелік, безумовно. Кожна зустріч тьютора з підопічним не схожа ні на яку іншу, не можливо випрацювати алгоритм, який б підходив під всі ситуації. Тому, так важливо, щоб сучасний викладач володів вищезазначеними вміннями, міг їх використовувати, пристосовувати в різних ситуаціях.

Підсумовуючи це, тьютор – це мудрий дорослий (учитель, вихователь, викладач), який повинен завжди пам'ятати, що діалог - це не лише обмін повідомленнями, це побудова взаємовідносин, коли створюється етичний простір співпраці між людьми. Кожен, з ким ми вступаємо у відносини - це наш учитель, а ми – його, усі ми як наставники наділені великою, невід'ємною гідністю, але відповідальність за такі відносини несе саме дорослий – вчитель, тьютор, вихователь, викладач.

Література

1. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczya.html>
2. M. Budzyński M., Czekierda P., Traczyński J., Zalewski Z., Zembrzuska A. Tutoring w szkole. Między teorią a praktyką zmiany edukacyjnej, Towarzystwo Edukacji Otwartej, Wrocław 2009, .
3. M. Śnieżyński. Dialog edukacyjny, Wydawnictwo Naukowe PAT, Kraków 2001, 422 s.
4. Ch. Taylor, Źródła podmiotowości. Narodziny tożsamości nowoczesnej, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001, s.156.
5. Sarnat-Ciastko A. Tutoring, coaching i mentoring w polskiej szkole? Między chaosem a autentyczną potrzebą. Podstawy Edukacji. Między porządkiem a chaosem, 2015, c. 141–152.
6. Tutoring. Teoria, praktyka, studia przypadków / P. Czekierda, B. Fingas, M. Szała. – Warszawa: Wolters Kluwer SA, 2015. – 335 c.

ВІНІЧЕНКО Алла

доцентка кафедри

*публічного управління і проектного менеджменту
ННІМП ДЗВО УМО, кандидатка історичних наук*

ВИЩА ДУХОВНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ РЕФОРМ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX СТ.

Хвиля реформ у Російській імперії в другій половині XIX ст. спонукала до перегляду стану вищої духовної освіти в державі. Адже на духовні академії покладалася важлива адміністративна, методологічна місія в освітній сфері. Крім того, вища духовна освіта була і до сьогодні залишається невід'ємною складовою духовної культури суспільства.

Мета - проаналізувати стан вищої духовної освіти в період проведення реформ у Російській імперії в другій половині XIX ст.

Потреба у реформуванні виникла через активне розширення спектра тогочасних наукових пошуків та відкриттів, що вимагали відповідей та роз'яснень з боку богословської науки, а інколи навіть полеміку щодо поглядів на світ та місце людини в ньому. Зважаючи на те, що тогочасна наука та суспільство потребували виховання й становлення богословів, здатних вчасно реагувати на суспільні виклики.

Вище духовне керівництво та ректори духовних освітніх закладів складали власні записки на ім'я обер-прокурора, в яких чітко вказували на наявні проблеми та пропонували свої варіанти вирішення. Одними з перших цю справу розпочали Московський митрополит Філарет Дроздов та Санкт-Петербурзький митрополит Григорій Постніков, а висловлені ними зауваження найближчим часом підтвердилися ревізією духовних академій під керівництвом князя С. Урусова.

Упродовж двох років було перевірено Київський та Казанський духовно-навчальні округи. У загальному висновку, основними недоліками визначалися багатопредметність, схоластичність, нерозумний розподіл часу між навчальними предметами в академіях [1, с. 117-145]. Особливо, явними ставали недоліки духовної освіти після того, як випускникам семінарій відкрили доступ до світських університетів.

Утім, початком реформ стало доручення обер-прокурора від 24 січня 1867 р., за яким конференціям усіх чотирьох духовних академій слід було викласти свої думки щодо бажаних змін у статуті й облаштуванні академій. Наприклад, Санкт-Петербурзька духовна академія, передусім, акцентувала увагу на несумісності двох цілей, які переслідувала духовна академія: з одного боку, надання вищої богословської освіти, а з іншого - підготовка наставників для духовних семінарій з богослов'я та загальноосвітніх предметів. Конференція Казанської академії наголошувала на нерозривності богословської та загальної освіти, крім того, академія, як заклад вищої освіти, має виконувати керівні функції та стежити за успіхами духовної просвіти у своїй місцевості. Натомість Київська конференція нарікала на певні труднощі, зокрема на непродуманий розподіл предметів та призначення для їх ведення некомпетентних викладачів [2, с.23-27].

Між тим, з 1869 р. розпочалася реалізація реформованого статуту вищих духовних закладів. Спочатку його було запроваджено в Санкт-Петербурзькій та

Київській духовних академіях, а в 1870 р. - у Московській та Казанській академіях [3, арк.3].

Реформування стосувалося також навчально-методичної роботи та викладацьких кадрів. Тому ради академій мали скласти навчальні програми з інших академічних дисциплін на два роки наперед, з тим щоб усі загальнообов'язкові та спеціальні предмети по кожному відділенню було пройдено. За новим статутом, ректорів та ординарних професорів, хоча вони і не мали звання доктора богослов'я, було затверджено на посадах з наданням нових прав та переваг. Між тим, бакалаврів в академіях перейменовували на доцентів. Зобов'язали впродовж трьох років представити на розгляд академічної ради дисертацію чи наукову роботу з предмета, який вони викладають в академії. У разі невиконання зобов'язання викладачі звільнялися з академії [3, арк.5-9]. Особлива увага приділялася становленню інституту науково-богословської атестації, що мав засвідчувати успіхи духовних академій як вищих навчальних закладів.

Положення статуту 1869 р. впродовж дванадцяти років повністю не було виконано, оскільки кожна з академій працювала самостійно, уводячи в дію ті постанови, які вважала за потрібне.

Згідно з проведеною реформою, в усіх академіях наукові ступені могли надаватися лише з богослов'я, що акцентувало увагу на винятково богословському спрямуванні академій. Самостійність відділень на факультетах було пом'якшено, на відміну від університетської системи, деканів було замінено на помічників ректора по відділеннях. Крім того, реформою вводилася система приват-доцентів, що давало змогу додатково викладати головні розділи основних наук. Підвищилася професійна відповідальність професорсько-викладацького складу академій, який залучався до вирішення питань наукового процесу та наукового розвитку академій. Реформа ж надавала академіям право й можливість популяризувати богословські знання та здобутки завдяки введенню власних цензур, запровадженню спілки, читанню публічних лекцій, опрацюванню та друкуванню першоджерел [1, с.238].

Отже, особливістю статуту вищих духовних навчальних закладів стало те, що у сфері управління посаду ректора академії міг обійняти представник білого духовенства, якого разом з іншими представниками академічної адміністрації затверджував Синод. Було введено спеціалізацію наук, розподіл академічної програми на три відділи: богословський, історичний, словесний. Це давало можливість студентам активізувати свою науково-дослідницьку діяльність.

Література

1. Сухова Н. Ю. Высшая духовная школа: проблемы и реформы (вторая половина XIX века). М.: Издательство ПСТГУ, 2006. С. 238.
2. Титов Ф. Н. Преобразования духовных академий в России в XIX в. К.: типография И. Горбунова, 1906. С.23-27.

3. Центральний державний історичний архів України, м.Київ
ф.711, оп. 1, спр.5938, арк.3 -9.

ДЯКІВНИЧ Віра
здобувачка вищої освіти
ОПП «Християнська педагогіка»
кафедри педагогіки, адміністрування
і соціальної роботи ННІМП ДЗВО УМО

ВПЛИВ ОСВІТИ І ДУХОВНОСТІ НА ПІДРОСТАЮЧЕ ПОКОЛІННЯ: ВИКЛИКИ І МОЖЛИВОСТІ

Світ дуже швидко змінюється, і часто ми не встигаємо слідкувати і освоювати ці зміни. Підростаюче покоління швидше реагує і адаптується, на превеликий жаль це не завжди позитивний вплив. Свої корективи в цьому році внесла і пандемія, і це не тільки проблема якоїсь країни, це стосується всієї земної кулі. Так, життя і здоров'я людини є важливим але не менш важливим є духовний стан.

Наше життя поділилось на «до» і «після». Зі звичного способу життя навчання, робота, спілкування ми перемістились у віртуальне. З однієї сторони сучасні технічні можливості створюють для нас зручності, інколи економлять наш час, а з іншої роблять нас «віртуальними людьми», особливо це стосується дітей, і вони занурюються в цей віртуальний світ. Ми не можемо зупинити технічний прогрес, але ми маємо розрізняти і використовувати те що розвиває, несе позитивні зміни а не руйнує.

На жаль для розвитку і формування духовних цінностей у дітей, в шкільних програмах виділяють менше годин, або взагалі не дають. Натомість пропонують свої гендерні програми обумовлюючи «свободою» і «правом вибору», які не розвивають, а часто руйнують дитячу психіку.

Зрозуміло, що покласти всю відповідальність на виховання і навчання вихователів і вчителів неможливо, але їхній вплив в житті дітей часто є дуже важливий, особливо для тих які позбавлені батьківського піклування.

Дуже часто бажання батьків, вчителів недостатньо, щоб щось змінити в шкільній програмі.

Виклик який повстав перед суспільством показав, що більшість дітей, батьків а також вчителів виявились не готовими, до переходу онлайн навчання, і це не тільки проблема в технічних засобах, але і моральна готовність учасників процесу. Життя змінюється і разом з ним мусимо змінюватись, пристосовуватись і розвиватися й ми, щоб розуміти наших дітей, знаходити з ними спільну мову, і позитивно впливати на них. Але Біблія застерігає нас, в посланні до Римлян:12:2

«І не стосуйтеся до віку цього, але перемініться відновою розуму вашого, щоб пізнати вам, що то є добро, приємність та досконалість».

Як знайти цю золоту середину, з одного боку змінюватись разом зі світом а з іншого – «не стосуватись до віку цього», як навчає Слово Боже

Світ швидко адаптується під зовнішні зміни, пише свої програми, і якщо початку пандемії і до сьогодні, то зараз більше ресурсів і можливостей, створюються нові платформи для проведення навчання, і ми користуємося ними.

Останні дослідження показали, що понад 70% українців виступають проти дистанційного навчання. 19% опитаних підтримують змішану форму (традиційну та дистанційну), лише 5% – повністю дистанційну.

Про це свідчать результати дослідження Соціологічної групи «Рейтинг».

Завдання освітян, не тільки викласти навчальний матеріал, затверджений програмою, але формувати в дітях особистості, показувати їхню цінність, щоб вони були готові до викликів життя в дорослому житті, не залежно від релігійних поглядів чи переконань.

Коли ми говоримо про духовність, то маємо на увазі щось ідеальне, те до чого має прагнути кожна людина. Говорячи про духовні, моральні цінності, ми уявляємо їх як регулятори ставлення до життя як цінності. Сьогодні не можна замовчувати, обходити проблему взаємозв'язку, духовності та віри. Вона є дуже делікатною, але вона є і, за великим рахунком, немає духовності без віри. Світ, що оточує нас, наскільки таємничим і непередбачуваним як і сама людина. І в процесі інтеграції наук з'являється можливість цілісного вивчення особистості як у духовному, так і в фізичному плані, в їхній нерозривній єдності, що дозволяє усвідомити суть людського життя, людини, як істоти, що має цінність в Божих очах.

Література

1. <https://mail.google.com/>
2. <https://leopolis.news/>
3. <https://www.unian.ua/>

ШОЛОХ Олена

викладач психолого-педагогічних

дисциплін Національного університету

«Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ УСПІШНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Життя висуває нові вимоги до інтелектуального ресурсу країни, його удосконалення шляхом освіченості, професіоналізму. В сучасних умовах розвитку України вища освіта підтверджує свій високий статус, оскільки саме вона буде сприяти переходу до інформаційного суспільства і, таким чином, формуванню пріоритетів розвитку держави. Високоосвічена молодь — головний стратегічний резерв соціально- економічних, соціально-політичних і духовних реформ в Україні, без яких наша країна приречена до стагнації.

Так у законодавчих і нормативних державних актах цілеспрямовано звертається увага на важливу роль вищої освіти в соціально-економічному розвитку суспільства: закони України "Про освіту", "Про вищу освіту", акти Президента України та Кабінету міністрів України, Державна національна програма "Освіта (Україна ХХІ століття)", Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки, Стратегія розвитку вищої освіти на 2021-2031 роки (Проект); систематично прослідковується думка про вдосконалення освітянської галузі, підвищення ефективності вищої освіти, втілення в життя інноваційної державної політики в галузях освіти та науки, інтеграції національної освіти до міжнародного освітнього простору.

Пріоритетним вектором роботи сучасного закладу вищої освіти є соціальне виховання - формування активного учасника процесу сталого розвитку, на що спрямовуються всі виховні ресурси вищої школи. В сучасну історичну добу зростає соціальний запит на професійно підготовлених психологів - практиків, особливо у сфері надання психологічної допомоги представникам різних верств соціуму. В ринкових умовах вимоги до практичних психологів неухильно підвищуються. При осмисленні практичної і теоретичної значимості ефективної діяльності практичного психолога важливу роль відіграють його смисложиттєві та соціальні орієнтації, які сприяють особистій та професійній самореалізації.

Специфіка праці практичного психолога вимагає глибокого усвідомлення того, що професійне та особистісне в психологічній практиці, тісно взаємопов'язані. На думку В. Карандашева, соціум ставиться до психологів по-різному. Але, в переважній більшості, завжди помітне незвичайне злиття професії і життя, включеність внутрішніх переживань і напруженого духовного пошуку в контекст професійної діяльності і, навпаки, включеність професійної діяльності в загальний контекст соціального середовища особистості [3].

Із пріоритетних векторів у професійній підготовці та розвитку практичного психолога як фахівця, можна виділити її розвивальну, культуротворчу домінанту, яка створює ситуацію успіху для виховання такої особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, критично мислить, генерує оригінальні ідеї, здатна реалізувати себе в умовах сучасного швидкоплинного світу.

Саме *особистість* - вузол суспільних відносин, а це означає, що природа особистості конкретно-історична; особистість — діяльна, активна індивідуальність; особистість — міра індивідуальної активності, самоактуалізації, самоствердження, творчості; особистість — суб'єкт історії, який існує в соціальній цілісності. У соціальній системі формується особистість в процесі

соціалізації, саморозвитку та самореалізації, внаслідок чого формується соціально значущі якості- цінності.

Оскільки *соціалізація* — це процес, через який майбутній психолог поступово перетворюється на фахівця, який розуміє і сам себе, і навколишній світ, адаптується до нього, набуваючи знань та звичок, притаманних культурі певного суспільства, в якому вона знаходиться. Визначний вклад у цей процес привносять педагоги вищої школи.

Соціалізація як результат засвоєння й активного відтворення індивідом соціального досвіду здійснюється у спілкуванні та діяльності. Вона реалізується в умовах різних обставин життя в суспільстві і в умовах виховання — цілеспрямованого *формування особистості*. Виховання — провідний і визначальний фактор соціалізації.

У різних наукових школах поняття соціалізації зазнало різної інтерпретації: 1) у необіхевіоризмі - як соціальне научіння; 2) у школі символічного інтеракціонізму - як результат соціальної взаємодії; 3) у гуманістичній психології - як само актуалізація Я-концепції [3].

Соціалізація — це процес, завдяки якому люди готуються брати участь у соціальних системах. Соціалізація є процесом, завдяки якому ми створюємо соціальне власне "Я" і відчуття прихильності до соціальних систем через нашу участь в них і нашу взаємодію з іншими [2].

Завдання освітнього процесу у закладі вищої освіти (ЗВО) -сформувати не лише соціальну, а й професійну спрямованість. Вища освіта не виконає свого завдання стосовно підготовки майбутнього спеціаліста, якщо в студентів не буде сформована професійна спрямованість особистості, тобто прагнення застосувати свої знання, досвід, здібності в галузі обраної професії. Найбільшу соціальну цінність має *професійна спрямованість*, впливає на побіжні мотиви і ефективність діяльності в цілому. Формування професійної спрямованості в студентів — це виховання в них інтересів, здібностей, прагнення пізнавати та усвідомлювати знання щодо професійного визначення, розвивати імідж, престиж професії.

Проблеми суб'єкт-суб'єктних відносин у процесі формування ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності, врахування психологічних та соціальних особливостей майбутнього фахівця, формування особистості в конкретних видах діяльності розглядаються в працях провідних педагогів та психологів Л. Коваль та Я. Коломінського [5]. Вони аналізують структуру професійної позиції майбутнього фахівця, що складається зі світоглядного компонента, мотиваційного, ціннісно-орієнтаційного, емоційно-вольового та поведінкового, в якій не останню роль відіграють соціально значущі якості.

Таким чином, професійна спрямованість майбутнього психолога є двостороннім процесом – освітнім і соціально-виховним та являє собою свідому діяльність щодо освіченості, виховання й розвитку особистості студента, що потребує сповідування розвинутих соціально значущих цінностей особистості серед яких засадничою є соціальна успішність.

Соціальна успішність особистості майбутнього психолога залежить від якості діяльності освітньої установи, освітньої активності сім'ї, мотивів і здібностей самого студента, можливості середовища, в якому відбувається процес його соціалізації. Заклад вищої освіти бере на себе відповідальність за вирішення питань успішності студента-психолога, є безпосереднім оператором в системі освітніх послуг і створює умови для своєчасної та якісної підготовки фахівців, що сприяють формуванню їхньої соціальної успішності в суспільстві. Визначаючи місію закладу освіти в частині створення необхідних освітніх умов для соціальної успішності його випускників, педагогічний колектив ЗВО усвідомлює, що існують 4 соціальні групи, які обумовлюють формування соціальної успішності: держава, батьки, студенти та роботодавці. Визначаючи, описуючи і зіставляючи ідеальну модель випускника сучасного ЗВО з фактично сформованою системою вимог до майбутньої професійної діяльності, соціокультурних компетентностей громадянина, кожен педагогічний колектив повинен визначити обсяг і зміст значущих напрямів освіти майбутніх фахівців через їх модельні характеристики. Модельна характеристика майбутніх психологів включає наявність і розвиток у них організаційно-діяльнісних, когнітивних і креативних якостей.

Соціокультурну ціннісну складову модельних характеристик випускника ЗВО визначають особливості суспільства, в якому він проходить професійне становлення:

1. Наявність чіткої життєвої концепції, яка визначається індивідуальністю і нестандартністю майбутнього психолога.
2. Уміння діяти самостійно, робити власний вибір в самих непередбачуваних ситуаціях і обставинах.
3. Наявність навичок толерантності, сповідування цінностей українського народу та інших народів і культур.
4. Уміння будувати і створювати план - проект власного життя, в яких реалізується принцип соціальної відповідальності.
5. Уміння реально оцінювати власні можливості для самоосвіти, професійного і культурного зростання, для визначення власної конкурентоздатності.
6. Уміння користуватися інформацією та формувати власну інформаційну, організаційну, комунікативну та професійну культуру.

Компонентами формування соціальної успішності майбутніх психологів можуть бути:

- аксіологічний,
- технологічний,
- і особистісно-творчий.

Аксіологічний компонент формування соціальної успішності майбутніх психологів утворений сукупністю особистісних цінностей, що мають значення і сенс у професійній діяльності. У процесі професійної підготовки майбутні психологи засвоюють нові теорії та концепції професійної діяльності,

опановують значущі професійні компетентності, що виступають у якості психолого-педагогічних цінностей.

Технологічний компонент формування соціальної успішності майбутніх психологів включає форми, методи і технології опанування теоретичних та методичних засад освітнього процесу.

Особистісно-творчий компонент формування соціальної успішності майбутніх психологів у процесі фахової підготовки інтерпретує цінності і технології засвоєні у процесі опанування навчального матеріалу як їхні особистісні властивості.

Таким чином, аксіологічний аспект формування соціальної успішності майбутніх психологів у процесі фахової підготовки являє собою складний, багатофакторний процес. Пильне і уважне дослідження цінностей і ціннісних орієнтацій у процесі фахової підготовки майбутніх психологів до здійснення професійної діяльності відіграє в цьому одну з провідних ролей.

Література

1. Алан Г. Джонсон. Тлумачний словник з соціології / Пер. з англ. за наук, ред. В. Ісаєва, А. Хороного. — Л. : Вид. Центр Львівського нац. ун-ту, 2003. —480 с., с. 236-237.
2. Айзенк Г. Узнай свой собственный коэффициент интеллекта / Г. Айзенк. - Н.Новгород : СП Ай - Кью, 2000. - 176 с..
- 3.Карандашев В.Н. Как стать психологом: введение в профессию. Учебное пособие. Вологда, издательство «Легия», 1999. -132 с.
- 4..Мороховська у.Л. Розвиток мотиваційних складових професійного самовизначення майбутніх психологів: Автореф. дис... канд. психол. Наук:/ У.Л. Мороховська. - К., 2011.- 20 с.
- 5.Реан А. А., Коломинский Я. Л. Социальная педагогическая психология / А. А. Реан, Я. Л. Коломинский. - СПб : Питер Кан, 1999. - 416 с. .
6. Стасюк У.Л. Професійно значущі цінності майбутніх психологів / У Л. Стасюк // Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. / Ін-т психології ім. Г.С. Костюка АПН України. - Житомир, 2009. - т. 7: Екологічна психологія, № 21. - С. 205-210.